

TC. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 1825

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 948

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ
OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMI

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Yazarlar

Yard.Doç.Dr. Aysin ŞENEL (Ünite 1)

Yard.Doç.Dr. Handan DEVECİ (Ünite 2)

Prof.Dr. Gürban CAN (Ünite 3)

Prof.Dr. Ersan SÖZER (Ünite 4)

Doç.Dr. Kıymet SELVİ (Ünite 5)

Prof.Dr. Esmahan AĞAOĞLU (Ünite 6)

Yard.Doç.Dr. Mehmet GÜLTEKİN (Ünite 7)

Yard.Doç.Dr. Ali ERSOY (Ünite 8)

Prof.Dr. Coşkun BAYRAK (Ünite 9)

Prof.Dr. Şefik YAŞAR (Ünite 10)

Prof.Dr. Mustafa SAĞLAM (Ünite 11)

Prof.Dr. Ayhan HAKAN (Ünite 12)

Editör

Yard.Doç.Dr. Mehmet GÜLTEKİN

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2008 by Anadolu University

All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic, tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

UZAKTAN ÖĞRETİM TASARIM BİRİMİ

Genel Koordinatör

Prof.Dr. Levend Kılıç

Genel Koordinatör Yardımcısı

Yard.Doç.Dr. Müjgan Bozkaya

Öğretim Tasarımcısı

Yard.Doç.Dr. Seçil Banar

Grafik Tasarım Yönetmenleri

Prof. Tevfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Öğr.Gör. Nilgün Salur

Televizyon Programları Yöneticisi

Prof. Yalçın Demir

Dil ve Yazım Danışmanı

Okt. Nurdan Söker

Ölçme Değerlendirme Sorumlusu

Öğr.Gör. Nejdet Karadağ

Kitap Koordinasyon Birimi

Yard.Doç.Dr. Feyyaz Bodur

Uzm. Nermin Özgür

Kapak Düzeni

Prof. Tevfik Fikret Uçar

Dizgi

Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Eğitim Bilimine Giriş

ISBN

978-975-06-0523-9

1. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Web-Ofset Tesislerinde 4.000 adet basılmıştır.
ESKİŞEHİR, Temmuz 2008

İçindekiler

Önsöz	viii
Kullanım Kılavuzu	x

Eğitimin Temel Kavramları	I
GİRİŞ	3
EĞİTİMİN TANIMI, KAPSAMI, AMAÇ VE İŞLEVLERİ	3
EĞİTİM TÜRLERİ	6
İnformal Eğitim	6
Formal Eğitim	6
ÖĞRENME	7
ÖĞRETME VE ÖĞRETİM	8
Özet	11
Kendimizi Sınayalım	12
Yaşamın İçinden	13
Okuma Parçası	14
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	14
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	15
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	15

1. ÜNİTE

Eğitimin Sosyal Temelleri	17
GİRİŞ	19
EĞİTİM, SOSYOLOJİ VE EĞİTİM SOSYOLOJİSİ	19
TOPLUMSAL OLGULAR VE EĞİTİM	21
Toplumsal Denetim ve Eğitim	21
Toplumsal Değişme ve Eğitim	23
Toplumsal Hareketlilik ve Eğitim	24
Nüfus ve Eğitim	26
Kültür ve Eğitim	27
TOPLUMSAL KURUMLAR VE EĞİTİM	28
Aile ve Eğitim	28
Din ve Eğitim	30
Ekonomi ve Eğitim	30
Politika (Siyaset) ve Eğitim	32
Özet	33
Kendimizi Sınayalım	35
Yaşamın İçinden	36
Okuma Parçası	36
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	37
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	37
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	38

2. ÜNİTE

Eğitimin Psikolojik Temelleri	41
GİRİŞ	43
EĞİTİM BİLİMİ	43
EĞİTİM-PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ VE EĞİTİM PSİKOLOJİSİNİN GELİŞİMİ	44
EĞİTİM PSİKOLOJİSİNİN TANIMI	45
EĞİTİM PSİKOLOJİSİNİN İLGİ ALANLARI	46

3. ÜNİTE

Gelişim Psikolojisi ve Öğrencilerin Gelişim Özellikleri	47
Öğrenme Psikolojisi ve Öğretme-Öğrenme Süreçleri	47
Sınıf Yönetimi	48
Özet	50
Kendimizi Sınayalım	52
Yaşamın İçinden	53
Okuma Parçası	53
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	55
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	55
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	56

4. ÜNİTE

Eğitimin Felsefi Temelleri	57
GİRİŞ	59
EĞİTİM BİLİMİ VE FELSEFE	59
Felsefenin Uğraş Alanları	60
Başlıca Felsefe Akımları	61
EĞİTİM FELSEFESİ	63
Başlıca Eğitim Felsefesi Kuramları	64
Türk Eğitiminin Dayandığı Temel Felsefeler	66
Türk Ulusal Eğitiminin Felsefi Temelleri	67
Özet	69
Kendimizi Sınayalım	71
Yaşamın İçinden	72
Okuma Parçası	72
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	73
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	74
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	75

5. ÜNİTE

Eğitimin Politik Temelleri	77
GİRİŞ	79
EĞİTİM BİLİMİ VE POLİTİKA İLİŞKİSİ	79
EĞİTİM POLİTİKASININ TEMELLERİ	81
Eğitim Gerekсинimi ve Eğitim Politikası İlişkisi	81
Eğitim Politikalarının Belirlenmesi	83
EĞİTİM POLİTİKASI İLE İLGİLİ ALANLAR VE EĞİTİME	
DÜŞÜN GÖREVLER	85
Eğitim Politikası İle İlgili Alanlar	85
Eğitim Politikası Bağlamında Eğitimin Görevleri	86
Özet	89
Kendimizi Sınayalım	90
Yaşamın İçinden	91
Okuma Parçası	92
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	93
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	94
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	94

6. ÜNİTE

Eğitimin Ekonomik Temelleri	95
GİRİŞ	97
EKONOMİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	97
Gerekсинim	97
Alternatif Maliyet (Fırsat Maliyeti)	98

Beşeri Sermaye (İnsan Sermayesi)	98
Üretim	99
Tüketim	99
Yatırım.....	99
Ekonomik Büyüme ve Kalkınma	99
EĞİTİM VE EKONOMİ İLİŞKİSİ	100
EĞİTİMİN MALİYETİ	101
EĞİTİMİN FİNANSMANI	102
Özet.....	105
Kendimizi Sınayalım.....	107
Yaşamın İçinden.....	108
Okuma Parçası	109
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	110
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	110
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	111

Eğitimin Tarihsel Temelleri 113

7. ÜNİTE

GİRİŞ	115
EĞİTİM BİLİMİ VE EĞİTİM TARİHİ	115
AVRUPA'DA EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	117
TÜRKİYE'DE EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	120
Eski Türklerde Eğitim.....	120
Selçuklu Devleti Döneminde Eğitim.....	121
Osmanlı Devleti Döneminde Eğitim	122
Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Eğitim.....	123
Özet	127
Kendimizi Sınayalım	129
Yaşamın İçinden	130
Okuma Parçası	130
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	131
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	131
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	132

Eğitim Biliminde Araştırma Yöntemleri..... 133

8. ÜNİTE

GİRİŞ	135
BİLGİNİN KAYNAKLARI, BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE EĞİTİM BİLİMİ	135
Bilginin Kaynakları.....	135
Eğitim Bilimi ve Bilimsel Araştırma.....	136
BİLİMSEL ARAŞTIRMA TÜRLERİ	137
Temel Araştırmalar, Uygulamalı Araştırmalar, Değerlendirme Araştırmaları ve Eylem (Aksiyon) Araştırması	137
Nicel ve Nitel Araştırmalar.....	138
Nicel Araştırmalar	138
Nitel Araştırmalar	140
Analitik Araştırmalar.....	142
BİLİMSEL ARAŞTIRMA SÜRECİ	143
BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA VERİ TOPLAMA YOLLARI.....	144
BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA ETİK.....	146
Özet	148
Kendimizi Sınayalım	150
Yaşamın İçinden	151
Okuma Parçası	152

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	152
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	153
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	153

9. ÜNİTE

Türk Eğitim Sisteminin Yapısı ve İşleyişi	155
GİRİŞ	157
SİSTEM	157
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YASAL DAYANAKLARI (MEVZUAT)	158
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN AMAÇ VE İLKELERİ	160
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL YAPISI	162
Örgün Eğitim	162
Okulöncesi Eğitim	162
İlköğretim	163
Ortaöğretim	163
Özel Eğitim	165
Özel Öğretim	165
Yükseköğretim	165
Yaygın Eğitim	166
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞININ ÖRGÜT YAPISI	166
Merkez Örgütü	168
Taşra Örgütü	169
Yurt Dışı Örgütü	170
Bakanlığın Bağlı Kuruluşları	170
Özet	171
Kendimizi Sınayalım	173
Yaşamın İçinden	174
Okuma Parçası	174
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	176
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	176
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	177

10. ÜNİTE

Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenin Nitelikleri	179
GİRİŞ	181
ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ VE ÖĞRETMENİN NİTELİKLERİ	181
Öğretmenlik Mesleğinin Özellikleri	182
Öğretmenin Nitelikleri	183
Öğretmenlerin Kişisel Nitelikleri	186
Öğretmenlerin Mesleki Nitelikleri	188
ÖĞRETMENİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI	190
Öğretmenin Sınıf İçindeki Görev ve Sorumlulukları	190
Öğretmenin Sınıf Dışındaki Görev ve Sorumlulukları	191
Özet	192
Kendimizi Sınayalım	193
Yaşamın İçinden	194
Okuma Parçası	194
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	195
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	195
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	196

11. ÜNİTE

Öğretmen Eğitimi	199
GİRİŞ	201
EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ	201

ÖĞRETMENLİĞİN MESLEK OLARAK GELİŞİMİ.....	202
ÖĞRETMEN EĞİTİMİ PROGRAMLARININ ÖZELLİKLERİ	203
İçerik Yapısı.....	204
Program Modelleri.....	204
Süre ve Düzey	205
Giriş Koşulları.....	206
Standart Geliştirme ve Yeterlik Belirleme.....	206
TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN EĞİTİMİ ALANINDAKİ UYGULAMALAR VE GELİŞMELER	207
Okulöncesi Öğretmenlerinin Eğitilmesi	207
Sınıf Öğretmenlerinin Eğitilmesi.....	209
Alan Öğretmenlerinin Eğitilmesi	211
Yüksek Öğretmen Okulları	212
ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDEKİ GELİŞMELERİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ.....	215
Özet.....	217
Kendimizi Sınayalım.....	219
Yaşamın İçinden.....	220
Okuma Parçası	221
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	221
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	222
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	223

12. ÜNİTE

Eğitim BilimindeYönelimler: Uzaktan Eğitim.....	225
GİRİŞ	227
YAŞAM BOYU EĞİTİM VE UZAKTAN EĞİTİM	227
Yaşam Boyu Eğitim.....	227
Uzaktan Eğitim	227
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARI	228
Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları.....	228
Amerika Birleşik Devletleri.....	229
İngiltere.....	229
Japonya	229
Almanya	230
Güney Afrika	230
Çin.....	230
Türkiye'de Uzaktan Eğitim Uygulamaları	230
Milli Eğitim Bakanlığının Çalışmaları	230
Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi.....	232
Açıköğretim Fakültesinin Öğretmenlere Yönelik Programları	234
Özet	236
Kendimizi Sınayalım	237
Yaşamın İçinden	238
Okuma Parçası	240
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	242
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	242
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	243
Sözlük	245
Dizin	251

Önsöz

Sevgili Öğrenciler

Bireylerin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla istendik değişme meydana getirme süreci olarak tanımlanan eğitim, insana ve dolayısıyla topluma nitelik kazandırmaya yönelik araştırmalar yapan bir bilim dalıdır. Bu yönüyle eğitim, kendisine özgü kavramsal yapısı olan ve sorunların çözümü için pozitif bilimlerin yöntemlerini kullanan önemli bir bilimdir. Yüzyıllar boyunca, rolü, kapsamı, işlevi ve amaçları genişleyen bu bilim dalı, temel bilim yaklaşımı ile uygulamalı bilim yaklaşımını kaynaştıran çok yönlü bir disiplin olarak hızlı bir biçimde gelişmeye devam etmektedir.

Eğitim Bilimine Giriş, öğretmenlik mesleğini seçen öğretmen adaylarına eğitim biliminin temel özelliklerini tanıtmayı ve öğretmen eğitimi programında yer alan diğer meslek derslerine hazırlanmalarını sağlamayı amaçlayan giriş niteliğinde bir derstir. Bu kapsamda kitapta sırasıyla şu ünitelere yer verilmiştir.

Her bilim dalının kendine özgü kavramları bulunmaktadır. Eğitimin temellerini, ilişkilerini, yöntemlerini kavramak, daha da önemlisi, Türkiye’de var olan sistem ve süreçleri yorumlayabilmek açısından eğitimin temel kavramlarını bilmek gerekmektedir. Kitabın birinci ünitesinde, eğitimin temel kavramlarına yer verilmiştir.

Eğitim çok boyutlu ve karmaşık bir süreçtir. Bu karmaşık yapı, eğitim sorunlarının nesnel bir biçimde çözümü için çeşitli bilim dallarından yararlanmayı gerektirmektedir. Bu kapsamda eğitimle diğer bilim dalları arasında ilişki bulunmaktadır. Kitabın ikinci ve yedinci üniteleri arasında sırasıyla, eğitimin toplumsal, psikolojik, felsefi, politik, ekonomik ve tarihsel temellerine değinilmiştir.

Eğitim uygulamaları, eğitim alanında ve eğitimle ilgili disiplinlerde gerçekleştirilmiş araştırma bulguları yoluyla geliştirilir. Uygulama süreci ile uygulamanın sonuçları hakkında verilecek kararlar, bilimsel araştırmalarla üretilmiş bilimsel bilgilere dayalı olmak durumundadır. Kitabın sekizinci ünitesinde eğitim bilimi ile araştırma ilişkisi ve eğitim araştırmalarında kullanılan araştırma yaklaşımlarına değinilmiştir.

Bir toplumun gelişmiş ya da geri kalmış olması ile o toplumun eğitim sistemi ve uygulamaları arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bireylerin gerek yüksek bir yaşam düzeyi elde etmesi gerek toplumun gelişme ve ilerlemesinin sağlanması eğitim sisteminin yapı ve işleyişinin sağlıklı olmasına bağlıdır. Kitabın dokuzuncu ünitesinde Türk Eğitim Sisteminin yapısı ve işleyişi tanıtılmıştır.

Bir eğitim sisteminin başarısı, temelde sistemi işletecek olan öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır. Çünkü öğretmenler; devletin eğitim politikasını uygulayan, uygulama sonuçları ile bu politikayı etkileyerek bireylerin eğitim sorumluluğunu üstlenen bir meslek grubunu oluşturmaktadır. Eğitim sistemi içerisinde son derece önemli bir yere sahip olan öğretmenin ülkenin gereksinimlerini karşılayacak bireyler yetiştirmesi için kimi niteliklere sahip olması gerekmektedir. Kitabın onuncu ünitesinde öğretmenlik mesleği ve öğretmenin nitelikleri üzerinde durulmuştur.

Uygulamalarıyla eğitim sistemine yön verecek olan öğretmenler, gerek hizmet öncesinde gerekse hizmet içinde en iyi biçimde yetiştirilmelidir. Bu da nitelikli öğretmen eğitimi programlarıyla gerçekleşir. Kitabın onbirinci ünitesinde öğretmen eğitimi konusuna yer verilmiştir.

Bilim ve teknoloji hızlı bir biçimde gelişmekte; eğitime yeni seçenekler sunmaktadır. Eğitim gereksinimlerinin artması ve örgün öğretim kurumlarındaki kapasitenin buna yanıt verememesi karşısında, çağdaş iletişim teknolojileri kullanılarak eğitimin etkinlikle yürütülmesi sağlanmaktadır. Uzaktan eğitim iletişim teknolojilerini kullanarak geniş kitlelere eğitim olanağı sağlamaktadır. Kitabın son ünitesi yaşamboyu eğitim kapsamında uzaktan eğitimi tanıtmaktadır.

Elinizdeki bu kitap, sizin kendi kendinize öğrenmenize olanak sağlayacak biçimde uzaktan eğitim ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır. Kitaptan en iyi biçimde yararlanabilmek için öncelikle ünitenin başında yer alan amaçlar bölümünü dikkatle inceleyiniz ve konuları gözden geçiriniz. Üniteyi çalışırken, metin aralarında yer alan soruları yanıtlamaya çalışınız. Üniteyi çalıştıktan sonra, ünitenin sonunda yer alan özeti özenle okuyunuz. Değerlendirme sorularını yanıtlamaya çalışarak ne kadar öğrendiğinizi ve öğrenme eksikliklerinizin neler olduğunu saptamaya çalışınız. Bu çalışma biçimi, sizin üniteye yer alan konuları daha kolay ve kalıcı bir biçimde öğrenmenize ve öğrendiklerinizi pekiştirmenize olanak sağlayacaktır. Yaşamın içinden bölümünü okuduğunuz ünite ile günlük yaşam arasında bağ kurmak, okuma parçasını ise farklı bakış açısı kazanmak bakımından özenle okuyunuz. Ayrıca, ünitelerle ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek için ünitenin sonunda yer alan kaynaklara başvurunuz.

Kitabın yararlı olacağı umuduyla çalışmalarınızda kolaylıklar ve başarılar diliyorum.

Editör

Yard.Doç.Dr. Mehmet GÜLTEKİN

Kendi kendine öğrenme ilkelerine göre hazırlanmış olan bu kitabın işlevlerini öğrenmek için hazırlanan “Kullanım Kılavuzu”, konuları anlamanızda ve sınavlara hazırlanmanızda sizlere fayda sağlayacaktır.

Giriş: Ünitelerde işlenen konulara ilişkin bilgi veren, konuya başlamadan önce sizi düşünmeye iten, gerektiğinde konuları daha iyi kavrayabilmeniz için yapmanız gerekenleri belirten kısa açıklamalardır.

 Amaçlarımız:
Üniteyi tamamladığınızda
kazanacağınız bilgi ve
becerilerdir.

Örnek Olay: Ünitede işlenen konuların günlük yaşama yansımalarını içeren, kuramsal açıklamalarla çevrenizde yaşanan olaylar arasında bağ kurmanıza yardımcı olmayı hedefleyen örnek olaylar, anekdotlar, alıntılar ya da gazete haberleridir.

Anahtar Kavramlar: Ünite-
de açıklanan
temel kavram-
lardır. Ünite-
deki önemli nok-
talara ilişkin
ipuçları verir.

İçindekiler: Ünite içinde hangi konuların işleneceğini gösterir. Ana konuların başlıklarını içerir.

Yana Çıkma: Metin içinde yer alan önemli kavram ve ifadelerle ilişkin tanım ya da açıklamalardır. Önemseniz gereken noktaları gösterir. Metin içinde yapılan açıklamaların bir tür çok kısa özeti gibi düşünülebilir.

Հիմնումներն ունենում են համակարգիչի օգնությամբ իրենց տեղը գտնելու և իրենց տեղը փոխելու հնարավորություն։

11

[illegible]

ntılı işle-
mli nok-

12 **THE**

1. ဗွဲ့ဝင်က ခံယူရသည့် အခွင့်အလမ်း
2. ဗွဲ့ဝင်က အသုံးပြုသည့် အခွင့်အလမ်း

- [illegible]

[illegible]

4. Aşağıdaki ifadeler hangisi yerçekimi ile ilgili doğru bir ifadedir?

- Yer çekim kuvveti sadece yer yüzünde etki eder.
- Yer çekim kuvveti sadece yer yüzünde etki eder.
- Yer çekim kuvveti sadece yer yüzünde etki eder.
- Yer çekim kuvveti sadece yer yüzünde etki eder.

Kendimizi Sınavalım: Ünite de işlenen konuları öğrenip öğrenmediğinizi kendi kendinize ölçmenizi sağlayacak, bir tür sınava hazırlık testidir. Sınavlarda çıkabilecek türde soruları içerir.

"Kendimizi Sıneyalım" bölümündeki soruların cevaplarını ve ilgili oldukları konuları içerir. Yanlış cevapladığınız sorularla ilgili konuları tekrar etmeniz sınavdaki başarınızı artırabilir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar: İşlenen konulara ilişkin daha geniş bilgi edinmek isterseniz bu bölümde yer alan kaynakları inceleyebilirsiniz.

Κυζούλη *ri* Κορυθαλ, 18

n içinden:
aktarılan
lamalar ile
mızda kar-

“ Yaşamın İçinden:
Ünitede aktarılan kuramsal açıklamalar ile günlük yaşamımızda karşılaştığımız olaylar arasında ilişki kurmanızı sağlamak için verilmiş haber ve alıntılardır. ”

The novel *Kanvayambar*

Okuma Parçası: Bu bölümde, bazı doğrudan ilişkili bilimsel bir

Okuma Parçası: Bu bölümde, bazı doğru-
dan ilişkili bilimsel bir
çalışmadan alınan
okuma parçalarına yer
verilmektedir.

1. a	Yeast was grown in "Mg-limited" media	3000
------	---------------------------------------	------

	A ₁ mc = 130-167 tona; 2000 yil gəlmişdir.
2. a	Yeni təyinat yəqin ki "Əglim Təlim" 1000 tona; 2000 yil gəlmişdir.
3. a	Yeni təyinat yəqin ki "Əglim Təlim" 1000 tona; 2000 yil gəlmişdir.
4. b	Yeni təyinat yəqin ki "Əglim Təlim" 1000 tona; 2000 yil gəlmişdir.
5. d	Yeni təyinat yəqin ki "Əglim Təlim" 1000 tona; 2000 yil gəlmişdir.
6. c	Yeni təyinat yəqin ki "Əglim Təlim" 1000 tona; 2000 yil gəlmişdir.
7. d	Yeni təyinat yəqin ki "Əglim Təlim" 1000 tona; 2000 yil gəlmişdir.
8. c	Yeni təyinat yəqin ki "Əglim Təlim" 1000 tona; 2000 yil gəlmişdir.
9. a	Yeni təyinat yəqin ki "Əglim Təlim" 1000 tona; 2000 yil gəlmişdir.
10. b	Yeni təyinat yəqin ki "Əglim Təlim" 1000 tona; 2000 yil gəlmişdir.

Sim. Grade 1

[illegible]

Kaynaklar
Beyatlıoğlu, S. ve diğerleri

Hachway, G. (1973). *Phanerozoic Geology of the
 Oryzias latipes (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai
 University Press. 100 pp. (in Japanese)
 Denari, M. & N. Y. (2003). *Geology of the
 Oryzias latipes (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai
 University Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (1993). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (1995). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (1997). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (1999). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2001). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2003). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2005). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2007). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2009). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2011). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2013). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2015). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2017). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2019). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2021). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2023). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)
 Edsall, M. (2025). *Geology of the Oryzias latipes
 (Pisces) of Japan*. Tokyo: Tokai University
 Press. 100 pp. (in Japanese)

Sıra Sizde Yanıt Anahatı: "Sıra Sizde"lerde yer alan soruların cevaplarını içerir. Her hangi bir Sıra Sizde sorusuna verdiğiniz cevap ile bu bölümdeki cevabı karşılaştırarak, ilgili konuyu ne ölçüde öğrendiğinizi belirleyebilirsiniz.

A vertical collage of historical black and white photographs, all tinted in a uniform blue color. The images depict various scenes from the early 20th century, including portraits of men in suits and hats, groups of people, and individuals in work settings.

A vertical collage of historical black and white photographs, all tinted in a uniform blue color. The images depict various scenes: portraits of men in suits and hats, groups of people, a woman in a headscarf, a man in a military uniform, a large crowd, and a man in a vest.

A vertical collage of historical black and white photographs, all tinted in a uniform blue color. The images depict various scenes: portraits of men in suits and hats, groups of people, a woman in a headscarf, a man in a military uniform, a large crowd, and a man in a vest.

A vertical collage of historical black and white photographs, all tinted in a uniform blue color. The images depict various scenes: portraits of men in suits and hats, groups of people, a woman in a headscarf, a man in a military uniform, a large crowd, and a man in a vest.

A vertical collage of historical black and white photographs, all tinted in a uniform blue color. The images depict various scenes: portraits of men in suits and hats, groups of people, a woman in a headscarf, a man in a military uniform, a large crowd, and a man in a vest.

-
- A vertical collage of historical black and white photographs, all tinted in a uniform blue color. The images depict various scenes: portraits of men in suits and hats, groups of people, a woman in a headscarf, a man in a military uniform, a large crowd, and a man in a vest.

Örnek Olay

Selma Eğitim Fakültesini kazanmış, gelecekte idealindeki mesleği yapacak olmanın sevinci ve heyecanıyla fakülteye kaydını yaptırmıştı. Ancak kazandığı üniversite, ailesinden uzak bir şehirdeydi ve Selma ilk kez onlardan bu nedenle ayrılmak zorunda kalacaktı. Derslerin başladığı ilk hafta çok önemli konuların işlenmeyeceğini düşündüğünden bir hafta daha ailesiyle birlikte olabilmek için derslere gitmemeyi düşünüyordu. Bir yandan da “Acaba geri kalır mıyım?” kaygısını taşıyordu. Kaydını yaptırdığı hafta, ilk derslerde neler işleneceğini sorup öğrenmeden ailesinin yanına gitmek de içine sinmiyordu. Eğitim Bilimine Giriş dersi hocasını buldu ve ilk haftanın konusunu sordu. Dersin hocası o hafta eğitimle ilgili “eğitim, eğitim türleri, öğretim, öğretme, öğrenme” gibi kimi temel kavramları açıklayacağını belirttiğinde Selma rahatlamıştı. “Eğitim, öğretim, öğrenme; bunlar herkesin bildiği kavramlar, derse gelmemek bana çok bir şey kaybettirmez.” diye düşündü.

Selma, o haftayı ailesiyle birlikte mutlu, biraz da büzünlü bir biçimde geçirdikten sonra gelip derslerine girmeye başladı. Neredeyse tüm derslerde eğitimden, öğretimden; formal, informal, örgün, yaygın eğitim gibi kavramlardan söz ediliyordu. Ancak bu kavramlara onun bildiğinden daha farklı anlamlar yükleniyordu. Eğitim, öğretim aynı şeyler değil miydi? Acaba ilk derste bu kavramları nasıl tanımlamışlardı?

Anahtar Kavramlar

- Eğitim
- Formal eğitim
- Informal eğitim
- Örgün eğitim
- Yaygın eğitim
- Öğrenme
- Kendiliğinden öğrenme
- Yönlendirilmiş öğrenme
- Öğretme
- Öğretim

İçindekiler

- GİRİŞ
- EĞİTİMİN TANIMI, KAPSAMI, AMAÇ VE İŞLEVLERİ
- EĞİTİM TÜRLERİ
 - Informal Eğitim
 - Formal Eğitim
- ÖĞRENME
- ÖĞRETME VE ÖĞRETİM

GİRİŞ

Eğitim bilimi alanını sistemli bir bütünlük içinde ele almayı amaçlayan Eğitim Bili-mine Giriş dersinde, işe temel kavramların açıklığa kavuşturulmasıyla başlanması bir gerekliliktir. Eğitimle ilgili temel kavramların açıklığa kavuşturulması; eğitimin temellerini, ilişki ve yöntemlerini kavramada, kendi eğitim sistemimizin yapısını ve süreçlerini yorumlamada kolaylık sağlayacaktır. Kimi zaman birlikte, kimi zaman da birbirinin yerine kullanılan eğitim, öğretim, öğrenme gibi kavramların yüklü ol-duğu anlamlarıyla tanımlanması ve bu kavramlara hepimizin aynı anlamları yük-le-mesi, gerek bu dersin diğer ünitelerinde gerekse diğer derslerde hangi anlamlarda kullanıldığını anlamamıza da yardımcı olacaktır. Kuşkusuz sosyal bilimlerde bir kavramı tam ve eksiksiz tanımlama olanağı yoktur. Ancak önemli olan, eksiksiz bir tanım yapmak değil kavrama içerdiği anlamı yüklemektir.

Bu ünite de eğitim kavramının tanımı, kapsamı, amaç ve işlevlerinden, eğitim türlerinden söz edilecek; öğrenme ve öğretim kavramları üzerinde durulacaktır.

EĞİTİMİN TANIMI, KAPSAMI, AMAÇ VE İŞLEVLERİ

İnsanoğlu var olduğu andan itibaren yaşamını sürdürebilmek için çevresiyle girdi-ği etkileşim sonucu birtakım bilgi, beceri, tutum ve değerler edinmiş; bunları top-lumdaki öteki bireylere de aktarmaya başlamıştır. Böylelikle ilkel toplumlarda bile bireyler, bu etkileşim sonucunda ailelerinden, çevrelerinden birçok şey öğrenmiş-lerdir. O halde öğrenmenin olduğu her durumda, bir eğitim sürecinden söz et-mek olanaklıdır (Gürkan, 2006a, s.4). Bu nedenle eğitim, biyo-kültürel ve sosyal bir varlık olan insanın varoluşundan bu yana olagelmıştır ve insanoğlu var olduğu sürece de var olacaktır.

Eğitim sözcüğü, toplumun her kesimini ilgilendirdiği için günlük yaşantıda çok kullanılan sözcüklerden biridir. Çoğu insan, eğitimin ne olduğu ve nasıl olması ge-rektiği ile ilgili düşünce üretmektedir; ancak bu insanların çoğu, eğitimin anlamı-nın ne kadar geniş olduğunun farkında değildir.

Eğitim, insanın doğumuyla başlayıp yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Bu süreçte bireylere birtakım bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırılır. Bunun sonucunda da bireylerde gözlenebilen birtakım davranış değişiklikleri meydana gelir. Örneğin markete gittiğinde kasiyerin verdiği para üstünün doğru olup olma-dığını bilmeden eve dönen bir çocuğun, basit aritmetik işlemlerini öğrendikten sonra aldığı para üstünü sayarak doğru olup olmadığını anlayabilecek düzeye gel-diği gözlenebilir. Böylece bireyde davranış değişikliği kendi yaşantıları yoluyla meydana gelir (Erden, 1998, s. 13).

Her toplum, varlığını sürdürebilmek için kendi kültürünün özelliklerini yeni kuşaklara aktarır. Toplumun, bireyleri kendi kültürünün istek ve beklentilerine uyum sağlayacak biçimde yetiştirmesine “kültürleme” denmektedir (Fidan ve Er-den, 1998, s.2). Başka bir deyişle kültürleme, kültürel değerlerin bireye aktarılma-sı sürecidir. Bu süreç ailede, sokakta, iş yerinde, arkadaş çevresinde, okulda vb. pek çok yerde bilinçli ya da bilinçsiz oluşan öğrenmeleri kapsar. İlkel ya da ilkele yakın toplumlarda, kültürün içeriği basit olduğundan, bireylerin günlük yaşantı içerisinde kültürün tüm özellikleri ile etkileşim kurması ve onu edinmesi doğal bir süreçtir. Başka bir deyişle kendiliğinden kültürleme süreci, topluma uyum için ye-terliydi. Ancak toplumların giderek daha karmaşık bir yapıya kavuşması ve kültü-rel içeriğin hızla artması sonucu, bireyin günlük yaşam içerisinde doğal bir süreç olarak kültürün tüm öğeleriyle etkileşime girmesi ve onları bu doğal süreç içerisinde

Kültür: Bir toplumun tarihsel süreç içerisinde yarattığı ve kullandığı maddi ve manevi değerlerin tümü.

Kültürleme: Toplumun, bireyleri kendi kültürünün istek ve beklentilerine uyum sağlayacak biçimde yetiştirmesi.

Eğitim: Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci.

Eğitim tanımları üç temel özelliği vurgulamaktadır:

- Eğitim bir süreçtir.
- Eğitim sonucunda bireyde davranış değişikliği oluşur.
- Davranış değişikliği bireyin yaşantıları sonucu oluşur.

de edinmesi olanaksız hale gelmiştir. Bu nedenle toplumlar, yetişmekte olan genç kuşakların kültürün evrensel ve toplumsal süreklilik açısından gerekli olan yönleri ile etkileşime girebilecekleri uygun ortamlar düzenleyerek kültürleme etkinliğini amaçlı olarak gerçekleştirmeye başlamışlardır (Şahin, 2006, s.8). Kültürlemenin amaçlı olarak yapılması eğitimidir. Bu nedenle eğitim, “kasıtlı kültürleme süreci” olarak da tanımlanmaktadır (Fidan ve Erden, 1998, s.2).

Eğitimin, daha önce de söz edildiği gibi, geniş ve herkesi ilgilendiren bir alan olması, pek çok eğitim tanımının yapılmasına neden olmuştur. Eğitim, en genel anlamıyla bireylerin davranışlarında değişiklik oluşturma sürecidir. Demirel (1999, s.5), eğitimi “Bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme süreci” olarak, Ertürk (1994, s.11) ise “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci” olarak tanımlamaktadır. Eğitim tanımları içinde “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci” tanımı, eğitimciler arasında genel kabul görmektedir.

Eğitim tanımlarına bakıldığında üç temel özelliğin vurgulandığı göze çarpmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir (Fidan, 1985, s. 10; Gürkan, 2006b, s.4):

1. *Eğitimin bir süreç oluşu:* Eğitim süreci, bugün başlayıp yarın biten bir süreç değil zaman ve kapsam bakımından çok geniş ve çok yönlü bir süreçtir. Eğitim sürecini, birbirini izleyen ve birbiri üzerine biriken öğrenme ve öğretme etkinlikleri oluşturmaktadır. Öğrenmenin oluşmasını sağlayan her türlü etki, eğitim sürecinin bir parçasıdır.
2. *Eğitim sonucunda bireyde davranış değişikliğinin oluşması:* Davranış, organizmanın etkiye karşı gösterdiği tepki ya da tepkiye karşı gösterdiği etki olarak tanımlanabilir. Eğitim açısından davranışın gözlenebilir, ölçülebilir ve istendik olması önem taşır.
3. *Davranış değişikliğinin bireyin yaşantıları sonucunda oluşması:* Yaşantı, bireyin çevresiyle kurduğu etkileşim sonucunda bireyde kalan izlerdir. Bu izler birikerek bireyin davranışlarında değişiklik olmasını sağlar.

Eğitim, okul öncesinde ve okul yaşamında sürdüğü gibi okul içinde ve okul dışında, başka bir deyişle yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Eğitim, bireyin yaşamı boyunca edindiği deneyimlerin tümünü kapsamaktadır.

Eğitim süreci yoluyla bireylerin değişimlere uyum sağlaması ve her yönüyle gelişmesi amaçlanmaktadır. Buna göre eğitimin genel işlevleri; bireyin topluma, toplum dinamiklerine uyumuna yardım etmek ve bireyde var olan yeti ve yeteneklerin üst sınırına kadar gelişmesini sağlamaktır (Gürkan ve diğerleri, 1998, s.17). Buradan eğitimin toplumsal ve bireysel olmak üzere iki temel işlevinden söz edilebilir.

Büyükkaragöz ve diğerleri (1998, s.27) ise eğitimin toplumsal, siyasal, bireysel ve ekonomik olmak üzere dört işlevinden söz etmektedir:

1. *Eğitimin toplumsal işlevleri:* Toplumsal kültürü aktarmak, bireyin topluma uyumunu sağlamak, araştıran ve kültüre dinamik öğeler katan insan yetiştirmektir.
2. *Eğitimin siyasal işlevleri:* Ülkenin anayasal yapısına uygun, lider özellikleri olan, girişimci ve bilinçli seçmen yetiştirmektir.
3. *Eğitimin bireysel işlevleri:* Bireyin beden, zihin ve ruhsal yapısını geliştirmektir.
4. *Eğitimin ekonomik işlevleri:* Bilinçli üretici ve bilinçli tüketici yetiştirmektir.

Eğitimin amacı; toplumların siyasal, ekonomik ve kültürel durumlarına göre değişmekle birlikte bireylerin kişisel yeteneklerini, insan ilişkileri konusundaki becerilerini, ekonomik yönden yeterliklerini geliştirmek ve vatandaşlık görevlerini tam olarak yerine getirmeyi sağlamak noktalarında toplanmaktadır (Oğuzkan, 1985, s.3). Eğitim; bireyin davranışlarını değiştirme, geliştirme, uyumunu sağlama gibi amaçları gerçekleştirirken genel olarak şu amaçlardan hareket eder (Gürkan ve diğerleri, 1998, ss.18-19):

Eğitimin amacı; bireylerin kişisel yeteneklerini, insan ilişkileri konusundaki becerilerini, ekonomik yönden yeterliklerini geliştirmek ve yurttaşlık görevlerini tam olarak yerine getirmesini sağlamaktır.

Eğitim, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım eder. Eğitim yoluyla kendini gerçekleştiren birey;

- Öğrenme ve tartışma isteği duyar.
- Türkçeyi etkili kullanır.
- Sayma ve hesaplamaı öğrenmiştir.
- İşittiğini duyar, baktığını görür.
- Sağlık ve hastalık hakkında temel bilgiye sahiptir.
- Spor ve boş zaman etkinliklerine katılır, entelektüel ilgiler geliştirir.
- Güzel şeyleri takdir eder.
- Kendi yaşamına yön verebilir.

Eğitim, bireyin insan ilişkilerini geliştirmesine yardım eder. Böylece birey;

- İnsanlığa saygı duyar.
- Dostluğa önem verir, zengin bir sosyal yaşamı vardır.
- Başkaları ile etkin iş birliği geliştirir.
- Sosyal davranışlarında naziktir.
- Aileyi sayar ve ailede sorumluluklarını yerine getirir.

Eğitim, bireyin ekonomik etkinliğini geliştirir. Bunu geliştiren birey;

- Çalışmaktan haz duyar, iyi bir üreticidir.
- Meslekleri tanır ve mesleğini seçmede isabetlidir.
- Mesleğinde başarılıdır, yaptığı işin toplumsal değerini bilir.
- Kendi gelir ve harcamalarını düzenler, harcamalarında akıllıdır.
- İyi bir tüketicidir.

Eğitim, bireyin vatandaşlık sorumluluğunu geliştirir. Bu sorumluluğu geliştiren birey;

- Sosyal adalet konusunda duyarlıdır.
- Propagandaya karşı eleştirci düşünme yeteneği geliştirmiştir.
- Hoşgörülüdür, düşünce ayrılıklarına saygılıdır.
- Ulusal kaynakları korur.
- Bilimin insan yararına gelişmesi gerektiğini bilir.
- Dünyadaki gelişmeleri dikkatle izler.
- Yasalara saygılıdır.
- Ekonomik görüşe sahiptir.
- Vatandaşlık görevlerini bilir ve yerine getirir.
- Demokratik ilkelere bağlıdır.

Bu amaçlar, eğitim gören bireylerin sahip olması beklenen davranışları belirtmektedir. Bireye okulöncesinden yükseköğrenimin sonuna değin bu davranışlar aşama aşama kazandırılmaktadır.

Özetlemek gerekirse eğitim kavramının kapsamı oldukça geniştir. Bireyi etkileyen ve davranışlarında değişiklik oluşmasına yol açan her türlü etkinliğe eğitim diyebiliriz. Ancak değişik ortamlarda gerçekleşen bu eğitim süreçleri özelliklerine göre farklı isimler almaktadır.

EĞİTİM TÜRLERİ

Eğitimin değişik zamanlarda, değişik ortamlarda ve değişik biçimlerde gerçekleşen bir süreç olduğu belirtilmiştir. Bu süreç içinde kimi eğitim etkinlikleri kendiliğinden oluşan ve gelişigüzel, kimileri ise amaçlı ve planlı gerçekleştirilen etkinliklerdir. İşte eğitim süreçleri, kendiliğinden ya da amaçlı olarak oluşmasına göre formal ve informal eğitim olarak adlandırılır.

İnformel eğitim: Bir plana bağlı olmaksızın yapılan eğitim etkinlikleri.

İnformel Eğitim

İnformel eğitim, yaşam içinde kendiliğinden oluşan bir süreçtir. Kişi, karşılaştığı durum ve içinde bulunduğu toplumun diğer üyeleriyle etkileşime girdiğinde farkında olmadan bir şeyler öğrenir. Bu nedenle informal eğitimin, bireyin doğumundan ölümüne değin ailede, sokakta, okulda, iş yerinde ve kitle iletişim araçları yoluyla yaşamın her alanında gerçekleştiği söylenebilir (Fidan ve Erden, 1998, s.4). O halde informal eğitim, “her an, her yerde, bir plana bağlı olmaksızın yapılan eğitim etkinlikleri” olarak tanımlanabilir.

İnformel eğitimde bireyin öğrenmesi, gözlem ve taklit yoluyla gerçekleşir. Örneğin köyde yaşayan bir çocuk; tarlayı nasıl süreceğini, nasıl ekip biçeceğini, hayvanların bakımını nasıl yapacağını büyüklerini gözleyerek ve onların davranışlarını taklit ederek öğrenir. Yine bir berber çırağı, ustasının yaptıklarını gözleyip onu taklit ederek nasıl saç keseceğini öğrenir.

İnformel eğitim sürecinde bireyler, doğru ve istenen davranışların yanı sıra yanlış söylemek, sigara içmek, şiddete başvurmak, küfretmek, kopya çekmek gibi olumsuz davranışlar da kazanabilmektedirler. Çünkü bu eğitim süreci; plansız, kontrolsüz ve amaçsız olarak gerçekleşmektedir. Toplumlar büyüdükçe ve geliştikçe informal eğitim süreci yetersiz kalmış ve planlı eğitim gereksinimi doğmuştur. Planlı eğitim gereksinimini karşılamak amacıyla da okullar kurulmuştur. İşte okullar, bireylerde informal eğitim sonucunda oluşabilecek istenmeyen davranışların edinilmesini önleme çabası içinde olan kurumlardır (Şahin, 2006, s.11).

Formal eğitim: Okullarda ya da kurumlarda bir plan ya da program uygulanarak gerçekleştirilen eğitim.

Formal Eğitim

Okullarda ya da kurumlarda bir plan ya da program dahilinde gerçekleştirilen eğitime formal eğitim denmektedir (Demirel ve Kaya, 2001, s.8). Formal eğitim amaçlıdır; önceden hazırlanan bir program çerçevesinde, planlı olarak ve öğretim yoluyla gerçekleştirilir. Eğitim süreci, öğretmen tarafından planlanır, uygulanır ve değerlendirilir. Böylece bireylerin davranışları önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda değiştirilmeye çalışılır (Fidan ve Erden 1998, s.3; Gürkan, 2006a, s.5).

Okul dışında değişik alanlarda bireyleri mesleğe hazırlamak ve meslekte iken ilerlemesini sağlamak amacıyla yapılan etkinlikler, açılan kurslar, orduda asker yetiştirme formal eğitime örnek olarak verilebilir. Bu tür eğitimin okulda yapılan eğitimden farkı; gereksinime dönük, kısa süreli olması, belli konularla sınırlandırılması ve eğitim talep eden bireylerin yaşa göre gruplandırılmamasıdır.

SIRA SİZDE

Formal ve informal eğitim arasındaki temel fark nedir?

Formal eğitim süreci, okulda ve okul dışında gerçekleştirilmesine göre örgün ve yaygın eğitim olarak adlandırılmaktadır.

Örgün eğitim, belli bir yaş grubundaki ve aynı düzeydeki bireylere, amaca göre hazırlanmış eğitim programları yoluyla okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimidir (Taymaz, 1992, s.3). Örgün eğitim; okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimi içine alır. Örgün eğitim, aşamalılık ve süreklilik gös-

teren bir süreçtir. Her öğretim basamağı bir sonrakine temel oluşturur ve bir eğitim basamağını başarıyla tamamlayamayan bir öğrenci, bir üst basamağa geçemez (Gürkan, 2006a, s.5). Örneğin ilköğretim basamağına hiç girmemiş ve bu basamağı başarıyla tamamlamamış bir birey, ortaöğretim basamağına kayıt yaptıramaz. Bir öğretim basamağını başarıyla bitirenlere ise diploma ya da akademik bir derece verilir.

Yaygın eğitim ise örgün eğitim sistemi içine hiç girmemiş, bu sistemin herhangi bir basamağında bulunan ya da bu basamaklardan birinden ayrılmış olan kişilere ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda yapılan eğitimidir (Taymaz, 1992, s.3). Halk eğitim merkezlerinde çeşitli konularda açılan kurslar, resmî ve özel kurumlarda, iş yerlerinde düzenlenen hizmetçi eğitim etkinlikleri bu kapsama girmektedir.

Örgün ve yaygın eğitimin ortak noktası, eğitim etkinliklerinin planlı ve programlı olmasıdır. Aslında formal ve informal eğitim, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamaktadır. Kimi durumlarda aynı anda gerek informal gerekse formal eğitimin varlığından söz edilebilir (Erden, 1998, s.16).

Örneğin öğrenciler bir yandan okulda formal eğitim etkinliklerine katılırken diğer yandan da okulda arkadaş grubundaki etkileşimi sırasında ya da öğretmenin kimi davranışlarını gözleyerek informal eğitim süreci içinde bulunabilir.

ÖRNEK

Örgün ve yaygın eğitimin benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

SIRA SİZDE

ÖĞRENME

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği, öğrenme yeteneğine sahip olmasıdır. Çok sınırlı sayıda davranışla (emme, ağlama vb.) dünyaya gelen insan, çevresiyle girdiği etkileşim sonucunda kısa bir süre içinde pek çok davranış göstermeye başlar. Bu davranışların büyük bir kısmı öğrenme ürünü olan davranışlardır.

Öğrenme, değişik biçimlerde tanımlanmakla birlikte pek çok eğitimci öğrenmeyi “yaşantı ürünü ve nispeten kalıcı izli davranış değişikliği” olarak tanımlamaktadır (Ertürk, 1994, s. 78; Gürkan, 2006a, s.7; Fidan ve Erden, 1998, s.1). Öğrenme sonucunda insanlar; bilgi, beceri, tutum ve değerler kazanırlar. Öğrenmenin varlığı, genelde şu ölçütlere dayalı olarak incelenmektedir (Gürkan, 2006a, ss.7-8; Erden, 1998, s.1):

Öğrenme sonucunda davranışlarda gözlenebilir bir değişme olması. Söz konusu davranış değişikliği üç biçimde olabilir:

- Bireyin hiç göstermediği bir davranışı göstermeye başlaması. Örneğin okuma-yazmayı bilmeyen bir çocuğun öğrenme süreci sonucunda okuyup yazabilmesi.
- Bireyin kendinde var olan bir davranışı geliştirmesi. Örneğin okuma yazmayı bilen bir çocuğun daha seri, düzgün ve hatasız okuyabilmesi.
- Bireyin daha önce yanlış öğrendiği bir davranışı değiştirmesi. Örneğin duyduğu bir sözcüğü yanlış yazan bir çocuğun doğru yazmaya başlaması.

Bireyin davranışındaki değişikliğin nispeten kalıcı izli olması. Örneğin anaokulunda paylaşmanın önemini öğrenen bir çocuğun okul dışındaki yaşamında da bu konuda duyarlı davranışlar göstermesi ve bunu yaşam boyu sürdürmesi beklenir.

Bireydeki davranış değişikliğinin yaşantı ürünü olması. Öğrenme, bireyin çevreyle etkileşimi sırasında geçirdiği yaşantılar sonucu oluşur. Her bireyin geçirdiği yaşantılar farklı olduğundan öğrenme, bireysel bir süreçtir.

Öğrenme: Yaşantı ürünü ve nispeten kalıcı izli davranış değişikliği.

Öğrenmenin varlığı, genelde şu ölçütlere dayalı olarak incelenmektedir:

- Öğrenme sonucunda davranışlarda gözlenebilir bir değişme olmalı.
- Bireyin davranışındaki değişiklik nispeten kalıcı izli olmalı.
- Bireydeki davranış değişikliği yaşantı ürünü olmalı.

Öğrenme sonucunda bireyin davranışlarında değişme olduğundan söz etmiştik. Ancak davranışlardaki her değişim öğrenme olarak yorumlanamaz. Çünkü biz kimi davranış ve tepkilerimizi doğuştan getiririz. Nefes alıp vermek, göz kırpma gibi davranışlar buna örnektir. Kimi zaman davranışlarımızda meydana gelen değişiklikler, öğrenme ile değil büyüme ve olgunlaşma ile ilgili olabilir. Örneğin insan ve hayvanların boy ve ağırlıklarında meydana gelen değişiklikler, kuşların uçabilir, insanların yürüyebilir hale gelmesi gibi. Kimi zaman da yorgunluk, alışkanlık, ilaç ya da alkol alma gibi nedenlerle davranışlarımızda meydana gelen değişiklikler de öğrenme sonucu oluşmaz. Bu durumlarda, davranışlarımızdaki değişiklikler geçici olarak meydana gelmektedir (Fidan, 1985, s.15).

Öğrenme süreci genellikle *kendiliğinden öğrenme* ve *yönlendirilmiş öğrenme* olmak üzere iki biçimde gerçekleşmektedir. Bireyin kendi kendine gerçekleştirdiği bir eylem sonucunda meydana gelen davranış değişikliği, kendiliğinden öğrenmedir. İnsanın günlük yaşantısında gerçekleştirdiği davranışların pek çoğu kendiliğinden öğrenme ürünüdür. Bu öğrenme biçimi, kasıtlı ya da kasıtsız olarak gerçekleşebilir. Ancak öğrenmeyi sağlayıcı yaşantılar kişinin kendisi tarafından oluşturulur. Örneğin çocuk; biberin acı olduğunu tadarak, sobanın sıcak olduğunu dokunarak öğrenebilir. Çocuk, evcilik oyununda annelik davranışlarını annesinin kendisine olan davranışlarını gözleyip öğrendiği davranışları taklit ederek sergileyebilir. Bu durumda kendiliğinden öğrenme; duyu organları aracılığıyla, deneme yanılma yoluyla ya da gözlemlene ve model alma yoluyla gerçekleşebilir (Erden, 1998, s.19).

Yönlendirilmiş öğrenmede ise öğrenmeyi sağlayacak bir başka kişi ya da aracın varlığı söz konusudur. Yönlendirilmiş öğrenme, öğretme etkinliklerinin sonucunda oluşur. Sınıf içinde gerçekleşen öğrenmeler ya da televizyon, gazete, kitap gibi kitle iletişim araçlarıyla gerçekleşen öğrenmeler yönlendirilmiş öğrenme biçimine birer örnektir (Erden, 1998, s.20).

ÖĞRETME VE ÖĞRETİM

En geniş anlamıyla öğretme, öğrenmeyi sağlama etkinlikleri olarak tanımlanabilir. Daha kapsamlı bir tanımla öğretme, “öğrenmenin kolaylaştırılması, öğrenmeye rehberlik edilmesi, öğrenene öğrenmeyi gerçekleştirmesinde yardımcı olunması sürecidir” (Gürkan, 2006a, s.8). Günlük yaşam içinde bireye bir şeyler öğrenmesini sağlayacak çeşitli yaşantılar, ailede anne-baba, akran gruplarında arkadaşlar tarafından ya da kitle iletişim araçları aracılığıyla sunulmaktadır. Örneğin, bir kız çocuğuna yemek yapması annesi tarafından, bilmediği bir oyunun kuralları arkadaşları tarafından ya da sigaranın zararları televizyondaki bir program aracılığıyla öğretilir. Birey, kişi ya da araçlarla etkileşime girerek davranışlar kazanır ya da var olanları değiştirir, geliştirir. Ancak bu yollarla birey, istendik davranışların yanı sıra doğru olmayan davranışları da kazanabilir.

Öğretme ve öğrenme kavramları genellikle bir arada kullanılmaktadır. Bu, bize iki kavram arasında birebir ilişki olduğunu göstermektedir. Öğretme etkinliğinin, genelde öğrenme ile sonuçlanması beklenir; ancak öğretme etkinliği olmadan da öğrenme gerçekleşebileceği gibi, her öğretme etkinliği öğrenmeyle sonuçlanmayabilir (Gürkan, 2006a, s.9).

Öğretme-öğrenme etkinliklerinin önceden saptanan amaçlar doğrultusunda düzenlendiği yerler genellikle eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumlarında planlı, kontrollü ve örgütlü olarak gerçekleştirilen etkinliklere ise *öğretim* denmektedir

Bireyin kendi kendine gerçekleştirdiği bir eylem sonucunda meydana gelen davranış değişikliği kendiliğinden öğrenmedir. Yönlendirilmiş öğrenmede ise öğrenmeyi sağlayacak bir başka kişi ya da aracın varlığı söz konusudur.

En geniş anlamıyla öğretme, öğrenmeyi sağlama etkinlikleridir.

(Fidan ve Erden, 1998, s.12). Daha geniş bir tanımla öğretim, “bireyin yaşam boyu süren eğitiminin okulda, planlı ve programlı olarak yürütülen kısmıdır” (Varış ve diğerleri 1991, s.17). Bu, birey açısından dile getirildiğinde öğrenim olmaktadır. Belirtildiği gibi öğretim sürecinde etkinliklerin tümü önceden planlanır ve bu çerçevede yürütülür. Bu nedenle öğretim, profesyonel bir iştir (Erden, 1998, s.20).

Eğitim ile öğretim çoğu zaman birbirini yerine kullanılmakta ve anlamları da birbirine karıştırılmaktadır. Ancak öğretim, daha kapsamlı olan eğitimin alt kesimlerinden biridir. Eğitim zaman ve mekân yönünden kapsamlı, sürekli ve çok boyutludur. Öğretim planlı ve programlıdır. Bu yönüyle öğretimde tüm öğrenme yaşantılarının eğitsel olması temeldir. Oysa eğitimde bilgi dahil her türlü yaşantı üzerinde durulur ve öğrenme yaşantıları eğitsel olmayabilir. Öte yandan gerek eğitim gerekse öğretim; süregeldiği toplumun sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik olgularından etkilenir. Her iki kavram da yerel, ulusal ve uluslararası özellik taşıyor (Varış ve diğerleri, 1991, s. 17).

Eğitim kurumlarında planlı, kontrollü ve örgütlü olarak gerçekleştirilen etkinliklere öğretim denmektedir.

Eğitim ve öğretim arasında nasıl bir ilişki vardır?

Öğretim etkinliklerinin dört temel ögesi; amaçlar (hedefler), içerik, öğretme-öğrenme süreci (eğitim durumları) ve değerlendirmedir. *Amaçlar (hedefler)*, öğretim etkinliği sonunda bireyde gözlenmesi beklenen davranışları ifade eder. Amaçlar; içeriğin seçimine, eğitim durumlarının hazırlanmasına ve değerlendirmeye rehberlik eder. Öğretim sürecinde öğrencilere kazandırılacak bilgi, beceri ve tutumlar *içeriği* oluşturur. İçeriğin seçimi ve düzenlenmesinde gerek başlangıçta belirlenen amaçlara gerekse öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine uygun olmasına dikkat edilir. Öğrencilerin amaçlara ulaşmaları için geçirmeleri gereken öğrenme yaşantılarını sağlayacak dış koşulların düzenlenmesine *öğretme-öğrenme süreci* denir. Bu koşulların düzenlenmesinde uygun strateji, yöntem, teknik ve araç gereçlerden yararlanılır. *Değerlendirme* ise öğrencilerin hedeflere ne ölçüde ulaştıklarının saptanmasıdır (Gürkan, 2006a, s.9; Erden, 1998, s.21).

Öğretim, “öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların geliştirilmesi için uygulanan süreçler” (Varış ve diğerleri, 1991, s.18) olduğuna göre bu süreçte öğrenmenin sağlanabilmesi, öğretim sırasında şu noktaların dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır (Varış ve diğerleri, 1991, ss.19-20; Gürkan ve diğerleri, 1998, ss.11-13; Oğuzkan, 1985, ss.10-11):

- Öğretimde öğrenenin kavrama gücü dikkate alınmalıdır. Kimi bireyler daha çabuk ve kolay öğrenirken kimileri de daha geç ve güç öğrenirler.
- Uyarılan bir insan, uyarılmayana göre daha kolay öğrenir. Genelde başarılı olma, ödül alma ya da ceza almaktan kaçınma gibi uyarımlar öğrenmeyi destekler.
- Uyarımın ölçülü olmasına dikkat edilmelidir. Çok şiddetli uyarım (aşırı korku, kaygı vb.) duygusal dengeyi bozacağından, öğrenmeyi olumsuz yönde etkiler.
- Ödüllendirme ile kontrol edilen öğrenme, genelde cezalandırma ile kontrol edilen öğrenmeye oranla daha etkin olur. Ödül ya da cezanın öğrenme üzerindeki etkisi henüz tam olarak çözümlenememesine karşın sosyal sonuçlara bakılarak ödül, cezaya tercih edilmelidir. Bireyin kendi içinden gelen uyarım, dıştan verilen uyarıma oranla daha etkili öğretim sağlar. Birey, kendisi başarılı olmak ister ve bu amaçla çalışırsa daha etkili öğrenir.

Öğretim etkinliklerinin dört temel ögesi; amaçlar (hedefler), içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirmedir.

- Öğretimde temel olan, başarıdır. Öğretim sonucunda her bireyden aynı başarıyı beklemek olanaksızdır. Önemli olan, bireye başarılı olabileceği öğrenim yaşantılarının sağlanarak başarısızlığın başarıya dönüştürülebilmesidir.
- Öğretimde amaçların bireyler için gerçekçi olması gerekir. Amaçların bireyin kapasitesine, öğrenme gücüne göre gerçekçi olarak saptanması, daha doyurucu bir öğrenme sağlar.
- Öğrenmede geçmiş yaşantıların önemli bir yeri vardır. Bu yaşantılar, öğrenmeyi kolaylaştırabileceği gibi zorlaştırabilir de.
- Birey, öğretim sürecine etkin olarak katılırsa daha kolay öğrenir.
- Bireye göre anlamlı olan konular, anlamsız ve anlaşılması zor olan konulara oranla daha kolay öğrenilir.
- Becerilerin iyi öğrenilmesinde tekrarlanan alıştırmaların yerini hiçbir şey tutamaz.
- Birey, öğrenme yaşantıları arasındaki ilişkileri kendi bulur ve yeni durumlara uygulama deneyimi kazanırsa öğrendiği şeyleri başka konulara transfer etmesi kolaylaşır.
- Uzun süre hatırlanması istenen konular için ayrı zamanlarda ara sıra yapılan hatırlatmalar yararlı olmaktadır.

Bu öneriler, öğretimin etkililiği için gerekli koşulları dile getirmektedir. Öğretim sürecinde öğretmenler, bu koşulları yerine getirirlerse öğrenenin başarılı olmasına katkı sağlarlar.

Özet

Eğitimle ilgili temel kavramları (eğitim, öğrenme, öğretme, öğretim) tanımlamak

Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir. Eğitim, insanın doğumuyla başlayıp yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Bu süreçte bireylere kimi bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırılır. Bunun sonucunda da bireylerde gözlenebilen kimi davranış değişiklikleri meydana gelir. *Öğrenme*, yaşantı ürünü ve nispeten kalıcı izli davranış değişikliği olarak tanımlanmaktadır. *Öğretme*, öğrenmenin kolaylaştırılması, öğrenmeye rehberlik edilmesi, öğrenene öğrenmeyi gerçekleştirmesinde yardımcı olunması sürecidir. *Öğretim* ise bireyin yaşam boyu süren eğitiminin okulda, planlı ve programlı olarak yürütülen kısmıdır.

Eğitimin amaç ve işlevlerini açıklamak

Eğitimin amacı; bireylerin kişisel yeteneklerini, insan ilişkileri konusundaki becerilerini, ekonomik yönden yeterliklerini geliştirmek ve vatandaşlık görevlerini tam olarak yerine getirmesini sağlamaktır. Eğitim, bireyin davranışlarını değiştirme, geliştirme, uyumunu sağlama gibi amaçları gerçekleştirirken bireyin kendini gerçekleştirmesine, insan ilişkilerini geliştirmesine yardım eder, bireyin ekonomik etkinliğini ve vatandaşlık sorumluluğunu geliştirir. Başka bir deyişle eğitimin toplumsal, siyasal, bireysel ve ekonomik olmak üzere dört tür işlevi olduğu söylenebilir.

Eğitim türlerini tanımak

Eğitim süreçleri, kendiliğinden ya da amaçlı olarak oluşmasına göre *formal ve informal eğitim* olarak adlandırılır. *Informal eğitim*, yaşam içinde kendiliğinden oluşan bir süreçtir. Informal eğitim; “her an, her yerde, bir plana bağlı olmaksızın yapılan eğitim etkinlikleri” olarak tanımlanabilir. *Formal eğitim* ise okullarda ya da kurumlarda bir plan ya da program uygulanarak gerçekleştirilen eğitimidir. Formal eğitim amaçlıdır; önceden hazırlanan bir program çerçevesinde, planlı olarak ve öğretim yoluyla gerçekleştirilir. Formal eğitim süreci, okulda ve okul dışında gerçekleştirilmesine göre *örgün ve yaygın eğitim* olarak adlandırılmaktadır. *Örgün eğitim*, belli bir

yaş grubundaki bireylere, Milli Eğitim’in amaçlarına göre hazırlanmış eğitim programları yoluyla okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimidir. *Yaygın eğitim* ise örgün eğitim sistemi içine hiç girmemiş, bu sistemin herhangi bir basamağında bulunan ya da bu basamaklardan birinden ayrılmış olan kişilere ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda yapılan eğitimidir.

Öğrenmenin hangi biçimlerde gerçekleştiğini açıklamak

Öğrenme süreci genellikle iki biçimde gerçekleşmektedir: *Kendiliğinden öğrenme* ve *yönlendirilmiş öğrenme*. Bireyin kendi kendine gerçekleştirdiği bir eylem sonucunda meydana gelen davranış değişikliği, kendiliğinden öğrenmedir. Yönlendirilmiş öğrenmede ise öğrenmeyi sağlayacak bir başka kişi ya da aracın varlığı söz konusudur. Yönlendirilmiş öğrenme, öğretme etkinliklerinin sonucunda oluşur.

Öğretim sırasında dikkat edilmesi gereken noktaları sıralamak

Öğrenmenin sağlanabilmesi için öğretim sırasında şu noktaların dikkate alınması gereklidir: Öğretimde öğrenenin kavrama gücü dikkate alınmalıdır. Uyarılan bir insan, uyarılmayana göre daha kolay öğrenir. Uyarımın ölçülü olmasına dikkat edilmelidir. Ödüllendirme ile kontrol edilen öğrenme, genelde cezalandırma ile kontrol edilen öğrenmeye oranla daha etkin olur. Bireyin kendi içinden gelen uyarım, dıştan empoze edilen uyarıma oranla daha etkili öğretim sağlar. Öğretimde temel olan, başarıdır. Öğretimde amaçların bireyler için gerçekçi olması gerekir. Öğrenmede geçmiş yaşantıların önemli bir yeri vardır. Birey, öğretim sürecine etkin olarak katılırsa daha kolay öğrenir. Bireye göre anlamlı olan konular, anlamsız ve anlaşılması zor olan konulara oranla daha kolay öğrenilir. Becerilerin iyi öğrenilmesinde tekrarlanan alıştırma ve yerini hiçbir şey tutamaz. Birey, öğrenme yaşantıları arasındaki ilişkileri kendi bulur ve yeni durumlara uygulama deneyimi kazanırsa öğrendiği şeyleri başka konulara transfer etmesi kolaylaşır. Uzun süre hatırlanması istenen konular için ayrı zamanlarda ara sıra yapılan hatırlatmalar yararlı olmaktadır.

Kendimizi Sıneyalım

- Eğitimle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?
 - Eğitim, yaşam boyu devam eden bir süreçtir.
 - Öğrenmenin oluştuğı her durumda bir eğitim sürecinden söz edilebilir.
 - Eğitim, kasıtlı kültürlenme sürecidir.
 - Eğitim, her ortamda gerçekleşebilen bir süreçtir.
 - Eğitim, gelişmiş toplumlara özgü bir olgudur.

- Aşağıdakilerden hangisi eğitimin tanımıdır?
 - Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci
 - Toplum kültürünü bireye aktarma süreci
 - Yaşantı ürün ve nispeten kalıcı izli davranış değişikliği
 - Öğrenmeyi sağlama etkinliği
 - Okulda, planlı, kontrollü ve örgütlü olarak gerçekleştirilen etkinlikler

- Aşağıdakilerden hangisi eğitimin işlevleri arasında **yer almaz**?
 - Bireyin topluma uyumunu sağlamak
 - Ülkenin anayasal yapısına uygun insan yetiştirmek
 - Bilinçli üretici ve bilinçli tüketici yetiştirmek
 - Bireyin beden, zihin ve ruh yapısını geliştirmek
 - Bireyin farklı kültürlere uyumunu sağlamak

- Her an, her yerde bir plana bağlı olmaksızın yapılan eğitim etkinliklerine ne ad verilir?
 - Formal eğitim
 - İnformel eğitim
 - Öğretim
 - Örgün eğitim
 - Yaygın eğitim

- Belli bir yaş grubundaki ve aynı düzeydeki bireyle, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitim aşağıdakilerden hangisidir?
 - Formal eğitim
 - İnformel eğitim
 - Yaygın eğitim
 - Örgün eğitim
 - Yarı formal eğitim

- Aşağıdakilerden hangisi öğrenmenin varlığına işaret **etmez**?
 - Davranışlarda gözlenebilir bir değişme olması
 - Bireyin hiç göstermediğı bir davranışı göstermeye başlaması
 - Bireyin davranışlarında geçici bir değişme olması
 - Davranış değişikliğinin yaşantı ürünü olması
 - Davranıştaki değişikliğin nispeten kalıcı olması

- Aşağıdakilerden hangisi öğrenme süreci sonunda bireyin kendinde var olan bir davranışı geliştirmesine örnektir?
 - Okuma-yazma bilmeyen bir çocuğun okuyup yazabilir hale gelmesi
 - Bir sözcüğü yanlış olarak yazan bir çocuğun doğru olarak yazmaya başlaması
 - Mevsimleri bilmeyen bir çocuğun okulda mevsimleri öğrenmesi
 - Öğretmenin verdiği bir cümleyi iki dakikada yazabilen bir çocuğun yarım dakikada yazmaya başlaması
 - Okulda yardımlaşmayı öğrenen bir çocuğun bu davranışı yaşamı boyunca devam ettirmesi

- Aşağıdakilerden hangisi yönlendirilmiş öğrenmeye örnektir?
 - Şekerin tatlı olduğunu tadararak öğrenme
 - Yemek pişirmeyi anneyi gözlemleyerek öğrenme
 - Televizyon programı aracılığıyla sağlıklı beslenmeyi öğrenme
 - Sobanın sıcak olduğunu dokunarak öğrenme
 - Oyun oynayan akranlarını gözleyerek bir oyunun kurallarını öğrenme

- Aşağıdakilerden hangisi öğretim sürecinin dört temel ögesinden biri **değildir**?
 - Planlama
 - Amaçlar
 - Değerlendirme
 - Öğretme-öğrenme süreci
 - İçerik

- Aşağıdakilerden hangisi öğretimde dikkat edilmesi gereken noktalardan biri **değildir**?
 - Öğretimde öğrenenin kavrama gücü dikkate alınmalıdır.
 - Dıştan verilen uyarım, içten gelen uyarıma göre daha etkilidir.
 - Ödül, cezadan daha etkilidir.
 - Amaçlar, bireyler için gerçekçi olmalıdır.
 - Öğrenmede geçmiş yaşantıların önemli bir yeri vardır.

Yaşamın İçinden

“

Küçükleri Korumak, Büyükleri Saymak

Hemen her sabah yaklaşık 35 bin ilköğretim okulumuzda 10 milyon öğrenci yeni bir günü karşılarken okul önünde sıralanıp andımızı okuyor. Türküm, Doğruyum, Çalışkanım, ...Küçüklerimi Korumak, Büyüklerimi Saymak...

Yüksek sesle ve coşkuyla okunan bu dizelerden sonra öğrenciler sınıflarına gitmek üzere harekete geçiyorlar. Hareket başladığı andan itibaren sanki bir dakika önce dudaklardan dökülen o anlamlı sözcükler bir anda unutuluyor. Kapı girişinden itibaren sıralar bozuluyor, sınıflara girmek için kıyasıya bir mücadele başlıyor. Büyükler güçlerini kullanarak küçükleri yok sayıyor, küçüklerse büyüklerle yarışalım diye var güçleriyle mücadele ediyorlar. Ders bitiminde tenefüse çıkıldığında da aynı güç mücadelesi devam ediyor. Tuvaletleri kullanırken, kantinde alışveriş yaparken, bahçede oyun oynarken büyükler küçükleri hiç görmüyor, küçükler ise büyükleri adam yerine koymuyor. Sonuçta çatışmalar, bitmek bilmeyen çeşitli şikayetler. Bunlara ek olarak okula uygunuz ve kahvaltı yapmadan gelen çocuklar ve daha nice sorunlar.

Milli Eğitim Bakanlığı soruna çözüm olmak üzere yeni bir karar aldı. Gelecek öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarında ilk dört sınıfta okuyan öğrenciler ile ikinci dört yıllık bölümde okuyan öğrencileri sabahçı ve öğlenci olarak ayırmaya karar verdi. Bu karar uygulamaya konulursa 1-4. sınıflarda okuyan öğrenciler öğlenci, 5-8. sınıflarda okuyan öğrenciler sabahçı olacak. Böylece büyüklerin küçükleri ezmesi, küçüklerin uyumsuz olarak okula gelmesi önlenecek. Yani büyüklerin küçükleri korumaması ve küçüklerin de büyükleri saymamasından ve yaşa dayalı gelişim farklılığından kaynaklanan sorunların önüne geçilmiş olacak. Hedef bu. Peki küçüklerle büyükler okul yaşamı dışında hiç beraber olmayacaklar mı? Küçüklük ve büyüklük temelde güç ve gelişim farkı olduğuna göre, okul dışında yaşam boyu bu farklılık devam etmeyecek mi? Farklılıklar bireysel ve sosyal yaşamın temel dinamikleri olduğuna göre, okullarda bu farklılıkları yönetmeyi öğrenemeysek nerede öğreneceğiz? Hepsinden önemlisi bu uygulama ile eğitimin “bireyi yaşama, bulunduğu çevreye uyarlama” hedefi nasıl gerçekleştirilecek? Bu sorulara daha birçoklarını eklemek olanaklıdır. Eğitimin temel amacı bireye kendi yaşantıları yoluyla istendik davranışlar kazandırmaktır. İlköğretim okulları da öğrencilere

re toplumda uyum içinde yaşamak için gerekli olan temel bilgi ve becerileri öğretmek üzere kurulmuşlardır. Bu okullarda eğitim ve öğretim gören öğrencilerin hem okulda hem de okuldan mezun olduktan sonra kendilerinden farklı insanlarla birlikte sorunsuz yaşamayı, paylaşmayı, işbirliğini öğrenmeleri ve uygulamaları beklenir. Okulların varlık nedeni de budur. Eğer okullarımızda temel davranışları öğrencilerimize kazandıramıyorsak, okulların ne işe yaradığını sorgulamak gerekir. Bunun için öğrencileri fiziksel olarak birbirlerinden ayırarak, büyüklerin küçükleri ezmesinin önüne geçme anlayışını eğitimin temel amacıyla bağdaştırmak mümkün değildir.

Kaynak: Gümüşeli, A. İ. (2006). **Küçükleri Korumak, Büyükleri Saymak.** 10.01.2008 tarihinde, <http://www.agumuseli.com/modules/weblog/index.php?start=10> adresinden alınmıştır. (Bu yazı arti@egitimdergisi'nin Nisan 2005 3.Sayı 7. sayfasında yayımlanmıştır.)

”

Okuma Parçası

Temel Kavramlar

Eğitilmeme özgürlüğü düşünülemez.

Esas amacı, bir bilim alanını, belli bir sistematik bütünlük içinde vermek olan böyle bir çalışmanın, kavramları incelemekle başlamasında zorunluluk vardır. Eğitimin temellerini, ilişkilerini, yöntemlerini kavramak ve hepsinden önemlisi, memleketimizde var olan sistem ve süreçleri yorumlayabilmek için alanla ilgili terimlerin taşıdığı kavramlarda birleşmesi önem taşımaktadır.

Eğitim alanında, yurt içinde ve dışında yazılmış olan kaynaklar sayılamayacak kadar çoktur. Bu kaynaklar tarihlerine göre incelendiği zaman, genellikle birbirlerini tekrarladıkları ya da birbirleri ile tam anlamı ile çelişkili kavramları sundukları görülür. Diğer taraftan eğitime ilişkin kavram ve yorumlar, çoğu zaman, insana ilişkin bilimlerin sübjektifliğini paylaşmakta ve her birey bu konuyu kendi deneyimlerine göre yansıtmaya eğilimi göstermektedir (OECD, 1966).

Eğitim politikasını oluşturmaya çalışanların eğitimin dar ve derinleşme alanlarında araştırma yapanların, eğitimde karar verme durumunda olan kişi ve ekiplerin ve en önemlisi herhangi bir sektörde eğitim uygulamaları ile yüz yüze olanların ve eğitim alanında çalışmaya hazırlananların, görevleri ve statüleri ne olursa olsun, eğitimin yüklü olduğu kavramlar hakkında açıklık ve kararlılığa ihtiyaç duymaları doğaldır.

“Eğitim” bir bilim midir yoksa teknik midir tartışmaları artık güncelliğini yitirmiştir. Bugün kendisine özgü sağlam bir kavramsal yapı ile birlikte sorunların çözümünü için pozitif bilimlerin yöntemleri ile araştırma yapılan bu alan, önemli bir disiplin sayılmaktadır.

Kaynak: Varış, F., Gürkan, T., Gözütok, D., Gürbüzürk, O. ve Babadoğan, C. (1991). **Eğitim Bilimine Giriş.** (Editör: F. Varış). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. e	Yanıtınız yanlış ise “Eğitimin Tanımı, Kapsamı, Amaç ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. a	Yanıtınız yanlış ise “Eğitimin Tanımı, Kapsamı, Amaç ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. e	Yanıtınız yanlış ise “Eğitimin Tanımı, Kapsamı, Amaç ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. b	Yanıtınız yanlış ise “Eğitim Türleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. d	Yanıtınız yanlış ise “Eğitim Türleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. c	Yanıtınız yanlış ise “Öğrenme” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. d	Yanıtınız yanlış ise “Öğrenme” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. c	Yanıtınız yanlış ise “Öğrenme” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. a	Yanıtınız yanlış ise “Öğretme ve Öğretim” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. b	Yanıtınız yanlış ise “Öğretme ve Öğretim” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İnformel eğitim, yaşam içinde kendiliğinden oluşan bir süreçtir. Bir plana bağlı olmaksızın her an her yerde gerçekleşebilir. Formal eğitimde ise planlı ve kasıtlı olarak öğrenme ortamı düzenlenmekte, önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda bireyde davranış değişikliği oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Sıra Sizde 2

Gerek örgün eğitimde gerekse yaygın eğitimde, öğretim etkinlikleri planlı ve amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir. Ancak örgün eğitim, aynı düzeydeki bireylerle düzenli olarak ve belli bir sıra gözetilerek verilen, sürekliliği olan bir eğitim iken yaygın eğitim, örgün eğitim sistemi içine hiç girmemiş, herhangi bir basamağında bulunan ya da herhangi bir örgün eğitim basamağından ayrılmış olan bireylere ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda verilen kısa süreli bir eğitimidir.

Sıra Sizde 3

Gerek eğitim gerekse öğretim süreçlerinde amaç, öğrenmenin gerçekleşmesidir. Öğrenmenin olduğu tüm durumlarda da bir eğitim süreci söz konusudur. Bu süreç, planlı ve amaçlı olarak gerçekleştiğinde ve istendik davranışların kazandırılması söz konusu olduğunda öğretim adını almaktadır. Eğitim; öğretimden daha kapsamlı, daha uzun süreli ve istendik ya da istenmedik davranışların edinilmesini sağlayan bir süreçtir. Öğretim, bireyin yaşam boyu süren eğitiminin okulda planlı olarak yürütülen kısmıdır.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Büyükkaragöz, S. ve diğerleri. (1998). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş (Eğitimin Temelleri)**. Konya: Mikro Yayınları.
- Demirel, Ö. (1999). **Plandan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2001). "Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: Ö. Demirel ve Z. Kaya) Ankara: PegemA Yayıncılık, ss. 1-18.
- Erden, M. (1998). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Ertürk, S. (1994). **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Meteksan Yayınları.
- Fidan, N. (1985). **Okulda Öğrenme ve Öğretme (Kavramlar, İlkeler, Yöntemler)**. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1998). **Eğitime Giriş**. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Gümüşeli, A. İ. (2006). **Küçükleri Korumak, Büyükleri Saymak**. 10.01.2008 tarihinde <http://www.agumuseli.com/modules/weblog/index.php?start=10> adresinden alınmıştır.
- Gürkan, T. ve diğerleri (1998). **Eğitim Bilimine Giriş**. Editör: F. Varış. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Gürkan, T. (2006a). "Öğretmenlik Mesleği ile İlgili Temel Kavramlar", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: M. Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, ss. 1-14.
- Gürkan, T. (2006b). "Eğitim, Öğretim ve Programla İlgili Temel Kavramlar", **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. (Editör: M. Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, ss. 1-14.
- Oğuzkan, F. (1985). **Orta Dereceli Okullarda Öğretim (Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikler)**. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Şahin, A. E. (2006). "Eğitimle İlgili Temel Kavramlar", **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: V. Sönmez). Ankara: Anı Yayıncılık, ss. 1-24.
- Taymaz, H. (1992). **Hizmetiçi Eğitim (Kavramlar, İlkeler, Yöntemler)**. Ankara: Pegem Yayını.
- Varış, F., Gürkan, T., Gözütok, D., Gürbüzürk, O. ve Babadoğan, C. (1991). **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: F. Varış). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Eğitimin Sosyal Temelleri

2

“Öğretmenler her fırsattan yararlanarak halka koşmalı, halk ile beraber olmalı ve halk, öğretmenin çocuğa yalnız alfabe okutan bir varlıktan ibaret olmayacağını anlamalıdır.”

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1927

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁 Eğitim, sosyoloji ve eğitim sosyolojisi arasındaki ilişkileri açıklamak,
- 👁 Belli başlı toplumsal olgular ile eğitimin ilişkilerini kavramak,
- 👁 Toplumsal kurumlar ile eğitim arasındaki ilişkiyi anlamak için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Emekli bir öğretmen olan Nihat Dede, hastalığı nedeniyle uzun zamandır evde oturmaktadır. Güzel bir yaz günü, akşamüstü evde canı sıkılan Nihat Dede, belediye önündeki parkta oturup hava alırım diye düşünür. Nihat Dede hazırlanarak evinin kapısından çıkar ve hızlı hızlı yürüyen kalabalık gruplar görür. Kenara çekileyim bari diye düşünürken bir genç omzuna çarpar ve arkasına bile bakmadan hızlıca oradan uzaklaşır. Yere düşen Nihat Dede “Hay Allah, uzun zamandır dışarı çıkmamıştım. Dışarı adımımı atar atmaz da yere düştüm. Her yerde ne kadar çok insan var.” diyerek zorla ayağa kalkar. “Acaba eve geri mi dönsüm?” diye düşünürken otobüsün geldiğini görür. Otobüse biner ve hareket halindeki otobüste ayakta durmakta zorlanır. Otobüs belediye önüne gelince zar zor otobüsten iner ve parka doğru yürür. Parkta boş bir bank bulup tam oturacakken bankın üzerine kazınmış yazıları ve yerlere atılmış kuruyemiş kabuklarını görünce üzülür, sinirlenir ve oturmaktan vazgeçer. Ayrıca bankta oturan, diz üstü bilgisayarında oyun oynayan çocuğu görünce de oldukça şaşırır. Yol boyunca yaşadıklarını, gördüklerini, duyduklarını düşünerek “En iyisi şu kenar yoldan yürüyerek evime geri döneyim. Bu şehir çok kalabalık olmuş, toplumsal değerler, kurallar unutulmaya başlanmış. Çocuk parka gelmiş, arkadaşları ile parkta salıncaklara, kaydıraklara binip oynayacağına bilgisayarında oyun oynuyor.” diye düşünür. Yolda yürürken de kendi dönemindeki sevgi, saygı, hoşgörü içinde yaşadıkları güzel dünyayı gözünün önünden geçirir ve “Yeni yetişen nesil ve gelecek toplum için umutsuzluğa kapılmamalıyım. Elimizde bu duruma karşı savaş verecek çok büyük bir gücümüz var: Eğitim... Sekiz yıllık zorunlu eğitim... Okullar... Öğretmenler...” diyerek teselli bulur.

Anahtar Kavramlar

- Eğitim
- Sosyoloji
- Eğitim sosyolojisi
- Toplumsal değişme
- Toplumsal hareketlilik
- Toplumsal denetim
- Toplumsal kurumlar

İçindekiler

- GİRİŞ
- EĞİTİM, SOSYOLOJİ VE EĞİTİM SOSYOLOJİSİ
- TOPLUMSAL OLGULAR VE EĞİTİM
 - Toplumsal Denetim ve Eğitim
 - Toplumsal Değişme ve Eğitim
 - Toplumsal Hareketlilik ve Eğitim
 - Nüfus ve Eğitim
 - Kültür ve Eğitim
- TOPLUMSAL KURUMLAR VE EĞİTİM
 - Aile ve Eğitim
 - Din ve Eğitim
 - Ekonomi ve Eğitim
 - Politika ve Eğitim

GİRİŞ

Eğitim, bir toplumun beklenti ve gereksinimlerini yerine getirmek ve toplumun istediği nitelikte insanlar yetiştirmekle sorumludur. Toplumda yaşayan insanların kişiliğine ve geleceğine eğitimle biçim kazandırılmakta; eğitim, bireylere ve bireylerden oluşan toplumlara yön vermektedir. Çünkü eğitim; bir toplumun sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel koşullarına göre belli bir nitelik kazanmaktadır. Toplumsal yaşayışımız, dolayısıyla toplumsal davranışlarımız üzerinde eğitimin büyük bir etkisi olduğundan insan davranışlarını değiştirmeyi amaçlayan eğitim ile insan davranışlarının neden ve sonuçlarını bilimsel yöntemlerle araştıran sosyoloji arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Bu ünite de öncelikle eğitim, sosyoloji ve eğitim sosyolojisi arasındaki ilişkiler açıklanmış; sonra toplumsal denetim, toplumsal değişme, toplumsal hareketlilik, nüfus, kültür gibi toplumsal olgular ile eğitim ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Ünitinin son bölümünde de aile, din, ekonomi, siyaset gibi toplumsal kurumlar ve eğitim ilişkisi üzerinde durulmuştur.

EĞİTİM, SOSYOLOJİ VE EĞİTİM SOSYOLOJİSİ

Kant'a göre eğitim; insanın mükemmelleştirilmesi, Mill'e göre bireyin kendisi ve başkaları için mutluluk aracıdır. Spencer'a göre de iyi yaşama olanakları sağlayan etkinliklerin tümüdür. Durkheim'e göre ise eğitim, fiziksel ve toplumsal çevrenin insan üzerinde meydana getirdiği etkilerdir. Durkheim'in bu tanımı, eğitime toplumsal bir nitelik kazandırmış, bu tanımla eğitimin toplumsal yönlerine dikkat çekilerek eğitim ile sosyoloji arasında ilişki kurulmuştur (Tezcan, 2001, s.76).

Sosyoloji, insanlar arası ilişkileri inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Ergün'ün (1994, s.39) belirttiği biçimde sosyolojik görüşe göre eğitim, yetişkinler tarafından gençler ve çocuklar için uygulanması gereken bir eylemdir. Bu eylem, kültürel mirasın aktarılmasını içerir. Yine bu eylem, gençlere ve çocuklara yaşamlarını daha iyi sürdürebilecekleri ve topluma daha iyi uyum sağlayacakları düşünce, gelenek, görenek ve kuralları kazandırmayı sağlar.

Okulda öğrenilen kimi bilgilerin yaşam boyunca kullanılmadığı ve zamanla unutulduğu, planlı eğitim etkinlikleri ile okulda geliştirilen ve pekiştirilen tutum ve davranışların ise kalıcı duruma geldiği ve böylece bireyin çevresiyle uyum içinde yaşayabilmesinin kolaylaştığı söylenebilir. Bu yönüyle eğitimin bireyin toplumsallaştırılmasında önemli bir rolü bulunmaktadır.

Çağdaş toplumlarda eğitimin açık ve gizli olmak üzere iki tür işlevi vardır. Eğitim kurumunun açık işlevleri şöyle sıralanabilir (Özkalp, 1990, ss.155-156):

- Toplumun kültürel mirasını yeni kuşaklara aktarmak.
- Mesleki bilgi ve beceriler kazandırarak bireylerin meslek sahibi olmalarını sağlamak.
- Bireylere akılcı düşünme alışkanlığı kazandırarak onlara akılcı düşünmenin yollarını öğretmek.
- Bireylerin doğal ve toplumsal çevreyi bilimsel ilkeler doğrultusunda değerlendirmelerini olanaklı kılmak.
- Bilimin gelişmesine katkıda bulunmak.

Eğitim kurumlarının bireylere yeni ve daha üst düzey statü kazandırma, nüfus artışı ve kötü alışkanlıkların önlenmesinde bireylere yardımcı olma, uygun iş ve eş olanakları sağlama gibi gizli işlevleri de bulunmaktadır. Eğitimin bu açık ve gizli işlevleri incelendiğinde eğitim ile toplumun birlikteliği açıkça görülmektedir.

Eğitimin açık ve gizli işlevleri incelendiğinde eğitim ile toplumun ilişkisi açıkça görülmektedir.

Okul, çalışmalarıyla toplumun sosyal dokusunu etkilemektedir. Okulda edinilen bilgi, beceri, tutum ve değerler günlük toplumsal yaşamda uygulamaya geçmektedir. Ayrıca toplumun küçük bir örneği olan okulda geçen yaşantılar, toplumsal yaşamın önemli bir bölümünü temsil etmektedir. Öte yandan eğitim kurumlarında bulunan kişiler arasındaki ilişkiler de toplumsal yaşamı öğrenmede önemli bir öğrenme kaynağı oluşturmaktadır.

Sosyoloji, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin bilimsel açıdan incelenmesidir. Sosyoloji, “insan birlikteliği” gerçeği üzerine odaklanır ve toplumun her yerinde var olan sosyal etkileşimin örüntüleşmiş düzenliliklerini inceler. İnsan birlikteliğine katkıda bulunan ya da ondan çıkarılan her şey, sosyolojik bir olgudur. Sosyoloji terimi ilk kez Fransız Auguste Comte tarafından kullanılmış ve İngiliz Herbert Spencer tarafından yaygınlaştırılmıştır (Fichter, 2004, ss.1-2). Türkiye’de ise sosyoloji terimi Osmanlı dilinde “Hikmet-i İctimaiye”, “İctimaiyat” olarak kullanılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde günlük yaşama sıklıkla yansıyan “İctimaiyat” Darülfünunda (üniversite) ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Sosyoloji alanında ve Darülfünun Edebiyat şubesinde okutulan notların bir bölümünden oluşan ve 1913 yılında yayımlanan ilk telif eserin Ziya Gökalp’e ait olduğu görülmektedir (Demir, 2004, s.32).

Her çocuk, bir aile içinde dünyaya gelerek çevresi ile etkileşime girer. Bu etkileşim sonucunda çevresinde konuşulan dili, toplumun uyduğu görgü kurallarını, toplumsal norm ve değerleri öğrenir. Bir köy, kasaba ya da şehir ortamında yetişerek okullarda öğrenim yaşamını sürdürür. Ayrıca kitap, gazete, dergi okuma, arkadaşlarıyla oyun oynama, sohbet etme, sinema ya da tiyatroya gitme gibi sosyal etkinlikler gerçekleştirerek içinde bulunduğu grupla bütünleşir. Toplum içinde gerçekleştirilen bu yaşantılar, çocukların yaşama bir anlam vermesini sağlayarak onları yaşamın amacı, değerler, tutumlar, davranış ve düşünceler bakımından yönlendirir. Toplum ile toplumun sosyal kurumlarından biri olan eğitim arasındaki ilişkileri, etkileşimleri inceleyen bir bilim dalına gereksinim duyulmakta ve bu bilim dalı *eğitim sosyolojisi* olarak adlandırılmaktadır (Ergün, 1994, s.1).

Eğitim sosyolojisi, sosyolojinin eğitim ile ilgili konu ve sorunlarını kendi yöntemlerine ve kendi görüş açısına göre ele alıp incelemesi sonucunda ortaya çıkmış bir bilim dalıdır. Eğitim sosyolojisinin kurucusu olarak kabul edilen Emile Durkheim, “Eğitim ve Sosyoloji” adlı eserinde işlevsel bir görüş ortaya atmıştır (Topçuoğlu, 1971, ss.1-2). Durkheim’e göre sosyal kurumlar birer kalıp, birer nehir yatağıdır. Çocuklar burada biçimlenir ve buradan akıp giderler. Eğitim, çocukları ve gençleri sosyalleştirmektedir (Ergün, 1994, ss.3-5). Her toplum; sürekliliği sağlamak için kendi yetiştirdiği insanlara kendi değerlerini, normlarını ve kurallarını kazandırmak ister. Bu nedenle çocuğu biçimlendiren nehir yataklarının toplumsal yaşama yön vermede büyük etkileri bulunmaktadır.

Eğitim sosyolojisinin ele aldığı konular aşağıdaki gibi sıralanabilir (Öztürk, 1983, s.13):

- Eğitsel düşünce, kuram ve politikaların sosyal kaynakları, etmenleri ve sonuçları
- Eğitim kurumlarının sosyal yapı (ekonomi, siyasal düzen, sosyal tabakalaşma gibi) ile olan ilişkileri
- Eğitim kurumlarının yapısı ve işleyişi
- Eğitsel etkinliklerden çıkan sosyal ilişkiler
- Aile, sosyo-ekonomik durum, etnik ve dinsel gruplar gibi formal eğitime etki eden etmenler

Eğitim sosyolojisi:
Sosyolojinin eğitim ile ilgili konu ve sorunlarını kendi yöntemlerine ve kendi görüş açısına göre ele alıp incelemesi sonucunda ortaya çıkmış bir bilim dalı.

Eğitim sosyolojisinin temel özellikleri ise şöyle özetlenebilir (Tezcan, 1989, ss.6-7):

- *Eğitim sosyolojisi, sosyal gelişme aracıdır:* Sosyologların çoğu tarafından eğitim sosyolojisi, sosyal gelişmeyi sağlayan ve sosyal bozuklukları çözümlemeye yardım eden bir inceleme alanı olarak ele alınmaktadır.
- *Eğitim sosyolojisi, eğitim amaçlarının sosyal boyutunun incelenmesinde bir araçtır:* Eğitim amaçlarının sosyal belirleyicileri ile ilgilenen sosyologlar, eğitim sosyolojisini eğitim amaçlarının nesnel bir çözümlemesi olarak düşünmektedir.
- *Eğitim sosyolojisi, sosyolojinin eğitimsel sorunlara uygulanmasıdır:* Bu yaklaşım, genelde, sosyolojinin “program geliştirme” alanına uygulanması biçiminde ele alınmaktadır.
- *Eğitim sosyolojisi, sosyalleşme sürecinin incelenmesidir:* Sosyalleşme çocuğun toplumsal yaşama hazırlanmasıdır. Bu da eğitim yoluyla gerçekleşmektedir. Çocuk bu süreç yoluyla belli bir toplum ya da grupla bütünleşmektedir.
- *Eğitim sosyolojisi, eğitimcilerin eğitiminde yararlanılan bir bilim dalıdır:* Öğretmen, araştırmacı ve eğitim uzmanlarının eğitimin sosyal temelleri konusunda bilgi sahibi olmaları, onların mesleki yeterlikleri ve başarıları için temel bir koşuldur.

Öte yandan eğitim sosyolojisi, ele aldığı konular ile eğitim sistemlerine ilişkin kültürler arası ve karşılaştırmalı araştırmalar yaparak eğitim, sosyal ve kültürel değişim arasındaki ilişkileri belirlemektedir.

Bir öğretmenin öğrencilerinin bireysel özelliklerini ve onların bulundukları çevreyi daha iyi tanınması, toplumun gereksinimlerini belirlemesi, toplumun ve bireyin gereksinimleri doğrultusunda amaçlarına ulaşabilmesi için eğitim sosyolojisi ile ilgili bilgilere sahip olması önemli görülmektedir. Bir öğretmenin eğitim sosyolojisi bilmesini gerekli kılan nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Er, 2000, ss.69-70):

- Öğretmenlerin öğrencilerin içinden geldikleri çevreyi bilmesi ve tanınması, öğrencileri ve onların davranışlarını daha iyi anlamasını sağlar.
- Öğretmenlerin okulun sosyal işleyişini kavramasına yardım eder.
- Öğretmen, sınıfta farklı etkinlikler düzenlemek üzere öğrenci özellikleri, grup davranışı, grup çalışması ile ilgili konularda bilgi sahibi olur.
- Öğretmenlere ülkenin çağdaş eğitim sorunları ile ilgili bilgi sahibi olması ve bu sorunlara ilişkin çözüm geliştirmesi için yardımcı olur.
- Ülkede uygulanacak eğitim politikalarının belirlenmesine yardım eder.

Bir öğretmenin eğitim sosyolojisi bilmesini gerekli kılan etmenler nelerdir?

SIRA SİZDE

1

TOPLUMSAL OLGULAR VE EĞİTİM

Eğitim aracılığıyla bireylere kazandırılmaya çalışılan topluma uyum ve toplumsallaşma süreci, doğumdan başlayarak tüm yaşam boyunca süren uzun bir dönemi kapsamaktadır. Bu yaşam süresince bireyler ve toplumlar; toplumsal denetim, toplumsal değişim, toplumsal hareketlilik, nüfus oranları, kültür gibi çeşitli toplumsal olgularla karşı karşıya gelmektedir. Bu bölümde, sözü edilen bu toplumsal olgular ile eğitim arasındaki ilişkiler incelenmektedir.

Toplumsal Denetim ve Eğitim

Toplumlar varlıklarını sürdürebilmek için toplumsal düzeni korumak isterler. Bunun için kültürel değerlerin içinde yer alan davranış kalıplarını belirli ölçütlere gö-

Toplumsal denetim:

Toplumsal düzeni sağlamak ve toplumsal yaşamdaki ilişkileri yöneten normlardan sapmayı önlemek için toplumsal grup tarafından kullanılan sistemler bütünü.

Norm: Yaptırımı olan kurallar sistemi.**Gelenek:** İnsanların toplum yaşamında uymak zorunda oldukları davranış kalıpları.**Görenek:** Bir şeyin eskiden beri görüldüğü gibi yapılma alışkanlığı, âdet, alışkanlık.**Değerler:** Kültür ve topluma anlam veren ölçütler.

re ve sistemli bir biçimde düzenleyecek kurallara gereksinim duyarlar. Bu kurallar yazılı ya da yazılı olmayan biçimleriyle toplumsal yaşamda varlıklarını sürdürürler (Demir, 2004, s.145). Toplumsal denetim; toplumsal düzeni sağlamak ve toplumsal yaşamdaki ilişkileri yöneten normlardan sapmayı önlemek için toplumsal grup tarafından kullanılan sistemler bütünüdür. Toplumsal denetim mekanizmaları normlar, değerler, gelenekler, görenekler (örf ve adetler), yazılı kurallar ve yasalar olarak sıralanabilir.

Bir kültürdeki bireylere yol gösteren, toplumsal düzeni sağlayan; olumlu ve olumsuz, doğru ve yanlış gösteren kurallar, standartlar ve düşünceler norm olarak adlandırılmaktadır. Norm, yaptırımı olan kurallar sistemidir. Normlar, insanların tavır ve davranışlarına sınırlar koyarak bir davranışın nerede başlayıp nerede biteceğini belirlemektedir. Normlar, bireylere toplumsallaşma süreci boyunca aktarıldığından bireyler, normları içselleştirerek davranış olarak benimsemektedirler. Resmî ve yazılı olarak ifade edilen normlar, “yasa” olarak adlandırılabilir. Resmî normlar, sınırları kesin olarak belirtilmiş eylemleri yasaklamaktadır (Tezcan, 1995, s.227). Tek eşle evlilik, yemek yerken çatal-kaşık-bıçak kullanma, erkeklerin pantolon giymesi normlara örnek olarak verilebilir.

Toplum içinde insanların günlük yaşam biçimlerini, davranışlarını düzenleyen yerleşmiş birtakım kurallar vardır. Sosyal baskılar, insanları bu kurallara uymaya zorlamaktadır. Gelenek ve görenekler adı verilen bu kurallar, kendiliğinden oluşmakta ve kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Gelenek; bir toplumda ya da bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Örneğin kına geceleri, doğum sonrası ziyarete gelen kişilere lohusa şerbeti ikram edilmesi gibi. Görenek ise, bir şeyin eskiden beri görüldüğü gibi yapılma alışkanlığı, âdet, alışkanlık biçiminde tanımlanabilir (TDK, 2007). Nezaket ve görgü kuralları, selamlaşma, vedalaşma, belli yer ve zamanlarda yeme ve giyinme biçimleri göreneklere örnek olarak verilebilir. Gelenek ve görenekler, toplumsal denetim biçimidir ve toplumsal normlar takımı oluştururlar (Tezcan, 1996, s.85).

Değerler; iyiyi ve kötüyü, güzeli ve çirkini, onurlu ve onursuzu, hoş olanı ve olmayanı tarif eder. Herkes iyi ve kötü olanı hissetmelidir. Sözü edilen değerler, gerekçelendirmeye gerek olmayan mutlak gerçeklerdir. Ancak değerler; toplumdaki topluma, hatta aynı toplum içindeki alt gruplara ve sosyal sınıflara göre farklılaşabilir. Değerler, birçok belirli normun temeli olabilir; aynı zamanda bir norm, çeşitli değerlere dayanabilir. Örneğin bir öğretmenin öğrencilere adil davranması eşitlik, erdem gibi değerlere dayanmaktadır (Öztürk, 1983, s.234). Fitcher’ın (2004, s.167) belirttiği gibi değerler, kültür ve topluma anlam veren ölçütlerdir. Adalet, barış, sevgi, saygı, hoşgörü, merhamet değerlere örnek olarak verilebilir. Welton ve Mallan’a (1999) göre de değer; davranışın, iyiliğin, güzelliğin, verimliliğin, kıymetin ölçütlerini belirlemeye hizmet eden düşüncelerdir.

Toplumlarda, toplumsal norm ve değerlerden başka yapılması yasaklanmış ve yaptırım gücü zor kullanılmasına olanak sağlayacak biçimde örgütlenmiş, tüm bireyler için geçerli olan yazılı hukuk kuralları vardır. Çağdaş toplumlarda ilişkilerin azalması ile birlikte gelenek, görenek, değer ve normların yaptırım gücü azalmıştır. Bunun sonucu olarak gelişmiş toplumlarda hukuk, kural ve yasalar toplumsal denetimi sağlamada daha güçlü duruma gelmiştir (Erden, 2000, s.64).

Okulun öğrencileri topluma hazırlama gibi önemli bir sorumluluğu vardır. Okuldaki öğretmen ve yöneticilerin, toplumsal düzenin kurulması için öğrencileri

topluma en iyi biçimde hazırlamaları gerekmektedir. Eğitim, toplumsallaşma ile bireylerin toplumsal norm ve kurallara uymasını sağlamaktadır. Yine eğitim, bireyin davranışlarının sınırlarını belirleyerek onların, davranışlarının sonuçlarını düşünerek hareket etmesini sağlar (Bahar, 2005, s.222). Gençler, toplumsal normları ve bu normlara uymamanın sonuçlarını eğitim yoluyla öğrendiklerinden eğitim, toplumsal denetimin güçlü bir aracı konumundadır.

Toplumsal Değişme ve Eğitim

Toplumların yapıları sürekli bir değişim ve gelişim içindedir. Başka bir deyişle toplumsal yapı; durağan değildir, canlı bir özellik taşımaktadır. Geri kalmış ve kalmakta olan ülkeler bu gelişimin daha hızlı olmasını istemektedir. Atatürk, Türkiye'nin kalkınma amacını "Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkacağız." sözü ile açıklamıştır. Çağdaş uygarlığın üstüne çıkma ülküsüne ulaşmak için toplumsal değişmeyi kabul etmek bir zorunluluk durumuna gelmektedir (Başaran, 1978, s.96). Değişme, bir durumdan yeni bir duruma geçişi ifade etmektedir. Değişme, bireysel ve toplumsal yapıda gerçekleşir ve etkileri toplumda yaşayan insanlar tarafından fark edilir. Değişime uğramayan bir canlı ya da değişimin olmadığı bir topluluk düşünmek olası değildir (Doğan, 2002, s.222). Toplumsal değişme, toplumsal düzenin, bu düzeni sağlayan toplumsal ilişkilerin ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesidir.

Toplumsal değişmeye neden olan kaynaklar iç ve dış kaynaklar olmak üzere iki başlık altında açıklanabilir (Özkalp, 1990, ss.270-273):

Dış kaynaklar olarak önemli toplumsal değişmeler:

- Çevresel değişmeler : Çevresel değişmelere deprem, sel, salgın hastalıklar, iklim değişiklikleri, göç, savaş örnek olarak verilebilir.
- İstila : Bir bölgenin başka gruplar tarafından ekonomik amaçlar doğrultusunda ele geçirilmesi değişime yol açar. İstilacı güçler kendi kültürlerini, toplumsal yapılarını, eğitim sistemlerini bu topluma benimsetmeye çalışabilirler.
- Kültürel temas : Avcılık ve hayvancılıkla uğraşan toplumların bu etkinlikleri sırasında ticaret amacıyla başka kültürün üyeleriyle bir araya gelmesi sonucu kültürel temas oluşur.
- Yayılma : Bir yenilik ya da yeni bir kurumun komşu alanlara geçerek dünyayı kapsamasıdır. Örneğin alfabenin bulunması, sayıların kullanılması yayılmaya örnek olarak verilebilir.

İç kaynaklar olarak önemli toplumsal değişmeler:

- Keşif ve icatlar : Keşif ve icatların yayılması sonucunda toplumdaki ilerleme ve yeniliklerde değişimler oluşur.
- Nüfus hareketleri : Göçler sonucunda yeni kültürlerle karşılaşılır ve onlardan etkilenme olur.

Toplumsal değişimin nedenleri nelerdir?

İç ve dış kaynaklar ile eğitim arasında yakın bir ilişki vardır. Örneğin yayılma, keşif ve icatların hızlanmasında, göçler sonucu yeni kültürlerle karşılaşılmasında

Toplumsal değişme:
Toplumsal düzenin, bu düzeni sağlayan toplumsal ilişkilerin ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesi.

eğitimin büyük etkisi vardır. Toplumsal değişmeden en çok etkilenen kurumlardan biri eğitimidir. Toplumun işlevlerini yerine getirebilmesi için eğitim kurumlarının toplumsal değişmeye uyum sağlaması gerekir. Okulda kazandırılacak değerler, normlar, bilgiler; başka bir deyişle eğitim programları toplumsal değişmelere paralel olarak değişir.

Çeşitli biçimlerle başlamış bulunan toplumsal değişmeyi yayan, hızlandıran ve güçlendiren etmen; eğitim-öğretim çalışmalarıdır. Eğitim, çeşitli sosyal değişmelerin temellerini hazırlar ve olumlu toplumsal değerleri yerleştirir. Ayrıca eğitim, öğrencilere eleştirel düşünme yetenekleri kazandırarak gelecekteki kültürel değişmelerin kabulünü kolaylaştırır (Ergün, 1994, s.248). Aşağıda eğitim görmüş nitelikli insan gücü ile toplumsal değişimin iç kaynaklarından olan keşif ve icatlar yoluyla, insan beynine benzer bir yapıda bilgisayarların üretileceği ile ilgili bir habere yer verilmiştir.

IBM Türkiye Genel Müdürü Eray Yüksek, IBM'in 2011'de insan beynine eşit kapasitede bilgisayarlar üretir hale geleceğini bildirerek "Proje başladı ve ilerliyor. Beynimizin kapasitesinin ne kadarını kullanabildiğimizi de bilmiyorum. Bilgisayarlar ne zaman ki duyguları da olan, düşünen ve öğrenen bilgisayarlar haline gelirse o zaman yaşam çok daha zorlaşacak insan için. Demek ki 2011'lerden sonra beynimiz gerçek bir rakip ile tanışacak." açıklamasını yaptı.

Kaynak: <http://www.haberlere.com/>, 2007

Haberde yer alan söz konusu bilgisayarların üretiminden sonra önemli bir toplumsal değişimin gerçekleşeceği söylenebilir. Örneğin bu bilgisayarların üretimi, programları ve kullanımı konusunda yeni iş alanları doğabileceği gibi bu bilgisayarların insanların yaptığı kimi işleri yapabilmesi nedeniyle işsizliğe de yol açabilir. Ayrıca bu bilgisayarların kullanım alanları da toplumsal yapıda değişiklikler oluşturabilir. Bu durumda eğitimin toplumsal değişimin gerçek anahtarı ve itici gücü olarak toplumsal yapıya uygun insan yetiştirme görevine dikkat çekilebilir.

Toplumsal Hareketlilik ve Eğitim

Hareketlilik, genel olarak bireylerin zamanda, fiziksel ortamda ve toplumsal yapılarındaki her türlü devinimi ya da göçünü içerir. Hareketlilik zaman ve mekânda gerçekleşir. Ancak fiziksel hareketlilik genelde göç olarak adlandırılırken toplumsal hareketlilik, birey ya da grubun toplumsal statüsünün değişimini içermektedir. Bu nedenle fiziksel hareketlilik ve toplumsal hareketlilik arasında fark bulunmaktadır (Celep, 2004, s.207). Toplumsal hareketlilik, genel anlamıyla toplumdaki bireylerin toplumsal hiyerarşide bir statüden başka bir statüye geçmesidir. Bireyin gelir düzeyinin, grubunun, üyesi olduğu derneğin, işinin, yaşam biçiminin değişmesi toplumsal hareketlilik olarak nitelendirilebilir (Erden, 2000, s.64). Toplumsal hareketlilik yatay ve dikey olmak üzere iki biçimde gerçekleşmektedir.

Yatay toplumsal hareketlilik, aynı toplumsal düzeyde kalmak koşuluyla benzer bir grup ya da durumdan diğerine doğru ileri geri hareketi ifade eder. Başka bir deyişle aynı toplumsal tabaka içinde yer alanların benzer statüler arasındaki geçişleridir. Bir lise müdürünün bir şirkette insan kaynakları müdürü olması gibi aynı statüde bir meslekten başka bir mesleğe geçmek, yatay hareketliliktir.

Toplumsal hareketlilik:
Toplumdaki bireylerin toplumsal hiyerarşide bir statüden başka bir statüye geçmesi.

Dikey toplumsal hareketlilik, bir toplumsal sınıftan diğerine geçmedir. Farklı düzeylerdeki statülerin tabakalar arasında gerçekleştirdiği hareketliliklerdir. Bu hareketlilikte birey, bulunduğu sınıftan yukarı çıkabileceği gibi aşağı sınıfa da düşebilir (Tezcan, 1995, s.96). Bir şirketteki memurun zamanla aynı kurumda müdür olması, bir öğretmenin profesör olması gibi. Dikey hareketlilik, aşağıdan yukarı olabileceği gibi yukarıdan aşağı doğru da olabilmektedir. Bir konfeksiyon sahibinin iflas ederek terziğe başlaması gibi. Toplumsal hareketliliğin çeşitli nedenleri olabilir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Doğan, 2002, ss.214-217):

- *Demografik Etmenler*: Göçler, üst, orta, alt sınıflara göre doğurganlık oranının farklı olması.
- *Ekonomik Etmenler*: Gelir ve servet.
- *Ailenin Toplumsal Yapısı*: Ailenin çekirdek ya da geniş aile niteliğinde olması, ailenin kültürel yapısı. Örneğin geniş ailenin geleneksel yapıyı koruması için toplumsal hareketliliği engellemesi, ailenin kültürel yapısının girişimcilik kazandırması ve güdülenme düzeyini yükseltmesi gibi.
- *Teknoloji*: Teknoloji ile birlikte yeni iş bölümü ve iş alanlarının oluşması.
- *Siyasal Etmenler*: Siyasal yönetim ve yapılanmanın baskıcı ya da demokratik olması.
- *Eğitim*: Toplumsal hareketlilik yoluyla yer değiştiren bir bireyin etkileşimde bulunduğu çevresi de değişir. Bireyin değişen çevreye uyum sağlayabilmesi için bu çevrenin yapısını öğrenmesi gerekir. Bu da eğitim yoluyla gerçekleşir.

Yatay ve dikey toplumsal hareketliliği açıklayarak örnekler veriniz.

SIRA SİZDE

Toplumsal hareketlilikle ilgili bir örnek olay şöyledir:

Evren ailesi Diyarbakır'daki topraklarını ve hayvanlarını bırakarak İstanbul'a göç etmiş ve sosyal, ekonomik ve kültürel bakımlardan içinde bulunduğu bölgeye göre geri kalmış bir gecekonduya yerleşmişlerdir. Evren ailesinin babası İsmet Bey, burada iş bulamadığını söylemekte ve buralarda arkadaşlarını, akrabalarını da yok diyerek bütün gün evde oturmaktadır. İsmet Bey'in eşi Leyla Hanım ise bu duruma çok kızmakta ve evde sürekli kavgalar yaşanmaktadır. Evin kızı Nesrin ise arkadaşlarını özlemekte, ayrıca işlediği yazmaları kime satacağını bilememektedir.

Örnek olayda görüldüğü gibi Evren ailesi, toplumsal hareketlilik yoluyla yer değiştirmiş; bununla birlikte etkileşimde bulunduğu çevreleri de değiştirmiştir. Çevreyi ve çevrede yaşayan insanları tanımadıklarından çevreye uyum sağlamakta güçlük yaşamaktadırlar. Ayrıca aile üyeleri, birbirleri üzerinde kontrol sağlayamamakta; bu nedenle sürekli çatışmalar çıkmaktadır. Evren ailesinin toplumsal hareketlilik sonucu yaşadığı sorunlara çözüm bulması için eğitimden yararlanılmalıdır. Bu bölgedeki bireylerin ekonomik yetersizliklerini gidermek için bireylere meslek kazandırıcı kurslar düzenlenmesi çözüm olarak düşünülebilir.

Türkiye'de 1970'li yıllara dek toplumdaki dikey toplumsal hareketliliği sağlayan en önemli etmenin eğitim olduğu söylenebilir. 1970'li yıllardan önce, daha iyi iş bulabilmek için lise mezunu olmak yeterli iken bu yıllardan sonra nitelikli insan gücü gereksiniminin artmasıyla birlikte yükseköğretim kurumu mezunu olmak gerekmeğe başlamıştır. 1970'li yıllardan sonra ise yükseköğretim kurumlarının yetiş-

tirdikleri insan sayısının artmasıyla birlikte belli alanlarda toplumun gereksiniminden fazla insan gücü yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu durumda yükseköğretim mezunlu olmanın yanı sıra bitirilen eğitim kurumunun türü ve niteliği, yabancı dil ve bilgisayar bilgisi gibi özellikler önem kazanmaya başlamıştır. Askeri okullar, öğretmen okulları, sağlık meslek liseleri gibi parasız yatılı eğitim kurumları alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına bu nitelikleri kazandırarak toplumda dikey toplumsal hareketliliği sağlamıştır (Tezcan, 2001, s.89).

Nüfus ve Eğitim

Nüfusun yaşa, cinsiyete, bölgelere vb. çeşitli etmenlere göre dağılımı ile toplumun yapısı arasında doğrudan bir ilişki vardır. TDK (Türk Dil Kurumu) sözlüğüne göre (2007) “Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı” olarak tanımlanan nüfus; birey başına düşen gelir miktarını, üretim-tüketim oranını, okul sayısını, okullardaki ve sınıflardaki öğrenci sayısını etkileyen önemli bir etmendir.

Nüfusun yapısı doğum, ölüm ve göç gibi temel demografik süreçler olarak bilinen etmenlere bağlı olarak değişmektedir. Bu etmenlerde oluşan değişiklik; nüfusun yapısını değiştirmekte, nüfusun yapısındaki değişiklikler ise toplumsal yaşamdaki pek çok kurum ve durumu yakından ilgilendirmektedir. Örneğin nüfusun bölgelere ve yaşa göre dağılımı, eğitim kurumları olan okulları etkilemektedir. Belirli bir yaş grubundaki bireylere eğitim görme olanağı sağlanması bakımından bölgelere göre okul, sınıf ve öğretmen planlamasının yapılması gerekmektedir. Bir ülkedeki nüfus artışı ve nüfusun yaşlara göre dağılımı aşağıda yer alan haberde de görüldüğü gibi eğitimle birlikte ülkedeki iş gücü, iş olanakları ve sosyal güvenlik sistemi gibi pek çok durumun kontrol edilmesini gerektirmektedir.

Sorun Değişiyor

Türkiye çok genç bir nüfusa sahiptir. 1950’li yıllarda okul çağına gelen nüfus yılda % 3.5 civarında büyürken bu oran şimdi çok küçülmüştür. 2000 yılında 0-14 yaş grubundaki insan sayısı 20 milyon dolayındadır ve bu düzeyde istikrara kavuşması beklenmektedir. Dolayısıyla okullaşma talebi açısından Türkiye önümüzdeki dönemde rahatlayacaktır. Bu gruptaki nüfusun önümüzdeki dönemde düşmesi beklenmektedir.

0-14 yaş grubu 1970’lere gelene kadar toplam nüfusun % 40’ı civarındaydı. Şimdi bu oran % 30’un altına geldi. 2050 yılında % 17’lere geleceği tahmin edilmektedir. Okul çağına gelen nüfusun istikrara kavuşup düşmeye başlamasıyla sorun, çalışma çağına gelmiş nüfus ile yaşlı nüfusa kaymaktadır. Bu artan nüfusun okutulması geçmişin en önemli sorunuydu; şimdi bu nüfusa iş bulunması sorun olmuştur. Geçmişteki hızlı nüfus artışının önümüzdeki dönemde yaratacağı bir başka sorun, yaşlı nüfusun hızla artmasıdır. Önümüzdeki dönemde, sosyal güvenlik sisteminin üzerine gelecek ek yük açısından bu konu giderek önem kazanmaktadır.

Kaynak: Kumcu, 2006.

Nüfusun yapısı ile toplumun eğitim düzeyi arasında önemli ilişkiler vardır. Bu ilişkiler şöyle sıralanabilir (Erden, 2000, s.65):

- Eğitim düzeyi yükseldikçe sağlık konusunda daha bilinçli olunacağından ölüm oranları düşer.
- Eğitim düzeyi yükseldikçe ailelerdeki çocuk sayısı azalır.
- Eğitim düzeyi düşük olan toplumlarda bebek ölüm oranı yüksek, ortalama ölüm yaşı ise düşüktür.

Bir toplumda yaşayan nüfusun artışı, eğitimi doğrudan ilgilendirdiği gibi toplumsal yaşamın düzenlenmesi bakımından dolayı olarak da ilgilendirmektedir. Nüfus artışına paralel olarak şiddet olaylarının ve suçların artması, çevrenin bilinçsiz kullanımı ile birlikte kaynakların hızla tüketilmesi, ahlâk kurallarına ve değerlere yeterince önem verilmemesi gibi nedenler; eğitime daha çok önem verilmesini gerektirmektedir. Nüfus artış hızının kontrol edilmesi ve aile planlamasının uygulanması için de eğitim önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nüfusun yapısı ile toplumun eğitim düzeyi arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

SIRA SİZDE

4

Kültür ve Eğitim

Geniş anlamda kişilik gelişimi olarak tanımlanan eğitim, aile ve okul içinde olduğu kadar aile ve okul dışında da işleyen bir süreçtir. Eğitim, bir topluluğun tüm yaşamı olarak açıklanabilir. Bir topluluğun yaşamının tümü, sosyal antropologlarca geliştirilmiş olan kültür sözcüğünün özel bir kullanımıdır (Başar, 1987, s.7). Kültür, çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. Taylor'a göre kültür "Toplumun bir üyesi olarak insanın elde ettiği bilgi, inanç, sanat, ahlâk, hukuk, yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür" (Fitcher, 2004, s.154). Durkheim'e göre kültür, toplumsal olguların tümüdür; her yerde vardır ve üstündür. Marx kültürü, doğanın yarattıklarına karşılık insanoğlunun yarattığı her şey olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle yağmurdan korunmak için kullanılan şemsiye, yağmur sularının biriktirilip enerji kaynağı olarak kullanılan barajlar, yağmur yağmadığında çıkan yağmur duaları kültür olarak değerlendirilebilir (Er, 2000, s.63).

Dünyaya yeni gelen bir çocuk yaşamla ilişkili olan her şeyi başka bir deyişle dilini, dinini, çevresini, yeme ve giyinme alışkanlıklarını, sosyal yaşantısını, değerleri belli bir kültür kalıbı içerisinde öğrenir. Öztürk'ün (1983, s.187) belirttiği gibi her çocuk, üyesi olduğu topluma uyabilmek için sosyalleşerek kendi toplumunun istediği nitelikte bir insan olur. Çocuğu sosyalleştiren, onu şu ya da bu nitelikte insan yapan toplumun kültürüdür. Kültür kendisini oluşturan kurumların toplamından farklı bir işleve sahiptir. Bu işlevler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Tezcan, 1996, s.81):

Kültür;

- Bir toplumu diğer toplumlardan ayırmaya yarayan bir işaret gibidir.
- Bir topluma özgü olan değerleri ve bunların yorumlarını içerir.
- Toplumsal dayanışmanın temellerinden birini oluşturur.
- Toplumsal yapının kalıbını ve içeriğini doldurup biçimlendirecek malzeme-yi sağlar.
- Toplumsal kişiliğin doğuş ve gelişimine egemendir.

Eğitimin niteliği, önemli ölçüde kültürel değerler tarafından belirlenir. Örneğin demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak seçmiş bir toplumun eğitim sisteminin niteliği, otoriter bir toplum yapısının eğitim sisteminden farklıdır. Birisinde yaratıcı ve

Eğitim bir toplumun tüm yaşamı olduğundan ve bir toplumun yaşam biçimi de kültür kavramı ile ilişkili olduğundan eğitim ile kültür iç içedir.

eleştirel düşünme, ifade özgürlüğü gibi demokratik değerlere dayalı bir eğitim söz konusu iken diğerinde katı bir disiplini ve kesin bir uyumu vurgulayan bir eğitim görülür (Badavan, 1987, s.73). Yaşamayı öğrenme açısından bakıldığında eğitimin toplumun tüm yaşamını biçimlendirdiği, toplumun yaşam biçiminin de kültür kavramı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle eğitim ile kültürün iç içe olduğu söylenebilir.

Eğitim ile kültür arasındaki ilişki şöyle açıklanabilir (Tezcan, 1996, ss.81-82):

- Eğitimin temel görevlerinden biri, toplumun kültürel mirasını genç kuşaklara aktarmaktır.
- Eğitim, toplumun kültürel yapısına göre biçimlenir.
- Eğitim, kültürel değişimin aracıdır.

Okul, bir eğitim ve kültür kurumudur. Kültürün genç kuşaklara aktarılmasında ve çocukların, gençlerin, hatta yetişkinlerin eğitiminde okul gittikçe önem kazanmakta ve büyük sorumluluklar üstlenmektedir. Bir toplumda kültürün genç kuşaklara aktarılması işini gerçekleştiren aile ve sosyal çevreden sonra en önemli kurum okuldur. Okulöncesi eğitimden yükseköğretime değin çeşitli eğitim kurumları, sistemli bir biçimde bu görevi yerine getirmeye çalışır. Okullar, ailenin ve sosyal çevrenin düzensiz ve rastgele yaptığı kültürü aktarma işini düzenli, programlı, amaçlı ve bilimsel bir biçimde yapmaktadır (Öztürk, 1983, ss.189-190).

Son yıllarda teknolojik gelişmelerle birlikte yeni yetişen nesillerin kendilerine yeni ilgi alanları yaratması sonucu bir değer bunalımı yaşanır hale gelmiştir. Toplumun parçalanma eğilimini ortadan kaldırmak; bedensel ve ruhsal bakımdan sağlıklı, üretken, mutlu bireyler yetiştirmek için toplumsal değerlerin ve içinde yaşanan kültürün okullarda yeni yetişen kuşaklara aktarılması zorunlu duruma gelmektedir.

TOPLUMSAL KURUMLAR VE EĞİTİM

Toplumsal yaşamın önemli bir boyutu olarak belirli ortak amaçlar ve çıkarlar çevresinde ortaya çıkıp gelişen örgütlü ve düzenli toplumsal etkileşim biçimlerine toplumsal kurum adı verilmektedir. Aile, ekonomi, din, politika ve eğitim bu kurumların başında gelmektedir. İçinde bulunduğumuz toplumsal yapı, toplumsal ilişkiler çerçevesinde bu gibi kurumlardan oluşmaktadır. Bu kurumlar arasındaki uyum, büyük ölçüde toplumun uyumu anlamına geldiğinden toplumsal kurumlar arasındaki etkileşim önemli görülmektedir (Doğan, 2002, s.135).

Aile ve Eğitim

Aile, tüm toplumsal kurumlar içinde en temel ve en eski kurumlardan biridir. Aile, çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren içinde bulunduğu ilk eğitim ortamıdır. Bir tarihsel ürün olarak aile, geçmişten bugüne değişmelerden geçerek bugüne gelmiş bir kurumdur. Aile, TDK sözlüğüne (2007) göre “Evlilik ve kan bağına dayanan; karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” olarak tanımlanmaktadır. Aile, tüm toplumlarda her zaman var olmuş bir grup olarak toplumdan topluma büyük farklılıklar göstermekle birlikte evrensel, sosyal bir gruptur. Yörükoğlu'nun (1997, s.196) belirttiği gibi aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibi düşünülebilir. Çocuk, bu sahnede insan ilişkilerini yaşayarak ve gözleyerek öğrenir. Çocuk; insan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu ya da anlaşmazlık, çekişme,

Aile, ekonomi, din, politika (siyaset) ve eğitim gibi kurumların aralarındaki uyum; büyük ölçüde toplumun uyumu anlamına geldiğinden toplumsal kurumlar arasındaki etkileşim önemli görülmektedir.

çatışma gibi olumsuz özellikleri ailede öğrenir. Aile; çocuğun eğitimi, ekonomik etkinlikler, boş zamanları değerlendirme gibi başka kurumların yerine getirdiği işlevlerin de kaynağını oluşturur. Ailenin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Tezcan, 1995, s.119):

- Aile, çocuğun sosyalleşmesi ve kişilik gelişiminin sağlanması için temel bir ortam sağlar.
- Aile, toplumun bir minyatürüdür.
- Aile, insanların sevgi gereksinimlerini karşılar ve duygusal bir temele dayalıdır.
- Aile içinde uyulması gereken kuralları vardır.

Ailenin toplum yaşamında üstlendiği birtakım görevler vardır. Bu görevler şöyle sıralanabilir (Özkalp, 1990, s.101):

- *Biyolojik görev*: Neslin devamının sağlanması.
- *Ekonomik görev*: Ekonomik anlamda bir iş bölümünün gerçekleşmesi.
- *Koruyuculuk*: Maddi ve manevi zararlara karşı aile üyelerinin korunması.
- *Psikolojik görev*: Aile içinde sevgi, saygı, dayanışma, hoşgörü ortamının gelişmesi.
- *Boş zamanları değerlendirme*: Birlikte düzenlenen etkinliklerle aile üyelerinin boş zamanlarının etkili değerlendirilmesi.
- *Dinî Görev*: Aile üyelerine dinî bilgiler verilmesi.
- *Statü sağlama*: Aile üyelerinin sağladığı statünün ailenin tüm üyeleri tarafından paylaşılması.
- *Eğitim*: Çocuğa yaşama ile ilgili bilgiler verilmesi ve okulda edindiği bilgilerin tamamlanarak pekiştirilmesi.

İnsan, çevresinin ürünü olduğundan ailenin bireyin kişiliğinin oluşmasında, toplumsallaşmasında ve yetkin bir kişi olmasındaki rolü büyüktür. Çocuk, aile ortamında anne ve babasını model alarak öğrenir.

Aile, toplumu meydana getiren zincirin halkalarını oluşturmaktadır. Toplum, ailelerin oluşturduğu bağlarla sağlamlaşır ve bir bütün haline gelir. Aileler tarafından oluşturulan bu bağlar ne kadar güçlü olursa toplum da o kadar güçlü ve sağlam olur (Öztabağ, 1971, s.42). Bu nedenle ailelerin toplum yapısı içindeki önemi açıkça görülmektedir. Aile; kendinin de bir parçası olduğu toplumun değerlerini, tutumlarını ve kültürünün özelliklerini çocuklarına öğretmek toplumsal yaşama önemli katkılar sağlamaktadır. Çocuğun aile ortamında gerçekleştirdiği öğrenmeler ile ilgili bir örnek olay şöyledir:

Aile; kendinin de bir parçası olduğu toplumun değerlerini, tutumlarını ve kültürünün özelliklerini çocuklarına öğretmek toplumsal yaşama önemli katkılar sağlamaktadır.

Akşam Yemekleri

Bizim ailede o gün kim övünülecek bir iş yapmışsa o başkan olur ve herkese söz hakkı verirdi. Hepimiz hiç çekinmeden duygu, düşünce, görüş ve isteklerimizi açıklardık. Birbirimize saygılı davranır; ancak birbirimizi eleştirirdik. Hiç kimseye bundan dolayı kızılmaz, bağırılmaz, yemek ve konuşmalar bitmeden kimse sofradan kalkmazdı. Tüm kararlar burada alınırdı. Özellikle akşam yemekleri saatlerce sürerdi; tam bir demokrasi vardı. Sevgi, saygı, içtenlik birimizden diğerine büyüterek akardı.

Kaynak: Sönmez, 1994, s. 72.

Bireylere yaşama ile ilgili tutum ve değerlerin önemli bir kısmı ilk olarak ailede öğretilmektedir. Örnek olayda da görüldüğü gibi aile içindeki akşam yemekleri aracılığıyla başkalarının görüşlerine saygılı olma, eleştiri yapabilme, karar verme, sevgi, saygı gibi pek çok beceri ve değer eğitim ile kazandırılabilir. Özellikle bir

eğitim kurumuna başlayana değin çocuklar aile içinde gelenekleri, görenekleri aile bireylerinden öğrenirler. Bireylerin aile içinde aldığı eğitimin izleriyle birlikte yetişkin kimliği biçimlenir. Ailedeki koşulların çocukların okul yaşamları ve akademik başarılarına olumlu etkileri ile ilgili çok sayıda araştırma bulunmaktadır.

Din ve Eğitim

Din, insanın kutsal saydığı gerçeklerle ilişkilerini sağlayan bir kurallar bütünüdür. Din getirdiği kurallar, değerler ve ilkelerle toplum yaşamındaki düzensizlikleri ve çatışmaları azaltır; toplumunun sürekliliğini sağlamak için toplum üyelerinin davranışlarını önceden belirleyecek davranış kalıpları oluşturur. Bu davranış kalıplarıyla da din, toplumda yaşayan insanları gerilim, bunalım, mutsuzluk gibi durumlardan kurtararak onları rahatlatmaya çalışır (Başaran, 1994, ss.54-55).

Dinler, insanlar için birtakım kurallar koymakta ve bunları kimi yaptırımlarla karşılamaktadır. Bir dinin sahipleri, değişik derecelerde özel ve toplumsal yaşamlarında bu sistemin gereklerini uygulurlar. Dine inanan bireyler; toplumsal yaşamda dinin gereklerini, kurallarını, normlarını göz önünde tutarak davranışlarını ayarlarlar. Dinin geçmişteki ve günümüzdeki toplumlar başlıca görevinin sosyal bir kontrol aracı olarak toplum bütünleşmesine katkıda bulunmak olduğu söylenebilir (Dönmezer, 1994, s.241). Comte'a göre din, bireyin kişilik ve karakterini düzenleyen bir güçtür. Durkheim dinin toplumdaki görevlerini aşağıdaki gibi sıralamıştır (Tezcan, 1995, s.157):

Din;

- İnsanın belirli kurallara uyarak kendi özdenetimini sağlamasına yardımcı olur.
- Bireyler arasında birleşme ve dayanışma sağlar.
- Geleneklerin sürekliliğini sağlayarak toplumun mirasını korur ve bu mirası gelecek kuşaklara aktarır.
- Bireyleri kaygılardan uzaklaştırarak güven sağlar ve onları mutlu eder.

Toplumsal gelişme sürecine dayalı olarak din ve eğitim ilişkisi incelendiğinde, ilkel toplumda din ve eğitimin iç içe olduğu görülmektedir. Bireyin grup içindeki varlığının toplumun dinsel yapısına göre tanımlanması nedeniyle ilkel toplumlar da eğitim, dinsel tören ve ayinleri içeren toplumsal bir olgu olmuştur. Örneğin ilkel toplumlar da törenler, dualar vb. etkinlikler öğretim sürecinin önemli bir bölümünü oluşturur (Gökçe, 2000, ss.87-88). Ancak ilkel ya da uygar toplumların tümünde dinin öğrenilerek kazanıldığı ve aktararak sürdürüldüğü söylenebilir.

Osmanlı Devleti'nde din ve devlet işleri birlikte yürütüldüğünden eğitim kurumları dinin egemenliği altında olmuştur. Batılılaşma ve orduda yenileşme hareketleri ile ilk laik okullar açılmıştır. Eğitimin dinden köklü bir biçimde ayrılması ise 3 Mart 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Yasası ile gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde din eğitimi, örgün eğitim içinde yer almakta; dinle ilgili temel eğitim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri yoluyla verilmektedir. İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri de din eğitimi veren örgün eğitim kurumları olarak hizmet vermektedir (Tezcan, 2001, s.79).

Ekonomi ve Eğitim

Ekonomi, TDK (2007) sözlüğüne göre "İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu etkinliklerden doğan ilişkilerin bütünü" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma bakıldığında üretim, üretilenleri paylaşma ve bu sıra-

daki ilişkilerin düzenlenmesinde eğitim, önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda yer alan haberdan de anlaşılacağı üzere, eğitimin üretimi olumlu yönde etkilediği, eğitim düzeyi yükseldikçe üretimin ve ekonominin gelişeceği söylenebilir.

Vergi Kaçakları Eğitimle Önlenir

Konya TOB Başkan Yardımcısı Üzülmaz, vergi kaçağı ve kayıt dışına dikkat çekti. Üzülmaz, “Eğitim düzeyi artarsa kayıt dışılık azalır. Kayıt dışı istihdamın önüne geçilebilmesi için eğitime büyük önem verilmesi gerektiğini belirterek, “Yapılan araştırmalar eğitim düzeyi arttıkça kayıt dışı istihdam oranının azaldığını gösteriyor. Eğitim düzeyi ile bireylerin kendilerine güvenleri artıyor. Hiç okumamış 100 kişiden 90’ı kayıt dışı istihdam ediliyor. Oysa, üniversite bitirmiş olanlarda bu oran sadece % 6.7” diye konuştu.

Kaynak: *Doğan, 2007, s.1.*

Eğitim sistemi, ekonominin gereksinimlerine uygun nitelikte insan gücü kaynağını sağlarken aslında ülkedeki iş gücünü oluşturacak bireyleri var olan ekonomik sistemle uyumlu değerlerle donatmaya çalışır. Eğitim kurumları, bir yandan bireyleri yaşama hazırlarken diğer yandan onlara meslek kazandırmak üzere diploma verir. Bu süreçte, öğrenim görülen okul, bölüm, öğrenim süresi gibi etmenler bireylerin yapacakları meslekte önemlidir.

Ekonomi, toplumların sosyal yapılarını betimleyen ve yaşantılarına biçim veren etmenlerin başında gelmektedir. Kalkınma ve ilerlemeyi sağlayacak olan öge, insan gücüdür. Bu nedenle, insanın eğitilmesi zorunlu olarak görülmektedir. Ekonomik kalkınmanın gereksinim duyduğu teknisyenler, uzmanlar, bilim adamları gibi çeşitli meslekten insanlar eğitim aracılığıyla yetişmektedir. Eğitimin bunları yapabilmesi için eğitime ayrılan kaynakların yeterli olması gerekmektedir (Öztürk, 1983, s.61).

Batı Avrupa ülkelerinde Sanayi Devrimi ile birlikte okur-yazar sayısı ve bunların nüfusa oranı büyük ölçüde artmıştır. Bu gelişme ile birlikte ekonomik bakımdan geri kalmış ve gelişmekte olan ülkeler kalkınma ve ilerlemelerini hızlandırmak için eğitimin önemine inanmışlar ve eğitimle ilgili birtakım düzenlemeler gerçekleştirmişlerdir (Akdeniz, 1994, s.329). Bir toplumda eğitimin ekonomi açısından yararları şöyle sıralanabilir (Gökçe, 2000, ss.106-107):

Eğitim;

- Etkin bir demokrasiye ve onun kurumlarının işleyişine olanak sağlar.
- Piyasalara uyum sağlamanın bir aracıdır.
- Suç oranlarının ve ceza sistemlerinin giderlerinin azalmasına katkıda bulunur.
- Sermaye piyasasının kusurlarının azaltılmasına katkıda bulunur.
- Gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yoluyla toplumsal hizmetlerin yürütülmesinde bilinç kazandırır.
- Çocukların okulda bulunması nedeniyle anne ve babaların iş gücüne katkı sağlar.
- Gelir artışını sürdürülebilir duruma getirir.
- Üretime temel oluşturacak bilgi ve yenilik sağlar.
- Talep yaratılmasını sağlar.

Ekonomik kalkınmanın gereksinim duyduğu teknisyenler, uzmanlar, bilim adamları, çeşitli meslekten insanlar eğitim aracılığıyla yetişmektedir.

Eğitimin kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi için eğitime gerekli olan kaynak ayrılarak eğitime yeterince yatırım yapılmalıdır. Eğitime yapılan yatırım, insana yapılan yatırım olduğundan eğitimle birlikte ülkenin geleceğine katkı sağlanmaktadır. Kalkınma yeterli insan ve fiziksel kaynak gerektirmektedir. Ancak nitelikli insan kaynağı olmadan fiziksel kaynakları kullanmak olanaklı değildir. Bu nedenle fiziksel kaynaklardan en üst düzeyde yararlanabilmek için insana yatırım yapılması, başka bir deyişle eğitim düzeyinin yükseltilmesi gerektiği söylenebilir.

SIRA SİZDE

5

Eğitim ile ekonomi arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Politika (Siyaset) ve Eğitim

Eğitimi etkileyen kurumlardan biri de politikadır. Siyasi partiler, hükümet ve devlet eğitimi etkileyen belli başlı siyasal kurumlardır. Devlet yönetimini üstlenen politik kurumlar, eğitimin gelişmesini ve değişmesini en çok etkileyen kurumlar arasındadır (Erden, 2000, s.61). Bir ülkenin politik işleyişi, eğitim sistemini etkilemekle birlikte, eğitim sistemi içerisinde yetişmiş bireyler de yönetim biçimlerini belirlemede etkili olduğundan eğitim ve politika arasında iki yönlü bir ilişki vardır. Bir ülkenin eğitim sisteminin iki türlü politik işlevinden söz edilebilir (Tezcan, 2001, s.303):

Var olan politik sistemi koruma: Eğitim kurumları, toplumdaki bireyleri çeşitli dersler ve bu derslerdeki etkinlikler yoluyla milli değerlere, ideolojilere, politik düzene ve milli bütünlüğe katkıda bulunan insanlar olarak yetiştirir. Ülkemizde de tüm eğitim basamaklarında Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları doğrultusunda; bireylerin Atatürk inkılabları ve ilkelerine, Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Politik önder yetiştirme: Çeşitli okullar ve yükseköğretim kurumlarınca politik önder yetiştirilir. Ayrıca, siyasal partiler ve gönüllü kuruluşlar da politik önder yetiştirmeye katkıda bulunur.

Eğitim kurumları, Türk Milli Eğitimi' nin genel amaçları doğrultusunda toplumu oluşturan bireylere toplumsal değerleri ve milli ideolojiyi benimseterek onları anayasal düzene bağlı vatandaşlar olarak yetiştirir. Her toplum; yurttaşlarının toplum yararına, ulusuna, milletine ve değerlerine uygun bir biçimde yetişmesini beklediğinden okullarda bu amaçlara dönük eğitim verilir.

Özet

Eğitim, sosyoloji ve eğitim sosyolojisi kavramlarını açıklamak

Eğitim, bir toplumun beklenti ve gereksinimlerini yerine getirmekle ve o toplumun istediği nitelikte insanlar yetiştirmekle sorumludur. Toplumda yaşayan insanların kişiliğine ve geleceğine eğitimle biçim kazandırılmakta; eğitim, bireylere ve bireylerden oluşan toplumlara yön vermektedir. Sosyoloji, insanlar arası ilişkileri inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Sosyoloji, “insan birlikteliği” gerçeği üzerinde odaklanmakta ve toplumun her yerinde var olan sosyal etkileşimin örüntüleşmiş düzenliliklerini incelemektedir. Toplum içinde gerçekleştirilen yaşantılar, çocukların yaşama bir anlam vermesini sağlayarak çocukları yaşamın amacı, değerler, tutumlar, davranış ve düşünceler bakımından yönlendirir. Eğitimin toplumsal bir kurum olması nedeniyle toplumla eğitim arasındaki ilişkileri, etkileşimleri inceleyen bir bilim dalına gereksinim duyulmuştur. Bu bilim dalı eğitim sosyolojisidir. Eğitim sosyolojisi, sosyolojinin eğitimle ilgili konu ve sorunlarını kendi yöntemleri ve kendi görüş açısına göre ele alıp incelemesi sonucunda ortaya çıkmış bir bilim dalıdır.

Belli başlı toplumsal olgular ile eğitimin ilişkilerini kavramak

Yaşam süresince bireyler ve toplumlar; toplumsal denetim, toplumsal değişme, toplumsal hareketlilik, nüfus oranları gibi çeşitli toplumsal olgularla karşı karşıya gelmektedir. Toplumsal denetim; toplumsal düzeni sağlamak ve toplumsal yaşamdaki ilişkileri yöneten normlardan sapmayı önlemek için toplumsal grup tarafından kullanılan sistemler bütünüdür. Toplumsal denetim mekanizmaları; normlar, değerler, gelenekler, görenek (örf ve adetler), yazılı kurallar ve yasalar olarak sıralanabilir. Gençler, toplumsal normları ve bu normlara uymamanın sonuçlarını eğitim yoluyla öğrendiklerinden eğitim, toplumsal denetimin güçlü bir aracıdır. Toplumsal değişme, toplumsal düzenin, bu düzeni sağlayan toplumsal ilişkilerin ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesidir. Çeşitli biçimlerle başlamış

olan toplumsal değişmeyi yayan, hızlandıran ve güçlendiren etmen; eğitim-öğretim çalışmalarıdır. Eğitim; çeşitli sosyal değişmelerin temellerini hazırlar ve olumlu toplumsal değerleri yerleştirir. Toplumsal hareketlilik, genel anlamıyla toplumdaki bireylerin toplumsal hiyerarşide bir statüden başka bir statüye geçmesidir. Bireyin gelir düzeyinin, grubunun, üyesi olduğu derneğin, işinin, yaşam biçiminin değişmesi toplumsal hareketlilik olarak nitelendirilebilir. Nüfus, birey başına düşen gelir miktarını, üretim-tüketim oranını, okul sayısını, okullardaki ve sınıflardaki öğrenci sayısını etkileyen önemli bir etmendir. Okul, bir eğitim ve kültür kurumudur. Okul kültürün genç kuşaklara aktarılmasında ve çocukların, gençlerin ve hatta yetişkinlerin eğitiminde gittikçe önem kazanmakta ve büyük sorumluluklar üstlenmektedir. Bir toplumda okul, kültürü genç kuşaklara aktarma işini gerçekleştiren aile ve sosyal çevreden sonra gelen en önemli kurumdur. Eğitimin niteliği, önemli ölçüde kültürel değerler tarafından belirlenir.

Toplumsal kurumlar ile eğitim arasındaki ilişkiyi anlamak

Toplumsal yaşamın önemli bir boyutu olarak belirli ortak amaçlar ve çıkarlar çevresinde ortaya çıkıp gelişen örgütlü ve düzenli toplumsal etkileşim biçimlerine toplumsal kurum denir. Aile, ekonomi, din ve siyaset bu kurumların başında gelmektedir. Aile, çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren içinde bulunduğu ilk eğitim ortamıdır. İnsan çevresinin ürünü olduğundan ailenin, bireyin kişiliğinin oluşumunda, toplumsallaşmasında ve yetkin bir kişi olmasındaki rolü büyüktür. Çocuk, aile ortamında anne ve babasını model alarak öğrenir. Din, insanın kutsal saydığı gerçeklerle ilişkilerini sağlayan bir kurallar bütünüdür. Din; getirdiği kurallar, değerler ve ilkelerle toplum yaşamındaki düzensizlikleri ve çatışmaları azaltır. Din, toplumunun sürekliliğini sağlamak için toplum üyelerinin davranışlarını önceden belirleyerek davranış kalıpları oluşturur. Toplumsal gelişme sürecine dayalı olarak din-egitim ilişkisi incelendiğinde ilkel toplumda din

ve eğitimin iç içe olduğu görülmektedir. Ancak ilkel ya da uygar toplumların tümünde dinin öğrenilerek kazanıldığı ve aktararak sürdürüldüğü söylenebilir. Ekonomi, üretim, üretilenleri paylaşma ve bu sıradaki ilişkilerin düzenlenmesinde eğitim önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın ve kaynağını insandan alan toplumsal yaşamın olduğu her yerde ekonomi ve eğitim vardır. Toplumların sosyal yapılarını betimleyen ve yaşantılarına biçim veren etmenlerin başında ekonomi gelmektedir. Kalkınma ve ilerlemeyi sağlayacak olan öge insan gücüdür. Bu nedenle insanın eğitilmesi zorunlu olarak gö-

rülmektedir. Ekonomik kalkınmanın gereksinim duyduğu teknisyenler, uzmanlar, bilim adamları çeşitli meslekten insanlar eğitim aracılığıyla yetişmektedir. Eğitimi etkileyen kurumlardan biri de politikadır. Devlet yönetimini üstlenen politik kurumlar, eğitimin değişmesi ve gelişmesini en çok etkileyen kurumlar arasındadır. Bir ülkenin politik işleyişi eğitim sistemini, eğitim sistemi içerisinde yetişmiş olan bireyler de yönetim biçimlerini belirlemede etkili olduğundan eğitim ve politika arasında iki yönlü bir ilişki vardır.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi eğitimin **gizli** görevlerinden biridir?

- a. Bilimin gelişmesine katkıda bulunma
- b. Toplumun kültürel mirasını aktarma
- c. Bireyleri meslek sahibi yapma
- d. Uygun eş olanakları sağlama
- e. Bireylere akılcı düşünme alışkanlığı kazandırma

2. İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerini bilimsel açıdan inceleyen bilim dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Ekonomi
- b. Felsefe
- c. Hukuk
- d. Sosyoloji
- e. Tıp

3. Aşağıdakilerden hangisi eğitim sosyolojisinin ele aldığı konulardan biri **değildir**?

- a. Eğitsel düşünce ve politikaların sosyal kaynakları
- b. Eğitim kurumlarının sosyal yapı ile olan ilişkileri
- c. Eğitim kurumlarının yapısı ve işleyişi
- d. Eğitsel etkinliklerden çıkan sosyal ilişkiler
- e. Eğitsel öğrenmelerin düzeyi

4. Toplumsal düzeni sağlamak ve toplumsal yaşamdaki ilişkileri yöneten normlardan sapmayı önlemek için toplumsal grup tarafından kullanılan sistemler bütünü aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- a. Toplumsal denetim
- b. Toplumsal değişim
- c. Toplumsal hareketlilik
- d. Toplumsal bütünlük
- e. Toplumsal kurumlar

5. Atatürk'ün "Çağdaş uygarlığın üstüne çıkacağız." sözü aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- a. Toplumsal denetim
- b. Toplumsal değişim
- c. Toplumsal hareketlilik
- d. Toplumsal bütünlük
- e. Toplumsal kurumlar

6. Bir oto tamircisinde çalışan kalfanın kendi dükkânını açması aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- a. Toplumsal denetim
- b. Toplumsal değişim
- c. Toplumsal hareketlilik
- d. Toplumsal bütünlük
- e. Toplumsal kurumlar

7. Aşağıdakilerden hangisi toplumsal değişmeye yol açan etmenlerden biri **değildir**?

- a. Nüfus hareketleri
- b. Keşif ve icatlar
- c. Çevresel değişimler
- d. Kültürel temas
- e. Aile yapısı

8. Aşağıdakilerden hangisi bir ülkedeki okul sayısı ile okullardaki ve sınıflardaki öğrenci sayısını etkileyen bir etmendir?

- a. Din
- b. Aile
- c. Nüfus
- d. Hukuk
- e. Kültür

9. Çocuğun anne ve babasını model alarak öğrenmesi aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- a. Politika ve Eğitim
- b. Aile ve Eğitim
- c. Ekonomi ve Eğitim
- d. Nüfus ve Eğitim
- e. Kültür ve Eğitim

10. Eğitimin, dinden köklü bir biçimde ayrılması hangi yasa ile gerçekleşmiştir?

- a. Öğretim Birliği Yasası
- b. Milli Eğitim Temel Yasası
- c. İlköğretim Yasası
- d. Özel Öğretim Kurumları Yasası
- e. Yükseköğretim Yasası

Yaşamın İçinden

Değişen ve Değişmeyen

Geçim sıkıntısı hâlâ değişmiyor.
Tıraş olup tırnakları kesme de.
Acıkma değişmiyor.
Uykunun gelmesi değişmiyor.
Kışın gelmesi de değişmiyor, karın yağması da.
Mimari değişiyor, yapılar, yollar değişiyor.
Bakkallar değişiyor, meyvelerin, sebzelerin mevsimlerle olan bağları değişiyor.
Görücü yöntemiyle evlenme değişiyor.
Telli telefonlar değişiyor.

Yazıyla iletişim biçimleri değişiyor.
Devreye faksler giriyor.
Modemli bilgisayarlar giriyor.
Leğende çamaşır yıkama değişiyor.
Nezle değişmiyor.
Bekleme değişmiyor, kıskançlık değişmiyor, tepeden bakmak değişmiyor, küçümseme değişmiyor.
Düş kırıklığına uğramak değişmiyor.
Rüşvet değişmiyor, çöp sorunu değişmiyor, sabah yaktan kalkma değişmiyor.
Semercilik değişiyor. Kurulu saatler değişiyor.
El tulumbaları değişiyor.
Bebekler değişiyor.
Ölüm değişmiyor.
Dünya değişiyor.

Kaynak: Altan, Ç. (1994). "Aynı," **Sabah**. 3 Aralık 1994, (Metin, D., İ. (2002). **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**. 5. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları'tan alınmıştır.)

Okuma Parçası

Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946

Eğitimin iki karakteristik özelliği bulunmaktadır: Bunlardan birincisi; eğitim bireyleri toplumun normlarına, değerlerine ve kurumlarına uyum sağlaması yolunda toplumsallaştırır. Bu, birçok açıdan doğaldır. Çünkü okullar devletin kurumları olarak hakim kültürün genç kuşaklara aktarılmasını sağlarlar. Hiç kimse normal olarak okulların bizim toplumsal değer ve kurumlarımızın karşısında olmasını bekleyemez. Dahası, eğer bir toplumda mevcut kültür ve kurumlar değişmeye ve gelişmeye açık ve demokratik ise kültürel yeniden üretim iyi bir şeydir. Aslında herhangi bir toplumun devamını sağlamak için kültürel aktarım ve yeniden üretim dışında başka bir yol da yoktur. İkinci olarak eğitim, aynı zamanda araştırma ve kabul edilmiş doğruları sorgulama ruhu aşılama kapasitesine sahiptir. Başka bir deyişle, eğitim aynı zamanda insan beynini düşün ve bugünün saplantılarından özgürlüğe çıkarma kapasitesine sahiptir. Eğitim, insanları toplumdaki hakim değerleri ve normları sorgulatacak potansiyele ve onları toplumsal sınırlamalara karşı gelmeye, toplumsal çelişiklere mevcut sistemin dışında çözümler üretmeye zorlayacak güce de sahiptir. Sınırlı bir otonom ve bağımsızlıkla da olsa modern eğitim sistemi özgürlük ve güçlü olmaya yol açacak sorgulama süreci için fırsatlar sağlayabilmektedir. Bu yüzden eğitim sisteminin muhafazakâr yapısı kadar özgürlükçü yönü de vardır. Eğer toplumsal değişimin anlamı toplumdaki temel yapısal değişimler ise buraya kadar söylenenlerden şu sonuç çıkarılabilir: Eğitim değil, sosyo-ekonomik ve politik faktörler toplumsal değişim sürecinde birinci derecede rol oynamaktadır. Sosyo-ekonomik ve politik faktörler toplumsal değişimin gerçek aktörleridir. Eğitim şüphe yok ki toplumsal değişim sürecinde gerekli ve oldukça önemli bir ortak faktördür. Dewey'nin (1937) söylediği gibi eğitim toplumsal değişimi harekete geçiren, hızlandıran ve değişen sosyo-ekonomik ve politik şartlar için gerekli bilgi, beceri ve değerleri yayarak neticelendiren önemli bir kurumdur. Örneğin; değişimlerin hızla yaşandığı, radikal yapısal değişimlerin yaşandığı bir dönemde (bir devrim, bir ihtilal sonrası gibi) eğitim eski kültürel ve ideolojik yapıları ve düşünceleri değiştirerek yeni düşünceleri ve yeni toplumsal düzene uygun yapıları inşa eder. Örneğin, Türkiye'de geleneksel eği-

tim sistemi köklü sosyo-ekonomik ve politik yapısal değişikliklerden sonra yerini modern laik bir eğitim sistemine bırakmış ve yeni kurulan eğitim sistemi yeni değişiklikleri desteklemiş ve pekiştirmek için çaba harcamıştır. Bir devrim gibi radikal değişmelerin yaşanmadığı bir dönemde dahi eğitim, kendisinin özgürlükçü rolünü oynayarak mevcut toplumsal düzeni inceler, analiz eder ve mevcut toplumsal düzene alternatif bir düzen önerir.

Kaynak: Eskicumalı, A. (2003) “Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye’nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946”, **Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi**, 19(2), ss. 1-15.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. d Ayrıntılı bilgi için “Eğitim, Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi” konusuna bakınız.
2. d Ayrıntılı bilgi için “Eğitim, Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi” konusuna bakınız.
3. e Ayrıntılı bilgi için “Eğitim, Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi” konusuna bakınız.
4. a Ayrıntılı bilgi için “Toplumsal Olgular ve Eğitim” konusuna bakınız.
5. b Ayrıntılı bilgi için “Toplumsal Olgular ve Eğitim” konusuna bakınız.
6. c Ayrıntılı bilgi için “Toplumsal Olgular ve Eğitim” konusuna bakınız.
7. e Ayrıntılı bilgi için “Toplumsal Olgular ve Eğitim” konusuna bakınız.
8. c Ayrıntılı bilgi için “Toplumsal Olgular ve Eğitim” konusuna bakınız.
9. b Ayrıntılı bilgi için “Toplumsal Kurumlar ve Eğitim” konusuna bakınız.
10. a Ayrıntılı bilgi için “Toplumsal Kurumlar ve Eğitim” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Bir öğretmenin öğrencilerinin bireysel özelliklerini ve onların bulundukları çevreyi daha iyi tanıması, toplumun gereksinimlerini belirlemesi, toplumun ve bireyin gereksinimleri doğrultusunda eğitim etkinlikleri ile amaçlarına ulaşabilmesi için eğitim sosyolojisi ile ilgili bilgilere sahip olması önemli görülmektedir. Bir öğretmen; toplumun kültürel mirasını yeni kuşaklara aktarma, mesleki ve bilimsel bilgi ve beceriler kazandırarak bireyleri meslek sahibi yapma, bireylere akılcı bir düşünce alışkanlığı kazandırarak onlara akılcı düşünmenin yollarını öğretme, bireylerin doğal ve toplumsal çevreyi bilimsel ilkeler doğrultusunda değerlendirmelerini olanaklı kılma ve bilimin gelişmesine katkıda bulunma gibi nedenlerle eğitim sosyolojisi bilgisine sahip olmalıdır.

Sıra Sizde 2

Toplumsal değişmeye neden olan kaynaklar, iç ve dış kaynaklar olmak üzere iki başlık altında açıklanabilir. Dış kaynaklar olarak önemli toplumsal değişmeler, çevresel değişmeler, istila, kültürel temas, yayılma; iç kaynaklar olarak da keşif ve icatlar ile nüfus hareketleri sayılabilir.

Sıra Sizde 3

Yatay toplumsal hareketlilik, aynı toplumsal düzeyde kalmak koşuluyla benzer bir grup ya da durumdan diğerine doğru ileri geri hareketi ifade eder. Başka bir deyişle, aynı toplumsal tabaka içinde yer alanların benzer statüler arasındaki geçişleridir. Aynı statüde bir meslekte başka bir mesleğe geçmek, yatay toplumsal hareketliliktir. Bir şirkette çalışan şoförün başka bir şirkette şoförlüğe başlaması gibi. Dikey toplumsal hareketlilik, bir toplumsal sınıftan diğerine geçmedir. Farklı düzeylerdeki statülerin tabakalar arasında gerçekleştirildiği hareketliliktir. Bu hareketlilikte birey, bulunduğu sınıftan yukarı çıkabileceği gibi aşağı sınıfa da düşebilir. Bir şirkette çalışan sekreterin insan kaynakları müdürü olması gibi. Dikey hareketlilik aşağıdan yukarı olabileceği gibi yukarıdan aşağı doğru da olabilmektedir. Bir mağaza sahibinin iflas ederek tezgahtarlığa başlaması gibi.

Sıra Sizde 4

Nüfusun bölgelere ve yaşa göre dağılımı, eğitimi dolaşısıyla okulları yakından ilgilendirmektedir. Nüfusun yapısı ile toplumun eğitim düzeyi arasında önemli ilişkiler vardır. Örneğin eğitim düzeyi yüksek olan toplumlarda sağlık konusunda daha bilinçli olduğundan ölüm oranları düşük ve ailelerdeki çocuk sayısı az, eğitim düzeyi düşük olan toplumlarda ise bebek ölüm oranı yüksek, ortalama ölüm yaşı ise düşüktür.

Sıra Sizde 5

Eğitim kurumları bireyleri yaşama hazırladığı gibi onlara meslek kazandırmak üzere diploma verir. Öğrenim görülen okul, bölüm, öğrenim süresi bireylerin yapacakları meslekte önemli birer etmendir. Üretim, üretenleri paylaşma ve bu sıradaki ilişkilerin düzenlenmesinde eğitim önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir toplumda eğitim, etkin bir demokrasiye ve kurumlarının işleyişine olanak sağlar, yasalara uyum sağlamanın bir aracıdır, suç oranlarının ve ceza sistemlerine ilişkin giderlerin azalmasına katkıda bulunur, sermaye piyasasının kusurlarının azaltılmasına yardımcı olur, gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yoluyla toplumsal hizmetlerin yürütülmesinde bilinç kazandırır, çocukların okulda bulunması nedeniyle anne ve babaların iş gücüne katkı sağlar, gelir artışını sürdürülebilir duruma getirir, üretime temel oluşturacak bilgi ve yenilik sağlar, talep yaratılmasını sağlar.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Altan, Ç. (1994). "Aynı", **Sabah**. 3 Aralık 1994.
- Akdeniz, S. (1994). **Eğitim Sosyolojisi**. (3. Basım). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Badavan, Y. (1987). "Eğitimin Toplumsal İşlevleri", **Eğitim Sosyolojisi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, ss.72-101.
- Bahar, H. İ. (2005). **Sosyoloji**. Ankara: USAK Yayınları.
- Başar, H. (1987) "Eğitim Sosyolojisi", **Eğitim Sosyolojisi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, ss.1-14.
- Başaran, İ. E. (1978). **Eğitime Giriş**. (3. Basım). Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Başaran, İ. E. (1994). **Eğitime Giriş**. (4. Basım) Ankara: İ. E
- Celep, C. (2004). "Eğitimin Toplumsal İşlevi", **Meslek Olarak Öğretmenlik**. (Editör: C. Celep). Ankara: Anı Yayıncılık, ss.190-215.
- Demir, N. (2004). **Birey, Toplum, Bilim: Sosyoloji Temel Kavramlar**. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Doğan, İ. (2002). **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**. (5. Basım). Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Doğan, Ö. (2007). "Vergi Kaçakları Eğitimle Önlenir", **Hürriyet Anadolu**. 16 Eylül 2007, s.1.
- Dönmezer, S. (1994). **Toplumbilim**. (Genişletilmiş 11. Basım). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Er (Uğuzman), T. (2000). "Eğitimin Sosyal Temelleri: Eğitim Sosyoloji İlişkisi, Eğitim Sosyolojisi", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.58-70.
- Erden, M. (2000). "Eğitimin Toplumsal Temelleri", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: E. Sözer) ss. 55-68.
- Ergün, M. (1994). **Eğitim Sosyolojisine Giriş**. (5. Basım). Ankara: Ocak Yayınları.
- Eskicumalı, A. (2003). "Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946", **Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi**, 19 (2), ss. 1-15.
- Fichter, J. (2004). **Sosyoloji Nedir?** (Çeviren: N. Çelebi) (7. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık
- Gökçe, F. (2000). **Değişme Sürecinde Devlet ve Eğitim**. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.

- Kumcu, E. (2006). "Sorun Değişiyor", **Hürriyet Gazetesi**. 3 Aralık 2006. 13 Aralık 2007 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/5544743.asp?yazarid=7&gid=61> adresinden alınmıştır.
- Özkalp, E. (1990). **Sosyolojiye Giriş**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Öztabağ, L. (1971). **Eğitim Sosyolojisi**. (2. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Öztürk, H. (1983). **Eğitim Sosyolojisi**. Ankara: Utku Yayınevi.
- Sönmez, V. (1994). **Sevgi Eğitimi**. (3. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- TDK. (2007). **Türkçe Sözlük**. 12 Aralık 2007 tarihinde www.tdk.gov.tr adresinden alınmıştır.
- Tezcan, M. (2001). "Eğitimin Toplumsal Temelleri", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: V. Sönmez). Ankara: Anı Yayıncılık, ss.75-101.
- Tezcan, M. (1996). **Eğitim Sosyolojisi**. (10. Basım). Ankara.
- Tezcan, M. (1995). **Sosyolojiye Giriş Temel Kavramlar**. (4. Basım). Ankara.
- Tezcan, M. (1989). "Eğitim Sosyolojisi: Tanım, Özellikler, Önemi", **Eğitim Sosyolojisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss.1-11.
- Topçuoğlu, H. (1971). "Eğitim Sosyolojisi Tanımı, Konusu, Sorunları", **Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1997). **Çocuk Ruh Sağlığı**. (26. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Welton, D. A. ve Mallan, J., T. (1999). **Children and Their World : Strategies For Teaching Social Studies**. (6. Basım). Boston : Houghton Mifflin Co. <http://www.haberlere.com>

Eğitimin Psikolojik Temelleri

3

“Küçük hanımlar, küçük beyler. Sizin hepiniz geleceğin bir gülü, yıldızı ve ikbal ışığıdır. Memleketi asıl ışığa boğacak olan sizsiniz.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁 Eğitim ve eğitim psikolojisinin bir bilim olarak gelişimini kavramak,
- 👁 Farklı bakış açılarından eğitim psikolojisini tanımlamak,
- 👁 Günümüzde eğitim psikolojisinde ne tür sorunlar üzerinde yoğunlaşıldığını kavramak,
- 👁 Öğretmenin eğitim psikolojisine ilişkin kazanımlarını sınıfta nasıl işe koşabileceğini kavramak

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Ahmet, mesleğini seven ve mesleğinde başarılı olduğuna inanan bir öğretmendir. Sınıfındaki başarı düzeyinin okuldaki diğer sınıfların başarı düzeyinden yüksek olmasını amaçlamakta, öğrencilerinden her zaman çok şey beklemektedir.

Ahmet Öğretmen, tayin olduğu okulda yeni emekli olmuş bir öğretmenin sınıfında göreve başladı. Her zaman olduğu gibi yeni öğrencilerinin de iyi düzeyde olacaklarını düşündü. Ahmet Öğretmen'in sınıfı, öğrenme hızı ve kapasitesi bakımından birbirlerinden farklı öğrencilerden oluşmaktaydı. Kimi çocuklar iyi düzeyde, akıcı bir biçimde okuyabiliyorken kimi çocuklar beceleyerek okuyordu. Matematikte ise bölme işlemlerini yapabilen çocukların yanı sıra, benüz çıkarma ve çarpma işlemlerini gereği gibi yapamayanlar da bulunuyordu. Ahmet Öğretmen durumu fark etti. Ancak yavaş öğrenen bu öğrencilerle zaman harcamanın sınıftaki diğer öğrencilerinin başarılarını da olumsuz yönde etkilediğini düşündü. Bu nedenle sayısı üç beş kişiyi bulan bu öğrencileri adeta sınıfta yok sayarak onların da dersteki etkinliklere katılımını sağlamayı göz ardı etti. Böylece boşa zaman yitirmediklerini düşünüyordu. İlk zamanlarda kendi kendilerine derse katılmaya ça-ba gösteren bu öğrenciler, öğretmenlerinin bu davranışı yüzünden gün geçtikçe daha edilgen, daha silik bir kimlik sergilemeye başladılar. Öğretmenlerinin dikkatini çekebilmek için yaramazlık yapmaya ve sınıf düzenini bozan davranışlar sergilemeye yöneldiler. Bu durum, sınıftaki öğretme-öğrenme etkinliklerini olumsuz biçimde etkilemeye başladı. Çünkü Ahmet Öğretmen, zamanının çoğunu sınıfta denetim sağlamaya ayırıyordu.

Ahmet Öğretmen, başlangıçta bu öğrencilerden en az diğerleri kadar başarı beklemeseydi, onları kendi yetenekleri ölçüsünde değerlendirseydi, daha da önemlisi onları yok saymasaydı böyle olur muydu? Yoksa Ahmet Öğretmen; öğrencilerin birbirlerinden farklı gelişimsel özellikleri, öğrenme hızları ve öğrenme biçimleri olduğu gerçeğinin farkında değil miydi?

Anahtar Kavramlar

- Eğitim
- Psikoloji
- Eğitim psikolojisi
- Gelişim psikolojisi
- Öğrenme psikolojisi
- Sınıf yönetimi

İçindekiler

- GİRİŞ
- EĞİTİM BİLİMİ
- EĞİTİM-PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ VE EĞİTİM PSİKOLOJİSİNİN GELİŞİMİ
- EĞİTİM PSİKOLOJİSİNİN TANIMI
- EĞİTİM PSİKOLOJİSİNİN İLGİ ALANLARI
 - Gelişim Psikolojisi ve Öğrencilerin Gelişim Özellikleri
 - Öğrenme Psikolojisi ve Öğretme-Öğrenme Süreçleri
 - Sınıf Yönetimi

dikkat çekmiştir. İbn-i Sina ise eğitimin sınıf ve statü farkı gözetmeksizin her çocuğa verilmesini ve meslek eğitimi kazandırmaya yönelik olmasını, çocukların okullarda kendi yaşlıları ile birlikte eğitilmesini, öğretmenlerin çocukların yeteneklerini, ilgi ve isteklerini tanıyarak buna göre eğitim vermesini; öğretim etkinliklerinde deneye, gözleme ve araştırmaya yer verilmesini; öğretimde araç-gereçlerden yararlanılmasını ve baskıya dayalı olmayan bir eğitim gerçekleştirilmesini savunmuştur.

Avrupa'da Rönesans sonrasındaki bilimsel gelişmeler, doğal olarak eğitimi de etkilemiş ve bu dönemde eğitimle ilgili daha çağdaş görüşler ileri sürülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda 16.yüzyılda Erasmus, eğitimde cezaya karşı çıkan görüşleri; 17. yüzyılda ise Alman eğitimci Ratke, modern öğretim yöntemlerine ilişkin görüşleri ile dikkat çekmiştir. Yine 17. yüzyılda Çekoslovak eğitimci Comenius, eğitimde gözlem ve deneyim ile öğretimde bireysel farklılıkların önemine değinmiş ve günümüzün çağdaş eğitim psikologları tarafından da vurgulanan, öğretim programlarının çocukların gelişim özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. 17. yüzyıl düşünürleri arasında Locke, çocuğun zihnini boş bir levhaya benzeterek çocuğun dıştan gelen her çeşit uyarana açık olduğunu ileri sürmüş, eğitimde ezberciliğe karşı çıkarak çeşitli türden yaşantılar yolu ile çocuklara yaşamlarında yararlı olabilecek bilgilerin kazandırılması gereği üzerinde durmuştur.

SIRA SİZDE

1

Eğitim programlarının çocukların gelişim özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiğini ileri süren ilk bilim adamı kimdir?

Aydınlanma hareketi ile birlikte 18. yüzyılda, bilim ve sanat alanında gözlenen gelişmelerin eğitimdeki yansımaları arasında J. J. Rousseau, Pestalozzi ve Herbart'ın görüşleri dikkat çekicidir. Bu düşünürlerden Rousseau, eğitimin çocukların gelişim dönemlerine ve bireysel özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiğini, Pestalozzi ise yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi savunmuştur. Herbart ise öğretimde etkili yöntemler üzerinde durmuş ve eğitim ile psikolojinin kesişim noktası olarak nitelendirilebilecek olan "eğitim psikolojisi" alanının ortaya çıkmasına yönelik ilk düşünceleri ortaya atmıştır.

EĞİTİM-PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ VE EĞİTİM PSİKOLOJİSİNİN GELİŞİMİ

Felsefe ve eğitim alanındaki düşünceleri ile dikkatleri çeken bilim adamlarının öğretme-öğrenme sürecinin niteliğini artırmaya yönelik çabaları bir yana, psikolojinin felsefeden ayrılarak bağımsız bir davranış bilimi olmaya yönelmesi ile birlikte eğitim ile psikoloji arasında daha sıkı bir işbirliği gündeme gelmiştir. Bir davranış değiştirme süreci olarak eğitim, daha etkili bir işleve kavuşabilmede psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji gibi davranış bilimlerinden yararlanmaya başlamıştır. Bunlar arasında eğitimi en çok etkileyen bilim dalı ise psikoloji olmuştur. Psikolojinin insan davranışlarının gelişimi ve insanın öğrenmesi ile ilgili bir bilim dalı olması, doğal olarak bir davranış değiştirme süreci olan eğitim ile psikolojiyi aynı noktada buluşturmuştur. Bu iki disiplinin etkileşimi ile de "*eğitim psikolojisi*" adı altında yeni bir disiplinin gelişmesi kaçınılmaz bir gereklilik olmuştur.

Psikolojinin bulgularını eğitime uygulayarak sınıftaki öğretme-öğrenme sürecinin niteliğini geliştirmeye yönelik arayışlar, günümüzde *eğitimin psikolojik temelleri* olarak da adlandırılabilir olan eğitim psikolojisi alanına temel olmuştur. Başka bir deyişle eğitim ve psikoloji bilimlerinin etkileşimiyle eğitim psikolojisi adı

Öğretme-öğrenme süreci: Bilişsel, duyuşsal, devinimsel özelliklerin kazanılması ve öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinliklerin düzenlenmesi süreci.

Eğitim Psikolojisi: Gelişim ve öğrenme ilkelerinden yararlanarak daha etkili öğrenme ortamlarında, etkili bir öğretim ile öğrenmeyi verimli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaç edinen bir bilim dalı.

altında yeni bir disiplin ortaya çıkmıştır. Başlangıçta psikolojinin bir uygulama alanı olarak sınırlandırılan eğitim psikolojisi, psikolojinin alt dalları olan “gelişim psikolojisi” ve “öğrenme psikolojisi” ile sıkı ilişkisini sürdürmekle birlikte giderek kendine özgü sorun alanları, araştırma yöntemleri, kuram ve ilkeleri olan ayrı bir bilim olma yönünde ilerlemektedir.

Yüzyılı aşkın bir geçmişe uzanan eğitim psikolojisinin bağımsız bir disiplin olarak gelişmesinde birçok bilim adamının önemli katkıları olmuştur. Bunlar arasında kendi laboratuvarında psikoloji bilimiyle ilgili ilk deneysel çalışmaları başlatan Alman psikologu Wilhem Wunt, psikolojinin bir bilim olarak gelişmesine öncülük ederken William James, eğitim araştırmalarının doğal ortamlarda gerçekleştirilmesi gereği üzerinde durarak psikolojinin bulgularının eğitime uygulanmasına yönelik çalışmaları ile dikkat çekmiştir. Galton’un 1882 yılında kurmuş olduğu ilk test merkezi ve Amerikalı psikolog Stanley Hall’in öğrencilerin zihinsel, duygusal, fiziksel ve sosyal yönlerinin de incelenmesi gerektiğine ilişkin görüşleri; psikoloji ve eğitimde bireysel farklılıkların ölçülerek eğitimle ilgili sorunların daha nesnel (objektif) yöntemlerle incelenbilmesine yönelik ilk çabalar arasında yer almıştır.

Eğitim biliminin bilim olarak gelişmesine önemli katkıları olan ve eğitim psikolojisinin kurucusu olarak kabul edilen Edward L. Thorndike, laboratuvar ortamlarında hayvanlar üzerinde yapmış olduğu araştırmalardan elde ettiği bulguların insanlar için de geçerli olduğunu savunmuştur. Tekrar ilkesi ve etki yasası gibi çalışmaları ile ünlenen ve kendisinden sonra gelen öğrenme kuramcılarının çalışmalarına öncülük eden Thorndike; zekâ, güdülenme (motivasyon), ilgi gibi eğitimle yakından ilişkili bulunan konular üzerindeki çalışmalarının yanı sıra özellikle öğrenme ürünlerinin ölçülmesine yönelik çalışmaları ile de eğitim psikolojisi alanında saygınlık kazanmıştır.

Tekrar ilkesi: Tekrarlanan bir davranışın güçleneceğini belirten ilke.

Etki Yasası: Organizmanın yapmış olduğu bir davranışından dolayı hoşnut kalması nedeniyle bu davranışının ileride tekrarlanması olasılığının yüksek olacağını belirten ilke.

Thorndike’in eğitim bilimlerinin gelişimine yapmış olduğu katkılar nelerdir?

SIRA SİZDE

EĞİTİM PSİKOLOJİSİNİN TANIMI

Eğitim, gerek formal gerek informal olsun, insan davranışları ile ilgili olduğu için yine bir davranış bilimi olan psikoloji ile yakından ilişkilidir. Bu ilişkinin bir ürünü olarak ortaya çıkan eğitim psikolojisi ise henüz gelişimini sürdürmekte olan bir disiplin olarak farklı yazarlarca farklı biçimlerde tanımlanmaktadır.

Kimi psikologlara göre eğitim psikolojisi, psikolojinin alt dallarından biridir. Kimileri ise eğitim psikolojisinin ayrı bir disiplin olmadığı, ancak psikolojinin bulgularının sınıftaki öğretme-öğrenme etkinliklerine uygulanmasından ibaret olduğu görüşündedirler. Kimileri ise bu görüşe karşı çıkarak eğitim psikolojisinin kendine özgü kuramları, sorun alanları, araştırma yöntemleri ve teknikleri olan ayrı bir disiplin olduğunu ileri sürmektedirler. Bu bakış açısından eğitim psikolojisi, “İnsanların gelişim özelliklerini ve öğrenme ilkelerini inceleyerek, eğitim ortamlarını etkili bir biçimde düzenlemeyi ve öğretme yoluyla öğrenmeyi verimli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaç edinen uygulamalı bir bilim dalı” olarak tanımlanmaktadır (Fidan ve Erden, 1998, s.45). Ancak “Eğitim Psikolojisi” başlığı altında yazılan kitaplar incelendiğinde genelde eğitim psikolojisinin, gelişim psikolojisi ile öğrenme psikolojisinin toplamı olarak ele alındığı görülmektedir.

Çağdaş anlamda eğitim psikolojisini nasıl tanımlayabilirsiniz?

SIRA SİZDE

Eğitim psikolojisi alanındaki son gelişmeler, bu disiplinin, kendine özgü kuramları, ilkeleri, yöntemleri ve teknikleri ve sorun alanları olan bir disiplin olmaya yöneldiğini ortaya koymaktadır.

Eğitim psikolojisinin ayrı bir disiplin olup olmadığı konusunda ilgililer arasında henüz tam bir anlayış birliğinin oluşamaması bir yana, bugün bu disiplinin sınırlarının da tam anlamıyla belirlenebilmiş olduğu söylenemez. Bununla birlikte, daha önce de vurgulandığı gibi, eğitim psikolojisiyle ilgili batı ülkelerindeki son gelişmeler; eğitim psikolojisinin kendine özgü kuramları, ilkeleri, yöntemleri, teknikleri ve sorun alanları doğrultusunda gelişmekte olan bir disiplin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bakış açısından, eğitim psikolojisinin öğretme-öğrenme sürecinin anlaşılması ve bu sürecin niteliğini artırma yöntemlerinin geliştirilmesiyle ilgili kendine özgü bir disiplin olduğu söylenebilir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için eğitim psikologları, öteki bilim dallarından yararlanabildikleri gibi kendilerine özgü yeni bilgiler üretebilmekte, yeni ilkeler ve kuramlar geliştirebilmektedirler. Nitekim çağdaş eğitim psikologları, genel bilimsel yöntemlerden yararlanarak kendi yöntemlerini de geliştirmektedir. Bugün öğretme ve öğrenmeyle ilgili sorunlar, bir yandan laboratuvar ortamlarında test edilirken aynı zamanda anaokulundan üniversiteye değin eğitimin gerçekleştiği tüm ortamlar, öğretme-öğrenme sürecinin etkililiğini artırabilme amacıyla doğal bir laboratuvar gibi kullanılabilir. Günümüzün eğitim psikoloğu, laboratuvar ya da doğal ortamlardaki çalışmalarıyla birlikte tüm çabalarında öğretme ve öğrenmede anlamlı bir fark yaratmak amacındadır. Laboratuvar ortamlarındaki denetimli araştırmalardan elde edilen bulguların gerçek ortamlardaki beklenmedik durumlarda da geçerli olup olmadığı sorusu, eğitim psikologlarının yanıtlaması gereken önemli bir sorun olarak gündemdedir. Bu amaçla, özellikle, öğrenme süreciyle ilgili olarak geçmişten bugüne laboratuvarı üretilen ne varsa bunların doğal ortamlarda da geçerli olup olmadığı test edilmelidir. Eğitim psikologları, insanların nasıl öğrendikleri ile çok yakından ilgili olmak durumundadır. Ancak bu ilgi, sorunun yalnızca bir bölümüne çare olabilir. Sorunun diğer yarısı, insanlara nasıl öğretilceği konusudur. Eğitim psikoloğu olarak adlandırılan uzmanlar ise her iki durumla yakından ilgilenmek zorundadır.

SIRA SİZDE

Günümüzde eğitim psikologlarının ilgilendikleri belli başlı konular nelerdir?

EĞİTİM PSİKOLOJİSİNİN İLGİ ALANLARI

Öğretme-öğrenme sürecinin niteliğini artırmaya yönelik bir disiplin olarak eğitim psikolojisinin ilgi alanına giren konuların oldukça geniş bir yelpazeye yayıldığı söylenebilir. Eğitimin geniş anlamda bireyin tüm yönleriyle gelişimini hedefleyen bir disiplin olduğundan hareket edildiğinde bireylerin kişiliklerinin tüm boyutlarıyla en uygun bir düzeyde gelişebilmesini sağlayabilmeleri için, bireyin yetiştirilmesi sorumluluğunu üstlenenlerin gelişim psikolojisinden yararlanmaları kaçınılmaz bir gereklilik olmaktadır. Öğretmenlerin okulda daha etkili bir öğretme ve öğrenme gerçekleştirebilmeleri ise büyük ölçüde öğrenme psikolojisinden yararlanabilme yeteneklerine bağlı bulunmaktadır. Eğitim psikolojisi, yalnızca gelişim psikolojisi ile öğrenme psikolojisinin toplamından oluşmayıp kendine özgü bir disiplin olarak gelişmekte ise de bu yeni disiplinin içeriğinde gelişim psikolojisi ile öğrenme psikolojisinin özel bir yeri olduğunu da belirtmek gerekir. Bunlara ek olarak öğretme-öğrenme sürecinin etkililiğinde, öğretmenin sınıfta uygun bir öğrenme atmosferi oluşturabilmesinin önemli bir rolünün olması, eğitim psikolojisi kapsamına da sınıf yönetimine ilişkin konuların da yer almasını gerektirmektedir.

SIRA SİZDE

Günümüzdeki uygulamalar çerçevesinde Türkiye’de eğitimin bireyin tüm yönleriyle gelişimine hizmet edebilecek bir nitelik taşıyıp taşımadığını tartışınız.

Gelişim Psikolojisi ve Öğrencilerin Gelişim Özellikleri

Eğitim psikolojisine temel oluşturmada önemli bir yeri bulunan gelişim psikolojisi, bireyin doğum öncesinden ölümüne kadar geçirmiş olduğu nicel ve nitel değişimleri ve gelişmeleri inceleyen bir disiplindir. Bireyin yaşamının hangi dönemlerinde hangi türden gelişimsel özelliklere sahip olduğu; hangi dönemlerde nasıl bir bilişsel, sosyal ve psikolojik gelişim düzeyinde bulunduğu gelişim psikolojisinin ilgi alanına girer. Örneğin gelişim psikolojisinde evre kuramcıları olarak adlandırılan bilim adamları; bireylerin belli görevlerini, olgunlaşma düzeylerine bağlı olarak belli dönemlerde gerçekleştirebileceklerini savunurlar.

Çocuğun soyut kavramların üstesinden gelebilmesi için soyut zekâ olgunluğuna erişmiş olması gerekir. Çevre ile etkileşerek belli bir zaman içerisinde kazanılabilecek olan bu tür zihinsel olgunluğa ulaşmadan çocuktan soyut konuları kavrayabilme yeteneğini gösterebilmesini beklemek doğru olmaz. Bu durum öğretim programlarının hazırlanmasında, öğrencilerin gelişim özelliklerine dikkat edilmesini zorunlu kılar. Öte yandan öğrencinin hangi gelişim düzeyinde olduğunu bilen bir öğretmen, öğretim etkinliklerinde öğrenciye gelişim düzeyinin üzerindeki davranışları kazandırma gibi gereksiz bir çabaya yönelmekten kendini alıkoyabilir; böylece daha etkili bir öğretim gerçekleştirebilir. Öğrencilerin gelişim özelliklerini bilmek, sınıfta ne türden eğitim yaşantıları düzenleyeceği ve hangi öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanacağı konusunda öğretmene yol gösterir.

Soyut zekâ: Düşünme ve yeni durumlara uyma konularında soyut kavramlar ve simgelerden başarılı bir biçimde yararlanabilme yeteneği.

Öğretimde öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alan bir öğretmen, zihinsel gelişim düzeyi açısından somut işlemler döneminde bulunan bir öğrencinin karmaşık bir sorunun üstesinden gelebilmesi için, bu öğrenciye öncelikle problem durumunu somut bir biçimde açıklaması gerektiğini bilir. Öğretmen böyle bir öğrencinin kavrama gücünün, henüz soyut simgelerle baş edebilecek bir olgunlukta olmadığından hareket ederek problemi somut bir biçimde açıklamadıkça ve durumu öğrencinin anlayabileceği bir biçimde yalınlaştırmadıkça onun problemi kavrayamayacağını düşünebilir.

ÖRNEK

Öğrencilerin gelişim özellikleri konusunda bilgili olması, daha etkili bir öğretimi gerçekleştirebilmenin yanı sıra öğrencilerin diğer kişilik boyutlarının geliştirilebilmesi konusunda da öğretmene yardımcı olur. Öğrencilerin kişiliklerinin sosyal, psikolojik, bedensel ve duyuşsal olan tüm yönleri ile sağlıklı bir gelişim gösterebilmelerine yardımcı olmanın yanı sıra, etkili bir öğretim gerçekleştirebilme öğretmenleri yakından ilgilendiren bir başka konudur. Bu yönleriyle öğrencilerin kişilik gelişimlerini kolaylaştırabilmek ise, öncelikle, kişiliğin bu boyutlarının gelişimi konusunda yeterli düzeyde bir bilimsel anlayış geliştirebilmiş olmayı gerekli kılar. Öğretmenin böyle bir anlayış geliştirebilmesi, gelişim psikolojisinin sağladığı olaklardan yararlanabilme derecesine bağlıdır.

Gelişim psikolojisi bilgisi öğretmene hangi yararı sağlar?

6 SIRA SİZDE

Öğrenme Psikolojisi ve Öğretme-Öğrenme Süreçleri

Okulda eğitimin ve öğretimin niteliğini geliştirebilmek için öğretmenlerin sahip olmaları gereken önemli bir gereklilik de öğretme-öğrenme süreçleri konusunda yeterli bir anlayış geliştirmeleridir. Öğretme-öğrenme süreçleri, öğrenme psikolojisi

alanında geliştirilmiş bulunan öğrenme kuramları, modelleri, yöntem ve teknikleri ile ilişkili bir kavramdır. Öğrenme kuramlarının sunduğu olanaklarla öğrenme olayının nasıl gerçekleştiğini bilen bir öğretmen, farklı öğretme durumlarında farklı öğretim modellerini kolayca işe koşabilecektir. Böylece daha etkili bir öğretme-öğrenme süreci oluşturabilmek için gerekli olabilecek öğrenme ilkeleriyle yöntem ve tekniklerden yararlanabilecektir. Derse girer girmez doğrudan konuyu anlatmaya başlayan bir öğretmen, öğretimin dersin amaçları doğrultusunda gerçekleşebilmesi için, öğrencilerin dikkatinin öğretilecek materyale çekilmesi gerektiğini bilmiyor demektir. Öğretmen böyle yapmak yerine Gagne'nin ortaya koymuş olduğu öğretim durumunu gerçekleştirerek, başka bir deyişle görsel ya da sözel uyarıcılarla öğrencilerin konuya dikkatlerini çekerek işe başlamış olsa öğrencilerini güdüleyerek daha etkili bir öğretim gerçekleştirebilecektir. Öğrenme ilkeleri ile kuramları ve bunlara dayalı olarak geliştirilmiş olan öğretim modelleri, yöntemleri ve teknikleri konusunda yeterli düzeyde donanımı olan bir öğretmen, beklenmedik durumlar da dahil olmak üzere, sınıftaki her türlü öğretme-öğrenme etkinliğinde bu gücünden yararlanarak daha etkili bir öğretme-öğrenme süreci gerçekleştirebilir.

ÖRNEK

Mesleğe yeni başlayan bir matematik öğretmeni olan Kadir Bey, öğretim yılı başında öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun A konusunu anlamakta çok zorlandıklarını gözledi. Kadir Bey, konuyu birçok kez anlatmasına ve konuyla ilgili birçok farklı örnek problem çözmesine karşın öğrencilerin yaklaşık yarısının bir türlü bu konu ile hedeflenen davranışları kazanamadığını fark etti. Sorunu diğer meslektaşları ile tartıştıktan ve öğretme-öğrenme süreçleriyle ilgili bilgilerini yokladıktan sonra Kadir Bey, Bloom'un ünlü "tam öğrenme modelini" hatırladı. Bloom'un söz konusu modeline göre bir derse ilişkin geçmişteki ön öğrenmeler, daha sonraki ünitelerdeki öğrenmelerin önkoşul davranışlarıydı ve bu davranışlar, öğrenci başarısının %50'sini açıklıyordu. Dahası matematik dersiyile öğrencilere kazandırılacak olan davranışlar arasında sıkı bir aşamalılık ilişkisi vardı. Kadir Bey'in başına gelen durumun nedeni, öğrencilerin A ünitesinin önkoşulu olan davranışlardaki yetersizlikleriydi. Bu durumda Kadir Bey'in yapması gereken, öğrencilere önce A ünitesindeki davranışları öğrenebilmeleri için gerekli olan önkoşul davranışları öğretmek, daha sonra A ünitesine geçmek idi. Kadir Bey de böyle yaptı ve bu kez öğrencilerin A ünitesindeki davranışları hiç zorlanmadan kolayca öğrenebildiklerini gözledi.

SIRA SİZDE

7

İnsanların nasıl öğrendiklerini bilmenin öğretmene ne gibi yararı olabilir? Tartışınız.

Sınıf Yönetimi

Etkili bir öğretim gerçekleştirebilmenin koşullarından biri de sınıfta öğrenmeye uygun bir ortam oluşturmaktır. Öğretmenin sınıfında öğrenmeyi sağlayıcı bir ortam oluşturabilmesi ise etkili sınıf yönetimi becerilerine sahip olmasını gerektirir. Özellikle öğretmenliğin ilk yıllarında bu tür becerilere sahip olmayan öğretmenler, sınıf yönetimi konusunda önemli güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Sınıf yönetimi; öğrenmeye uygun bir ortam oluşturabilmek, öğrenme için harcanacak zamanı etkili kullanabilmek ve öğretimi engelleyen etmenleri giderebilmek için öğretmenin sınıfında öğretim dışında gerçekleştirmiş olduğu akademik olmayan etkinlikleri olarak tanımlanabilir.

Sınıf yönetimi bilgisinin öğretmene sağladığı yararlar neler olabilir? Öğrencileri öğrenmeye güdülemede, sınıfta sağlıklı öğretmen-öğrenci ilişkileri oluşturabilmede, öğrencilerin sınıf içi iletişim becerilerini geliştirebilmede sınıf yönetimi bilgisi-

nin öğretmene sayısız yararı bulunmaktadır. Sınıf yönetimi konusunda yetkin olan bir öğretmen zamanı daha etkili kullanabilecek, sınıftaki disiplin sorunuyla kolayca başa çıkabilecek ve sınıf ortamını daha iyi düzenleyerek sınıfında öğrenme için elverişli bir ortam oluşturabilecektir.

Öğretmenin sınıfını yönetmede başarılı olabilmesi için öncelikle etkili bir lider olması, sınıfında öğrenmeye uygun bir sınıf atmosferi oluşturması ve sınıftaki davranış sorunlarını çözebilmede çağdaş bir disiplin anlayışı geliştirmiş olması gerekmektedir. Öğretmen, sınıf yönetiminin boyutlarını oluşturan *etkili liderlik, sınıf atmosferi ve disiplin* konularında ne ölçüde yeterli ise o ölçüde başarılı bir sınıf yöneticisi olabilir. Aşağıdaki örnekte öğretmenlerin sınıflarında yaygın bir biçimde karşı karşıya geldikleri bir disiplin sorununu nasıl çözümleyebilecekleri somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

Sınıf yönetiminin boyutları:

- Etkili liderlik
- Sınıf atmosferi
- Disiplin

ÖRNEK

Sınıfın yaramaz bir öğrencisi olarak tanınan Ali; sık sık çevresindekilerle konuşmakta ve öğretmeni dinlemek yerine derste başka işlerle meşgul olmaktadır. Öğretmen de Ali'nin bu davranışları karşısında sık sık onu azarlamakta, kimi zaman ona fiziksel cezalar bile uygulamaktadır. Öğretmenin bu tür davranışlarından sonra dikkatli bir öğrenci gibi öğretmeni dinler görünen Ali, bir süre sonra söz konusu olumsuz davranışlarını yinelemekte, dahası bu olumsuzluklarını giderek artırmaktadır. Ali'nin bu davranışları karşısında çileden çıkan öğretmen de Ali'ye giderek daha çok ceza uygulamaktadır. Ne var ki sınıftaki Ali problemi sürüp gitmekte ve Ali, öğretmenin istediği gibi bir öğrenci olmamakta direnmektedir.

Öğrenme kuramlarına egemen olan bir öğretmen, bu konudaki bilgisini sınıftaki bu ve benzeri disiplin sorunlarına kolayca uygulayabilir. Örneğin Ali'ye gereksinimlerini uygun yollarla karşılayabilme olanağı verebilir. Bu amaçla öncelikle Ali'nin uygunsuz davranışlarını görmezden gelerek Ali'nin bu yolla dikkat çekemeyeceğini anlamasına yardımcı olabilir. Böylece olumsuz davranışları ile artık dikkatleri üstünde toplayamayan Ali, bu davranışlarından giderek vazgeçebilir.

Ali'nin sınıfta yarattığı sorunların üstesinden gelebilmek için öğretmenin uyguladığı yöntemler, Ali'nin olumsuz davranışlarının daha da artmasına yol açtığına göre öğretmenin ceza uygulamaları, Ali için bir pekiştirici görevi görmektedir. “Bir davranış sonrasında organizmaya verilen pekiştiricinin o davranışın sıklığını artırdığını” bilen bir öğretmen, kuşkusuz, Ali'nin öğretmeni gibi davranmayacaktır. Ali'nin olumsuz davranışlarının giderek arttığını görerek kendi davranışlarının Ali için bir pekiştirici görevi gördüğünü kolayca fark edebilecektir. Yine aynı öğretmen, öğrenme kuram ve ilkelerine ilişkin bilgilerini yoklayarak “pekiştirilmeyen bir davranışın giderek zayıfladığını ve söndüğünü” anımsayacak, böylece Ali'nin söz konusu uygunsuz davranışlarını görmezden gelmeye ve bir yandan da pekiştirmek için Ali'nin olumlu bir davranışını aramaya başlayacaktır. Çünkü öğretmen, “olumsuz davranışlar yerine olumlu davranışların pekiştirilmesi” gerektiğini de hatırlayacak ve Ali'nin bu tür olumsuzlukları ile belki de bir gereksinimini karşılamaya çalıştığını düşünmeye başlayacaktır. Ancak iş burada bitmemiştir. Söndürülen bu olumsuz davranışın yerine olumlu bir davranışın yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda yeterli donanımı olan bir öğretmen, kuşkusuz daha farklı tekniklerden de yararlanabilir. Örneğin Ali'de olumlu bir davranış gözlemlendiğinde bu davranışları pekiştirilebilir. Böylece Ali'nin olumsuz davranışları olumlu davranışlara dönüştürülebilir.

Sınıf yönetimi bilgisinin öğretmene sağlayabileceği yararlar nedir?

SIRA SİZDE

Özet

Eğitimin ve eğitim psikolojisinin bir bilim olarak gelişimini kavramak

Eğitimin geçmişi, insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte bir bilim olarak gelişiminin yeni olduğu söylenebilir. Eğitimin bir bilim olarak gelişmesine başlangıçta felsefeyle ilgilenen düşünürlerin önemli katkıları olmuştur. Avrupa’da Rönesans sonrasında bilim ve sanattaki gelişmelerin eğitimi de etkilemesiyle birlikte eğitimde daha çağdaş gelişmelere tanık olunmuş; 16. yüzyılda Erasmus, 17. yüzyılda Ratke ve Locke, 18. yüzyılda ise Rousseau, Pestalozzi ve Herbart’ın eğitime ilişkin görüşlerinde önemli ölçüde psikolojik öğeler de yer almıştır. Bunlar arasında özellikle Herbart, öğretimde etkili yöntemlerin önemini vurgulayan düşünceleri ile eğitim psikolojisi alanının ortaya çıkmasına yönelik öncü düşünceler ileri süren ilk bilim adamı olmuştur. Felsefecilerle eğitimciler, öğretme ve öğrenme sürecinin niteliğini geliştirmeye yönelik çabalarını sürdürürken psikolojinin felsefeden koparak bağımsız bir bilim dalı olarak gelişmeye başlaması, eğitim ile psikoloji arasındaki bilgi alışverişini hızlandırmıştır. Psikolojinin insan davranışlarının gelişimi ve insanın öğrenmesiyle yakından ilişkili olması, doğal olarak bir davranış değiştirme süreci olan eğitimi psikolojiyle aynı noktada kesmiştir; bu iki disiplinin birbiriyle olan etkileşimiyle eğitimin psikolojik temelleri atılmaya başlanmıştır. Psikoloji bilimiyle ilgili ilk deneysel çalışmaları başlatan Alman psikoloğu Wilhem Wunt, psikolojinin bir bilim olarak gelişmesine öncülük ederken William James, psikolojinin bulgularını eğitime uygulayan ilk psikolog olmakla dikkat çekmiştir. Daha sonraları 1882’de Galton’un kurmuş olduğu ilk test merkezi ile Stanley Hall’in çalışmaları, eğitim sorunlarının daha nesnel (objektif) yollarla ölçülebilmesine yönelik ilk çalışmalar arasında yer almıştır. Eğitim psikolojisinin kurucusu olarak kabul edilen Edward L. Thorndike; laboratuvar ortamlarında hayvanlar üzerinde elde ettiği araştırma bulgularını insanlara da genellemiş, eğitim psikolojisi alanına kaynak olan önemli kuram ve ilkeler geliştirmiştir.

Farklı bakış açılarından eğitim psikolojisini tanımlamak

Kimi psikologlara göre eğitim psikolojisi, psikolojinin alt dallarından biridir. Kimileri eğitim psikolojisinin ayrı bir disiplin olmadığı, ancak psikolojinin bulgularının sınıftaki öğretme-öğrenme etkinliklerine uygulanmasından ibaret olduğu görüşündedirler. Bunlara ek olarak kimi bilim adamları da eğitim psikolojisini, gelişim ve öğrenme psikolojisinin bir toplamı olarak görmektedir. Kimileri ise bu görüşlere karşı çıkarak eğitim psikolojisinin kendine özgü kuramları, sorun alanları, araştırma yöntemleri ve teknikleri olan ayrı bir disiplin olduğunu ileri sürerler. Bu bakış açısından eğitim psikolojisi, “*insanların gelişim özelliklerini ve öğrenme ilkelerini inceleyerek eğitim ortamlarını etkili bir biçimde düzenlemeyi ve öğretme yoluyla öğrenmeyi verimli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaç edinen uygulamalı bir bilim dalı*” olarak tanımlanmaktadır. Eğitim psikolojisindeki en son yönelimler, bu disiplinin bağımsız bir alan olma yönünde geliştiğini göstermekle birlikte eğitim psikolojisinin gelişim psikolojisi ve öğrenme psikolojisinden geniş ölçüde yararlandığını belirtmek gerekir.

Günümüzde eğitim psikolojisinde ne tür sorunlar üzerinde yoğunlaşıldığını kavramak

Öğretme-öğrenme sürecinin niteliğini artırmaya yönelik bir disiplin olarak eğitim psikolojisinin ilgi alanına giren konuların oldukça geniş bir yelpazeye yayıldığı söylenebilir. Bugün öğretme ve öğrenmeyle ilgili sorunlar, bir yandan laboratuvar ortamlarında test edilirken aynı zamanda anaokulundan üniversiteye değin eğitimin gerçekleştiği tüm ortamlar, öğretme-öğrenme sürecinin etkililiğini artırabilme amacıyla doğal bir laboratuvar gibi kullanılabilmektedir. Günümüzün eğitim psikoloğu, laboratuvar ya da doğal ortamlardaki çalışmalarıyla öğretme ve öğrenmede anlamlı bir fark yaratmak amacındadır. Eğitim psikolojisi, her ne kadar yalnızca gelişim psikolojisi ile öğrenme psikolojisinin toplamından oluşma-

yıp kendine özgü bir disiplin olarak gelişmekte ise de bu yeni disiplinin içeriğinde gelişim psikolojisi ile öğrenme psikolojisinin özel bir yeri olduğunu da belirtmek gerekir. Bunlara ek olarak öğretme-öğrenme sürecinin etkililiğinde, öğretmenin sınıfta uygun bir öğrenme atmosferi oluşturabilmesinin önemli bir rolünün olması, eğitim psikolojisi kapsamında sınıf yönetimine ilişkin konuların da yer almasını gerektirmektedir.

Öğretmenin eğitim psikolojisine ilişkin kazanımlarını sınıfta nasıl işe koyabileceğini kavramak
Öğrencilerin gelişim özellikleri konusunda bilgili olması, daha etkili bir öğretimi gerçekleştirebilmenin yanı sıra öğrencilerin diğer kişilik boyutlarının geliştirilebilmesi konusunda da öğretmene yardımcı olur. Öğrencinin hangi gelişim düzeyinde olduğunu bilen bir öğretmen, öğretme-öğrenme etkinliklerinde öğrenciye gelişim düzeyinin üzerindeki davranışları kazandırma

gibi gereksiz bir çabaya yönelmekten kendini alıkoyabilir. Öğrencilerin gelişim özelliklerini bilmek; öğretmene öğretimi bireysel farklılıklara göre nasıl yaşama geçireceği, sınıfta ne türden eğitim yaşantıları düzenleyeceği ve hangi öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanacağı konusunda yol gösterir. Öğrenme kuramlarının sunduğu olanaklarla öğrenme olayının nasıl gerçekleştiğini bilen bir öğretmen, farklı öğretim durumlarında farklı öğretim modellerini kolayca işe koyabilir. Böylece daha etkili bir öğretme-öğrenme sürecini gerçekleştirebilmek için gerekli olabilecek öğrenme ilkeleriyle yöntem ve tekniklerden yararlanabilir. Öte yandan öğrencileri öğrenmeye güdülemede, sınıfta sağlıklı öğretmen-öğrenci ilişkileri oluşturabilmede ve öğrencilerin sınıf içi iletişim becerilerini geliştirebilmede sınıf yönetimi bilgisinin de öğretmene sayısız yararı bulunmaktadır.

Kendimizi Sınavalım

1. Eğitim programlarının öğrencilerin gelişim özelliklerine göre düzenlenmesi, aşağıdakilerden hangisi ile yakından ilgilidir?

- a. Eğitim Psikolojisi
- b. Sosyal Psikoloji
- c. Kişilik Psikolojisi
- d. DeneySEL Psikoloji
- e. Danışmanlık Psikolojisi

2. Çocuğun zihnini boş bir levhaya benzeterek, çocuğun dıştan gelen her çeşit uyarana açık olduğunu ileri süren ve eğitimde ezberciliğe karşı çıkan bilim adamı kimdir?

- a. Pestalozzi
- b. J. J. Rousseau
- c. Herbart
- d. William James
- e. Locke

3. Aşağıdakilerden hangisi gelişim psikolojisinin doğrudan ilgilendiği konulardan biridir?

- a. Yaşa bağlı olarak bireyin davranışlarındaki değişiklikleri incelemek
- b. Bireyin meslek seçimi ve mesleğe yönltilmesini kolaylaştıracak yolları araştırmak
- c. Bireyin duygusal sorunlarını tanılamak
- d. Bireyin küme içindeki davranışlarını incelemek
- e. Öğrenme ürünlerinin nesnel (objektif) yollarla ölçülmesini sağlamak

4. Eğitim psikolojisi alanının ortaya çıkmasına yönelik öncü düşünceleri ortaya atan **ilk** bilim adamı kimdir?

- a. Thorndike
- b. William James
- c. Herbart
- d. Pestalozzi
- e. Wilhem Wunt

5. Öğrencilerin davranış sorunları ile baş edebilmesi ve sınıfta öğrenmeye uygun bir ortam oluşturabilmesi için öğretmenin hangi konuda yeterli bir anlayış geliştirmesi gerekmektedir?

- a. Öğretim stratejileri
- b. Sınıf yönetimi
- c. Alan bilgisi
- d. Öğretme durumları
- e. Öğretme modelleri

6. I. Etkili liderlik

II. Disiplin

III. Sınıf atmosferi

IV. Güdüleme

Yukarıdakilerden hangileri sınıf yönetiminin boyutlarını oluşturur?

- a. Yalnız I
- b. Yalnız II
- c. I ve II
- d. II ve III
- e. I, II ve III

7. Aşağıdakilerden hangisi eğitim psikolojisinin kapsamında yer **almaz**?

- a. Gelişim ilkeleri
- b. Öğrenme ilkeleri
- c. Öğrenme ortamları
- d. Ruh sağlığı
- e. Sınıf yönetimi

8. Aşağıdaki bilim adamlarından hangisi eğitim psikolojisinin kurucusu olarak bilinir?

- a. Locke
- b. Herbart
- c. Thorndike
- d. Pestalozzi
- e. Rousseau

9. Eğitim psikolojisini **en doğru** tanımlayan ifade aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Klinik psikolojinin bir alt dalıdır.
- b. Psikolojinin bulgularının sınıftaki uygulamasıdır.
- c. Gelişim ve öğrenme psikolojisinin toplamıdır.
- d. Eğitimin bir alt dalıdır.
- e. Etkili öğrenme üzerinde odaklanan bağımsız bir disiplindir.

10. Yaşamı boyunca bireyde gözlenen nicel ve nitel değişimleri inceleyen disiplin aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Öğrenme Psikolojisi
- b. Gelişim Psikolojisi
- c. Sosyal Psikoloji
- d. Akademik Psikoloji
- e. Sağlık Psikolojisi

Yaşamın İçinden

26.12.2004

“ Sorunlu Çocuk Resminden Belli Olur

Çocukların çizdikleri resimler, onların iletişim problemlerinden kardeş kıskançlığına, depresyondan aile içindeki sorunlarına kadar pek çok konudaki duygularının ipuçlarını veriyor. Uzmanlar, çocuklara uyguladıkları iki ayrı test ile ruh dünyalarını ortaya çıkarıyor.

Çocuğun ruh dünyasını anlamak için uygulanan yansıtma testlerinden “Bir insan çiz” ve “Bir aile çiz” testi Türkiye’de de uygulanıyor. Çocuğun kendisini ve ailesini nasıl algıladığını anlamayı amaçlayan bu resim testleri onların pek çok sorunu hakkında ipucu veriyor. Aktüel Dergisi bu haftaki sayısında konuyla ilgili habere yer verdi.

Yakın Takibe Alınıyor

Çocukların yaptıkları resimler onların ruh halleri hakkında pek çok ayrıntıyı barındırıyor. Örneğin, kocaman bir kafa, nokta kadar tek bir kulak, iki minik kapalı göz, kocaman bir burun ve vücudun iki katı uzunluğunda yana açılmış kollarla kendini tasvir eden çocuğun ruh hali uzmanlar tarafından hemen tahlil ediliyor. Zira çocuğun kendisine çizdiği kafa, ailesi tarafından yaşatlarıyla sürekli kıyaslandığını; kulak, sosyal ilişkilerinde problem yaşadığını; gözler, içe dönük ve depresif yapıda olduğunu; burun, cinsellik hakkında soru sormasının aile tarafından yasaklandığını; kollar, insanlarla ilişki kurma isteğini; ayaklar ise, kendi başına hareket edebilme ve karar verebilme gücünü yaşadığını gösteriyor.... Çizimde hiç ağız olmaması ise çocuğun konuşmakta ve çevresiyle iletişim kurmakta zorlandığına işaret ediyor. Anaokullarında ve çocuk yuvalarında görev yapan psikologlar zeka gelişimini takip etmek amacıyla çocuk resimlerini yakın takibe alıyor. Örneğin dört yaşındaki bir çocuğun evi bulutlarla aynı hizada ve havada çizmesi normal karşılanırken, aynı çizim sekiz yaşında tekrarlandığında çocukta zeka gelişimiyle ilgili bir sorun olabileceğinden şüphe ediliyor. Bunlar bilinen, olağan ve rutin takipler... Ama ülkemizde çocuk psikolojisi alanında son iki, üç yıldır yaygınlaşan “Bir İnsan Çiz” ve “Bir Aile Çiz” testleri çocuğun ruh dünyasıyla aileyi ve kendini algılaması hakkında önemli ve özel ayrıntılar veriyor. Geçtiğimiz günlerde kurulan Projektif Testler Derneği de, projektif (yansıtma) testleri başlığı altında toplanan bu çalış-

maları Türkiye’de yaygınlaştırmayı ve uzmanları bu konuda eğitmeyi amaçlıyor. Derneğin başkanı İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Tevfika İkiz, başkan yardımcısı ise klinik psikolog Funda Akkapulu Kaya. Derneğin uzmanlar ve psikoloji meraklıları için yayınladığı “Yansıtma” dergisi de ilk sayısında resim testleri konusuna geniş yer veriyor.

Kaynak: Sabah Gazetesi (2004). **Sorunlu Çocuk Resminden Belli Olur.** 26.12.2004 tarihinde <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/12/26/cpsabah/gnc101-20041225-101.html> adresinden alınmıştır.

Okuma Parçası

Çocuk ve Okul

Çocuklar psiko-sosyal ve zihinsel gelişimleri sırasında karşılaştıkları zorluklarda bulundukları gelişim dönemine uygun olarak farklı tepkiler vermektedirler. Kreşe başlama, öğretmen değişikliği, yakın çevreden sevilen birinin hastalığı ya da kaybı, anne-baba tartışması ve kardeş doğumu gibi yaşam olayları karşısında zorlanmakta, belirli bir uyum süreci yaşamaktadırlar.

Çocuklar olumlu ya da böylesi olumsuz duygularını özelleştirebilmeyi ancak ilkokula başladıkları dönemde, daha belirgin olarak ise 9-10 yaşlarından sonra kazanmaktadırlar. Başkalarının ne hissettiklerini ise daha da sonraki gelişim dönemlerinde öğrenmektedirler. Duyguların sözle ifade edilemediği dönemlerde yaşanan kaygı bedensel tepkilerle belirtilmektedir. Kreşe ya da okula başlamada zorlanan çocukların karın ağrıları olmakta, uyku, iştah ya da davranışları ile ilgili tepkiler görülmektedir. Burada “zorlanıyorum” ya da “alışamadım” olarak anlatılmak istenen “karnım ağrıyor”, “başım ağrıyor” ya da “midem bulanıyor” gibi bedensel yakınmalarla anlatılmaya çalışılır. Bu yakınmaların ne kadar zorlanmaya bağlı ruhsal tepkiler olduğu ya da bir bedensel hastalığın belirtisi olup olmadığı sorularının yanıtı anne-baba için hiç de kolay olmamaktadır. Sıklıkla bir çocuk doktoruna başvurularak bedensel hastalığa ilişkin kanıtlar aranmakta, çoğu zaman da uzun süreli ayrıntılı incelemelere gerek duyulmaktadır. Çünkü bu dönemde çocuğun beden ısısı yükselebilmekte, halsizlik, bitkinlik ve iştahsızlık olabilmekte ve gerçekten acı çekmektedir.

Bu karmaşık etkileşim örüntüsü göz önüne alındığında, çocuk ve ergenlerde psiko-sosyal ve duygusal etkenlerin sıklıkla bedensel yakınmalara neden olduğu ortaya çıkacaktır.

Okula başlama çocukları ve aileleri bekleyen önemli adımlardandır. Daha önceden kreş ya da anaokulu gibi okulöncesi kurumlara gitmeyen çocuklarda bu adım daha da zor olabilmektedir. Yeni bir ortam, bilinmedik birçok kural ve bunlara alışmak. Bu ilk adıma ilişkin sorunlar okulun başladığı ilk haftalarda ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler okula anne-babaları ile gelmekte, sınıflarda küçük sınıflarda öğrencilerin yanında anne-babaları da sığmaya çalışarak oturmaktadır. Haftalar içinde bu sırayı dolduran davetsiz konuklar birer ikişer azalır, ancak bazı sınıflarda derslere düzenli devam eden anne-babalar kalmaktadır. Okul korkusu ya da anne-babadan ayrılma zorluğu olarak tanımlayabileceğimiz bu durum ders başarısını etkileyen ilk sorunlardandır. Öğrenci, anne-baba ve öğretmenin birlikte çalışması ile bu sorun giderek azalmakta, çocuk ya da genç yaşlıları gibi uyum sağlayabilmektedir.

Ayrılma kaygısı ya da okul reddi olarak tanımlanan bu durum anne-baba tutumları, çocuk ve öğretmenin özellikleri gibi durumlardan kaynaklanmaktadır. Özellikle çocuğun tüm gereksinimlerini karşılayan, aşırı kaygılı, onun bağımsızlığını desteklemeyen anne-baba tutumlarında okula gitme gibi bir ayrılık hem ebeveynde hem de çocukta kaygı doğurmaktadır. Aşırı koruyan, aşırı kontrolcü ebeveyn çocuğundan ayrılığında kaygı duyacaktır. Onun tek başına bir şeyler yapamayacağını, sağlığı açısından sorun oluşturacağını ya da kendi kontrolü dışına çıkacak, yaptıklarını denetleyemeyecek duygusu yaşamaktadır. Çocuklar ise daha önce ayrılma ya da ebeveyne bağlanma ile ilgili özellikler gösteren, duygusal açıdan bulunduğu yaştan daha küçük yaşta tepki veren bireylerdir. Anne-baba ile yatan ya da ayrı yatan, ağlama, tutturma gibi hemen tepki veren, genelde ev dışında vakit geçirmeyi sevmeyen çocuklardır. Okul ile ilgili hayali ya da gerçek kaygılar olabilir. Okula gidiş yolundaki tehlikeler (trafik, çevrenin kalabalık ya da ıssız oluşu vb.), okula uyum sürecindeki öğretmenin tahammülsüz ve/veya ceza ile eğitici tutumu, anne-babadan habersiz ani ayrılma, sınıfa yaklaşınca anne-babanın bırakıp kaçması, söz verilen saatte alma, bu süreçte çocuğun yalnız kalması gibi nedenler de etkili olmaktadır.

Okula başlama dönemindeki çocukların yaklaşık % 5 kadarında bu durum profesyonel desteği gerektirecek yoğunlukta olmaktadır. 18 yaşına kadar okula gitme ve aileden ayrılma ile ilgili zorluklar görülebilmekte, genelde 13 yaşından sonra belirtiler ve yakınmalar değişebilmektedir.

Okula gitmek istememe ve okuldan kaçma bu durum dışında; davranış sorunları olan çocuklarda, kaygılı çocuklarda, travma sonrası (örneğin depresyon) kaygı bozukluğu olan çocuklarda, depresyonu ya da psikoz olarak belirtilen belirgin ruhsal bozukluğu olan çocuklarda da görülmektedir. Ancak, bu hastaların diğer belirtileri ile ayırım yapılabilir.

Okul korkusu ya da ayrılma ile ilgili kaygısı olan çocukların önceden ayrılığa, bağımsızlığa alıştırılması, böyle bir sorun varsa anne-baba, çocuk ve okul işbirliği ile çocuğun desteklenmesi gerekmektedir. Çocuğun bu ayrılığa yavaş yavaş alıştırılması (anne ya da babanın sınıfta, sonra koridorda, sonra bahçede ve daha sonra çocuğu evde beklemesi gibi) çocuğa güvence verilmesi ve bu güvencelerin yerine getirilmesi (seni bahçede bekleyeceğim-diyerek belirlenen zamana kadar bahçede bekleme gibi), bu süre içinde çocuğun sergilediği zorlukların bedensel bir nedenle oluşup oluşmadığının araştırılması, kısa süreli ve yaygın değilse bu belirtilerin fazla dikkate alınmaması (uyku, iştah, davranış gibi tüm alanlara yayılan bir bozulma, sadece okul saati öncesinde değil tüm gün olan kaygı, neşesinin giderek azalması gibi) gerekir.

Eğer anne-baba ve öğretmenin çabası yetersizse, belirtiler azalacağı yerde giderek artıyor ya da yayılıyorsa, çocuk ve ergen psikiyatri uzmanından değerlendirme ve yardım istenmelidir. Sonuçta anne-baba ve çocuğun bu uyum sürecine uzman desteği eklenecek, gerekirse çocuğun kaygısı güvenilir ilaçlarla azaltılacaktır.

Kaynak: Şenol, S. (2008). **Çocuk ve Okul**. 15.01.2008 tarihinde http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=3150&baslik=cocuk_ve_okul_&i=cocuk_problemleri adresinden alınmıştır.

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a. Yanıtınız yanlış ise “Eğitim Psikolojisinin Tanımı” bölümünü gözden geçiriniz.
2. b. Yanıtınız yanlış ise “Eğitim Bilimi” bölümünü gözden geçiriniz.
3. a. Yanıtınız yanlış ise Eğitim Psikolojisi ve Öğrencilerin Gelişim Özellikleri” bölümünü gözden geçiriniz.
4. b. Yanıtınız yanlış ise “Eğitim Bilimi” bölümünü gözden geçiriniz.
5. b. Yanıtınız yanlış ise “Eğitim Psikolojisinin İlgili Alanları” bölümünü gözden geçiriniz.
6. e. Yanıtınız yanlış ise “Sınıf Yönetimi” bölümünü gözden geçiriniz.
7. d. Yanıtınız yanlış ise “Eğitim Psikolojisinin İlgili Alanları” bölümünü gözden geçiriniz.
8. c. Yanıtınız yanlış ise “Eğitim-Psikoloji İlişkisi ve Eğitim Psikolojisinin Gelişimi” bölümünü gözden geçiriniz.
9. e. Yanıtınız yanlış ise “Eğitim Psikolojisinin Tanımı” bölümünü gözden geçiriniz.
10. b. Yanıtınız yanlış ise “Gelişim Psikolojisi ve Öğrencilerin Gelişim Özellikleri” bölümünü gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Çekoslovak eğitimci Comenius, eğitimde gözlem ve deneyim ile öğretimde bireysel farklılıkların önemine değinmiş ve günümüzün çağdaş eğitim psikologlarınca da vurgulandığı gibi öğretim programlarının çocukların gelişim özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Sıra Sizde 2

Eğitim biliminin bir bilim olarak gelişmesine önemli katkıları olan ve eğitim psikolojisinin kurucusu olarak kabul edilen Edward L. Thorndike, laboratuvar ortamlarında hayvanlar üzerinde yapmış olduğu araştırmalardan elde ettiği bulguların insanlar için de geçerli olduğunu savunmuştur. Tekrar ilkesi ve etki yasası gibi çalışmalarını ile ünlenen ve kendisinden sonra gelen öğrenme kuramcılarının çalışmalarına öncülük eden Thorndike; zekâ, güdülenme (motivasyon), ilgi gibi eğitimle yakından ilişkili bulunan konular üzerindeki çalışmalarının yanı sıra özellikle öğrenme ürünlerinin ölçülmesine yönelik çalışmaları ile de eğitim psikolojisi alanında saygınlık kazanmıştır.

Sıra Sizde 3

Eğitim psikolojisi, kendine özgü kuramları, araştırma yöntemleri, sorun alanları ve teknikleri olan ayrı bir disiplindir. Bu bakış açısından çağdaş anlamda eğitim psikolojisi, “İnsanların gelişim özelliklerini ve öğrenme ilkelerini inceleyerek eğitim ortamlarını etkili bir biçimde düzenlemeyi ve öğretme yoluyla öğrenmeyi verimli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaç edinen uygulamalı bir bilim dalı” olarak tanımlanmaktadır.

Sıra Sizde 4

Eğitim psikologları; kendilerine özgü yeni bilgiler üretebilmekte, yeni ilkeler ve kuramlar geliştirebilmektedirler. Çağdaş eğitim psikologları, genel bilimsel yöntemlerden yararlanarak kendi yöntemlerini geliştirmektedirler. Bu bağlamda öğretme ve öğrenmeyle ilgili sorunlar, bir yandan laboratuvar ortamlarında test edilirken aynı zamanda anaokulundan üniversiteye değin eğitimin gerçekleştiği tüm ortamlar, öğretme-öğrenme sürecinin etkililiğini artırabilme amacıyla doğal bir laboratuvar gibi kullanılabilir. Günümüzün eğitim psikoloğu, öğretme ve öğrenmede anlamlı bir fark yaratmak amacındadır. Ancak laboratuvar ortamlarındaki denetimli araştırmalardan elde edilen bulguların gerçek ortamlardaki beklenmedik durumlarda da geçerli olup olmadığı sorusu, eğitim psikologlarının yanıtlaması gereken önemli bir sorun olarak hâlâ gündemdedir.

Sıra Sizde 5

Bireyde istendik yönde davranış değişiklikleri oluşturmayı hedefleyen eğitim, bireyin her bakımdan dengeli bir biçimde gelişebilmesine hizmet etmek durumunda. Bu bağlamda eğitim; bireyin zihinsel gelişimini olduğu kadar fiziksel, sosyal ve psikolojik yönlerden de gelişimini de amaçlamalıdır. Ancak bugün okullarımızda sürdürülmekte olan öğretme-öğrenme etkinliklerine bakıldığında bunların büyük ölçüde bireyin zihinsel gelişimi üzerinde yoğunlaştığı, ancak bireyin diğer gelişim boyutlarının ihmal edildiği gözlenmektedir.

Sıra Sizde 6

Öğrencinin hangi gelişim düzeyinde olduğunu bilen bir öğretmen, öğretme etkinliklerinde öğrenciye gelişim düzeyinin üzerindeki davranışları kazandırma gibi gereksiz bir çabaya yönelmekten kendini alıkoyabilir; böylece daha etkili bir öğretim gerçekleştirebilir. Öğrencilerin gelişim özelliklerini bilmek, öğretmene sınıfta ne türden eğitim yaşantıları düzenleyeceği ve hangi öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanacağı konusunda yol gösterir.

Sıra Sizde 7

Bireyin nasıl öğrendiğini bilmek, öğretmenin işini kolaylaştırır. Öğrenme kuramlarının sunduğu olanaklarla öğrenme olayının nasıl gerçekleştiğini bilen bir öğretmen, farklı öğretim durumlarında farklı öğretim modellerini kolayca işe koşabilir. Böylece daha etkili bir öğretme-öğrenme sürecini gerçekleştirebilmek için gerekli olabilecek öğrenme ilkeleriyle yöntem ve tekniklerden yararlanabilir.

Sıra Sizde 8

Sınıf yönetimi bilgisine sahip olan bir öğretmen, öğrencilerini öğrenmeye güdülemede, sınıfta sağlıklı öğretmen-öğrenci ilişkileri oluşturabilmede ve öğrencilerin sınıf içi iletişim becerilerini geliştirebilmede etkilidir. Sınıf yönetimi konusunda yetkin olan bir öğretmen; zamanı daha etkili kullanabilir, sınıftaki disiplin sorunuyla kolayca başa çıkabilir ve sınıf ortamını daha iyi düzenleyerek sınıfta öğrenme için daha elverişli bir ortam oluşturabilir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Başar, H. (1994). **Sınıf Yönetimi**. Ankara: Pegem Özel Eğitim ve Hizmetleri.
- Cüceloğlu, D. (1991). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirel, Ö. ve Ün, K. (1987). **Eğitim Terimleri**. Ankara.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1998). **Gelişim Öğrenme-Öğretme**. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Fidan, N. (1986). **Okulda Öğrenme ve Öğretme**. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1998). **Eğitime Giriş**. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Küçükahmet, L. ve diğerleri. (2000). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Morgan, C. T. (1986). **Psikolojiye Giriş Ders Kitabı**. (Editör: S. Karakaş) Ankara: Meteksan Yayınları.
- Oğuzkan, F. (1983). **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Sabah Gazetesi (2004). **Sorunlu Çocuk Resminden Belli Olur**. 26.12.2004 tarihinde <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/12/26/cpsabah/gnc101-20041225-101.html> adresinden alınmıştır.
- Şenol, S. (2008). **Çocuk ve Okul**. 15.01.2008 tarihinde http://www.donumskonagi.net/makale.asp?id=3150&baslik=cocuk_ve_okul_&i=cocuk_problemleri adresinden alınmıştır.
- Tertemiz, N. (2000). "Sınıf Yönetimi ve Disiplin", **Sınıf Yönetimi**. (Editör: L. Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.49-71.
- Ülgen, G. (1984). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Lazer Ofset Matbaa Tesisleri.
- Woolfolk, A. E. ve McCune-Nicolich, L. (1984). **Educational Psychology for Teachers**. New Jersey: Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs.

Eğitimin Felsefi Temelleri

4

“Milli eğitimde süratle yüksek bir seviyeye çıkacak olan bir milletin, bayat mücadelesinde maddi ve manevi bütün kudretlerinin artacağı muhakkaktır.”

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1928

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁 Eğitim bilimi ve felsefe arasındaki ilişkiyi kavramak,
 - 👁 Başlıca felsefe akımlarını tanımak,
 - 👁 Eğitim felsefesinin konusunu anlamak,
 - 👁 Başlıca eğitim felsefesi kuramlarını açıklamak,
 - 👁 Türk eğitiminin dayandığı temel felsefeleri belirlemek,
 - 👁 Türk ulusal eğitiminin felsefi temellerini açıklamak
- için gerekli bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.*

Örnek Olay

Ayça, öğretmen yetiştiren bir fakültede ikinci sınıf öğrencisiydi ve birinci sınıf dersi olan “Eğitim Bilimine Giriş” dersini bu yıl yeniden almaktaydı. Aslında başarılı bir öğrenci olmasına karşın, geçen yıl bu dersten başarısız olduğu için oldukça üzgündü. Dersin öğretim üyesi; bu yıl, konuları öğrencilere paylaştırmış, çeşitli kaynaklardan yararlanarak onlardan değişik günlerde konularını sunmalarını istemişti. Ayça’ya “Eğitimin Felsefi Temelleri” konusu düşünce Ayça çok üzüldü. “Ben bu konuyu sevmiyorum, bu konu öğretmenlerin ne işine yarar?” diye düşündü. Ancak dersi ikinci kez aldığı için üzülmeyi bırakıp “Bu konuyu en iyi biçimde hazırlmalı ve arkadaşlarıma sunmalıyım!” diyerek var gücü ile işe başladı. Eğitimin Felsefi Temelleri konusunu sevmeyen, konuya olumsuz bir tutumla yaklaşan Ayça, kaynakları araştırıp incelemeye başlayınca zamanın ne denli çabuk geçtiğini anlamadı; ilgili konunun öğretmene eğitimi bütün yönleriyle görmesi konusunda nasıl yardım ettiğini, onun ufkunu nasıl genişlettiğini daha iyi anladı. Artık, çağa egemen olan eğitim felsefesi kuramlarını tanıyor, bu kuramların eğitime nasıl uygulandığını biliyor, felsefenin eğitim üzerindeki etkilerini değerlendiriyor ve bundan böyle öğretmenlik mesleğinin gereklerini daha iyi yerine getirebileceğine inanıyordu. Şimdi arkadaşlarına, felsefenin eğitimle ilişkisini ortaya koyan iyi bir sunu yapacak, öğrendiklerini onlarla paylaşacaktı.

Anahtar Kavramlar

- Felsefe
- Felsefe akımları
- Eğitim- felsefe ilişkisi
- Eğitim felsefesi
- Eğitim felsefesi kuramları

İçindekiler

- GİRİŞ
- EĞİTİM BİLİMİ VE FELSEFE
 - Felsefenin Uğraş Alanları
 - Başlıca Felsefe Akımları
- EĞİTİM FELSEFESİ
 - Başlıca Eğitim Felsefesi Kuramları
 - Türk Eğitiminin Dayandığı Temel Felsefeler
 - Türk Ulusal Eğitiminin Felsefi Temelleri

GİRİŞ

Çağlar boyunca sürüp giden ve ünlü düşünürlerin görüşleriyle bütünleştirilmiş felsefi kuram ya da düşünce sistemlerinden oluşan felsefenin eğitim bilimiyle olan ilişkisinden eğitim felsefesi alanı doğmuştur. Eğitim felsefesi, eğitim düşüncesi ve ülküsü çevresinde ortaya çıkan tüm sorunların felsefi bir biçimde ele alınması, incelenmesi, değerlendirilmesi, eleştirilmesi ve irdelenmesidir. Bu da eğitimi; her yönden daha da aydınlatma, yönlendirme ve belirginleştirme anlamına gelir.

Eğitim felsefesi, eğitime egemen olan dünya görüşüyle ilgili amaç ve varsayımları açığa çıkarmaya ya da yorumlamaya çalışmaktadır. Öyle ki eğitim felsefesi; eğitimin amaçlarının belirlenmesinde, bireye ve topluma uygun olup olmadığının denetlenmesinde, eğitim uygulamalarının niteliğini ortaya koymada etkin rol oynamaktadır. Bu yönüyle eğitim felsefesi, eğitime bütüncül ve tutarlı bir bakış açısı oluşturma çabası içindedir.

Bu ünite, önce eğitim bilimi ve felsefe ilişkileri bağlamında felsefe kavramı ve felsefenin uğraş alanları ile belli başlı felsefe akımları üzerinde durulmuş; daha sonra eğitim felsefesi ve eğitim felsefesi kuramları kısaca gözden geçirilmiştir. Ayrıca Türk eğitiminin dayandığı temel felsefelerden söz edildikten sonra Türk Ulusal Eğitiminin felsefi temelleri en belirgin yönleriyle dile getirilmiştir.

EĞİTİM BİLİMİ VE FELSEFE

Felsefenin pek çok tanımı vardır. Bu nedenle “Felsefe nedir?” sorusuna çeşitli yanıtlar verilebilir. Yanıtların farklılığı, felsefedeki uygulamaların da birbirlerine göre farklı özellikler içerdiğini göstermektedir.

Felsefe terimini ilk kez Pythagoras’ın kullandığı belirtilmekle birlikte Philosophia terimi kesin anlamını Platon ve Aristoteles felsefesinde kazanmıştır. Yunanca “Philosophia” teriminden kaynaklanan felsefe, “sevgi” (phillia) ve “bilgi, bilgelik” (sophia) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Felsefe ve filozof sözcüklerinin önce Arapçaya, oradan da Türkçeye geçtiği söylenebilir. Önceleri, içinde bilgi bulunan tüm alanlarla ilgili araştırmalar, felsefenin bütünselliği içinde görülmüş; ancak zamanla, bilimsel ve dinsel konuların felsefeden ayrıldığına tanık olunmuştur. Zaman içinde felsefe, bilim ve din konularının bütünüyle birbirinden bağımsız olmadığı, birbirinden soyutlanmayacağı görüşü yaygınlık kazanmıştır. Felsefe; genel olarak çeşitli alanlardaki bilimsel bulgulardan yararlanmakta, yeni görüşler ortaya koyarak bilime yeni ufuklar açmakta, bilim adamlarına bilim üretmede yepyeni görüngüler (perspektifler) sağlamaktadır. Bu bakımdan felsefe ile bilimi birbirinden tümüyle ayırmak olanaksızdır ve her ikisi de birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir. Öyle ki bugün her bilimin bir felsefesi bulunmaktadır. Nitekim eğitim alanında da eğitim felsefesi önemli bir işlevi gerçekleştirmektedir.

Felsefe, insanın bir şeyin kaynağını ve temelini bilme, anlama merakından doğmuştur. Bu merakını bilimle doyuramayan insan, zihinsel güçlerini olay ve nesnelerin özüne çevirmiş ve bilimin verilerinden de yararlanarak tüm varlıklarla ilgili “bütüncül” ve “kavramlara dayalı” bir görüş oluşturmaya çaba göstermiştir. Böylece felsefe, bilime dayalı bir düşünme sistemi olarak ortaya çıkmıştır.

Yunanca “Philosophia” teriminden kaynaklanan felsefe, “sevgi” (phillia) ve “bilgi, bilgelik” (sophia) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur.

Felsefe nedir ve nereden doğmuştur?

TDK Eğitim Terimleri Sözlüğü’ne göre *felsefe*, *gerçeğin tümünü*, *madde ve yaşamla ilgili türlü belirtileri neden*, *ilke ve erekler (hedefler/amaçlar)* bakımından

1

SIRA SİZDE

Felsefe: Evrendeki her şeyin genel ve sistemli bir biçimde incelenmesi ve yorumlanmasına çalışan bir düşünce sistemi.

inceleme amacı taşıyan düşünce etkinliğidir. Ancak felsefenin ne olduğunu anlabilmek için tek bir tanımla yetinmek doğru değildir. Felsefeyi ortaya koyan şu üç görüş, oldukça yaygın bir biçimde kabul görmüştür:

- Felsefe; insanın niteliğini, yaşadığımız dünyanın yapı ve işleyişini anlama çabasıdır.
- Felsefe; gerçeği bulma ve öğretme yolunda bitmeyen bir derinleşmedir.
- Felsefe; insanı iyiye, doğruya ve güzele yöneltten bir düşünce biçimidir.

Felsefe, yaşamsal kuramlarla ilgili akademik bir disiplin olup gerçeği, salt (mutlak) gerçeği güvenilir biçimde araştırma işiyle uğraşır. Bu nedenle felsefe bir etkinlik, bir tür içeriktir. Çağdaş felsefe; bilimsel yöntemle (gözlem ya da akıl yürütme yoluyla) çözülemeyen, bunun yanı sıra niteliği yönünden akılcı çözümlemeye elverişli olan sorunları ele alıp irdeler. Kısaca felsefenin, evrendeki her şeyin genel ve sistemli bir biçimde incelenmesi ve yorumlanmasına çalışan bir düşünce sistemi olduğunu vurgulamak gerekir.

Felsefe ile eğitim arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Felsefe, eğitim için bir nitelik ve değerler sistemi geliştirirken eğitim de bunların nasıl elde edileceğini, insanlara nasıl kazandırılacağını amaç edinen bir etkinlikler alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Felsefenin de eğitimin de temelinde insan vardır. İnsanla ilişkili sorunlar ve bunların çözümleri her ikisinin de uğraş alanları içinde yer alır. Eğitimin amaçları, içeriği, öğretim yöntemleri de benimsenen felsefeye göre biçimlenmektedir. Eğitimi kendine meslek olarak seçen bir insan, eğitim alanına yönelik bilgilerini bilimsel gerçeklere dayandırır ve bilimsel bulgulardan elde eder. Bu nedenle eğitiminin eğitim felsefesi, genelde uzun bir süreç içinde gelişen bir meslek eğitimi sonucunda oluşur. Bunun yanı sıra eğitimin gereklerini yerine getirmek için çaba göstermekte olan bir meslek adamı, kendini sürekli geliştirip yeni bilgiler de edinmeyi sürdürecektir. Böylece bilimsel verilere dayandığı görüşlerini felsefe kuramlarıyla destekleyerek eğitimin felsefi temellerinden önemli bir güç ve yarar elde edecektir. Eğitime felsefi yönden yaklaşım, eğitimle ilgili çeşitli uygulamaların doğru yönlendirilip değerlendirilmesine ve eleştirilmesine önemli ölçüde yardım eder. Bu da geleceğe yönelik eğitim etkinliklerinin daha nitelikli bir temele yerleştirilmesi açısından gereklidir.

Felsefenin Uğraş Alanları

Felsefenin üzerinde çalıştığı alanlar konusunda, çeşitli düşünürler değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Felsefenin uğraştığı alanlar konusunda tam bir görüş birliği olduğu söylenemez. Bununla birlikte felsefenin uğraş alanlarını şu başlıklar altında ele almak olanaklıdır: Varlık Öğretisi (Ontology), Bilgi Öğretisi (Epistemology), Değer Öğretisi (Axiology) ve Mantık (Logic).

Öğreti (doctrine): Öğretilen şey. Dinsel, felsefi ya da bilimsel konularda doğru olarak öne sürülen, doğru diye öğretilen kuramlar sistemi.

SIRA SİZDE

2

Varlık öğretisi: Var olan üzerine, yalnızca var olması açısından öğretisi; var olanın varlığı ve genel var olma ilkeleri üzerine 17. yüzyıldan beri kullanılan kavram.

Felsefenin üzerinde uğraştığı alanlar hangileridir? Bu konuda bir görüş birliği var mıdır?

Varlık Öğretisi (Ontology): Bu kavramı ilk kez ortaya atan eski Yunan filozofu Aristotelestdir (İ.Ö.384-322). Aristoteles buna “ilk felsefe” adını vermiştir. Bu öğreti, mutlak gerçeğin doğasını inceler ve şu türdeki sorulara yanıt arar:

- Varlıkların kökeninde bir tek nesne mi ruh ve madde diye iki ayrı nesne mi vardır? Ruh ve madde diye iki nesne varsa bunların nitelikleri ve birbiriyle ilişkisi nedir?
- Evrende olup bitenlerin belli bir amacı ve bütünlüğü var mıdır?
- Doğa yasaları dediğimiz zorunlu ilişkilerin varlık nedeni nedir?

Varlık öğretisi; madde, yaşam, insan, dünya ve evrenle ilgili bir bütünlük arayışı içindedir. Yaşam ve evren konusunda genel bir görüş, genel bir ilke bulmaya çalışır. Günümüzde bu düşünce biçimi, bilimsel bilgileri temel olarak almakta ve bilime yol gösterici görüşler, denenceler (hipotezler) ortaya koymaktadır.

Bilgi Öğretisi (Epistemology): Bilgilerimizin köken ve niteliğini inceleyen felsefe dalıdır. Bilgiyi evrensel bir biçimde inceler ve bilme sürecinin niteliğini bulmaya, çözümlemeye çalışır. Şu tür sorulara yanıt arar:

- Bilginin kaynakları nedir? Bilgi nereden gelir? Nasıl biliriz?
- Bilginin niteliği (doğası) nedir? Zihnin algıladıkları dışında gerçek bir dünya var mıdır?
- Bilginin geçerliği ve güvenilirliği nedir? Doğruyu yanlıştan nasıl ayırabiliriz? Bilgilerimizin gerçeğe uygunluk derecesi nedir?

Ayrıca çeşitli etkinliklerimizde, “bilme” olarak adlandırılacak ortak bir yön bulunup bulunmadığı, inançla bilgi arasında ne gibi farklar olduğu, duyularla edindiklerimizin ötesinde bir şey bilip bilmediğimiz gibi sorunlar bilgi öğretisinin uğraş alanları içinde yer alır. Bilginin genelde sekiz türünden söz edilmektedir. Bunlar; günlük bilgi, gelenek ve görenek bilgisi, düzmece bilgi, politik bilgi, sanatsal bilgi, dinsel bilgi, felsefi bilgi ve bilimsel bilgidir.

Değer Öğretisi (Axiology): Değer öğretisi, değerlerle ilgilenir. Değerlerin kaynağı, niteliği, sınıflanması ve insanlıkla ilişkisi üzerinde durur. Çeşitli değerler ve değer kuramları vardır. “Değerler içimizde mi, dışımızda mı? Nesnel (objektif) mi, öznel (subjektif) mi? Kişisel mi, kuramsal mı? Durağan mı, değişken mi? Değerleri aşamalı biçimde sıralamak olanaklı mı, değil mi?” gibi sorular değer öğretisinin üzerinde durduğu konulardan kimileridir. Bu tür konular, genelde “etik” ve “estetik” olmak üzere ikiye ayrılır. Etik değerler, doğru hareketlere temel oluşturacak değerlerdir ve insanının davranışlarıyla ilgilenir. Öğrenilmiş hiçbir davranış, değerlerden bağımsız olamaz. Estetik değerler ise sanat ve güzellikle ilgili değerler olup güzel olan şeyin niteliğini ve güzel olanı takdir etme vargılarını inceler. Estetik değerlerin ölçülmeleri ve değerlendirilmeleri oldukça güçtür. Çünkü estetik değerler, çoğu zaman kişisel ve öznel olduğu gibi hayal gücü ve yaratıcılıkla da ilgilidir.

Mantık (Logic): Yunancadaki “logike” sözcüğünün karşılığıdır. Günümüzde “mantık” kavramı; tutarlı ya da doğru düşünme, akıl yürütme gibi özellikleri içinde bulundurur. Düşünme ise önermeler arasında bağ kurarak bilinenden bilinmeyen elde etme süreci ve bu sürecin sonunda oluşan üründür. “Mantık” için kısaca “doğru düşünce incelemesi” denebilir. Öğretmenin en önemli görevlerinden biri, öğrencilerinde açık ve düzgün düşünme yeteneğini geliştirmektir. Bu bakımdan öğretmenin kendisi de bu konuda iyi eğitim görmeli, us yürütmeyi ve doğru düşünme yeteneğini geliştirmeyi öğrenmiş olmalıdır.

Bilgi öğretisi: Bilgi olayını betimleyerek ve çözümleyerek açıklayan; mantığı, psikolojiyi, sosyolojiyi, tarihi, biyolojiyi, fizik ötesini kuşatan bilgiyle ilgili en geniş anlamda bilme öğretisi.

Değer öğretisi: Değerler üzerine öğretir. Değerlere ilişkin sorunları çeşitli ilişkiler yönünden, özellikle aşama düzeni yönünden, aydınlatmaya çalışan öğretir.

Mantık: Doğru düşünme sanatı ve bilimi. En geniş anlamıyla düşüncenin ve düşüncenin varlık biçimlerinin, öğelerinin, türlerinin, olanaklarının, yasalarının ve düşünce bağlamlarının bilimi.

Öğretmenin doğru düşünme yeteneğini geliştirmesi neden önemlidir?

SIRA SİZDE

Başlıca Felsefe Akımları

Felsefe, çağlar boyunca sürüp giden ve ünlü düşünürlerin görüşleriyle bütünleştirilmiş felsefi kuram ya da düşünce sistemlerinden oluşmuştur. Tarih boyunca çeşitli düşünürler, birbirlerinden değişik, kimi zaman da birbirlerine bütünüyle karşıt felsefi sistemler geliştirmişlerdir. İnsanlar, bu sistemlerden yalnızca etkilenmekle kalmamış, bu sistemlerin bir bölümü insan düşüncesine ve yaşamına da egemen olmuştur. Belli başlı çağdaş felsefeleri, dört temel akım içinde incelemek olanaklıdır.

Ülkücülük (Genel Anlamda): Bir ülküyle belirlenmiş olan ve bu ülküye çıkar gütmekten bağlı kalan yaşama biçimi ve dünya görüşü. Zihinsel ya da ruhsal gerçeğe önem veren düşünce sistemi ya da dünya görüşü.

Gerçekçilik: Gerçeğin, salt ve algıdan bağımsız olarak var olduğunu savunan felsefi görüş. Var olanı gerçek kabul eden bir düşünce sistemi.

Yararcılık: Doğruluğu ve gerçekliği tek yanlı olarak yalnızca eylemlerin sonuçları ve başarıları ile değerlendiren felsefe öğretisi.

Bunlar “Ülkücülük (İdealizm), Gerçekçilik (Realism), Yararcılık (Pragmatism) ve Varoluşçuluk (Existentialism)” adlarıyla anılır. Bu akımları kısaca gözden geçirelim:

Ülkücülük (Idealism): Ülkücülük akımı, mutlak gerçeğin fiziksel olmaktan çok ruhsal olduğunu savunur. Çevredeki dünyayı yadsımamakla birlikte çevredeki dünyanın mutlak gerçek olmadığını ileri sürer. Maddeciliğin (materyalizmin) karşıtı olan bir felsefedir. Bu görüşe göre insan, ruhsal bir nesnedir ve insanın yaşamdaki başlıca amacı kendi doğasını anlatmak, göstermektir. Eğitimin amacı ise bunu yapmada ona yardımcı olmaktır. Genelde bu görüşü savunan düşünürler, gerçeğe ulaşmak için gözlem ve deneye dayanan bilimsel yöntemi izlemekten çok, sezgiye ve düşünceye dayalı bir yolu izlemenin daha doğru olacağını ileri sürerler.

Ülkücülüğü benimseyenler, farklı görüşlere sahip bulunmalarına karşın, eğitimle ilgili bakış açılarında kimi noktalarda uzlaşmaktadır. Bu felsefeye göre eğitim, insanın zihinsel süreçlerinin geliştirilmesidir ve “entelektüel eğitim” büyük önem taşır. Bu felsefe, insanın özgür irade sahibi olduğunu söyler ve kişinin kendi düşüncelerini gözden geçirerek gerçeğe ulaşabileceğini belirtir. Eğitim; bireyi iyi, doğru ve güzele teşvik etmeli; insanın doğuştan getirmiş olduğu kimi yetenekleri ortaya çıkarmaya çaba göstermelidir.

Gerçekçilik (Realism): Maddenin gerçeğine inanış, gerçekliğinin temelidir. Ülkücülüğe karşıt bir görüştür. Dış dünyanın algılarımızdan bağımsız olarak var olduğu savına dayanır. Bu görüşe göre evren, bir düş ya da imge (hayal) değil somut olarak var olan bir gerçektir, algılarımızdan bağımsızdır. Bu düşünce sisteminde akılçılık rasyonalizm, bilimsel gerçekçilik, klasik gerçekçilik gibi felsefi görüşler önemli ölçüde destek bulmaktadır.

Gerçekçiliği benimsemiş bir eğitimci, insanların doğal ve kültürel çevresiyle uyum içinde bulunmasını amaçlar. Bu nedenle eğitimci, bir koşullandırma çabası içinde değildir. Genelde çevreyi tanıma, öğrenme ve onu yeniden düzenleme olanağını elde etmek ister. Ancak çevreyi ve dünyayı değiştirme çabasına girmeden önce dünyayı öğrenmek gerekir. Gerçekçilik görüşüne göre eğitim, bir ölçüde tutucudur, bireysel ilgi ve modaya dayanan geçici beğenilere değil insanlığın kalıcı nitelikte saydığı bilgi, beceri ve davranış birikimine ağırlık vermektedir.

Yararcılık (Pragmatism): Alanyazında deneyselcilik (experimentalism) ya da işlevselcilik (functionalism) gibi adlarla da anılan geleneksel deneyci (empiric), İngiliz düşünce sistemine bağlı bir Amerikan felsefesidir.

Bu felsefeye göre akılla ilgili kurallar, doğuştan değil yaşantılar yoluyla sonradan kazanılır. İnsan sorun çözerek yaşantı elde eder, yaşantılardan elde ettiklerini de kural olarak öğrenir. Bu iş, bir süreç içinde oluşur. Bu süreçte önce sorun belirlenecektir. Sorun başka sorunlardan ayıklanıp sınırlandırılacaktır. Ardından çözüme yönelik kimi denenceler kurulur, olası sonuçlar göz önüne getirilir. Denenceler test edildikten sonra işe yarayan ele alınır, işe yaramayan benimsenmez ve terkedilir. Bu görüşe göre bu süreçle sağlanan bilgi, her zaman kesin doğru olmayabilir. Bunun da nedeni, gerçeğin sürekli değişmesidir.

Yararcılık felsefesini oluşturan öğeler genelde beş noktada toplanabilir. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Gerçeklik, durağan değil sürekli değişme içindedir.
- Değerler evrensel değil görecelidir.
- İnsan biyolojik ve sosyal işlevleri olan bir yaratıktır.
- Özgürlüğü ve çoğulcu katılımı içeren demokrasi, bir yaşam düzeni olarak önemlidir.
- Tüm etkinliklerimizde eleştirel düşünme ile sorun çözmeye yönelik zekâ büyük yer tutmalıdır.

Bu düşünce sistemi, bilgi edinme ve anlamayı deneysel yaklaşımın bir ürünü olarak görür. Demokrasi ile eleştirel düşünme birbirini içerir. Demokrasinin olmadığı yerde eleştirel düşünceye, eleştirinin olmadığı yerde de demokrasiye yer yoktur. Bu felsefi görüşleri eğitim alanına uygulayan en ünlü düşünür John Dewey (1859-1952) olmuştur.

Dewey, eğitimi insanı geliştirmeye yarayan bir süreç olarak, okulu ise toplum yaşamının küçük bir örneği olarak görür. Ona göre iyi bir eğitim programı, öğrencilerin yaşantı ve ilgilerine dayalı olmalıdır. Eğitim programında amaçlar, esnekler ve süreç içinde değişmeye açıktır.

Varoluşçuluk (Existentialism): İnsana çok önem veren, insanı her şeyden daha önemli gören bir felsefedir. Her insan, yaşamı boyunca yapacakları konusundaki kararı kendisi vermelidir; çünkü her insan kendisinden, kendi değer yargılarından ve kendi gerçeklerinden kendisi sorumludur. İnsan, kendi davranışlarının bir ürünüdür ve kendi kendini oluşturma durumundadır. İnsan duyan bir varlıktır. Bir şeyi bilmesi için insanın o şeyi kişisel olarak duyumsaması (hissetmesi) gerekir.

Varoluşçuluk, insanın özgürlüğünü temel alan ve insanın öznelliğine önem veren bir felsefe olup 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlaşmıştır. Pascal'ın "Yarın ölecekmiş gibi bugünü yaşa." sözü, varoluşçuların yaşam felsefesine örnek oluşturur. Bu felsefe akımı, başta sanat ve edebiyat olmak üzere çeşitli alanlarda etkili olmuş çağdaş eğitim anlayış ve uygulamalarını da etkilemiştir. Bu felsefeye göre yaşam ve eğitimin amacı, insanın bir varlık olarak kendi varoluşunun farkında olmasını, kendini tanımasını ve varoluşunu gerçekleştirmesini sağlamaktır.

Varoluşçuluk: Özgürlüğü içinde insanın varoluşunu ve insanın kendini gerçekleştirmesi sorunlarını irdeleyen çağdaş bir felsefe akımı.

EĞİTİM FELSEFESİ

Genel felsefede, bir yandan değişik felsefe akımları gelişirken öte yandan da bu akımların doğurgularının eğitime yansımaları sonucu eğitim felsefelerinin geliştiği görülmüştür. Felsefe, kişinin doğaya bakış açısını nasıl etkiledi ise eğitim felsefesi de kişinin eğitim olgularına bakış açısını etkileyerek eğitimin bir "bütün" olarak kavranmasına olanak sağlamıştır.

Eğitim felsefesi, en yalın anlamıyla, eğitim düşüncesi ve ülküsü çevresinde ortaya çıkan tüm sorunların felsefi bir biçimde ele alınması, incelenmesi, değerlendirilmesi, eleştirilmesi ve irdelenmesidir. Bu da eğitimi her yönden daha da aydınlatma, yönlendirme ve belirginleştirme anlamına gelmektedir.

Eğitim felsefesi, eğitime yön veren amaçları biçimlendiren ve eğitim uygulamalarına yol gösteren bir disiplin ya da sistemli düşünce ve kavramlar bütünüdür. Bu nedenle eğitim felsefesi, eğitim çalışmalarını yönlendirir ve insanların hangi amaçlar için nasıl yetiştirileceği konusunda yol gösterir. Bu yönü ile eğitime büyük destek sağlamış olan felsefe, eğitim felsefesi disiplininin doğup gelişmesiyle, eğitim uygulamalarını sürekli eleştireci bir yaklaşımla değerlendirme yoluna gitmiş; uygulamaların dayandığı kuramsal temelleri de inceleyerek ülke gerçekleri ve gereksinimleri doğrultusunda toplumun, kültürün ve insanın niteliği ile tutarlı eğitim kuramları geliştirmeye çaba göstermiştir.

Brauner ve Burns'a göre eğitim, felsefeden ayrıldığında yanında köpeği olmadığı zaman yolunu yitiren görme engellinin durumuna düşer. Bu anlamda felsefe ve eğitim birlikte yürür, karşılıklı olarak birbirilerini oluşturur, birbirlerinin süreç ve ürünü olurlar.

Eğitim felsefesinin öğretmene, eğitimi bütün yönleriyle görmesi konusunda yardım ettiğine ilişkin bir görüş birliği bulunmaktadır. Bunun yanı sıra eğitim felsefesinden beklenen bir başka görev de eğitimin ne olması gerektiği ülküsünü iş-

Eğitim felsefesi: Eğitime yön veren amaçları biçimlendiren ve eğitim uygulamalarına yol gösteren bir disiplin ya da sistemli düşünce ve kavramlar bütünü.

lemektir. Eğitsel uğraşların dayandığı kuramları, eleştirel bir yöntemle incelemek ve uygulamalarda giderek daha iyi, daha istendik, gereksinimlere daha uygun eğitsel yaklaşımlara olanak hazırlamak yine eğitim felsefesinin başlıca görevleri arasındadır. Ayrıca felsefenin eğitim üzerindeki etkilerini iyi bilen bir öğretmen, öğretmenlik mesleğinin gereklerini daha iyi yerine getirebileceğini de belirtmek gerekir.

Başlıca Eğitim Felsefesi Kuramları

Eğitim felsefeleri, değişik dönemlerde genel felsefeye bağlı olarak değişik görüşler sergilemiştir. Bunların içerdikleri bir ölçüde aynı kalmakla birlikte adlarında değişik düşünürlerin anlatımlarına göre farklılıklar görülmüştür. Eğitimle ilgili olarak geliştirilen felsefi ve kurumsal nitelikli görüşler genelde dört ayrı akım içinde ele alınmaktadır. Bunlar, daha önce kısaca incelediğimiz belli başlı felsefe akımlarının eğitime olan etkileri sonucunda ortaya konmuştur. Bu bölümde çağımıza egemen olan bu dört eğitim felsefesinin önemli özellikleri açıklanmıştır.

Daimicilik (Perennialism): Bu eğitim felsefesi, gücünü genellikle kökleşik gerçekçilikten (klasik realizmden) aldığı için çoğu yerde “kökleşik görüş” olarak nitelendirilir. Ülkücülük (idealism) akımını benimsiyenlerden de büyük ölçüde destek bulmuştur.

Daimicilik görüşünün temel ilkeleri şöyle özetlenebilir:

- İnsan doğası, ahlaki ilke ve değerler genelde aynı kalır ve değişmez. O nedenle değişmeyen evrensel bir eğitime yer verilmelidir.
- İnsanın sahip olduğu en önemli özellik düşünme yeteneğidir. Bu nedenle insana bu yeteneği geliştirebileceği, aynı zamanda düşünce sorunlarıyla uğraşan entellektüel kişiliğe ulaşabileceği bir eğitim verilmesi gerekir.
- Eğitim, evrensel ve değişmez gerçeğe uyum için yapılmalıdır. Çünkü insanlar, mutlak gerçeği öğrenip ona uyum sağladıklarında toplumda iyileşmeler olur.
- Okul, gerçek yaşamın bir kopyası olamaz. Okulun amacı, insan zihnini geliştirerek onu yaşama hazırlamaktır. O nedenle kültürü etkili biçimde yeni kuşaklara aktarmamız gerekir.
- Yeni kuşaklara her zaman ve her yerde gerekli olan bilgi ve değerler kazandırılmalıdır. Bunlar ise insan bilimleri, matematik, felsefe, mantık ve doğa bilimlerinde bulunmaktadır.
- Kökleşik yapıtlar (klasik eserler) eğitime önem verilmelidir. İnsan doğasının evrenselliği ve en güzel örnekleri bu yapıtlarda gizlidir. Öğrenciler bunları okuyup çözümlemelidir.

Esasicilik (Essentialism): Esasicilik, temelde bir eğitim hareketi olarak ortaya çıkan, hiçbir felsefi akıma bağımlı olmayıp birçok felsefi görüşle uyum içinde bulunan bir anlayışı simgeler. Çeşitli yönlerden daimicilikle örtüştüğü görülür.

Belli başlı özellikleri şunlardır:

- Öğrenme zorlu ve uygulama gerektiren güç bir iştir. Öğrenci bir disiplin içinde sıkı bir çalışmaya yönelebilmeli, öğrendiklerinin uygulamasını yapabilmelidir.
- Eğitimde girişim gücü, öğrenciden çok öğretmende olmalıdır. Öğretmenin tam bir aydın olarak yeterlikli ve önder olabilecek nitelikte yetiştirilmesi gerekir.
- Okulun görevi, ahlaki sorunları ve düşünce sorunlarını irdeleyen konu alanlarından yararlanarak kültürün özünü korumak ve sürekliliğini sağlamaktır;

çünkü eğitimin amacı, yalnızca çağdaş yaşama uyum değildir. Esasicilik, önceden benimsenmiş inançların korunması ve sürdürülmesidir.

- Okulda zihinsel yetenekleri geliştirmenin geleneksel yöntemlerini sürekli kullanmak gerekir. Bunun için yaşamın bütününe kavratacak bir eğitimin gerçekleştirilebilmesinde soyut düşünme, alıştırma ve ezberleme yöntemlerine sık sık başvurulmalıdır.

İlerlemecilik (Progressivism): İlerlemecilik, yararcılık dediğimiz düşünce sisteminin (pragmatik felsefenin) eğitime uygulanmasıyla oluşmuştur. Bu görüş, geleneksel eğitimin aşırı biçimselciliğine; sıkı, amaçsız alıştırmaların yer aldığı öğretmen odaklı öğretim etkinliklerine ve öğrencilerin edilgin bulunduğu bir eğitim anlayışına karşı çıkmıştır. Bunlara karşılık öğrenci odaklı öğrenmeye, sorun çözmeye ve yaşantılar yoluyla öğrenmeye önem veren; sürekli değişme ve gelişmeyi temel alan ve gelişime dayalı bir toplum yapısını savunan eğitimcilerce geliştirilmiş çağdaş bir düşünce akımı olarak görülür.

Bu akımın temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Eğitim ve öğretim, öğrencilerin yaşantı ve etkinliklerine dayandırılmalı, öğrenci odaklı olmalıdır.
- İçinde yaşadığımız dünya sürekli değişip gelişmektedir. Buna uyum sağlamak için çocuğa sorun çözme becerisi kazandırılmalıdır.
- Okul, yaşama hazırlık yeri olmaktan çok gerçek yaşamın kendisi olmalıdır. Eğitimin bir görevi de öğrencinin içinde yaşadığı topluma etkin biçimde katılmasını sağlamaktır.
- Öğretmenin görevi öğrencilerini yönetmek yerine onlara kılavuzluk etmektir. Öğretmen yalnızca anlatan, açıklayan ve sürekli konuşan bir kimse değil yol gösteren, yardım eden, olanak tanıyan bir görevi üstlenmelidir.
- Okul, öğrencileri yarışmaya yönlendirmekten çok işbirliğine özendirerek yaklaşımları benimsemelidir. Eğitimde işbirliği yaparak öğrenme, yarışmaya göre daha değerlidir.
- Eğitim ortamı demokratik olmalıdır. Çünkü demokrasi, düşüncelerin ve insan kişiliklerinin birbirini özgürce etkilemesine olanak verir. Gelişme için de bu gerekli bir koşuldur.

Yeniden Yapılanmacılık (Reconstructionism): Son gelişen eğitim akımlarından biri olan yeniden yapılanmacılık, alanyazında “yeniden kurmacılık” ya da “yeniden inşacılık” olarak da yer alır. Temeli yararcı felsefeye dayandığından ilerlemecilik akımının devamı olarak görülür. Bu nedenle ilerlemeciliğin benimsediği ilkeleri genelde tümüyle destekler. Bu akıma göre, çağın kültürel bunalımlarına göğüs gerebilmek için toplumu yeniden düzenlemek ve güçlü, birleşmiş, tutarlı değerlere dayalı yeni bir dünya uygarlığı kurmak gerekir.

Yeniden yapılanmacılığın başlıca özellikleri şunlardır:

- Eğitimin başlıca amacı, toplumsal bir reform programı uygulamaya koyarak toplumu geliştirmek olmalıdır.
- Okul ve sınıf ortamı demokratik olmalı; her türlü görüş, düşünce ve savlar eğitim ortamına getirilip tartışılabilir.
- Uygulamalara yer veren bir eğitim yoluyla, kalıcı bir öğrenmenin gerçekleştirilmesine özen gösterilmelidir.
- Eğitim ortamında cezaya kesinlikle yer verilmemeli; öğrenme, ödüllendirme ile denetlenmelidir.
- Geleceğe yönelik doğal ve toplumsal sorunlar birlikte tartışılmalı, çözüm önerileri üretilmeye çalışılmalıdır.
- Öğrencilerin etkin biçimde katılacağı bir eğitim ortamında, yeni öğretme-öğrenme stratejileri, yeni yöntem ve teknikler geliştirilerek uygulanmalıdır.

Türk Eğitiminin Dayandığı Temel Felsefeler

Türk kültüründe bilgi ve eğitime değer verilmesi oldukça eskidir. Ancak “tarih öncesi” çağlarla ilgili olarak eğitim düşüncesi ve eğitim etkinlikleri konusunda yeterli bilgi yoktur. Yazının icadından (M.Ö. 4-5 bin yıl) sonra kimi bilgiler elde edilmeye başlanmıştır.

İslamiyetten önceki Türk toplumlarında eğitimin dayandığı temel felsefe, o toplumlarda yaşayan insanların yaşam biçimlerinden kaynaklanmıştır. Bu yaşam biçimlerini etkileyen etmenler, genelde, yaşanan dönemin ekonomik, toplumsal ve politik ortamlarından kaynaklanır. Gerek Göktürkler (M.S. 552-745) gerekse Uygurlar (M.S.745-840) dönemlerinde Türklerin devlet kurdukları coğrafı, ekonomik ve politik çevreler onların yaşamlarını sürdürmeleri için kimi değerler oluşturmalarına da katkı getirmiştir. Bu değerler, zamanla töreleri ortaya koymuş, töreler kuralları, kurallar da yeni kuşakları eğitime çabalarını getirmiştir. Türklerin 9. ve 10. yüzyıllarda kitleler halinde müslüman olmaya başladıkları görülür. İslam dininin felsefesi eğitim bakımından “yarın ölecekmiş gibi ibadet etmek, hiç ölmeyecekmiş gibi çalışmak” biçiminde belirlenebilir. Türklerin sahip olduğu eski değerler, böylece, İslam dininin öngördüğü doğrultuda yeni kültürel değerlerle donatılmaya başlanmıştır. Bununla da kalınmamış, eski Yunan, Latin kültürüyle de bu değerler zenginleştirilmiştir. Böyle bir sentez sonucu, Türk toplumuna özgü yeni kültürel değerler oluşmuştur. Bu kültürel değerlerde baskın olan özelliğin İslamlık olduğu görülür.

1077-1308 yılları arasında, Anadolu’da önemli bir Türk devletinin varlığını görüyoruz: Anadolu (Konya) Selçuklu Devleti. Selçuklularda eğitimin temel özelliği; bilime çok önem verilmiş olması, medreselerin önemli ölçüde gelişmesi, İslam değerlerine bağlı bir “veli insan tipi”nin (ermiş, evliya özellikleri gösteren çok değerli ve saygın bir insan tipi) giderek yaygınlaşması, yaşama bakışında tümüyle İslami özellikler kazanmasıdır. 13. yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti’nde de bu özellikler gelişerek sürerken 18. ve 19. yüzyıllarda ağırlık İslam bilimlerine (fıkıh, kelâm, belagat, hadis vb. derslere) verilmiştir. Hesap, hendese, astronomi, felsefe, tarih ve coğrafya gibi dersler ya programlardan çıkarılmış ya da gereği gibi işlenmemiştir.

Osmanlı döneminde çeşitli düzeylerdeki eğitim kurumlarında okutulan dersler incelendiğinde Türk ve Osmanlı eğitim sisteminin genelde Türk gelenekleri ve İslam temeline dayandığı görülmektedir. Öğretim bütünüyle öğretmen odaklıdır. Öğretmenin söyledikleri, kitapların yazdıkları, İslam bilginlerinin ileri sürdükleri kesin olarak doğru kabul edilir. Öğrenciler, bunlar üzerinde tartışamaz ve her şeyi olduğu gibi ezberlemek zorundadır. Öğrenmede kalıcılığı sağlamak için de yineleme çalışmaları yapmak zorunludur.

Aslında 16. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak medreselerin bozulduğunu görüyoruz. Özellikle 17., 18. ve 19. yüzyıllarda “iskolastik düşünce”, eğitim sistemlerine giderek egemen olmuştur. Öte yandan özellikle Tanzimat Fermanı’ndan sonra Batı eğitim sistemi yavaş yavaş benimsenmeye başlayınca, öncelikle, Fransız eğitim sisteminin etkisi görülmüştür. Daha sonra Alman ve İngiliz eğitim sistemlerinin etkisinden söz edilebilir. Bu etkilerin Cumhuriyet dönemine değin sürdüğü söylenebilir.

Osmanlı döneminde çeşitli düzeylerdeki eğitim kurumlarında okutulan dersler incelendiğinde Türk ve Osmanlı eğitim sisteminin genelde Türk gelenekleri ve İslam temeline dayandığı görülür.

İskolastik düşünce: Ortaçağ yöntemlerine uygun düşünce. Aristo’nun bilimsel sistemini uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışan Orta Çağ felsefesine ilişkin düşünce.

Osmanlı eğitim sisteminde eğitim felsefesi hangi temellere dayanmaktaydı?

SIRA SİZDE

Türk Ulusal Eğitiminin Felsefi Temelleri

Bugünkü Türk eğitim sisteminin temelleri Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Atatürkçü felsefe doğrultusunda atılmış ve günümüze değin bütün Türk ulusunun hiç ödün vermeden benimsediği ve uyguladığı ilkeler çerçevesinde varlığını sürdürmüştür. Gerçi ülkemiz, Osmanlı İmparatorluğu'ndan aktarılmış olan kültürel bir miras ve insan ögesi üzerine kurulmuş olup tarihsel bir arka plana sahiptir. Ama bu özellik genç Türkiye Cumhuriyeti için bir üstünlük oluşturmuş; güçlü, sağlam ve çağdaş bir eğitim sisteminin kurulmasına olanak sağlamıştır.

Osmanlı siyasal yaşamında, genelde, "İslamcı ve gelenekçi" görüşler egemenliğini sürdürürken daha sonra "İslamcı" ve "Batıcı" olmak üzere iki temel düşünce akımı ortaya çıkmış ve giderek bunların yanı sıra bir de "Türkçülük" akımının geliştiği görülmüştür. İslamcılık akımına bir tepki olarak gelişen Batıcılık hareketi, özde çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma özlemidir. Ancak bu hareket, uzun süre yüzeysel öykünmecilikten öteye gidememiştir.

Cumhuriyet öncesinde, düşünce ve siyaset alanına en önemli etki Ziya Gökalp'ten (1875-1924) gelmiştir. Ona göre eğitim, psikolojik olmaktan çok sosyolojiktir. Birey, sosyal ve doğal çevre için yetiştirilmelidir. Sosyal çevreye hazırlık kültürel eğitimle, doğal çevreye hazırlık ise bilim ve teknoloji eğitimiyle kazanılır. Bu düşüncelere dayalı olarak ortaya konan ve "milli terbiye" ya da "halkçılık" olarak adlandırılan görüş, Cumhuriyet eğitimi en çok etkileyen görüş olmuştur. Bunun yanı sıra Cumhuriyet döneminin başlangıcında, ayrıca "asri terbiye" (yüzyılın eğitimi), "bireyci görüş" gibi düşünce akımlarının etkisinden de söz edilebilir.

Dünyada belli bir gelişmişlik düzeyine erişmiş olan ülkeler, eğitime öncelik vermiş ve bireyleri kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirip eğiterek, bireylere istedik davranışların kazandırılmasına ayrı bir özen göstermiştir. Böylece toplumu oluşturan tüm bireylerin, ilgi ve yetenekleriyle uyumlu bir eğitim görmelerine olanak sağlanabilmektedir. Bugün eğitimin, bireylere toplumun istediği davranış değişikliklerini kazandırması ve onların gelişen topluma uyum sağlamalarını gerçekleştirmesi beklenmektedir. Bu nedenle okullardaki eğitim ve öğretim etkinliklerinin, bireylerin çevre ile sürekli ve etkin bir biçimde ilişki kurarak sorunları değişik açılardan görüp çözümleyebilecek beceri ve alışkanlıkları onlara kazandırabilecek bir eğitim felsefesi bağlamında işlevini yerine getirmesi gerekir. Oysa ülkemizde, eğitimin çoğu zaman işlevsel olmaktan çok toplumun gereksinimlerini belli bir ölçüde dikkate alan, ancak daha çok kendi yapısı içinde geçilmesi gereken bir aşamayı tamamlamayı amaç edinen formal bir süreç özelliği gösterdiğini belirtmek yerinde olur.

Günümüzde Türk toplumunda hemen herkesin benimsediği ya da katıldığı görüş, eğitim sisteminin değişmesi ve gelişmesine duyulan gereksinim üzerinde odaklanmaktadır. Bu nedenle eğitim sisteminin yenileşmesi konusunda duyulan desteğin, bugün, ilgili çevrelerde sürekli olarak yer aldığı söylenebilir. Türk eğitimindeki yenilikçi akımlar, izlenen eğitim felsefelerindeki gelişmeler, reform konusunda gösterilen çaba ve girişimler yeni değildir. Türk eğitim tarihi incelendiği zaman geçmişteki dönemlerde, eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve toplumun gereksinimleri doğrultusunda daha etkin ve başarılı kılınması amacıyla yenileştirme ve geliştirme çalışmalarına sık sık yer verildiği görülmektedir. Kimi zaman eğitimde girişilen yanlış uygulamalar, atılan yanlış adımlar zaman içinde yanlış sonuçlara neden

Bugünkü Türk eğitim sisteminin temelleri Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Atatürkçü felsefe doğrultusunda atılmış ve günümüze dek bütün Türk ulusunun hiç ödün vermeden benimsediği ve uyguladığı ilkeler çerçevesinde varlığını sürdürmüştür.

olmuşsa da özellikle Cumhuriyet döneminin başlangıcından bu yana Türk eğitimi, kimi dönemlerde daha kapsamlı kimi dönemlerde ise daha sınırlı olarak reform niteliği taşıyan çok değerli etkinlik ve uygulamalara yer verildiğine tanık olunmaktadır.

Türkiye’de eğitim, her zaman kalkınma ve Batılılaşma için bir anahtar olarak düşünülmüş ve bu anlayışın bir sonucu olarak da imparatorluğun ilk zamanlarından bu yana, Cumhuriyet dönemi boyunca, hükümetler eğitimin gelişmesine, en azından sayısal biçimde yaygınlaşması yönünde, çabalar harcamışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, halkın %10’u bile okuryazar değilken Atatürk’ün önderliğinde, Öğretim Birliği (Tevhid-i Tedrisat) Yasası ile başlayan eğitim reformunu desteklemek ve yaygınlaştırmak üzere yeni adımlar atılmış ve eğitimde çok önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Atatürk eğitimi, çağdaşlaşmayı sağlayan başlıca araç olarak görmüştür. O, çağdaş Türkiye’nin yaratılmasında ve sağlıklı biçimde yaşatılmasında etkili olacak eğitim sisteminin temel niteliklerini belirlerken sistemin ulusal ve laik olmasını, bilime dayanmasını, eşitlikçi ve işlevsel olmasını sürekli olarak vurgulamış ve düzenlenen programlarla gerçekleştirilen eğitim etkinliklerinin bu ilkelere dayandırılmasını öngörmüştür. Gerçekten de Cumhuriyet döneminde sürdürülen eğitim çabaları ile yapılan reformların, ülke kalkınmasının eğitimle sağlanabileceğine inanan Atatürk’ün görüş ve düşünceleri doğrultusunda, çağdaş bilime ve çağın gereklerine dayalı olarak yürütülmesine ayrı bir özen gösterildiğini belirtmek yerinde olur.

Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti ulusal eğitiminin felsefi temellerinin genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa işe koşulan eğitim sisteminin, genelde, yararçı (pragmatik) felsefeye ve onun eğitimdeki karşılığı olan ilerlemecilik akımına dayandığı söylenebilir. Günümüze değin gerçekleştirilen tüm eğitim hareketleri, ilerlemeci eğitim akımının özelliklerini benimsemenin yanı sıra zaman zaman ülkücü (idealist) ve gerçekçi (realist) felsefelere dayalı daimici (perennialist) ve esasici (essentialist) eğitim akımlarına da bağlılığını sürdürmüştür. Ancak bugün, kaynağını Türk ulusunun zengin kültüründen, uygarlığından ve büyük önder Atatürk’ün düşünce sisteminden almış olan ulusal eğitimimizin temel ilkeleri, Cumhuriyetimizin ilk yıllarında saptanmış olup üzerinden 85 yıl geçmiş olmasına karşın, gücünü ilerlemecilik akımından ve Atatürkçü düşünce sisteminden alarak Türk ulusuna daha iyi, daha çağdaş bir gelecek hazırlama amacına dönük olarak etkisini sürdürecektir.

Türkiye Cumhuriyeti ulusal eğitiminin felsefi temellerinin genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa, işe koşulan eğitim sisteminin genelde yararçı (pragmatik) felsefeye ve onun eğitimdeki karşılığı olan ilerlemecilik akımına dayandığı söylenebilir.

Özet

Eğitim bilimi ve felsefe arasındaki ilişkiyi kavramak

Felsefe ile eğitim arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Felsefe, eğitim için bir nitelik ve değerler sistemi geliştirirken eğitim de bunların nasıl elde edileceğini, insanlara nasıl kazandırılacağını amaç edinen bir etkinlikler alanıdır. Felsefenin de eğitimin de temelinde insan vardır. İnsanla ilişkili sorunlar ve bunların çözümleri her ikisinin de uğraş alanları içinde yer alır. Eğitimin amaçları, içeriği, öğretim yöntemleri de benimsenen felsefeye göre biçimlenmektedir. Eğitime felsefi yönden yaklaşım, eğitimle ilgili çeşitli uygulamaların doğru yönlendirilip değerlendirilmesine ve eleştirilmesine önemli ölçüde yardım eder. Bu da geleceğe yönelik eğitim etkinliklerinin daha nitelikli bir temele yerleştirilmesi açısından gereklidir.

Başlıca felsefe akımlarını tanımak

Felsefe, çağlar boyunca sürüp giden ve ünlü düşünürlerin görüşleriyle bütünleştirilmiş felsefi kuram ya da düşünce sistemlerinden oluşmuştur. Belli başlı çağdaş felsefeler, dört temel akım içinde ele alınabilir. Bunlar; Ülkücülük, Gerçekçilik, Yarırcılık ve Varoluşçuluk'tur. Ülkücülük (İdealizm), bir ülküyle belirlenmiş olan ve bu ülküye çıkar gütmeyen bağlı kalan yaşama biçimi ve dünya görüşüdür. Bir başka deyişle ülkücülük, zihinsel ya da ruhsal gerçeğe önem veren düşünce sistemi ya da dünya görüşüdür. Gerçekçilik (Realism), gerçeğin akıl ve algıdan bağımsız olarak var olduğunu savunan felsefi görüştür. Var olanı gerçek kabul eden bir düşünce sistemidir. Yarırcılık (Pragmatizm), doğruluğu ve gerçekliği tek yanlı olarak yalnızca eylemlerin sonuçları ve başarıları ile değerlendiren felsefe öğretisidir. Varoluşçuluk (Existentialism), özgürlüğü içinde insanın varoluşunu ve insanın kendini gerçekleştirme sorunlarını irdeleyen çağdaş bir felsefe akımıdır.

Eğitim felsefesinin konusunu anlamak

Eğitim felsefesi, en yalın anlamıyla, eğitim düşüncesi ve ülküsü çevresinde ortaya çıkan tüm sorunların felsefi bir biçimde ele alınması, incelenmesi, değerlendirilmesi, eleştirilmesi ve irdelenmesidir. Bu da eğitimi her yönden daha da

aydınlatma, yönlendirme ve belirginleştirme anlamına gelmektedir. Eğitim felsefesi, eğitime yön veren amaçları biçimlendiren ve eğitim uygulamalarına yol gösteren bir disiplin ya da sistemli düşünce ve kavramlar bütünüdür. Bu nedenle eğitim felsefesi, eğitim çalışmalarını yönlendirir ve insanların hangi amaçlar için nasıl yetiştirileceği konusunda insanlara yol gösterir. Bu yönü ile eğitime büyük destek sağlamış olan felsefe, eğitim felsefesi disiplinin doğup gelişmesiyle, eğitim uygulamalarını sürekli eleştireci bir yaklaşımla değerlendirme yoluna gitmiş, uygulamaların dayandığı kuramsal temelleri de inceleyerek ülke gerçekleri ve gereksinimleri doğrultusunda toplumun, kültürün ve insanın niteliği ile tutarlı eğitim kuramları geliştirmeye çaba göstermiştir.

Başlıca eğitim felsefesi kuramlarını açıklamak

Eğitimle ilgili olarak geliştirilen felsefi ve kuramsal nitelikteki görüşler, genelde dört ayrı akım içinde ele alınır. Bunlar; Daimicilik, Esasicilik, İlerlemecilik ve Yeniden Yapılanmacılık'tır. Daimicilik (Prennialism), gücünü genellikle kökleşik gerçekçilikten (klasik realizmden) aldığı için çoğu yerde kökleşik görüş olarak nitelendirilen eğitim felsefesi görüşüdür. Esasicilik (Essenhalism), temelde bir eğitim hareketi olarak ortaya çıkan, hiçbir felsefi akıma bağımlı olmayıp birçok felsefi görüşle uyum içinde bulunan bir anlayışı simgeler. Çeşitli yönlerden daimicilikle örtüşmektedir. İlerlemecilik (Progressivism), yarırcılık dediğimiz düşünce sisteminin eğitime uygulanmasıyla oluşmuştur. Bu görüş; öğrenci odaklı öğrenmeye, sorun çözmeye ve yaşantılar yoluyla öğrenmeye önem veren; sürekli değişim ve gelişmeyi temel alan ve gelişime dayalı bir toplum yapısını savunan bir düşünce akımıdır. Yeniden Yapılanmacılık (Reconstructionism), çağın kültürel bunalımlarına göğüs gerebilmek için toplumu yeniden düzenlemek ve güçlü, birleşmiş, tutarlı değerlere dayalı yeni bir dünya uygarlığı kurmak gereksinimini vurgulayan görüştür.

Türk eğitiminin dayandığı temel felsefeleri belirlemek

Türk toplumlarında, İslamlıktan önce eğitimin dayandığı temel felsefe, o toplumlardaki insanların yaşam biçimlerinden kaynaklanıyordu. Bu yaşam biçimlerini etkileyen etmenler; ekonomik, toplumsal ve politiktir. İslam'ın kabul edilişinden sonra, İslam dininin öngördüğü doğrultuda yeni kültürel değerler önem kazanmaya başlamıştır. 16. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 17, 18 ve 19. yüzyıllarda ise Osmanlılarda “iskolastik düşünce”, eğitim sistemlerine giderek egemen olmuştur. Bugünkü Türk eğitim sisteminin temelleri ise Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Atatürkçü felsefe doğrultusunda atılmış ve günümüze değin tüm Türk ulusunun hiç ödün vermeden benimsediği ve uyguladığı ilkeler çerçevesinde varlığını sürdürmüştür. Bundan böyle de sürdürecektir.

Türk ulusal eğitiminin felsefi temellerini açıklamak

Türkiye Cumhuriyeti ulusal eğitiminin felsefi temellerinin genelde yarırcı felsefeye ve onun eğitimdeki karşılığı olan ilerlemecilik akımına dayandığı söylenebilir. Günümüze değin gerçekleştirilen tüm eğitim hareketleri, ilerlemeci eğitim akımının özelliklerini benimsemenin yanı sıra zaman zaman ülkücü (idealist) ve gerçekçi (realist) felsefelere dayalı daimici (perennialist) ve esasici (essentialist) eğitim akımlarına da bağlılığını sürdürmüştür. Ancak bugün, kaynağını Türk ulusunun zengin kültüründen, uygarlığından ve büyük önder Atatürk'ün düşünce sisteminden almış olan ulusal eğitimimizin temel ilkeleri, Cumhuriyetimizin ilk yıllarında saptanmış olup, üzerinden 85 yıldan daha uzun bir süre geçmiş olmasına karşın, gücünü ilerlemeci ve Atatürkçü düşünce sisteminden alarak Türk ulusuna daha iyi, daha çağdaş bir gelecek hazırlama amacına dönük olarak etkisini sürdürecektir.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi felsefenin ilgi alanı içindedir?

- a. Ders konularını planlama
- b. Değer yargılarını irdeleme
- c. Bir ünitenin özeti çıkarma
- d. Öğrenci başarısını ölçme
- e. Öğretim gereçlerini belirleme

2. Aşağıdakilerden hangisi felsefenin işlevleri arasında **yer almaz**?

- a. Bilgiyi bir temele dayandırma
- b. Kavram karışıklığını giderme
- c. Bir konunun amaçlarını belirleme
- d. Bilgiyi artırma
- e. Ders içeriğini oluşturma

3. “Evrende olup bitenlerin belli bir amacı ve bütünlüğü var mıdır?, Doğa yasaları dediğimiz zorunlu ilişkilerin varlık nedeni nedir?” gibi sorular felsefenin uğraş alanlarından hangisinin kapsamına girmektedir?

- a. Bilgi Öğretisi
- b. Değer Öğretisi
- c. Mantık
- d. Sanat Öğretisi
- e. Varlık Öğretisi

4. Aşağıdakilerden hangisi yararcılık felsefesini oluşturan ilkelerden biridir?

- a. Eğitimde kurama yer yoktur.
- b. Eğitim, uygulamalı bir çalışmadır.
- c. Değerler, evrensel değil görecelidir.
- d. Her uygulama bir kuramı yansıtır.
- e. Evren, algılarımızdan bağımsızdır.

5. Aşağıdaki ifadelerden hangisi İlerlemecilik (Progressivism) akımına uyan bir görüşü yansıtır?

- a. Eğitim öğretim etkinlikleri öğrenci odaklı olmalıdır.
- b. Eğitimde girişim gücü öğrenciden çok öğretmen-de olmalıdır.
- c. Eğitim, evrensel ve değişmez gerçeğe uyum için yapılmalıdır.
- d. Kökleşik yapıtlar (klasik eserler) eğitime önem verilmelidir.
- e. Eğitim, reform programları uygulayarak toplumu geliştirmelidir.

6. Aşağıdakilerden hangisi çağımıza egemen olan eğitim felsefesi kuramlarından biri **değildir**?

- a. Daimicilik
- b. Davranışçılık
- c. Esasicilik
- d. İlerlemecilik
- e. Yeniden Yapılanmacılık

7.

- Eğitimin başlıca amacı, bir toplumsal reform programı uygulamaya koyarak toplumu geliştirmek olmalıdır.
- Okul ve sınıf ortamı demokratik olmalı, her türlü görüş, düşünce ve savlar eğitim ortamına getirilip tartışılabilir.
- Uygulamalara yer veren bir eğitim sonucu, kalıcı bir öğrenmenin gerçekleştirilmesine özen gösterilmelidir.

Yukarıdaki görüşler hangi eğitim felsefesi kuramını yansıtmaktadır?

- a. İlerlemecilik
- b. Esasicilik
- c. Varoluşçuluk
- d. Yeniden Yapılanmacılık
- e. Daimicilik

8. Cumhuriyet öncesinde Türk Eğitiminin dayandığı temel felsefeler bakımından aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlış** bir ifadedir?

- a. İslamiyetten önceki Türk toplumlarında eğitimin dayandığı temel felsefe, o toplumlar da yaşayan insanların yaşam biçimlerinden kaynaklanmıştır.
- b. Selçuklularda eğitimin temel özelliği, İslam değerlerine bağlı bir “veli insan tipi” yetiştirmeye odaklanmasıdır.
- c. 13. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde eğitimde ağırlık İslâm bilimlerine (fıkıh, kelâm, belagat, hadis vb. derslere) verilmiştir.
- d. 17., 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlılarda “iskolastik düşünce” eğitim sistemlerine egemen olmuştur.
- e. Osmanlı Devleti’nde öğretim tümüyle öğretmen odaklıdır.

9. Aşağıdaki ifadelerden hangisi Ziya Gökalp’in eğitime ilişkin görüşünü yansıtır?

- a. Doğal çevreye hazırlık, bilim ve teknoloji eğitimi ni gerektirmez.
- b. Felsefi açıdan yalnızca daimici ve esasici eğitim akımları izlenmelidir.
- c. Bireyin eğitiminde sosyal çevre öncelikli değildir.
- d. Ulusal eğitim ve halkçılık eğitimde ikinci sırada düşünülmelidir.
- e. Eğitim, psikolojik olmaktan çok sosyolojiktir.

10. Aşağıdakilerden hangisi Türk Ulusal Eğitiminin felsefi temellerini genel olarak yansıtmaktadır?

- a. Yararcı (pragmatik) felsefe, ilerlemecilik akımı
- b. Gerçekçi (realist) felsefe, daimicilik akımı
- c. Ülkücü (idealist) felsefe, yeniden yapılanmacılık akımı
- d. Varoluşçu (existentialist) felsefe, esasicilik akımı
- e. Ülkücü (idealist) felsefe, ilerlemecilik akımı

Yaşamın İçinden

30.11.2005.

“

Dünya Felsefe Günü'nüz Kutlu Olsun

TÜRKİYE Felsefe Kurumu Başkanı Ionna Kuçuradi, 17 Kasım Dünya Felsefe Günü nedeniyle yayınladığı mesajda; felsefe adına sevindiren bilgiler veriyor:

Türkiye'nin girişimiyle UNESCO'ya sunulan "Felsefe Stratejisi", geçen nisan ayında ilgili kurul tarafından oy birliğiyle kabul edildi. Bu stratejinin üç ana direği var: Dünya Problemleri Karşısında Felsefe, Dünyada Felsefe Öğretimi, Felsefi Düşüncenin ve Felsefe Araştırmalarının Geliştirilmesi.

Böylece ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası düzeyde de felsefenin yaşamda işlevini daha geniş boyutlarda yerine getirebilmesi için açılması gereken yol açılmış bulunuyor.

Dördüncü Dünya Felsefe Günü'nüzün kutlu olmasını dilerim. Felsefeciler Derneği'nin Ankara'da düzenlediği Felsefe ve Eğitim Sempozyumu 17 ile 19 Kasım günleri arasında gerçekleştirilecek. İki gün süresince felsefe eğitimi üzerine üniversite öğretim üyeleri, felsefe hocaları ve öğrenciler, düşüncelerini açıklayacaklar. Eğitim konusundaki ana başlıkları görünce, gerçekten bu konuda çok konuşulması gerektiğine inandığımdan özellikle yazıma aldım. İlköğretimde felsefe eğitimi, Ortaöğretimde felsefe eğitimi, Üniversitede felsefe öğrenimi.

* * *

MESAJDA ilgimi çeken; "felsefenin yaşamda işlevini daha geniş boyutlarda yerine getirebilmesi" cümlesi. Felsefenin günlük yaşamımızdaki yerini düşünmeliyiz. Felsefenin bize kazandırdığı boyutun derecesini kendi kendimize sormalıyız.

Birçok kavramı sorarak zenginleştirmenin ancak felsefe ile mümkün olduğunu unutmamalıyız. Nermi Uygur, "Bir Felsefe Sorusu Nedir?" başlıklı yazısında bakın ne diyor:

"Tuhaf mı tuhaf bir çalışma alanıdır şu felsefe denen şey: Çok kez bir süs bürümüdür ortalığı. Değil yolu arada bir felsefeye düşenler, filozoflar bile sık sık nerede olduklarını görmezler.

Gene Nermi Uygur'un "Yaşama Felsefesi" nin Önsöz'ü hem felsefenin niteliği hem de yaşamla felsefe arasındaki bağı dile getirdiğinden bence felsefeye merakı ol-

mayanların bile yaşam üzerine düşünceleri için okunmalıdır. "Bir bakıma herkes yaşama filozofudur. Felsefeyi sevmek, felsefe yapmakla kuru laf olmaktan çıkar. Felsefeyi sevmediğini söyleyen bile felsefe yapıyorsa bir bakıma felsefeyi seviyor demektir."

* * *

SORMADAN yaşamının anlamsızlığını felsefe gösterir. Sorarak yaşamının da anlamını.

Kaynak: Doğan, H. (2005). "Dünya Felsefe Günü'nüz Kutlu Olsun", **Hürriyet Gazetesi**, 30.11.2005. 12.01.2008 tarihinde <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=3526040&tarih=2005-11-16> adresinden alınmıştır.

”

Okuma Parçası

Felsefe ve Eğitim

Eğitim insanı, bedensel, zihinsel, duygusal ve entelektüel yönden geliştirme, bir ilişkiler ağı ortamında toplumsallaştırma, milli kültür ve evrensel değerlerle donatma ve etkin bir yaşam sürmesini sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırma çabalarının toplamı olarak tanımlanabilir. İlk çağlardan günümüze, eğitimin amaçları konusunda görüşler ileri süren düşünür ve eğitimciler konuyu genel olarak birey ve toplum açısından ele almışlardır. Eğitimin bireysel hedeflerine ağırlık veren düşünür ve eğitimciler bireyi temel alan ve daha özgürlükçü bir eğitim anlayışını savunurken, toplumsal hedeflere ağırlık veren düşünür ve eğitimciler ise, toplumcu ve disiplinci bir eğitim anlayışını öne çıkarmışlardır. Bu ayrışmanın bir sonucu olarak, tarihsel süreçte biri birey, diğeri toplum eksenli olmak üzere iki eğitim anlayışı gelişmiş ve bugünlere taşınmıştır. Bu iki yaklaşım günümüzde "öğrenci merkezli eğitim" ve "öğretmen merkezli eğitim" tanımlamalarında da kendini göstermektedir.

Realizmden İdealizme, Natüralizmden Marksizm'e, Pragmatizmden Varoluşçuluğa eğitim konusunda görüşler ileri süren birçok felsefi akım birey, toplum ve özgürlük gibi olgulara yaklaşımlarıyla birbirlerinden ayrılmıştır. Sözü edilen iki yaklaşım günümüzde de yaygın bir uygulama alanı bulmakta ve günümüz eğitim anlayışlarının temel ayrışma noktasını oluşturmaktadır. Ancak, son zamanlarda çevre, nükleer silahlanma, ırk-

çılık ve yabancı düşmanlığı gibi alanlarda yaşanan sorunlar, dünyadaki tüm insanların ve ülkelerin birbirlerine bağımlılıklarının artması vb. sebeplerle eğitim bireysel ve toplumsal boyutlarının yanı sıra küresel hedefleri boyutuyla da ele alınır olmuştur.

Din, devlet, vatan, eğitim, eğitim kurumları kısaca her şeyin birey için olduğunu, bireyin baskı altına alınması hatta tam tersine özgür bırakılması gerektiğini ileri süren “Bireyci ve özgürlükçü” eğitim anlayışı, Batıda, Rousseau, Ellen Key, Herbart Spencer ve Jean Marie Guyeau gibi düşünürler tarafından savunulurken, ülkemizde ise, Satı Bey ve Prens Sabahattin gibi eğitimci ve sosyal bilimciler tarafından savunulmuştur. Grup, cemaat ve toplumu, bireyin önüne alan ve tüm bireylerin toplumun çıkarları doğrultusunda şekillendirilebileceği görüşünü savunan “Toplumcu ve disiplinci” yaklaşım ise, batıda Eflatun, Hegel ve Durkheim gibi düşünürler tarafından, ülkemizde ise, Ziya Gökalp, Emrullah Efendi ve İ. H. Baltacıoğlu gibi eğitimciler tarafından savunula gelmiştir. Ancak, ülkemizde son dönemlere kadar uygulanan, temelde toplumcu ve disiplinci bir tona sahip eğitim anlayışı üzerinde bugüne kadar en çok etkili olan iki isim, dışarıda Durkheim, içeride ise Z. Gökalp’tir.

Eğitime psikolojik yaklaşım olarak da bilinen “bireyci ve özgürlükçü” eğitim anlayışının siyasi ve sosyal yansımaları demokratik, âdemi merkeziyetçi ve özgürlükçü toplumsal modeller olarak ortaya çıkarken, eğitime sosyolojik yaklaşım olarak da bilinen “toplumcu ve disiplinci” eğitim anlayışının siyasi ve sosyal yansımaları ise merkeziyetçi, totaliter ve baskıcı toplumsal modeller olmaktadır. Birinci anlayış, en ileri uygulamalarını Ivan Illich’in “Okulsuz Toplum” ve A. S. Neil’in “Serbest Okul” kuramlarında, P. Feyerabend gibi düşünürlerin düşüncelerinde ve Varoluşçuluk gibi akımların yaklaşımlarında bulurken, ikinci anlayış en uç ve aşırı uygulamalarını John Dewey ve B. F. Skinner gibi davranışçı düşünürlerin görüşlerinde ve Hitler, Mussolini ve Stalin gibi liderlerin uygulamalarında bulmuştur.

Bireyci ve özgürlükçü eğitim anlayışında; bireylerin ilim, düşünce ve sanatta hür bir ortam içinde ilerlemeleri daha kolay ve hızlı olurken, toplumsal sorumluluk bilinci yeterince verilemediğinden, özgürlüğün başıboşluğa, sorumsuzluğa ve nihayetinde anarşiye kadar gitmesi söz konusu olabilmektedir. Ancak, toplumcu ve disiplinci eğitim anlayışında ise, toplum ve devlet çıkarları aşırı önemsenirken, bireylerin özel kabiliyet, yetenek ve üretkenlikleri yeterince önemsenmemekte, bun-

ların gelişmesi için özgür bir ortam yaratılamamaktadır. Eğitimcilerin üzerinde düşünmeleri ve çözüm bulmaları gereken soru, hem bireyin hürriyetlerini garanti altına alan hem toplumun değer yargılarını, disiplin anlayışını, dayanışma ruhunu ve karşılıklı güven ortamını koruyan hem de tüm insanlarla aynı dünyayı paylaşma bilinci kazandıran bir eğitim felsefesinin nasıl ege-men kılınabileceğidir. Nasıl bağımsız düşünen, üretken, sağduyulu, biz bilincine sahip, dayanışmacı, yurtsever, yetenekli ve sorumluluk sahibi genç insanlar yetiştirebiliriz? Küresel düşünmenin yanı sıra yerel yaşamını bilen, özgür ve bağımsız olmanın yanı sıra toplumsal bilinçten kopmayan...

Tüm bunlar, eğitimin hedeflerinin hem birey açısından, hem toplum açısından, hem de küresel kaygılar açısından ele alınması gereğini ortaya koymaktadır.

Kaynak: Gezer, İ. (2006). **Felsefe ve Eğitim**. 28.11.2007 tarihinde <http://www.haber10.com/makale/4496/> adresinden alınmıştır.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b	Ayrıntılı bilgi için “Eğitim Bilimi ve Felsefe” konusuna bakınız.
2. e	Ayrıntılı bilgi için Felsefenin Uğraş Alanları” konusuna bakınız.
3. e	Ayrıntılı bilgi için “Başlıca Felsefe Akımları” konusuna bakınız.
4. c	Ayrıntılı bilgi için “Başlıca Felsefe Akımları” konusuna bakınız.
5. b	Ayrıntılı bilgi için “Başlıca Eğitim Felsefesi Kuramları” konusuna bakınız.
6. b	Ayrıntılı bilgi için “Başlıca Eğitim Felsefesi Kuramları” konusuna bakınız.
7. d	Ayrıntılı bilgi için “Başlıca Eğitim Felsefesi Kuramları” konusuna bakınız.
8. c	Ayrıntılı bilgi için “Türk Eğitiminin Dayandığı Temel Felsefeler” konusuna bakınız.
9. e	Ayrıntılı bilgi için “Türk Ulusal Eğitiminin Felsefi Temelleri” konusuna bakınız.
10. a	Ayrıntılı bilgi için “Türk Ulusal Eğitiminin Felsefi Temelleri” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Felsefe; insanın niteliğini, yaşadığımız dünyanın yapı ve işleyişini anlama çabası; gerçeği bulma ve öğretme yolunda bitmeyen bir derinleşme; insanı iyiye, doğruya ve güzele yönlüten bir düşünce biçimidir. Felsefe, insanın bir şeyin kaynağını ve temelini bilme, anlama merakından doğmuştur. Bu merakını bilimle doyuramayan insan, zihinsel güçlerini olay ve nesnelerin özüne çevirmiş ve bilimin verilerinden de yararlanarak tüm varlıklarla ilgili “bütüncül” ve “kavramlara dayalı” bir görüş oluşturmaya çaba göstermiştir. Böylece felsefe, bilime dayalı bir düşünme sistemi olarak ortaya çıkmıştır.

Sıra Sizde 2

Felsefenin uğraştığı alanlar konusunda tam bir görüş birliği olduğu söylenemez. Bununla birlikte felsefenin uğraş alanlarını şu başlıklar altında ele almak olanaklıdır: Varlık Öğretisi (Ontology), Bilgi Öğretisi (Epistemology), Değer Öğretisi (Axiology) ve Mantık (Logic).

Sıra Sizde 3

Düşünme, önermeler arasında bağ kurarak bilinenden bilinmeyi elde etme süreci ve bu sürecin sonunda oluşan üründür. “Mantık” için kısaca “doğru düşünce incelemesi” denebilir. Öğretmenin en önemli görevlerinden biri, öğrencilerinde açık ve düzgün düşünme yeteneğini geliştirmektir. Bu bakımdan öğretmenin kendisi de bu konuda iyi eğitim görmeli, akıl yürütmeyi ve doğru düşünme yeteneğini geliştirmeyi öğrenmiş olmalıdır.

Sıra Sizde 4

Eğitimle ilgili olarak geliştirilen felsefi ve kurumsal nitelikli görüşler genelde dört ayrı akım içinde ele alınmaktadır. Bunlar daimicilik, esasicilik, ilerlemecilik ve yeniden yapılanmacılıktır. Daimicilik, gücünü genellikle kökleşik gerçekçilikten (klasik realizmden) aldığı için çoğu yerde “kökleşik görüş” olarak nitelendirilir. Ülkücülük (idealizm) akımını benimseyenlerden de büyük ölçüde destek bulmuştur. Esasicilik, temelde bir eğitim hareketi olarak ortaya çıkan, hiçbir felsefi akıma bağımlı olmayıp birçok felsefi görüşle uyum içinde bulunan bir anlayışı simgeler. Çeşitli yönlerden daimicilikle örtüştüğü görülür. İlerlemecilik, yararcılık dediğimiz düşünce sisteminin eğitime uygulamasıyla oluşmuştur. Bu görüş, geleneksel eğitimin aşırı biçimselciliğine; sıkı, amaçsız alıştırma yer aldığı öğretmen odaklı öğre-

tim etkinliklerine ve öğrencilerin edilgin bulunduğu bir eğitim anlayışına karşı çıkmıştır. İlerlemecilik, öğrenci odaklı öğrenmeye, sorun çözmeye ve yaşantılar yoluyla öğrenmeye önem veren; sürekli değişme ve gelişmeyi temel alan ve gelişime dayalı bir toplum yapısını savunan eğitimcilerce geliştirilmiş çağdaş bir düşünce akımı olarak görülür. Son gelişen eğitim akımlarından biri olan yeniden yapılanmacılık ise alanyazında “yeniden kurmacılık” ya da “yeniden inşacılık” olarak da yer alır. Temeli yararcı (pragmatik) felsefeye dayandığından ilerlemecilik (Progressivism) akımının devamı olarak görülür. Bu nedenle ilerlemeciliğin benimsediği ilkeleri genelde tümüyle destekler. Bu akıma göre, çağın kültürel bunalımlarına göğüs gerebilmek için toplumu yeniden düzenlemek ve güçlü, birleşmiş, tutarlı değerlere dayalı yeni bir dünya uygarlığı kurmak gerekir.

Sıra Sizde 5

13. yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti’nde eğitim felsefesinde Anadolu Selçuklu Devleti’ndeki eğilimler sürerken 18. ve 19. yüzyıllarda ağırlık İslam bilimlerine (fıkıh, kelâm, belagat, hadis vb. derslere) verilmiştir. Hepsap, hendese, astronomi, felsefe, tarih ve coğrafya gibi dersler ya programlardan çıkarılmış ya da gereği gibi işlenmemiştir. Osmanlı döneminde çeşitli düzeylerdeki eğitim kurumlarında okutulan dersler incelendiğinde Türk ve Osmanlı eğitim sisteminin genelde Türk gelenekleri ve İslam temeline dayandığı görülmüştür. Öğretim tümüyle öğretmen odaklıdır. Öğretmenin söyledikleri, kitapların yazdıkları, İslam bilginlerinin ileri sürdükleri kesin olarak doğru kabul edilmiştir. Öğrenciler, bunlar üzerinde tartışamaz ve her şeyi olduğu gibi ezberlemek zorundadır. Öğrenmede kalıcılığı sağlamak için de yineleme çalışmaları yapmak zorunludur. 16. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak medreselerin bozulduğunu görülmüştür. Özellikle 17., 18. ve 19. yüzyıllarda “iskolastik düşünce”, eğitim sistemlerine giderek egemen olmuştur. Öte yandan özellikle Tanzimat Fermanı’ndan sonra, Batı eğitim sistemi yavaş yavaş benimsenmeye başlayınca, öncelikle, Fransız eğitim sisteminin etkisi görülmüştür. Daha sonra Alman ve İngiliz eğitim sistemlerinin etkisinden söz edilebilir. Bu etkilerin Cumhuriyet dönemine değin sürdüğü söylenebilir.

Sıra Sizde 6

Türkiye Cumhuriyeti ulusal eğitiminin felsefi temellerinin genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa işe koşulan eğitim sisteminin genelde yararcı (pragmatik) felsefeye ve onun eğitimdeki karşılığı olan ilerlemecilik akımına dayandığı söylenebilir. Günümüze değin gerçekleştirilen tüm eğitim hareketleri, ilerlemeci eğitim akımının özelliklerini benimsemenin yanı sıra zaman zaman ülkücü (idealist) ve gerçekçi (realist) felsefelere dayalı daimici (perennialist) ve esasici (essentialist) eğitim akımlarına da bağlılığını sürdürmüştür. Ancak bugün, kaynağını Türk ulusunun zengin kültüründen, uygarlığından ve büyük önder Atatürk'ün düşünce sisteminden almış olan ulusal eğitimimizin temel ilkeleri, Cumhuriyetimizin ilk yıllarında saptanmış olup üzerinden 85 yıl geçmiş olmasına karşın, gücünü ilerlemeci ve Atatürkçü düşünce sisteminden alarak Türk ulusuna daha iyi, daha çağdaş bir gelecek hazırlama amacına dönük olarak etkisini sürdürecektir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akarsu, B. (1988). **Felsefe Terimleri Sözlüğü**. (4. Basım). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Alkan, C. (1983). **Eğitim Felsefesi**. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Başaran, İ. E. (1983). **Eğitime Giriş**. Ankara: Kadioğlu Matbaası
- Binbaşıoğlu C. (1988). **Eğitime Giriş**. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Binbaşıoğlu, C. (1982). **Eğitim Düşüncesi Tarihi**. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Brauner, C. J. ve Burns, H. W. (1965). **Problems in Education and Philosophy**. Englewood Cliffs.
- Değirmencioğlu, C. (1999). "Eğitimin Felsefi Temelleri: Eğitim-Felsefe İlişkisi-Eğitim Felsefesi," **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: L. Küçükahmet). İstanbul: Alkım Yayınevi, ss. 91-107.
- Demirel, Ö. ve Ün, K. (1987). **Eğitim Terimleri**. Ankara.
- Doğan, H. (2005). "Dünya Felsefe Günü'nüz Kutlu Olsun", **Hürriyet Gazetesi**, 30.11.2005. 12.01.2008 tarihinde <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=3526040&tarih=2005-11-16> adresinden alınmıştır.
- Erden, M. (1988). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1993). **Eğitime Giriş**. Ankara: Meteksan Anonim Şti.
- Gezer, İ. (2006). **Felsefe ve Eğitim**. 28.11.2007 tarihinde <http://www.haber10.com/makale/4496/> adresinden alınmıştır.
- Oğuzkan, A. F. (1993). **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. (Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. Basım). Ankara.
- Sönmez, V. (1993). **Eğitim Felsefesi**. Ankara: Adım Yayıncılık Ltd. Şti.
- Sözer, E. (2000). "Eğitimin Felsefi Temelleri", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: E. Sözer). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 81-94.
- Şişman, M. (1999). **Öğretmenliğe Giriş**. Ankara: Pegem Yayınları
- Varış, F. (1987). **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: A. Hakan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Varış, F. (1991). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara.
- Yıldırım, C. (1987). **Eğitim Felsefesi**. (Editör: A. Hakan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Eğitimin Politik Temelleri

5

“Milli eğitim ışığının memleketin en derin köşelerine kadar ulaşmasına, yayılmasına özellikle dikkat ediyoruz.”

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1924

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁 Eğitim biliminin politika ile olan ilişkisini kavramak,
- 👁 Eğitim politikasının temellerini açıklamak,
- 👁 Eğitim politikalarının oluşturulmasında diğer alanların rolünü görmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Yeni Eğitim Politikası Programının Temel Amacı

Her eğitim politikası programı, belli amaçları temel alır. Bu amaçlar, aslında eğitim dışı alanların gereklerine göre belirlenir. Bu durum, eğitimin sosyal ve kültürel bir işlevi olduğundan ileri gelir.

Atatürk'ün yeni eğitim politikasının programı da belirli hedeflere ulaşmayı temel amaç olarak almıştır. Atatürk, bu temel amacı, sık sık ifade eder. Örneğin 1 Kasım 1937'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasında bunu şöyle açıklar:

“Arkadaşlar,

Büyük davamız, en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir.

Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temel bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi, beraber yürütmek mecburiyetindeyiz.

Bu teşebbüste başarı, ancak esaslı bir planla ve rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir. Bu sebeple okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak, memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çahtsının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak fert ve kurumlar yaratmak, işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek, Kültür Vekâletinin üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir.

İşaret ettiğim umdeleri, Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı halde tutmak, üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir.”

Kaynak: Aytaç, 1988, s.111.

Anahtar Kavramlar

- Politika
- Kalkınma
- Kalkınma planları
- Milli Eğitim Şûraları
- Eğitim politikası
- Eğitim gereksinimi
- Eğitim reformu
- Türk Milli Eğitimi'nin amaçları
- Okul
- Demokratik yönetim

İçindekiler

- GİRİŞ
- EĞİTİM BİLİMİ VE POLİTİKA İLİŞKİSİ
- EĞİTİM POLİTİKASININ TEMELLERİ
 - Eğitim Gereksinimi ve Eğitim Politikası İlişkisi
 - Eğitim Politikalarının Belirlenmesi
- EĞİTİM POLİTİKASI İLE İLGİLİ ALANLAR VE EĞİTİME DÜŞEN GÖREVLER
 - Eğitim Politikası İle İlgili Alanlar
 - Eğitim Politikası Bağlamında Eğitimin Görevleri

GİRİŞ

Politika ve politik kurumlar, ulus bilincinin geliştirilmesi ve devlet sistemlerinin oluşturulmasında etkin rol oynamaktadır. Gerek ulus bilincinin oluşturulmasında gerekse toplumsal değerler, ideolojiler ve kuralların bireylere aktarılmasında eğitim sisteminden yararlanılmaktadır. Eğitim sistemleri, toplumsal değerler ve ideolojileri genç kuşaklara aktararak toplumların sürekliliğinin sağlanmasına katkı getirmektedir.

Bu üniteye önce, eğitim bilimi ve politika ilişkisi üzerinde durulmuş, eğitim politikasının temelleri açıklandıktan sonra eğitim politikası ile ilgili alanlar ve eğitime düşen görevlere değinilmiştir. Bu ünitenin kapsamını oluşturan kavramlardan biri olan “politika” sözcüğü “siyaset” sözcüğünü de içerecek biçimde kullanılmıştır.

EĞİTİM BİLİMİ VE POLİTİKA İLİŞKİSİ

Toplum ve birey açısından bakıldığında eğitimin kasıtlı kültürleme süreci olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu tanımda vurgulanan “*kasıtlı kültürleme*” sözcüğü, aslında politik anlayışı ve onun istediği davranış değişimini ifade etmektedir. Okul aracılığı ile gerçekleştirilen kasıtlı kültürleme sürecinin kapsamını demokratik değerler oluşturmaktadır. Kasıtlı kültürleme ifadesi, en azından demokratik toplumlar açısından, böyle açıklanabilir. Ancak kasıt sözcüğü, politik anlayışlara göre anlam kazanabilir. Bu nedenle kasıtlı davranış değiştirme ifadesinin anlamı, içinde yaşanan toplum ve ideolojik yapıya göre farklılaşmaktadır. Eğitim sistemleri istenilen davranış değişikliğine odaklı olduğu için kültürleme sürecinde, istenmeyen ya da planlanmayan davranışların ortaya çıkmasına izin verilemez.

Aristo, disiplinlerin düzenlenmesine yönelik olarak yaptığı tartışmada etik, eğitim ve politikayı pratik/uygulamalı bilimler olarak sınıflandırmıştır (Varış, 1996, s.136). Bugün de eğitim, kuramsal bir bilim olmaktan daha çok uygulamalı bilim olarak işlevini sürdürmektedir. Eğitim bilimleri, somut ve uygulamaya dönük olup insan davranışları üzerinde çalışmaktadır. Politika da gücünü ve işleyişini insandan ve onun davranışlarından almaktadır. Bu durumda gerek eğitim gerek politika, insan davranışlarına odaklanmış iki bilimdir.

Politika ve eğitim arasındaki ilişkiler demokratik toplumlarda, özellikle, birey açısından olumlu sonuçlar ortaya çıkarırken demokratik olmayan toplumlarda kimi problemlere yol açabilmektedir. Demokratik toplumlarda eğitimin birey ve toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik olarak gelişmesinde önemli işlevler yüklenmesi gerektiği kabul edilirken demokratik olmayan toplumlarda eğitim, gereksiz ve değersiz olarak algılanabilmekte ya da toplum ve birey açısından farklı işlevler üstlenebilmektedir. Örneğin demokratik bir toplumda bireyin eğitim hakkı, onun kendini geliştirmesi ve özgürlüğünün aracı olması bakımından politika için önemli ve öncelikli bir konudur. Demokratik toplumlarda eğitim hakkı bireyin kültürel hakları arasında yer almaktadır.

Ozankaya (1979, s.271) eğitimi, bireysel ve toplumsal olarak gelişme ve ilerlemenin; demokratik, politik ve toplumsal yaşamı gerçekleştirmenin temel yolu olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle eğitimin politik ya da siyasal işlevi, demokrasinin gelişmesine paralellik göstermektedir. Eğitimin “hak” olarak tanımlanması ve bunun talep edilmesi, ancak demokratik toplumlarda olanaklıdır.

Eğitim, bireyde kasıtlı olarak davranış değiştirme sürecidir.

Eğitim ve politika ilişkisini demokratik toplum açısından tartışmak daha uygundur.

Eğitim ve politika ilişkisine açıklık getirmek için eğitimin politik işlevlerinin incelenmesi gerekmektedir. Eğitimin politik ya da siyasal işlevleri şöyle özetlenebilir (Fidan ve Erden 1991, s.68; Ozankaya, 1979, s.270):

- Var olan siyasal düzeni koruyacak, milli değerlere ve millet bilincine sahip bireyler yetiştirmek.
- Ülke yönetiminde görevler üstelenecek liderler yetiştirmek.
- Toplumsal gelişme ve ilerlemeyi sağlayacak bireyler yetiştirmek.
- Demokratik yaşamın geliştirilmesine katkı getirecek bireyler yetiştirmek.

Demokratik toplum, demokratik değerleri benimsemiş bireylerin yine demokratik ilkelere göre yönetilmesini gerektirir. Demokratik toplum, insan haklarına saygılı ve bu hakların kullanılması için gerekli yasal düzenlemeleri yapan toplumdur. Demokratik yönetimlerde, her bireyin kendi potansiyelini ve değerler sistemini geliştirmesi ve gerçekleştirmesi için eğitim olanaklarından yararlanması gerekmektedir (Varış ve diğerleri, 1991, s.130). Örgün ve yaygın eğitim sistemleri aracılığı ile eğitim hizmetini bireylere ulaştıramayan politik sistemlerde, demokratik bir toplum oluşmasını beklemek olası değildir.

İçinde yaşadığı toplumsal değerleri ve demokrasinin işleyişi ile ilgili kuralları bilmeyen bir birey, o toplumda demokrasinin geliştirilmesi için yeterince etkin olmaz. Demokratik bir toplumda siyasi partilerin seçim programlarını anlamadan ya da bilmeden kullanılacak oy, o toplum için belki de yarar sağlamaktan çok zarar verecektir. Toplumsal yaşamı demokratik açıdan geliştirmenin en etkili yolu, demokrasinin işletilmesinde sorumluluk alan, demokratik kuralları uygulayan, demokratik kuralların uygulanması için girişimci olan ve demokratik değerleri içselleştirmiş bireyler yetiştirmektir. Bu özelliklere sahip bireylerin yetiştirilmesinde de eğitim sisteminden yararlanılması gerekmektedir.

Eğitim bilimi ile politika arasındaki ilişki ve etkileşimin somut sonucu olarak toplumsal kurumlardan biri olan okullar ortaya çıkmıştır. Bir toplum için geleceğin potansiyelleri olan çocuk ve gençlerle yoğun iletişimde bulunan ve bunları şekillendiren okul, politika için daima stratejik bir araç olarak görülmüştür (Varış ve diğerleri, 1991, s.127). Eğitim ve politika arasındaki ilişkinin kurumsallaşmış sonucu olan okullarda, belli amaçlar ve ilkeler doğrultusunda politik sistemin istediği insan yetiştirilmektedir. Bu nedenle eğitim ve politika ilişkisini okulların işleyişinde gözlemlemek olanaklıdır.

Okullar, var olan politik ideoloji ve politik sistemi koruyacak hatta geliştirecek bireyleri yetiştirmek üzere oluşturulmuş eğitim kurumlarıdır. Zorunlu eğitimin yükseltilmesi, okulöncesi eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması ve tüm eğitim basamaklarında okullaşma oranının artırılmasına yönelik tüm çabalar; var olan düzenin korunması ve geliştirilmesine yönelik yatırımlardır. Okulların daha yaygın duruma getirilmesi ve tüm vatandaşların en az zorunlu eğitimi tamamlaması, devletlerin ısrarla üzerinde durduğu öncelikli konular arasında yer almaktadır. Çünkü devletin dayandığı temel felsefe, ideoloji, yönetim biçimi ve ilkeler; okullarda okutulmakta olan dersler, kulüp çalışmaları, ders dışı etkinlikler aracılığı ile çocuk ve gençlere kazandırılmaya çalışılmaktadır (Fidan ve Erden, 1991, ss.67-68).

Eğitim ile politika arasındaki en önemli göstergelerden biri, ülkelerin eğitim sistemlerinin *milli* nitelik taşımasıdır. Eğitimin milli olması, eğitim planlarının ve uygulamalarının merkezi yönetim eli ile yapılmasını ve eğitim sisteminin merkezî anlayışın ortaya koyduğu ölçütlere göre denetlenmesini gerekli kılmaktadır. Resmî ve özel öğretim kurumları, eğitim uygulamalarını merkezî anlayışın ortaya koydu-

ğu ilke ve ölçütlere dayalı olarak gerçekleştirmektedir. Okullarda uygulanan programlar çoğunlukla merkezden hazırlanmakta, yerel düzeyde bu programlara müdahale edilmesine çoğu uygulamalarda izin verilmemekte ya da sınırlı olarak izin verilmektedir.

Okulun ve öğretme-öğrenme süreçlerinin işleyişi, o ülkenin içinde bulunduğu politik anlayışı yansıtır. Bu nedenle bir toplumda okul ve sınıfları gözleyerek o toplumun demokratik olarak gelişmişlik düzeyi belirlenebilir. Demokratik olarak daha az gelişmiş ülkelerde, öğretme-öğrenme süreçleri öğretici merkezli olarak düzenlenirken demokratik olan ileri toplumlarda öğretme-öğrenme süreçleri öğrenci merkezli olarak düzenlenmektedir. Aynı özellikleri, öğretmen ve okul yöneticilerinin davranışlarında da gözlemek olanaklıdır. Bunlar; ülkedeki politikanın, okul ve sınıf yönetimi ile öğretme-öğrenme süreçlerinin düzenlenişindeki etkilerini göstermektedir.

Bir toplumda demokratik bireyler yetiştirilmesinin önemli koşullarından biri, eğitim süreçlerinin demokratik olmasıdır. Eğitim felsefesi, eğitim ile ilgili yapılan planlamalar ve bu planların uygulanmasında demokratik anlayışın egemen olduğu durumlarda, eğitim sürecinden geçen bireylerin demokratik olmaları, başka bir deyişle demokratik değerleri içselleştirmeleri ve demokratik davranışları beklenmemelidir.

Okullar, demokrasiyi kendi yapı ve işleyişlerine uyguladıkları ölçüde yetiştirdikleri bireylere demokratik davranış kazandırabilir.

Okulun amacını ve politik işlevini açıklayınız.

SIRA SİZDE

EĞİTİM POLİTİKASININ TEMELLERİ

Eğitim politikası, devlet politikası ile uyum içinde oluşturulur. Vatandaşlarına eğitim hizmeti götürmek, devletlerin en önemli politik görevleri arasında yer alır. Gelişen toplumlarda toplumsal gelişmişlik ölçütü, ekonomik göstergelerden çok uygulanan eğitim politikalarına dayalı olarak belirlenmektedir. Örneğin zorunlu eğitim yaşının uzatılması gerek politik gerek eğitim gerekse gelişmişlik açısından önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Eğitim politikası, birey ve toplumun eğitim gereksinimlerine dayalı olarak belirlenir. Bu nedenle eğitim politikalarının bu gereksinimleri gidermeye yönelik olarak oluşturulması gerekir.

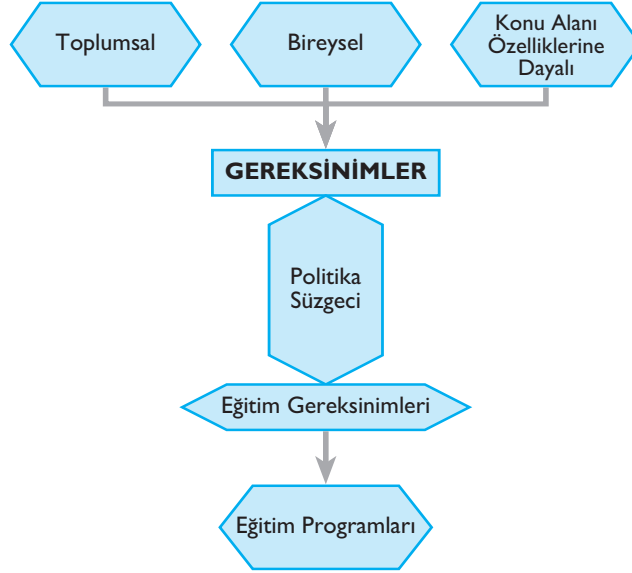
Her politik düzen, kendi varlığını sürdürmeyi sağlayacak bir eğitim sistemi planlar.

Eğitim Gereksinimi ve Eğitim Politikası İlişkisi

Eğitim politikaları ve eğitim programlarının gereksinimlere dayalı olarak hazırlanması beklenir. Bu gereksinimler; kaynağına göre toplumun gereksinimi, bireyin gereksinimi ve konu alanı özelliklerinden kaynaklanan gereksinimler olmak üzere üçe ayrılır. Bu gereksinim alanlarını birbirinden ayrı düşünmek doğru değildir. Örneğin toplumun gereksinimleri, bireyin ve konu alanının gereksinimlerini kapsar. Ancak birey ve konu alanının gereksinimleri; toplumsal gereksinimler açısından analiz edilmekte ve toplumun demokrasi, ekonomi ve bilimsel yönlerden gelişmesi ve kalkınmasını sağlamaya yönelik gereksinimler olarak görülmektedir. Öte yandan bu üç gereksinim alanı zaman zaman birbiri ile çatışma içinde olabilir. Örneğin bireyin özgürlük gereksinimi, toplumsal anlamdaki özgürlük gereksinimi ile uzlaşa içinde olmayabilir. Bireyin daha fazla özgürlük gereksinimi, toplumun beklenti ve gereksinimlerine göre kısıtlamalara tabi olabilir.

Şekil 5.1

*Eğitim Politikası
ve Eğitim
Gereksinimi*

Bireyin gereksinimlerini karşılamaya yönelik olarak hazırlanan eğitim programlarının, eğitim kurumlarında uygulanmadan önce politikanın ve özellikle eğitim politikasının süzgecinden geçirilmesi gerekmektedir. Bu gözden geçirme sürecinde eğitim gereksinimleri yeniden tanımlanır, daha sonra bu gereksinimleri karşılamaya yönelik eğitim programları hazırlanarak uygulamaya konur. Eğitim programları, bilimsel olarak ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın o toplumun politikasına uyumlu duruma getirildikten sonra uygulanabilir.

Hazırlanan eğitim programları, eğitim kurumlarında uygulamaya konarak eğitim politikaları birey ve toplum açısından işlevsel duruma getirilir. Politikanın süzgecinden geçerek belirlenen eğitim gereksinimleri; eğitimin genel amaçlarının belirlenmesi, eğitim programının hazırlanması ve hatta bir derste öğrenci kazanımlarının belirlenmesine kadar eğitimle ilgili olarak yapılan tüm planlamalarda ve uygulamalarda etkili olmaktadır.

Eğitim politikası ve eğitim arasındaki en etkili uygulamaları Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki ilk on beş yılda açık biçimde görmek olanaklıdır. Eğitim tarihi açısından çok önemli olarak kabul edilen bu dönemde, eğitim aracılığı ile gerek toplumsal gerek bireysel açıdan köklü değişimler gerçekleştirilmiştir. Bu değişimler, devlet politikası olarak öngörülmüş ve eğitim sistemi aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde eğitim, politik değişim süreçlerinde araç olarak kullanılmıştır. Eğitim sistemi, politik anlayışın bireylere aktarılması ve politik sistemin geliştirilmesi işlevini gerçekleştirerek kurulan demokratik sistemin güçlenerek kökleşmesini sağlamıştır.

Eğitim gereksiniminin belirlenmesinde etkili olan felsefe ve psikoloji gibi başka süzgeçler de vardır. Ancak eğitim gereksiniminin belirlenmesi konusu, yalnızca politika açısından analiz edildiği için felsefe ve psikolojinin eğitim gereksinimini belirlemedeki etkileri bu ünite tartışılmamıştır.

Toplum ve bireyin gereksinim ve beklentileri çeşitlilik göstermektedir. Özellikle politik sistem, demokrasiye dayalı ise bireyin eğitimle ilgili gereksinimlerinin ta-

Eğitim gereksiniminin belirlenmesinde, eğitim politikaları belirleyici olmaktadır.

nımlanması ve karşılanmasında güçlükler yaşanabilir. Bireyler açısından eğitim gereksinimlerinde bu çeşitliliğe rağmen demokratik bir toplumun eğitim gereksinimlerini şöyle özetlemek olanaklıdır:

- Temel öğrenme becerilerini geliştirme
- Eğitim aracılığı ile özgür bir toplumun temellerini oluşturma
- Davranışların etik standartlarını geliştirme
- Üretim için ya da yükseköğretim için bireylerin becerilerini geliştirme
- Bireyin sağlıklı olması için gereken alışkanlıkları kazandırma
- Estetik değerleri geliştirme
- Bireyin eğitim hakkını kullanmasını sağlama
- Bireyin yeteneklerini geliştirme

Toplum ve bireyin gereksinim ve beklentileri, çok çeşitli de olsa, politik sistemlerin temelini oluşturmaktadır. Eğitim politikalarının diğer bir işlevi ise birey ve toplumun gereksinim ve beklentileri üzerinde uzlaşa sağlanmasıdır. Eğitim politikalarının gereksinimlere dayalı olarak belirlenmesi, politikaların daha işlevsel olmasını sağlayacaktır.

Eğitim kavramı ile ilgili yapılan tanımlar dikkate alındığında bu tanımların iki görüş etrafında toplandığı görülmektedir. Bu görüşlerden biri sosyolojik/toplum bilimsel, diğeri ise psikolojik/bireysel görüştür. Sosyolojik görüş, eğitim yoluyla bireylere geçmiş birikimler aktararak onların topluma uyum sürecinin güçlendirileceğini savunmaktadır. Psikolojik görüş ise bireyin yeteneklerini en üst düzeye çıkartarak onun gelişimine katkıda bulunmak için eğitimden araç olarak yararlanılması gerektiği anlayışına dayanmaktadır (Ergun, 2005, ss. 39-41). Bu nedenle eğitim politikalarının, sosyoloji ve psikoloji alanının ortaya koyduğu gereksinimleri karşılayacak biçimde oluşturulmasına özen gösterilmelidir.

Eğitim bilimi, bireyi merkeze almaktadır. Bireyin merkeze alınması, bireyi geliştirerek toplumsal ve politik yapıların geliştirileceği anlayışına dayanır. Politikada, bireyin davranışı ve yönelimleri önemli olmakla birlikte bireysel tercihlerden çok toplumsal tercihlerinden hareket edilmesi, bunun için de toplumsal sistemler ve kurumların oluşturulması gerekmektedir. Eğitim politikaları, bireyin toplumsal ve kurumsal gelişme ve değişimlere odaklı olarak geliştirilmesini amaçlamaktadır. Eğitim politikaları, tek tek öğrencilerin gereksinimlerinin karşılanmasından çok öğrencilerin ortak gereksinimlerine yönelik olarak oluşturulur. Sonuç olarak eğitimin bireyin gelişiminden hareketle toplumsal gelişimin sağlanacağı, politikanın ise toplumsal gelişime dayalı hedefler aracılığı ile bireyin geliştirileceği düşüncesini temel aldığı söylenebilir.

Eğitim politikaları, ortak beklenti ve gereksinimler üzerine oluşturulur.

Eğitim Politikalarının Belirlenmesi

Eğitim politikalarının belirlenmesi, ülkelerin sahip oldukları politik sisteme ve eğitim bilimleri alanındaki bilgi ve deneyimlerine göre farklılaşabilmektedir. Türk Eğitim Sistemi açısından eğitim politikalarının belirlenmesi süreci incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Şûraları ve Kalkınma planlarının en etkili süreçleri oluşturdukları görülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı: Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte ülkenin eğitim politikalarının belirlenmesi sorumluluğu, 2 Mayıs 1920'de kurulan Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, bakanlığa bağlı kurumlar aracılığı ile bu işlevi günümüzde de sürdürmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra eğitimle ilgili olarak yapılan çalışmalar, köklü reform çalışmalarına örnek olarak verilebilir. Bu dönemde, eğitim po-

Eğitim politikalarında, eğitimin toplumsal ve bireysel işlevine gereken önem verilmelidir.

litikalarının reform yapmaya yönelik çalışmalara odaklandığı görülmektedir. Eğitimde reform çalışmaları, var olan eğitim politikalarının değiştirilerek eğitimin amaç ve işlevinin geliştirmesini kapsamıştır. Eğitim bilimine dayalı olarak yapılan reform çalışmaları ile okulların birey ve topluma yönelik rolleri değiştirilerek eğitim kurumlarına yeni işlevler yüklenmiştir. Tüm bu çalışmalar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen eğitim politikaları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, ülkenin gerek örgün gerek yaygın eğitim politikasının belirlenmesinden ve bu politikaların uygulanmasından resmî olarak sorumlu olan bir kurumdur. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı danışma birimleri ve genel müdürlükler, eğitim politikalarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bakanlığın, merkez ve taşra örgütleri eğitim politikalarının belirlenmesine yönelik çalışmalara katılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı; Milli Eğitim Şûraları ve Kalkınma Planları aracılığı ile eğitim politikalarının oluşturulması çalışmalarını sürdürmektedir.

Milli Eğitim Şûraları: Milli Eğitim Şûraları'nda alınan kararlar, Milli Eğitim Bakanlığına yönelik eğitim politikalarının oluşturulması ile ilgili önerileri içermektedir. Milli Eğitim Şûraları, eğitimle ilgili önerilerin belirlenmesi için önceden belirlenen bir gündeme göre toplanır ve çalışmalarını sürdürür. Milli Eğitim Bakanlığı; şûrada ele alınacak konu ya da konuları, şûra gündemini, şûraya katılım biçimini ve şûraya katılacakların özelliklerini önceden belirler. Belirlenen bu konular, ilgili kurumlarla birlikte kamuoyuna duyurulur. Şûralar eğitim politikalarının birinci elden sorumlusu olan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenmektedir. Buna göre Milli Eğitim Şûraları'nda, parti politikaları çerçevesinde, devletin eğitim politikalarının bilimsel temellere dayalı olarak belirlenmesine yönelik çalışmalar yapıldığı söylenebilir.

Şûra çalışmaları; Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı, okul yöneticileri, öğretmenler ve uzmanlar, kamu sektörü ve özel sektörden temsilciler, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, oda temsilcileri ile eğitim ve öğretimle ilgili olan tüm kurumların katılımları ile gerçekleştirilmektedir. Öğrencilerin de şûra çalışmalarına etkin olarak katılmaları benimsenen bir yaklaşımdır. Örneğin 13-17 Kasım 1999 tarihleri arasında yapılan XVI. Milli Eğitim Şûrası'nda sözü edilen tüm ilgililerin katılımı sağlanmıştır. “Mesleki ve Teknik Eğitimin, Ortaöğretim Sistemi Bütünlüğü İçinde Ağırlıklı Olarak Yeniden Yapılandırılması” gündemi ile toplanan XVI. Milli Eğitim Şûrası'na, il düzeyinde yürütülen şûraya hazırlık çalışmaları ile, tüm ülke düzeyinde katılım sağlanmıştır. İl düzeyinde yapılan hazırlık çalışmaları, tüm ilgilerin katılımı ile yürütülmüş, elde edilen sonuçlar raporlaştırılarak illerden seçilen temsilciler aracılığı ile şûra çalışmasına yansıtılmaya çalışılmıştır.

Milli Eğitim Şûraları tarafından alınan kararların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yaşama geçirilmesinin zorunlu olmaması, çoğu zaman şûra çalışmalarına katılımda isteksizlik yaratmaktadır. Harcanan çabaların boşa gideceği düşüncesi, şûra sürecini olumsuz etkilemektedir. 1939-2007 yılları arasında, toplam on yedi Milli Eğitim Şûrası toplantısı yapılmıştır. Ancak şûra çalışmaları ve sonuçları, eğitim politikalarının belirlenmesinde yeterince değerlendirilmemektedir. Bu nedenle şûraların amaç, işlev, yapı ve işleyiş olarak tam anlamıyla bir danışma kurulu haline getirilmesi gerekmektedir.

Kalkınma Planları: Kalkınma planları, geleceğe yönelik değişiklikleri içermektedir. Kalkınma planları, bir ülkede var olan sektörlerle ilgili kalkınmaya yönelik planlanmış öngörülerden oluşmaktadır. Hizmet sektörü içinde yer alan eğitim ile ilgili geleceğe yönelik öngörüler de kalkınma planlarında yer almaktadır. 1960

Milli Eğitim Şûraları'nın tüm ilgililerin katılımı ile bilimsel bir zeminde düzenlenmesi ve kararların bilimsel yaklaşımlarla alınması beklenmektedir.

yılında başlatılan planlama süreci zaman zaman kesintiye uğrasa da kalkınmaya yönelik planlama çalışmaları günümüzde de sürdürülmektedir.

Planlı döneme kadar, başka bir deyişle, 1960 yılına kadar altı kez toplanan Milli Eğitim Şûraları eğitimin planlanması ile ilgili çalışmalar yapılmasına katkı getirmiştir. Bu tarihten sonra kalkınma planları, aynı zamanda, ülkenin gelişmesi ve kalkınmasında eğitimin etkili bir araç olduğunu ortaya koyan belgelerdir. Kalkınma planları aracılığı ile eğitim politikalarının belirlenmesindeki temel düşünce, eğitimin ekonomik sistem için itici güç olarak görülmesidir (Hesapcıoğlu, 2001, ss.98-99). Kalkınma planları, toplumun eğitim gereksinimini daha çok ekonomik gereksinimler doğrultusunda ortaya koymaktadır. Kalkınma planları, ekonomik hedefleri gerçekleştirmeyi öngören geleceğe yönelik planlamalardır. Kalkınma planlarının bağlayıcı özelliği olmadığı için hedeflerin gerçekleştirilmesi çoğunlukla olanaklı olmamaktadır.

Eğitim politikalarının belirlenmesinde siyasi partilere düşen sorumluluklar nelerdir?

SIRA SİZDE

EĞİTİM POLİTİKASI İLE İLGİLİ ALANLAR VE EĞİTİME DÜŞEN GÖREVLER

Bu başlık altında eğitim politikası ile ilgili alanlar ve eğitim politikası bağlamında eğitimin görevleri tartışılmaktadır.

Eğitim Politikası İle İlgili Alanlar

Eğitim ve eğitim politikaları birçok bilim, toplumsal kurum ve olgudan etkilenmektedir. Bu bölümde eğitim politikaları ile yakından ilgili olan alanlar ve bu alanların daha çok eğitim politikası ile olan ilişkisi kısaca incelenmiştir.

Felsefe: Felsefe, bireysel ve toplumsal açıdan değerleri tartışır. Politik sistemin dayanakları olan değerler sisteminin biçimlendirilmesinde felsefenin önemli rolü vardır. Eğitim politikaları, toplumun kültür ve değerleri üzerinde oluşturulur. Eğitim politikalarında etkili olacak değerlerin analizinde de felsefeden yararlanılır. Felsefe, değerlerin analizi sırasında toplumsal yaşama bakar; orada gördüklerini eleştirir, ayrıştırır, birleştirir ve yeni biçimde sunar. Felsefi tartışmalar sonucunda ortaya çıkan yeni değerlerin dikkate alınması ve topluma aktarılması, politikanın ve özellikle eğitim politikasının görevidir. Eğitim felsefesi alanında yapılan tartışmalar, eğitim politikalarının dayanaklarını oluşturur ya da bu dayanakları daha belirgin hale getirir. Eğitim, eski ve yeni olgular arasında bağlar kurarak açıklama yaparken, geleceğe yönelik çıkarsamalar da yapar. Felsefe ise geleceğe dönük olarak çalışır. Felsefe, olasılıklar çerçevesinde düşünce oluşturur ve bunları açıklamaya çalışır. Eğitim ve eğitim politikası, bireyi geleceğe hazırlamak için on beş yirmi yıl sonrasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Felsefe, gelecek ile ilgili öngörülerin ortaya konmasında eğitim politikasına yeni bilgiler sunar.

Felsefe bilimsel olarak ortaya konmuş gerçeklerin dışındaki gerçekleri araştırarak, sorgulayarak, değerlendirerek yeni sonuçlara, yeni bilgilere ulaşır. Felsefe, bilimsel araştırmalarla açıklanmış bilgiler dışında farklı bilgileri yine farklı bir yöntemle üretme çabasıdır. Bu nedenle, elde edilen felsefi bilgiler, bilimsel bilgiden farklıdır. Ancak felsefenin ürettiği bilgiler, bilimsel açıklamalara karşı değil tersine bilimsel çalışmaların yapılmasını kolaylaştıran bilgilerdir. Başka bir deyişle felsefe, bilimsel gelişmeler için gerekli olan tartışmalarla araştırmacılara yeni araştırma konuları sunarak toplumun bilimsel açıdan gelişmesine yardım eder ve eğitim politikasına olumlu katkıda bulunur.

Uygulanan eğitim politikaları toplumun sosyolojik yapısını etkilemektedir.

Psikoloji: Psikoloji, insan davranışlarını ve bu davranışların nedenlerini incelemektedir. Psikoloji; insan davranışları, öğrenme biçimi ve zekâ gibi konularda çalışmalar yaparak eğitim politikalarının hazırlanmasına ve gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadır. Öğrenme kuramları ile ilgili açıklamalar, psikolojiden gelmekte ve öğrenmeyle ilgili ilkeler öğrenme psikolojisi çalışmaları sonucunda ortaya konmaktadır. Psikoloji, kişilik gelişimine ilişkin çalışmalar yaparak sağlıklı kişilik gelişimine katkı getirecek bilimsel bilgiler sunmaktadır. Psikolojinin sunduğu bu bilgiler, aynı zamanda eğitim politikalarının bireyin gelişmesine yönelik bilimsel gerekçelerini oluşturmaktadır.

Sosyoloji: Sosyoloji, eğitim politikasının belirlenmesinde etkili olan alanlardan biridir. Eğitim kavramı ile ilgili tanımların kimilerinde eğitimin “kültürleme süreci” olarak ifade edildiği bilinmektedir. Eğitimin bu tanımından yola çıkarak eğitim politikalarının sosyolojisi ile yakın ilişki içinde olduğu söylenebilir. Toplum, sürekli değişim içindedir; eğitim politikaları, bu değişimin yönünü, zamanını, hızını ve gerçekleştirilme biçiminin planlanması işini üstlenmektedir. Toplumsal yapının biçimlendirilmesinde ya da toplumsal yapının belirlenmesinde etkili bir araç olması nedeniyle politika, eğitim sosyolojinin konusu olarak ele alınmaktadır (Ergun, 2005, s.39). Bu açıdan bakıldığında toplumsal yapıya ilişkin hedeflerin gerçekleştirilmesi için sosyoloji ve eğitim politikaları arasında güçlü bir ilişki olması gerektiği açıkça görülmektedir.

Ekonomi: Ekonomik gelişme için gereksinim duyulan iş gücünün hazırlanması, eğitimin işlevidir. Ekonomik olarak üretimi ve verimi artıracak, teknolojik ve bilimsel çalışmaları gerçekleştirebilecek uzmanların ve bilim adamlarının yetiştirilme işlevini eğitim gerçekleştirmektedir. Ekonomik açıdan gereksinim duyulan insan gücü planlamalarının yapılması ve uygulanması, eğitim politikaları aracılığı ile gerçekleştirilir. Bu planlama ile bir yandan bireyin, diğer yandan toplumun ekonomik olarak yeterli duruma gelmesi amaçlanmaktadır. Başka bir deyişle yapılan ekonomik planlamalar, gerek bireysel gerek toplumsal gelişme ve kalkınmayı içermektedir. Ekonomik planlamalar yapılırken öncelikli alanlar ya da sektörler belirlenerek ona göre iş gücü planlaması yapılmaktadır. Bu nedenle ekonomi ile ilgili sektörlerden hangisine daha fazla önem verildiği, uygulanan eğitim politikalarından anlaşılabilir.

Hukuk: Hukuk, eğitim politikalarının uygulanması için yasal zeminin hazırlanması için çalışmalar yapar. Bu nedenle eğitim politikası ve yasal düzenlemeler, başka bir deyişle hukuk arasında güçlü bir ilişki vardır. Örneğin eğitim politikası olarak 12 yıllık zorunlu eğitime geçiş amaçlanmışsa tüm öğrencilerin 12 yıllık zorunlu eğitim süresince okula devam etmelerine ilişkin yasal düzenleme yapılması gerekmektedir. İç hukuk ve uluslararası hukuk eğitim politikalarının belirlenmesinde etkili olmaktadır. Hukuk, aynı zamanda, demokrasi ve insan hakları açısından eğitim hakkının tanımını ve bu hakkın kullanılması için gerekli zeminin hazırlanmasına yönelik düzenlemeler yapar.

Eğitim Politikası Bağlamında Eğitimin Görevleri

Politik kurumlar arasında yer alan eğitim kurumları, eğitimin gelişmesine ve değişmesine en fazla etki eden kurumlardır. Toplumdaki bireylerin eğitilmesinden sorumlu olan eğitim kurumları bu görevlerini; yürüttükleri eğitim programları aracılığı ile gerçekleştirmektedir. İdeoloji ve politika ile ilgili önemli vurgular, milli eğitimin genel amaçları ve ilkelerinde belirtilmektedir. Eğitim politikaları açısından

bakıldığında eğitim programları, makro ve mikro düzeyde yapılan planlamalarla eğitim politikalarının uygulamaya geçirilmesine yönelik somut çalışmalar olarak görülebilir.

Türk Milli Eğitim Sisteminin genel çerçevesi, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası ile belirlenmiş olup Türk Milli Eğitimi'nin Genel Amaçları aşağıda verilmiştir. Bu amaçlarda ifade edilenler ülkenin eğitim politikasını içermektedir (MEB, 2007).

Türk Milli Eğitiminin amaçları, eğitim politikasının çerçevesini çizmektedir.

Milli Eğitimin genel amacı bütün bireyleri;

1. Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelerine dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarının, eğitim politikası açısından doğru olarak anlaşılması için dikkatli biçimde analiz edilmesi gerekir. Birinci genel amaç ifadesi en genel anlamıyla “vatandaş” yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ancak bu amaç, yetiştirilecek vatandaşların sahip olması gereken özellikleri, devletin yapısı ve ideolojisi ile bağlantılı olarak açıklamaktadır. Birinci genel amaç, devletin devamlılığı için gereksinim duyulan vatandaş niteliklerini tanımlarken ikinci genel amaç bireyin geliştirilmesi ile ilgili özelliklere işaret etmektedir. Bireylerin her açıdan geliştirilerek yaratıcı ve verimli bireyler durumuna getirilmesi ön plana çıkarılmaktadır. Üçüncü genel amaç ise bireyin ekonomik olarak kendine yeterli duruma getirilmesine yöneliktir. Bu üç amaçta ifade edilen özellikler, eğitimle ilgili politikaların belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarının yanı sıra temel ilkeleri ile de eğitim politikasına yönelik önemli saptamalar yapılmaktadır. Eğitim Hakkı, Fırsat ve İmkân Eşitliği, Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği, Demokrasi Eğitimi, Laiklik, Bilimsellik, Planlılık ve Karma Eğitim Türk Milli Eğitiminin eğitim politikası ile ilgili ilkelerinden kimileridir. Bu ilkelerin tümü eğitim politikasının altyapısını oluşturmaktadır. Eğitim politikasının bu ilkelere dayalı olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Görüldüğü gibi eğitimin amaçları ve ilkeleri gerek toplumu gerek bireyi geliştirici unsurlar içermektedir. Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları ve ilkeleri eğitim çalışmalarında eğitim politikaları ile ilgili öncelikleri belirlemektedir. Ayrıca amaçlar ve ilkeler, eğitimle ilgili program ve uygulamaların koordinasyonu için gerekli özellikleri de kapsamaktadır. Özetle amaçlar ve ilkeler, milli eğitim politikalarını belirlemeye yönelik ölçütleri oluşturmaktadır.

Eğitim politikaları; eğitim ve öğretim programlarını oluşturan amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreçleri ve değerlendirme öğeleri aracılığı ile uygulamaya aktarılmaktadır. Bu nedenle hazırlanan ya da geliştirilen eğitim programları ile eğitim politikası arasındaki bağların iyi kurulmuş olması gerekir. Eğitim politikası ve eğitim programı arasındaki uyumsuzluk ve çelişki gerek eğitim politikalarının gerek eğitim programlarının verimsiz olmasına neden olacaktır. Eğitimin amaçları, eğitim politikaları ve eğitim programları arasında doğru ilişkinin kurulmasında etkili olacaktır. Örneğin Türk Milli Eğitiminin amaçları ve ona dayalı olarak geliştirilmiş ilköğretim programının amaçlarının tutarlı olması, eğitim programlarının eğitim politikalarına uyumlu olmasını sağlayacaktır.

SIRA SİZDE

Eğitim programları ile eğitim politikası arasındaki ilişkiyi tartışınız.

Özet

Eğitim biliminin politika ile olan ilişkisini kavramak

Eğitim bilimi ile politika arasındaki ilişki iki yönlüdür; eğitim bilimi politikayı, politika da eğitim bilimini etkilemektedir. Eğitim ve politika uygulamalı bilimlerden olup bu bilim dalları, birey ve toplumun davranışları üzerine odaklanmıştır. Eğitim bilimi, bireyin gelişmesi üzerine vurgu yaparken politika, toplumun gelişmesinden hareketle bireyin gelişmesi üzerinde durmaktadır. Eğitim, bireyin davranışlarını kasıtlı olarak değiştirme sürecidir. Eğitim kavramının bu tanımı, politika kavramını çağrıştırmaktadır. Çünkü politika, önceden belirlenmiş amaçlara dayalı olarak kasıtlı biçimde davranış değişimi oluşturmaya yönelik çalışmalar yapar. Bireyin eğitim gereksinimleri birey, toplum ve konu alanın özelliklerine yönelik gereksinimlere dayalı olarak belirlenir. Belirlenen gereksinimlerin eğitim politikasına uygunluğunun sağlanması için politika süzgecinden geçirilerek bireyin eğitim gereksinimleri politik gereksinimleri ile uyumlu duruma getirilir. Bu süreçten sonra bireyin eğitim gereksinimini gidermeye yönelik olarak hazırlanan eğitim programının kapsamı ve yapısı belirlenir.

Eğitim politikasının temellerini açıklamak

Eğitim politikasının belirlenmesinde toplum, birey ve konu alanın gereksinimleri göz önünde tutulmaktadır. Eğitim politikası ile bu üç gereksinim alanı üzerinde uzlaşa sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Gereksinimlere dayalı olarak belirlenecek eğitim politikaları, toplumsal kalkınmayı sağlamada etkili olacaktır. Öte yandan eğitim politikasının belirlenmesine tüm ilgililerin katılımı sağlanmalı ve politika belirleme süreçleri, demokratik ortamlarda yapılmalıdır. Eğitim politikalarının belirlenme süreci, o ülkenin yönetimi ile benzerlik gösterir.

Eğitim politikalarının oluşturulmasında diğer alanların rolünü görmek

Eğitim politikaları birçok bilim, toplumsal kurum ve olgudan etkilenmektedir. Eğitim politikası üzerinde en fazla etkisi olan alanlar; felsefe, psikoloji, sosyoloji, ekonomi ve hukuktur. Bu alanlar ile eğitim politikası arasında ilişki karşılıklıdır. Bu alanlar; eğitim politikalarında etkili olacak değerlerin analizinde ve politik sistemin dayanakları olan değerler sisteminin biçimlendirilmesinde, bireye ilişkin özelliklerin ve gereksinimlerin tanımlanarak eğitim politikasının bireyin özelliklerine yönelik olmasının sağlanmasında, toplumsal değişim aracı olarak eğitim politikalarının belirlenmesinde, ekonomik sistemin gelişmesi için gerekli insan gücünün yetiştirilmesine yönelik politikalar oluşturulmasında ve eğitim politikasına uygun hukuksal altyapının oluşturulmasında eğitim politikasına katkı getirmektedir. Öte yandan eğitimin amaç ve işlevleri, eğitim politikalarının oluşturulması ve uygulanması ile ilgili olarak eğitimin rolünü açıklamaktadır. Bu amaç ve işlevleri gerçekleştirmek için uygun eğitim programları düzenlenerek eğitim politikalarının uygulanması sağlanmaktadır.

Kendimizi Sıneyalım

1. “Eğitim kasıtlı bir kültürleme sürecidir.” tanımının kapsamında aşağıdakilerden hangisi vardır?

- Etik ve yasal değerler
- Toplumsal ve demokratik değerler
- Kurumsal değerler
- Bireysel değerler
- Ekonomik değerler

2. Aşağıdakilerden hangisi eğitimin politik ya da siyasal işlevlerinden biri **değildir**?

- Politik düzeni koruyacak bireyler yetiştirmek
- Milli değerlere ve millet bilincine sahip bireyler yetiştirmek
- Büyüklerini sayacak ve küçüklerini sevecek bireyler yetiştirmek
- Demokratik yaşamın geliştirilmesine katkı getirecek bireyler yetiştirmek
- Ülke yönetiminde görevler üstlenecek liderler yetiştirmek

3. Aşağıdakilerden hangisi eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde temel oluşturur?

- Öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumları
- İlgili konu alanının gerektirdiği bilgi ve özellikler
- Milli Eğitim Bakanlığı yöneticilerinin istek ve beklentileri
- Konu alanı uzmanının önerdiği konular
- Birey, toplum ve konu alanının gereksinimleri

4. Aşağıdakilerden hangisi demokratik toplumun eğitim gereksinimlerinden biri **değildir**?

- Öğrenmede bilişsel, duyuşsal ve devinimsel davranış alanlarının belirlenmesi
- Temel öğrenme becerilerinin geliştirilmesi
- Eğitim aracılığı ile özgür bir toplumun temellerinin oluşturulması
- Estetik değerlerin geliştirilmesi
- Bireyin yeteneklerinin geliştirilmesi

5. Milli Eğitim Bakanlığının kuruluş tarihi aşağıdakilerden hangisidir?

- 23 Nisan 1920
- 19 Mayıs 1919
- 2 Mayıs 1920
- 29 Ekim 1923
- 15 Mart 1925

6. Aşağıdakilerden hangisi Milli Eğitim Bakanlığı’nın temel ilkelerinden biri **değildir**?

- Deneysellik
- Bilimsellik
- Lâiklik
- Demokrasi Eğitimi
- Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları ve Atatürk Milli-yetçiliği

7. Türk Milli Eğitim Sisteminin genel çerçevesi aşağıdaki yasaların hangisi ile belirlenmiştir?

- 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası
- 2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası
- 657 Sayılı Devlet Memurları Yasası
- 1973 Sayılı Millî Eğitim Temel Yasası
- 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Yasası

8. “Bilimsel olarak ortaya konulmuş gerçeklerin dışındaki gerçekleri araştırarak, sorgulayarak, değerlendirerek yeni sonuçlara, bilgilere ulaşmaktır.” ifadesi aşağıdaki kavramların hangisini tanımlar?

- Sosyoloji
- Psikoloji
- Ekonomi
- Felsefe
- Tarih

9. 13-17 Kasım 1999 tarihleri arasında yapılan XVI. Milli Eğitim Şûrası’nın konusu aşağıdakilerden hangisidir?

- İlköğretim
- Ortaöğretim Sistem Bütünlüğü
- Öğretmen Eğitiminde Yeniden Yapılanma
- Mesleki ve Teknik Eğitim
- Eğitimde Rehberlik ve Yönlendirme

10. Aşağıdakilerden hangisi demokratik toplumların **en belirgin** özelliğidir?

- İnsanların bireysel hak ve özgürlüklerini tartışma
- İnsan haklarına saygılı ve bu hakların kullanılması konusunda yasal düzenlemeler yapma
- Hak ve özgürlükleri toplumsal çıkarlar için kısıtlama
- Hak ve özgürlüklerin elde edilmesi için mücadele etme
- Hak ve özgürlükleri siyasi otoritenin öngörülleri doğrultusunda belirleme

Yaşamın İçinden

1. Maarif Kongresi

1921 yılında Ankara’da toplanan 1. Maarif Kongresi’nin eğitim tarihimiz içinde önemli bir yeri vardır. Bu kongre okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime milli bir yön vermek amacıyla toplanmıştır. Eğitim tarihimizde bir dönemin başlangıcı olarak görülmesi gereken bu kongrede Atatürk; eğitim, bilim ve kültür alanındaki düşüncelerini, yapılacak inkılâpların esaslarını, öğretmenler için neler düşündüğünü ve onlardan neler beklediğini anlatan tarihî bir konuşma yapmıştır.

Kongre Çalışmaları

Maarif Kongresi ikinci toplantısını Darül Muallimin binasındaki konferans salonunda Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey’in başkanlığında başlatmıştır.

Kongrede:

1. Bakanlık tarafından halk mektepleri hakkında düzenlenen bir proje tartışılmıştır. Bu projede, çocukları hayat içinde başarılı olacak bir kabiliyette yetiştirmek için bir programın hazırlanmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiş ve dört sene olan ilköğrenimin beş seneye çıkarılması uygun görülmüştür.
2. O zamana kadar uygulanan ilköğretim programlarının uygulanabilir olamadığı, altı senelik iptidai okullarında okutulan birçok derse ihtiyaç olmadığı, halk eğitimi için yüksek programların değil, halkın daha çok ihtiyaç duyduğu ve istediği lisan, din ve hesap gibi derslerin okutulmasıyla yetinilmesini, halk eğitiminin ancak bu şekilde sağlanabileceği, köylü ve kentlilerin ihtiyaçlarının farklı olması sebebiyle ilkokul programlarının buna göre ayrı ayrı düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.
3. Projede yer alan meslek derslerinin ilkokullarda bütünüyle öğretilmesinin mümkün olmadığı, ancak sanat ve bir iş için kabiliyetlerin esas olduğu ve kız okullarına, kızların ev kadını olabilmeleri için gerekli pratik bilgilerin konulması gerektiği belirtilmiştir.

Maarif Kongresi 3. toplantısında “Ortaöğretim” konusu ele alınmış ve orta dereceli okul programlarını ve özellikle idadi teşkilatı tartışılmıştır. Kongrenin son toplantısında ilk ve ortaöğretimin hedefi ve programı hakkında yapılan tartışmalar sonucunda tam bir görüş birliği sağlanmış, kongreye katılanların tümü eğitimi sadeleştirmek, uygulanabilir hale getirmek ve mahallileştirmek konularında tam bir görüş birliği içerisinde olmuşlardır.

Kongrenin Değerlendirilmesi

Maarif Kongresi, önceden kararlaştırıldığı kadar bir süre çalışmadığı gibi, gündemdeki konuların tümünü inceleyememiş, incelenen konular da yeterli bir derinlikte ele alınamamıştır. Bunun nedeni, savaşın bütün şiddetiyle devam etmekte olmasıdır. Ancak bu şartlara rağmen, ilk ve ortaöğretime ilişkin bazı önemli konular tartışılmıştır.

Maarif Kongresi’nin asıl önemi, bir ölüm kalım savaşı sırasında Ankara’da öğretmenlerin bir araya getirilmesi ve eğitimin amaçlarının tartışılmasıdır. Atatürk’ün çok değerli açılış konuşmasında yeni kurulmakta olan devletin eğitim ilkelerini ortaya koyması topluma güç ve umut vermiştir.

Kaynak: MEB. (2006). **1. Maarif Kongresi**, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, ss. 9-10.

Okuma Parçası

Eğitim Politikalarının Etkileri

Kim ne söylerse söylesin, dünyanın en zor işlerinden biri eğitim politikalarını belirlemek ve onları sürdürmektir. Bu işin temel güçlüğü şu noktalardan kaynaklanmaktadır:

1. *Eğitim politikaları bireysel yaşantıları doğrudan etkiler:* Örneğin ülkemizdeki üniversite öğrencilerinin mezun oldukları okullar ve katsayılarının ne olacağı ile ilgili tartışmalar sadece toplumsal yönü ile değil; siyasal gruplar, bireysel yaşantılar ve sonuçları üzerinde daha çok etki yaratmaktadır.
2. *Eğitim politikaları toplumsal yaşantıları doğrudan etkiler:* Yine aynı örnek üzerinden söylemek gerekirse, son zamanlarda üniversite seçme sınavı ve katsayılar, bütün bir ülkenin sorunu haline geldi ve tartışmalar giderek artmaktadır.
3. *Eğitim politikalarındaki değişiklikler etkisini uzun yıllar sonra gösterir:* Eğitim politikası üreticileri, gündelik olgu ve olaylar üzerinden hareket ederek etkisi yıllar sonra ortaya çıkabilecek kararları, yeterince irdelemeden alırlar. Dolayısıyla bir eğitim yatırımının sonucunun ortalama 20-25 yılda ölçülebileceği düşünüldüğünde, eğitim politikası belirleyicileri, almış oldukları yanlış kararlar nedeniyle bedel ödememektedirler. Çünkü, 20-25 yıl sonra o yanlış ya da doğru kararı alanların isimleri bile hatırlanamamakta ve bedeli bütün bir ulus ödemektedir. Örneğin, köy enstitülerinin kapatıldığını herkes bilir ama hiç kimse neden kapatıldığını pek bilmez. Bu okullar, “solcu” yetiştirdiği gerekçeleri ile kapatılmıştır. Oysa aradan geçen 65 yılın ardından bakıldığında, her siyasal düşüncede insan, alınan kararın yanlış olduğu konusunda hemfikir görünmektedir. Ama kim kapattı ve yaptığı yanlışın bedelini ödedi mi sorularına somut yanıtlar bulmak mümkün görünmemektedir.

Yukarıda sayılan gerekçeler nedeniyle; eğitim politikası belirleyicileri şu hususları dikkate almadan karar vermemelidirler:

1. Ulus bir bütündür. Ulusun bir bölümü ile ilgili olumlu ya da olumsuz yansımalar yaratacak kararlar alındığında, gelecekte sınırlamayacak yaraların temeli atılmış ve kronikleşen toplumsal sorun ve çatışmalar yaratılmış olabilir.
2. Hükümetler, bir ulusun tarihi içinde, belirli bir dönem temsil yetkisini aldıklarında, eğitim politikalarını kendi dünya görüşlerine uygun düzenlemeler

yapma hakkını kendilerinde görmemelidirler. Çünkü, eğitim politikası belirlemek ve yürütmek, vergi politikaları belirlemeye benzemez. Eğitim politikalarının somut etki ve sonuçları 20-25 yılda görülebilir. Hükümetler, 20-25 yıllığına seçilmemişlerdir. Dolayısıyla bunun bilincinde davranmaları gerekir. Ama buradan şu sonuçlara da ulaşılmamalıdır: Hükümetler eğitim politikalarını belirlememelidirler. Hayır kastedilen bu değildir. Sadece, hükümetler bedelini başkalarının ödeyeceği kararları alırken, daha özenli, üzerinde ulusal uzlaşma sağlanmış kararlar almaya çalışmalıdırlar. Bu uzlaşmadan kastedilen sadece Ulusal Meclis’den çıkan karar değildir. Buna ek olarak, sivil toplum örgütlerinden, sendikalarından, bilim adamlarından, üniversitelerden yardım alınmalı, kitle iletişim araçları yoluyla, kamuoyu önünde tartışmalar yoluyla katılım artırılmalıdır. Yakın geçmişte, uygulanan ve kısa sürede kaldırılan Kredili Ders Geçme sistemi unutulmamalıdır. Bunun bedelini politikacılar değil, öğrenciler, veliler yani toplum ödedi.

3. Eğitim politikaları üzerinden gündelik siyaset yapılamaz. Çünkü, eğitim politikaları bugün ile ilgili değildir. Eğitim politikaları gelecek ile ilgilidir. Günlük kısır döngüler üzerinden geleceği ipotek altına almaya hiç kimsenin hakkı olamaz.
4. Eğitim politikalarındaki başarı da başarısızlık da herkese aittir. Başarı, mutluluk ve refah; başarısızlık ise, toplumsal kaos ve çatışmaya neden olabilir.
5. Eğitim politikaları süreklilik ve planlama gerektirir. Bunun için, geçmişin iyi analiz edilerek dersler çıkarılması, bugünün sorunlarının tespit edilmesi ve gelecekte yaratacağı etkilerin öngörülmesi gerekir. Bunu yapabilecek nitelik ve donanımda insanlardan yararlanmak ve elde edilen bulguları da ciddiye almak gerekir. Görüntüyü kurtarmak yapılmıyormuş gibi görünen analizler, faydadan çok zarar getirebilir. Elde edilen bulguların ulusal uzlaşma için kamuoyu ile paylaşılması ve tartışılması ise en az analiz ve durum tespiti yapmak kadar önemli görülmelidir.
6. Eğitim politikaları, bireysel gereksinimlere, belirli bir tabaka ya da zümrenin taleplerine ya da belirli bir dünya görüşünün anlayışına terk edilemez. Bu olduğunda, biri ya da birilerini kurtarabilir, en zirveye çıkarabilirsiniz. Ama uluslararası arenaya çıkıldığında, şu ya da bu iyi denilmez, yargılar “Türkiye” etiketi üzerine yapışır ve kalır. Hiç kimsenin, birey-

sel ve zümresel beklenti ve talepleri, Türkiye'nin üzerinde değildir. O bizim evimiz, başka evimiz yok. Onu ve dolayısıyla dünyayı korumanın, yüceltmenin, sevmenin yollarından birisi de, kapsayıcı, uzlaş- tırıcı eğitim politikaları geliştirmektir.

7. Eğitim politikaları, ekonomik bir değer olarak da ciddi ve pahalı yatırımları gerektirir. Bu para ulusun parasıdır, bu parayı en etkin ve verimli şekilde kullanmak, sadece ekonomik yatırımlara has bir durum değildir. Eğitim yatırımlarında da aynı özen ve basiretin gösterilmesi gerekir.

Sonuç

4 Ekim 1957'de Sovyetler Birliği'nin Sputnik1 roketini uzaya göndermesi sonucunda, ABD eğitiminde büyük bir şok yaşanmış ve bunun sonucu olarak, yeni eğitim politikalarının geliştirilmesi amacıyla, büyük yatırımlar yapılmıştır. Bu yatırımlar özellikle de, matematik, pozitif bilimler ve yabancı dil alanında yoğunlaştırılmıştır. Bu eğitim politikaları, ABD'yi Ay'a yolculuk yapan ulus sıfatını kazandırmıştır. Bu örnek, bizim için hala ders alınmaktan uzak bir ütopya gibi görünmektedir. Çünkü, biz hala 76 çeşit lise ve sorunlarıyla, üniversiteye girecek öğrencilerin bitirdiği okula hangi katsayının verileceği ile uğraşmaktayız. Üstelik bütün bunlar, bilimsel tutum ve anlayıştan yoksun, düz bir mantıkla yapılmaktadır. Ortaöğretim kurumlarımız, çağdaş dünya için gerekli olan temel bilgi, beceri ve tutumları oluşturmaktan uzak, tartışmalı eğitim kurumlarıdır. Ortaöğretim kurumlarını tür açısından çağın ihtiyaçlarına uygun olarak makul bir çeşide indirmemiz gerekir. Sonra da nitelik açısından içerik analizleri yapılarak etkili eğitim kurumlarına dönüştürülmesi gerekir. Bu tür kararların kamuoyuna iyi anlatılması, gelecekte yaratacağı olası olumsuz-olumlu etkilerden bahsedilmesi gerekir.

Eğitim politikalarının bir süreklilik ve siyaset üstü bir kurgu olduğu anlaşılmadan, iç tutarlılığa sahip eğitim politikaları geliştirilemez. Bunun en basit ve yalın örneği, öğretmen yetiştirme sistemindeki tutarsızlıklar ve her iktidarla birlikte ortaya çıkan politika değişikliğidir.

Kaynak: Yapıcı, M. (2006). "Eğitim Politikaları ve Etkileri", Üniversite ve Toplum: **Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi**, 6(2). 15.01.2008 tarihinde <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=270> adresinden alınmıştır.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Bilimi ve Politika İlişkisi" bölümünü gözden geçiriniz.
2. c	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Bilimi ve Politika İlişkisi" bölümünü gözden geçiriniz.
3. e	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Politikasının Temelleri" bölümünü gözden geçiriniz.
4. a	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Politikasının Temelleri" bölümünü gözden geçiriniz.
5. c	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Politikasının Temelleri" bölümünü gözden geçiriniz.
6. a	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Politikası İle İlgili Alanlar ve Eğitime Düşen Görevler" bölümünü gözden geçiriniz.
7. e	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Politikası İle İlgili Alanlar ve Eğitime Düşen Görevler" bölümünü gözden geçiriniz.
8. d	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Politikası İle İlgili Alanlar ve Eğitime Düşen Görevler" bölümünü gözden geçiriniz.
9. d	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Politikası İle İlgili Alanlar ve Eğitime Düşen Görevler" bölümünü gözden geçiriniz.
10. b	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Bilimi ve Politika İlişkisi" bölümünü gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Okul, işlevi ve kuruluş amacı açısından politik kurumlardan biridir. Okulun en temel amacı, çocuk ve gençlere milli ve demokratik değerleri benimsetmek, onları bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere uyum sağlayacak biçimde eğitmektir. Okul, bir yandan var olan sistemler hakkında bilgi verirken diğer yandan bu sistemlerin sürekliliğini sağlayacak bireyleri yetiştirmeye çalışmaktadır. Okulöncesinden yükseköğretimin sonuna değin tüm eğitim kurumları, ortak amaçları geliştirmek için çalışmalar yapmaktadır. Eğitim kurumlarının toplumun ortak amaçlarını gerçekleştirme çabası, eğitimin politik işlevidir. Çünkü, okulun gerçekleştirmeye çalıştığı amaçlar, aslında politikanın gereksinim ve beklentilerini kapsar.

Sıra Sizde 2

Siyasi partiler, demokratik bir toplumun en önemli kurumlarından biridir. Toplumsal bir kurum olarak siyasi partiler, eğitimle ilgili öneriler sunarak eğitim sistemi ile ilgili politika ve uygulamalara destek olmalıdır. Siyasi partiler, eğitimle ilgili görüş ve önerilerini parti programlarında ayrıntılı olarak açıklamalıdır. Siyasi partiler eğitimle ilgili düşüncelerini bilimsel biçimde açıklamalı, bu düşüncelerin gerçekleştirilmesine yönelik somut açıklamalar ve önerilere yer vermelidir. Siyasi partilerin eğitim politikaları, devletin eğitim politikasına ters ya da devletin eğitim politikasını zayıflatabilecek nitelikte olmamalıdır.

Sıra Sizde 3

Eğitim programları, var olan politikaları uygulamaya aktarmak için hazırlanmış, ayrıntılı ve somut kılavuzdur. Bireylerde istenen davranış değişikliğinin kapsamını eğitim politikaları belirlerken belirlenen özelliklere uygun bireylerin yetiştirilmesi işlevini eğitim programları üstlenir. Bu yönüyle eğitim programları, eğitim politikalarının uygulamaya yansıtılmasını sağlar.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Aytaç, K. (1988). "Atatürk'ün Eğitim Görüşü", **Atatürkçülük: İkinci Kitap**. (Editör: Genel Kurmay Başkanlığı). İstanbul: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, ss. 103-113.
- Ergun, D. (2005). **Sosyoloji ve Eğitim**. (3. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1991). **Eğitime Giriş**. Ankara: Feryal Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Hesapçıoğlu, M. (2001). **Türkiye'de Makro Düzeyde İnsan Kaynakları Planlaması**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- MEB. (2007). **Türk Milli Eğitim Sistemi**. 28.10.2007 tarihinde www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/2006/takvim/egitim_sistemi.html, adresinden alınmıştır.
- MEB. (2006). **1. Maarif Kongresi**. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, ss. 9-10.
- Ozankaya, Ö. (1979). **Toplumbilimine Giriş**. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Varış, F., Gürkan, T., Gözütok, D., Pektaş, S., Gürbüzürk, O. ve Babadoğan, C. (1991). **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: F. Varış). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Varış, F. (1996). **Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler**. (6. Basım). Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.
- Yapıcı, M. (2006). "Eğitim Politikaları ve Etkileri", **Üniversite ve Toplum: Bilim, Eğitim ve Düşünce Der-gisi**, 6(2). 15.01.2008 tarihinde <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=270> adresinden alınmıştır.

Eğitimin Ekonomik Temelleri

6

“İlk ve orta öğretim mutlaka insanlığın ve medeniyetin gerektirdiği ilmi ve fenni versin, fakat o kadar pratik bir şekilde versin ki, çocuk okuldan çıktığı zaman aç kalmaya mahkûm olmadığına emin olsun.”

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1922

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁️ Ekonomiyle ilgili temel kavramları tanımlamak,
- 👁️ Eğitim ve ekonomi arasındaki ilişkiyi açıklamak,
- 👁️ Eğitimin maliyeti kavramını tanımlamak,
- 👁️ Eğitim finansmanının nasıl gerçekleştirildiğini değerlendirmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Semih, eğitimci bir ailenin çocuğuydu. Babası, ülkenin dört bir yanında çalışmış ve mesleğinin olgunluk döneminde olan bir okul müdürüydü. Annesi de yıllarca kendini öğrencilerine adanmış bir sınıf öğretmeniydi. Çocukluğu, ailesinin görevi sebebiyle Türkiye'nin farklı yörelerinde geçmişti. Bu sayede farklı okulları, öğretmenleri, okul müdürlerini tanıma ve gözlem yapma fırsatı bulmuştu. Anne ve babasının doğdukları ile tayinleri çıktığında Semih, üniversite sınavlarına girmiş ve çok istediği Kamu Yönetimi bölümünü kazanmıştı. Bu tercihinde, ailesinin mesleki yaşantıları boyunca yaşadıklarının Semih'teki yansımalarının büyük payı vardı.

Semih'in ilköğretim okulu müdürü olan babası Mehmet Bey, geçen yıl okulu için ayrılan ödeneği okulun tüm gereksinimlerini karşılayacak biçimde kullanmaya çalışmıştı. Ancak okulun yeni öğretim yılındaki gereksinimlerinin karşılanabilmesi açısından yeni kaynaklara gereksinim duyulmaktaydı. Mehmet Bey'in en büyük özlemi, okulunun çağdaş bir kütüphaneye ve bir İnternet kullanım odasına sahip olmasıydı. Öğrencilerinin okul dışındaki zamanlarını araştırarak, güncel bilgilere ulaşarak geçirmeleri en büyük isteğiydi. Ancak yapılması düşünülen yatırım, teknolojik altyapı ve donanım gerektirdiği için oldukça maliyetliydi. Mehmet Bey, kütüphane odasının yapımı için Türkiye'nin eğitimle ilgili kuruluşlarına mektuplar yazdı. Bunun yanı sıra okulun bulunduğu çevredeki ailelerin çocuklarına hafta sonları gerekli izinleri alarak okulundaki öğretmenlerle birlikte "Ortaöğretim Kurumları Sınavı"na hazırlık dersleri verdi. Ayrıca tüm özel kurumları dolaşarak kullanmadıkları ve İnternet erişim olanağı olan bilgisayarlarını okullarına bağışlamaları için görüşmelerde bulundu. Mehmet Bey'in bu çabaları sonuç verdi; okulu bir kütüphaneye, güncel kitaplara ve iyi işleyen bir İnternet salonuna kavuştu. Semih, eğitim yönetiminin bu anlamda neden kamu yönetimi alanının önemli bir dalı olduğunu şimdi daha iyi kavramıştı. Kamu yönetiminde finansman; kaynak yaratma, kaynakların alternatif kullanım alanlarına dağıtılması süreci, en temel toplumsal kurum olan eğitim kurumlarında farklı bir öneme sahipti. Bu düşüncelerle iyi bir kamu yöneticisi olduğu zaman, kendisini yetiştiren eğitimcilere gönül borcunu ödemek için mutlaka bilgilerini eğitim alanındaki derslerle bütünleştirmeliydi. Bunun için bahar döneminde, üniversitesinde yer alan ders havuzunda bulunan eğitim ekonomisi ve eğitim finansmanı kapsamındaki derslerin kodlarını buldu. Semih şimdiden bahar dönemi ders kayıtlarının başlamasını sabırsızlıkla beklemeye başlamıştı.

Anahtar Kavramlar

- Eğitim
- Ekonomi
- Eğitim ekonomisi
- Eğitim finansmanı
- Eğitimde maliyet

İçindekiler

- GİRİŞ
- EKONOMİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR
 - Gereksinim
 - Alternatif Maliyet (Fırsat Maliyeti)
 - Beşeri Sermaye (İnsan Sermayesi)
 - Üretim
 - Tüketim
 - Yatırım
 - Ekonomik Büyüme ve Kalkınma
- EĞİTİM VE EKONOMİ İLİŞKİSİ
- EĞİTİMİN MALİYETİ
- EĞİTİMİN FİNANSMANI

GİRİŞ

21. yüzyılda eğitim ve ekonomi, toplumsal gelişmişlik düzeyini belirleyen iki temel gösterge olarak ön plana çıkmıştır. Bu iki toplumsal kurumun ortak özelliği, toplumun gereksinim duyduğu insan gücünün yetiştirilmesi sürecinin sorumluluğunu üstlenmeleridir. Ayrıca ekonomi ve eğitim kurumları, bilgi toplumunda toplumsal gelişme sürecini gerçekleştiren nüfus yoğunluğu, istihdam durumu, yatırım miktarı gibi makro değişkenleri de etkilemektedir (Üstün, 2004, s.243).

Bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri, gereksinimlerinin karşılanabilmesiyle olanaklıdır. Bunun için bireyler, gereksinimlerini karşılayan mal ve hizmetleri tüketmek zorundadırlar. Ancak gereksinimleri karşılayan mal ve hizmetler, doğada sınırsız olarak bulunmamaktadır. Bu çerçevede bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için ortaya koydukları tüm çabaların temelinde, onların gereksinimlerini karşılayan mal ve hizmetlerin sınırlı sayıda bulunması yatmaktadır. Kıtlık kavramıyla açıklanan bu durum, tüm bireyleri gereksinimlerini daha iyi karşılayabilmek için daha fazla çaba harcamaya zorlamaktadır (Üstünel, 2000, ss.11-12; Ertek, 2006, s.3).

Toplumu oluşturan bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için harcadıkları çabalar, büyük oranda ekonomik boyutludur. Başlangıçta insanların yeme, içme, barınma gibi temel gereksinimlerini karşılamaya yönelik olan bu çabalar, gereksinimlerin çeşitlenmesiyle birlikte artmıştır. Sınırsız kabul edilen insan gereksinimleri karşısında gereksinimleri karşılayan mal ya da hizmetlerin üretilmesi, önemli bir sorun olarak ön plana çıkmıştır. Mal ve hizmetlerin üretilmesi belirli bir ekonomik çaba karşılığında gerçekleştiği için, sınırsız insan gereksinimleri karşısında mal ya da hizmetlerin sınırlı ya da kıt oldukları kabul edilmiştir. Kıtlık kavramı, mal ya da hizmetlerin yok olmasını değil üretiminde belirli ekonomik çabaların harcanmasının gerektiğini belirtmektedir. Sonsuz insan gereksinimleri karşısında bu gereksinimleri karşılayan mal ve hizmetlerin sınırlı olması, bir dengesizlik durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu dengesizlik durumunu bir problem alanı olarak inceleme ve denge sağlamaya yönelik bilimsel çabaların tümü ekonomi bilimi kapsamında ele alınmaktadır (Düğer ve Dulupçu, 2001, ss.9-10).

Bu ünite, önce ekonomiyle ilgili temel kavramlara yer verilmiş, eğitim ve ekonomi arasındaki ilişkilere değinilmiş, daha sonra eğitimin maliyeti ve finansmanı üzerinde durulmuştur.

EKONOMİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Tüm bilim dalları, inceledikleri problem alanlarıyla ilgili kavramsal çerçeveler oluşturmaktadır. Bu anlamda bir sosyal bilim olan ekonomi biliminin de kendine özgü kavramsal bir çerçevesi bulunmaktadır. Ekonomi biliminde kullanılan kimi temel kavramlar, günlük yaşamda ve konuşma dilinde de kullanılabilir. Ancak kullanılan temel kavramların anlamları, ekonomi biliminde daha özel olarak yapılandırılmıştır. Ekonomi biliminin daha iyi anlaşılabilmesi için kendi kuramsal çerçevesinde yer alan kimi kavramların ayrıntılı olarak incelenmesi gereklidir (Parasız, 2000, s.9).

Gereksinim

Gereksinimler; tatmin edildiklerinde bireylere haz, tatmin edilmediklerinde üzüntü ve acı veren duygulardır. İnsan gereksinimleri ekonomi biliminde üzerinde önemle durulan bir konudur (Parasız, 2006, s.12; Üstünel, 2000, s.27). İnsanların

Diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi ekonomi biliminin de odak noktası insandır. Ekonomi, sınırsız insan gereksinimlerini sınırlı kaynaklarla rasyonel bir biçimde karşılama çabalarını inceleyen bir bilim dalıdır.

yaşamlarını sürdürebilmeleri, kendilerini gerçekleştirebilmeleri ve yaşamdan zevk alabilmeleri için gereksinimlerinin karşılanması gereklidir. Ekonomi bilimi, insanların sonsuz olan gereksinimlerini, sınırlı kabul edilen mal ve hizmetleri kullanarak olabilecek en iyi düzeyde karşılamayı hedeflemektedir (Seyidoğlu, 1992, s.374).

İnsanların ekonomik gereksinimlerinin kimi ortak özellikleri şöyle sıralanabilir (Parasız, 2000, s.10; Gökdere, 2004, s.14):

- İnsanın gereksinimleri sonsuzdur.
- İnsanın gereksinimlerinin şiddeti birbirinden farklıdır.
- İnsanın gereksinimleri karşılandıkça şiddeti azalır.
- Başlangıçta zorunlu olmayan gereksinimler, zaman içerisinde zorunlu duruma gelebilir.
- Gereksinimlerle gereksinimleri karşılamaya yönelik olan mal ve hizmetler birbirinin yerine geçebilir.

İnsanlar, yaşamları boyunca gereksinimlerini karşılamak için çaba göstermektedirler. Ekonomi bilimi, bu süreçte ortaya çıkan insan gereksinimlerini karşılamaya yönelik bilimsel etkinlikleri yapılandırmaktadır. Ancak ekonomi bilimi, insanların tüm gereksinimlerinin karşılanmasıyla ilgilenemez. Gereksinimler, ekonomi bilminde ekonomik gereksinimler boyutunda açıklanıp incelenmektedir (Üstünel, 2000, s.28).

Alternatif Maliyet (Fırsat Maliyeti)

İnsan gereksinimlerinin sınırsız, bu gereksinimleri karşılayan mal ve hizmetlerin sınırlı olması; ekonomi bilminde tercih yapma zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Tercih, insan gereksinimlerini en iyi karşılayan mal ve hizmetlerin seçilmesi ve insan gereksinimlerinin karşılanmasını ifade etmektedir. Bu noktada sınırlı kabul edilen mal ve hizmetlerin arasından en iyi tercihin yapılması ve gereksinimleri karşılayan diğer alternatif mal ve hizmetlerin terk edilmesi, ekonomi bilminde alternatif maliyet (fırsat maliyeti) kavramıyla açıklanmaktadır. Yapılan tercih sonucunda vazgeçilen alternatiflerin değeri ya da bunun sonucu uğranılan kayıplara alternatif maliyet (fırsat maliyeti) adı verilmektedir (Taylor, 1998, ss.35-36; Parasız, 2000, s.16; Seyidoğlu, 1992, s.261).

Ülkelerin mevcut bütçeleri, her yıl tüm alanlarda yatırım yapmaya yeterli olmayabilir. Bütçe kaynakları eğitim, sağlık, toplum gereksinimleri doğrultusunda baraj, yol, okul yapımına ayrılır; diğer yatırımlar gerçekleştirilmezse toplum açısından alternatif maliyet (fırsat maliyeti) vazgeçilen ya da terk edilen yatırım alanları olarak ön plana çıkmaktadır (Parasız, 2000, s.16).

SIRA SİZDE

1

Alternatif maliyet (fırsat maliyeti) kavramını günlük yaşamdan bir örnekle açıklayınız.

Beşeri Sermaye (İnsan Sermayesi)

İletişim ve bilgi teknolojilerinde meydana gelen artış hızının zirve noktasına ulaştığı 21. yüzyılda tüm ülkelerin hedefi, sahip oldukları insan gücünü hızlı değişim sürecine uyumlu hale getirerek yetiştirmektir.

21. yüzyılda bilgiyi ve bilgiye ulaşma yollarını kullanarak bunu içselleştiren bireyler, en önemli sermaye olarak kabul edilmektedir. Eğitim kurumlarının ekonomik ve toplumsal kalkınma sürecinde oynadığı rolün önemini kavrayan ülkeler, iletişim ve bilgi teknolojilerinde meydana gelen değişimler kapsamında eğitim sistemlerini yeniden yapılandırarak bilgi üreten insanların yetiştirilmesine öncelik vermektedirler (Izgar, 2001, s.70).

Beşeri sermaye; bireylerin iş yapabilme ve zihinsel yeteneklerinin geliştirilmesi, verimliliklerinin artırılması ve gelecekte ekonomik güç elde etme potansiyelle-

rinin geliştirilmesi amacıyla eğitim, yetiştirme gibi etkinliklerle kazandırılan alışkanlıklar, bilgi kazanma ve gelecekte daha iyi iş olanakları için yer değiştirebilen etmenlerinin oluşturduğu sermaye olarak tanımlanabilir (Şişman, 2006, s.99). Bireylerin eğitim ve yetiştirme etkinlikleriyle kendileri için yatırım yaparak gelecekte daha iyi ekonomik koşullara ulaşabilmeleri gerçeği, beşeri sermaye kavramını gündeme taşımıştır. Özellikle ekonomi biliminin bir uzmanlık alanı olan eğitim ekonomisi, beşeri sermaye kavramını ayrıntılı olarak incelemektedir. Eğitim ve yetiştirme etkinlikleri kapsamında insana yapılan yatırımlar, bireysel ve toplumsal boyutta yarar sağlamaktadır (Kavak ve Burgaz, 1994, ss.19-21).

Üretim

İnsan gereksinimlerinin karşılanması amacıyla mal ve hizmetlerin oluşturulması çabalarının tümü üretimdir. Ekonomi bilimi üretimi, insanlara ek yarar sağlamak için mal ve hizmetlerin daha değerli hale getirilmesi süreci olarak tanımlamaktadır (Parasız, 2000, s.73). Üretim kavramında iki temel nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki, daha önce bulunmayan mal ve hizmetlerin ortaya konması, ikincisi de var olan mal ve hizmetlerin çeşitli özelliklerinin değiştirilmesidir. Her iki durumda da amaç, insan gereksinimlerinin karşılanabilmesi için yarar sağlamaktır. Bu çerçevede mal ve hizmetlerin sahip oldukları özelliklerin değiştirilmesi sonucu yarar sağlama, kimi yollarla gerçekleştirilmektedir. Mal ve hizmetlerin biçimi ve yerleri değiştirilebilir; mallar bol olduğu zaman stok yapılarak, kıt oldukları zaman mülkiyetleri değiştirilerek daha fazla gereksinim duyulan kişilere devredilebilir (Seyidoğlu, 1992, ss.931-932). Toprak, emek, sermaye ve girişim temel üretim etmenlerini oluşturmaktadır. Üretim etmenlerini oluşturan insan etmeninin verimliliği, diğer etmenlerden daha fazladır ve insan diğer tüm üretim etmenlerini rasyonel bir biçimde amaca yönlendirebilme özelliğine sahiptir.

Toprak, emek, sermaye ve girişim; temel üretim etmenleri ni oluşturmaktadır. Üretim etmenlerini oluşturan insan etmeninin verimliliği, diğer etmenlerden daha fazladır ve insan diğer tüm üretim etmenlerini rasyonel bir biçimde amaca yönlendirebilme özelliğine sahiptir.

Tüketim

Mal ve hizmetlerin insan gereksinimlerini gidermesi amacıyla kullanımı, tüketim kavramıyla açıklanmaktadır. Ekonomik çabaların ortak amacı, insan gereksinimlerinin karşılanmasına yöneliktir. Bu anlamda tüketim, ekonomi biliminde üzerinde önemle durulan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bireylerin ve toplumların ekonomik koşullarının iyileşmesinin en temel göstergelerinden biri, yaptıkları tüketim miktarının artmasıdır (Parasız, 2000, s.11). İnsanların ekonomik çabalarının tümü, gereksinimlerini daha iyi karşılayacak tüketim düzeyine ulaşabilme amacı taşımaktadır (Üstünel, 2000, ss.30-31).

Yatırım

Belirli bir zaman dilimi içerisinde ekonomide yer alan üretim araçlarının birikimi amacıyla yapılan harcamalar, yatırım kapsamında incelenmektedir. Harcama sürecinin yatırım olarak tanımlanabilmesi için daha önce var olmayan bir üretim kapasitesinin mutlaka yaratılması gerekmektedir. Yeni bir fabrikanın oluşturulması, bir okulun yapılması bu anlamda yatırım kapsamına girmektedir (Tural, 2002, s.60). Üretim sürecine katkı sağlamayan harcamalar yatırım kapsamında değerlendirilmemektedir. Var olan üretim alanları arasında, bir alanın diğer alanlara göre daha fazla kâr ve yarar sağlaması, yatırım sürecini etkileyen en temel göstergedir (Hançerlioğlu, 1999, s.483).

Ekonomik Büyüme ve Kalkınma

Ekonomik büyüme ve kalkınma kavramları, çoğunlukla birbirlerine yakın kavramlar olarak görülse de yapısal olarak farklılık göstermektedir. Genel olarak bir ülke-

Büyüme ve kalkınma kavramları, ekonomi biliminin bir alt dalı olan kalkınma ekonomisinin temel konularını oluşturmaktadır. Kimi ülkeler, kalkınma sürecini yaşamadan da ekonomik büyüme süreci içerisinde olabilmektedir. Büyüme daha çok nicel, kalkınma ise nicelikle birlikte nitelik boyutunu da içeren bir kavramdır.

nin kişi başına düşen milli gelirinin artması durumunda, o ülkenin bireylerinin yaşam standartlarının da yükseleceği varsayılır. Ancak bu iki durum arasında her zaman doğru orantı olmayabilmektedir (Kaynak, 2005, ss.48-49). Ekonomik büyüme, bir ülkenin toplam olarak reel milli gelirinde meydana gelen yıllık artış oranını ifade etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki kalkınma politikalarının birinci basamağı, gelişmiş ülkelerle aralarındaki gelişmişlik uçurumunu kapatmak amacıyla daha hızlı bir büyüme düzeyine ulaşmaktır (Seyidoğlu, 1992, s.106). Büyüme ve kalkınma kavramları, ekonomi biliminin bir alt dalı olan kalkınma ekonomisinin temel konularını oluşturmaktadır. Kimi ülkeler, kalkınma sürecini yaşamadan da ekonomik büyüme süreci içerisinde olabilmektedir. Büyüme daha çok nicel, kalkınma ise nicelikle birlikte nitelik boyutunu da içeren bir kavramdır.

Ekonomik kalkınma, bir ülkedeki ekonomik dönüşüm süreciyle birlikte sosyal dönüşümün de gerçekleşmesini kapsayan bir kavramdır. Bu anlamda kalkınma çabaları şu boyutlarda ele alınmaktadır (Kaynak, 2005, ss.43-47):

- İnsanların doğayla mücadele ederek yaşamlarına devam etmelerini sağlayan üretim ve teknoloji
- İnsanların yaşam standartlarını yükselten insan
- Bireylerin iş ve istihdam koşullarını geliştiren istihdam
- Küresel ekonomik rekabette ülkelerin diğerlerine göre önde yer almalarını kapsayan liderlik
- Ekonomik üretim sürecini, çevreye minimum zararı verecek biçimde gerçekleştiren çevre
- İnsanların ekonomik, sosyal ve siyasal yönlerden yaşam düzeyini yükselten özgürlük

SIRA SİZDE

2

Ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma kavramlarının farklı yönlerini tartışınız.

EĞİTİM VE EKONOMİ İLİŞKİSİ

Bir bilim dalı ve aynı zamanda toplumsal bir kurum olarak ekonomi, bireylerin her türlü ekonomik gereksinimlerinin karşılanmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede, toplumu oluşturan bireylerin ortaya koymuş oldukları ekonomik çabalar; tüketim, barınma ve giyinme gibi çeşitli bireysel gereksinimleri karşılamayı amaçlamaktadır (Parasız, 2000, s.9). Ekonomi, toplum genelindeki tüm üretim ve dağıtım etkinliğini gerçekleştirmek amacıyla yapılandırılan kurumları ve bu kurumların örgütlenmesi ve işleyişi süreçlerini kapsamaktadır (Ünal, 1996, s.3). Ekonomi bilimi, insanların ortaya koymuş oldukları ekonomik davranışları ve bu davranışların sonuçlarını da analiz etmektedir (Seyidoğlu, 1992, s.211). Sosyal bilimlerden biri olarak ekonomi, aynı zamanda, insan gereksinimlerini karşılayan ve sınırlı olarak kabul edilen mal ve hizmetlerin üst düzeyde kullanım miktarını belirleyerek gereksinimlerin karşılanmasını ve bireyler için en yüksek yararın elde edilmesini amaçlamaktadır (McConnell ve Brue, 2005, s.3).

Eğitim kurumlarının en temel amacı, iletişim ve bilgi teknolojilerinde meydana gelen değişimleri içselleştirebilen ve değişim sürecinin gerektirdiği bilgi, beceri ve yeterliklere sahip bireyleri yetiştirerek toplumsal ve ekonomik kalkınma sürecini gerçekleştirmektir. Bir toplumdaki tüm bireylerin eğitim düzeyleri ile o toplumun kalkınmışlık düzeyi arasındaki ilişki, eğitimin toplumsal ve ekonomik kalkınma sürecindeki rolünün ve sorumluluğunun önemini vurgulamaktadır (Tezcan, 2006, s.106).

Toplumu oluşturan tüm kurumlar, bireylerin gereksinimlerini karşılamak amacıyla yapılandırılmışlardır.

Eğitim ve ekonomi biliminin ortak paydasını oluşturan bilim dalı, eğitim ekonomisidir. Eğitim ekonomisi, kendi kullandığı yöntemle eğitim kurumlarında meydana gelen sorunlara çözüm bulma amacı taşımaktadır.

Toplumsal sistemde bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak amacıyla oluşturulan eğitim; toplumu oluşturan bireylerin içinde yaşadıkları dünyayı ve yakın çevrelerini tanımalarını, üretim ve kalkınma sürecinde temel öğelerden biri olan doğal kaynakları verimli olarak kullanabilmelerini sağlamaktadır. Toplumsal yapının düzenli bir biçimde işlemesi, topluma yararlı bireylerin yetiştirilmesi ile olanaklıdır. Eğitim kurumları, toplumdan gelen bireyleri eğitim-öğretim sürecinden geçirdikten sonra yine topluma yönlendirir. Bu süreçte bireyler, eğitim kurumlarında fiziksel ve zihinsel yönden gelişir ve kimi beceriler kazanırlar. Toplumu oluşturan bireylerin eğitim düzeylerinin yükselmesiyle bireyler, gerek kendilerini gerçekleştirirler gerekse toplumda kabul gören statüler kazanırlar (Erden, 2007, s.78).

Eğitim ve ekonomi arasında iki yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Her iki toplumsal kurum, birbirini etkilediği gibi birbirlerinden de etkilenmektedir. Toplumsal kalkınma çabalarını gerçekleştirmek amacıyla gerekli teknolojilerin üretilmesi, ekonominin gereksinim duyduğu insan gücünün belirlenen amaçlar çerçevesinde yetiştirilmesi ve toplumu oluşturan bireylere kendi yaşamlarını kolaylaştıracak birçok beceri ve alışkanlıkların kazandırılması eğitim kurumu tarafından gerçekleştirilmektedir (Hoşgörür, 2007, s.144; Karakütük, 2006, s.152).

Eğitim; temel olarak toplumu oluşturan bireylerin davranışlarında, tutumlarında ve beklentilerinde değişiklik yapmayı amaçlamaktadır. Eğitim kurumları tarafından bireylerin kendi yaşantıları yoluyla oluşturulacak istendik davranış değişikliği; ekonominin, toplumun ve en önemlisi bireylerin beklentileriyle uyumlu olmalıdır. Ekonominin kuralları, ilkeleri ve işleyişi; eğitimin işleyişini belirlemektedir. Ekonominin içinde bulunulan zaman dilimi içerisinde eğitimden beklentileri ve ekonomide meydana gelen değişme ve gelişme süreci, eğitimi doğrudan etkilemektedir. Bireyler; ekonomik davranışları etkili bir biçimde sergileyen iyi birer üretici ve tüketici olabilme becerisini, tutumlu davranmayı, gelecekte uzmanlaşacakları mesleklerin gerektirdiği bilgi birikimini eğitim kurumunda kazanmaktadırlar (Karakütük, 2006, s.152; Hoşgörür, 2007, s.144).

Toplumsal kurum olan eğitim ve ekonomi, birbirini karşılıklı olarak etkiler.

Ekonominin içinde bulunulan zaman dilimi içerisinde eğitimden beklentileri ve ekonomide meydana gelen değişme ve gelişme süreci, eğitimi doğrudan etkilemektedir.

Temel toplumsal kurumlar olarak eğitim ve ekonomi arasındaki ilişkileri tartışınız.

SIRA SİZDE

EĞİTİMİN MALİYETİ

Bir mal ya da hizmetin elde edilebilmesi için başka mal ya da hizmetlerden vazgeçmek, mal ve hizmetlerin üretilmesi için kullanılması gereken miktar; maliyet kavramıyla açıklanmaktadır. Maliyet, ekonomik süreçlerde genel olarak para ile ifade edilmektedir (Seyidoğlu, 1992, s.544). Ekonomi biliminde maliyet, genel olarak, bir mal ya da hizmetin elde edilmesinin değeri, mal ve hizmetlerin üretim giderlerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır (Hançerlioğlu, 1999, s.271).

Eğitim politikalarının belirlenmesinde en önemli konulardan birini eğitim hizmetlerinin maliyeti oluşturmaktadır. Eğitime yapılan yatırım, özellikle gelişmekte olan ülkeler için büyük bir önem taşımaktadır. Eğitim sistemlerinde belirlenen amaçlara ulaşabilmek için eğitime ayrılan kaynaklarla ilgili finansal sorunların çözülmesi gerekmektedir (Taş, 2007, s.148). Eğitim maliyetlerinin temel özelliği, sunulan hizmetin maliyetinin yüksek olmasıdır. Ancak yapılan eğitim yatırımının geri dönüşü, uzun dönemde, maliyeti karşılama özelliğine sahiptir (Buluç, 2006, s.181).

Eğitim kurumları açısından maliyet, eğitim hizmetlerinin bir biriminin üretilmesi sürecinde kullanılan tüm girdilerin değerini ifade etmektedir. Eğitim hizmet-

Belirlenen eğitim amaçlarına ulaşabilmek için, eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde ortaya çıkan maliyet öğelerinin çok iyi analiz edilmesi gereklidir.

lerinin üretilmesinde; okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler, okulun yardımcı personeli, okul binaları, eğitim araçları ve eğitim materyalleri kullanılan başlıca girdilerdir. Eğitim hizmetlerinin üretilmesi sürecinde kullanılan girdilerle ilgili maliyet analizlerinin yapılabilmesi için bu girdilerin para ile ifade edilmesi gerekmektedir (Korkmaz, 2006, s.98).

Eğitimin maliyeti kavramının daha iyi analiz edilebilmesi için eğitim harcamalarının özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Eğitim harcamalarının özelliklerini şu başlıklar altında sıralamak olanaklıdır (Korkmaz, 2006, ss.100-101):

- İnsan gereksinimlerinin karşılanabilmesi için mal ve hizmetlerin kullanılması, tüketimdir.
- Eğitim bir gereksinimdir. Eğitim gereksiniminin karşılanması amacıyla yapılan harcamaların tümü, tüketim özelliği taşımaktadır.
- Eğitim kurumları tarafından sunulan eğitim hizmeti, uzun ömürlü bir hizmet özelliği göstermektedir. Yaşam boyu devam etme özelliği nedeniyle uzun dönemde eğitime yapılan harcamalar yatırım özelliği taşımaktadır.
- Devletler ve insanlar, gelecekte daha fazla bireysel ve toplumsal yarar sağlamak amacıyla eğitim hizmetleri için harcama yapmaktadırlar. Yapılan bu harcamalar, eğitimin yatırım özelliğini ön plana çıkarmaktadır.

Kamu yönetimi, eğitim kurumları, özel öğretim kurumları, öğretmenler ve Milli Eğitim Bakanlığı; eğitim hizmetlerinin üreticisi durumundadırlar. Aileler ve öğrenciler de eğitim hizmetinden yararlanan tüketicileri oluşturmaktadırlar (Üstün, 2002, s.257). Eğitim hizmetlerinin üretilmesi sürecinde okul binaları, eğitim-öğretimle ilgili araçlar ve eğitim-öğretim sürecinden sorumlu insan kaynakları kullanılmakta ve kullanılan tüm girdiler için harcamalar yapılmaktadır (Ünal, 1996, s.235). Tüketiciler açısından eğitimin maliyeti, eğitim hizmetlerinden yararlanabilmek için eğitim kurumlarına yapılan harcamalar ile kitap, kırtasiye ve diğer eğitsel araç gereçlere yapılan ödemeleri içermektedir (Üstün, 2002, s.257).

Eğitim maliyeti, yapılan harcamalarla birlikte, kaybedilen kazançları da içerisinde barındıran bir kavramdır. Kişisel harcamalar ve kamu harcamaları boyutundan ele alındığında eğitimde yapılan harcamalar, eğitim maliyetinin toplamı açısından büyük bir önem taşımaktadır. Eğitim hizmetinin üretilmesi için yapılan harcamaların çok büyük bir bölümünü, kamu harcamaları oluşturmaktadır. Eğitim hizmetlerinden yararlanmak amacıyla yapılan kırtasiye harcamaları, öğrenim ve kayıt bedelleri, eğitim hizmetinin sürdürülebilmesi için yapılan barınma ödemeleri de kişisel eğitim harcamalarını oluşturmaktadır (Ünal, 1996, ss.237-238).

EĞİTİMİN FİNANSMANI

Eğitim hizmetlerinin toplum geneline sunulabilmesi için bu hizmetlerin finansmanının da etkin bir biçimde sağlanması gerekmektedir. Dünyada yapılan kamu harcamaları içerisinde eğitim harcamaları önemli bir yer tutmaktadır. Toplumsal kalkınmışlık göstergelerinin en önemlilerinden biri, toplumun tüm kurumlarının bir bütün olarak gelişmesidir. Eğitim kurumunun gelişmesiyle birlikte toplumdaki diğer sosyal kurumlar da gelişmektedir (Korkmaz, 2006, s.99). Diğer ülkelerde olduğu gibi Türk Eğitim Sisteminin de sayısal büyüklüğü, eğitim finansmanını etkileyen en temel etmenlerden biridir. 2006-2007 öğretim yılında Türk Milli Eğitim Sisteminde eğitim basamaklarına göre okul, öğrenci ve öğretmen sayıları Tablo 6. 1'de gösterilmiştir (MEB, 2007, s.42).

Belirlenen eğitim amaçlarına ulaşabilmek için eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde ortaya çıkan maliyet öğelerinin çok iyi analiz edilmesi gereklidir.

Eğitim Kademesi	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
Okulöncesi Eğitim	3222	640.849	10.016
İlköğretim	34.656	10.846.930	402.829
Genel Ortaöğretim	3690	2.142.218	103.389
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	4244	1.244.499	84.276
Yaygın Eğitim	10.576	4508.564	79.370
Genel Toplam	56.388	19.383.060	679.880

Tablo 6.1

2006-2007 Öğretim Yılında Türk Milli Eğitim Sisteminde Eğitim Basamaklarına Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Tablo 1 incelendiğinde Türkiye'nin eğitime gereksinim duyan büyük bir genç nüfusa sahip olduğu görülmektedir. 2006-2007 öğretim yılı itibarıyla Türk Eğitim Sisteminde 56.388 okul, 19.383.060 öğrenci ve 679.880 öğretmen bulunmaktadır.

Sayısal büyüklükler incelendiğinde Türk Eğitim Sistemi'nin nüfusunun birçok Avrupa Birliği ülkesinin nüfusundan fazla olduğu ön plana çıkmaktadır. Bu durum, Türk Eğitim Sistemi için eğitim maliyetlerinin ve eğitim finansmanının ne kadar önemli bir konu olduğunu göstermektedir (Buluç, 2006, ss.182-183).

Eğitim hizmetlerinin toplum geneline fırsat eşitliği ilkesi göz önünde bulundurularak sunulması için ülkelerin var olan bütçelerine göre büyük miktarlarda harcama yapılmaktadır. Ülkelerin hemen hemen tümü, kimi durumlarda yaptıkları harcamaları artırabilmektedir. Ülkelerin eğitim harcamalarını etkileyen etmenler şöyle sıralanabilir (Korkmaz, 2006, ss.99-100):

- İletişim ve bilgi teknolojilerinde meydana gelen değişimler
- Ülkelerin var olan hükümetlerinin belirlediği politikalar
- Toplum tarafından eğitime verilen önem
- Toplam eğitim maliyetlerinin artış hızı
- Ülkelerin ortalama ekonomik yaşam düzeyleri
- Yetişmiş insan gücüne duyulan gereksinim
- Eğitim kurumlarının coğrafi dağılımları

Türkiye'de eğitim hizmetlerinde maliyetlerin karşılanabilmesi için gereksinim duyulan finansman kaynakları şunlardır (MEB, 2007, ss.206-207; Buluç, 2006, s.181):

- İl özel idarelerinin bütçelerinden ayrılan finansal kaynaklar
- Merkezi yönetim bütçesinden ayrılan finansal paylar
- Bütçeleştirilen gelirler kapsamında eğitime katkı payı gelirleri
- Yurtdışındaki ülkelerden ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan burslar, krediler ve bağışlar
- Eğitim hizmetlerinin yürütülmesi için kişilerin ve kuruluşların bağışları
- Okul-aile birliklerinin gelirleri

Türkiye'de eğitim hizmetlerinin maliyetlerinin karşılanabilmesi için gereksinim duyulan finansman kaynaklarını tartışınız.

SIRA SİZDE

4

Ülkelerin Gayri Safi Milli Hâsıllarından (GSMH) eğitime ayırdıkları payın oranı, ülkelerin ekonomik açıdan gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir (Korkmaz, 2006, s.99). Gayri Safi Milli Hâsıla, bir yıl içerisinde bir ülkede üretilen mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarıyla toplam değerini ölçmek için kullanılmaktadır (Seyidoğlu, 1992, ss.286-287). Sözcük anlamı olarak Gayri Safi Milli Hâsıla, kesin-

tisiz ulusal gelir anlamında kullanılmaktadır. Bu kavram, genel olarak, bir ülkenin bir yıl için geçerli olan gelirini ifade etmektedir (Hançerlioğlu, 1999, s.228). Türk Eğitim Sisteminin eğitim için ayırdığı bütçe ödeneklerinin 20 yıldaki dağılımı Tablo 6. 2'de gösterilmiştir (MEB, 2007, s.227).

Tablo 6.2
Eğitim İçin Ayrılan
Bütçe Ödeneklerinin
Yıllara Göre
Dağılımı (BinYTL)

Yıllar	Bütçe Ödenekleri			Toplam Eğitim Bütçesinin	
	MEB Bütçe Ödeneği	YÖK+ Üniversite Bütçeleri	Toplam	Konsolide Bütçe Payı(%)	GSMH Payı (%)
1989	2.967,1	1.050,7	4.017,8	12,2	1,7
1990	8.506,5	2.505,4	11.011,9	17,1	2,8
1991	13.850,2	4.696	18.546,2	17,9	2,9
1992	30.357,2	9.122,9	39.480,1	18,9	3,6
1993	57.546,4	16.695,5	74.205,9	22	3,7
1994	93.580,5	31.182,8	124.763,3	15,1	3,2
1995	135.572,4	45.232,8	180.805,2	13,5	2,3
1996	257.601,1	92.172,8	349.773,9	9,8	2,4
1997	510.063,6	202.352,4	712.416	11,2	2,4
1998	1.243.108,0	422.656,9	1.665.764,9	11,3	3,1
1999	2.131.808,5	676.899,8	2.807.208,3	10,3	3,6
2000	3.350.330	1.054.610,7	4.404.940,7	9,4	3,5
2001	4.046.305,6	1.364.901,5	5.411.216,1	11,2	3,1
2002	7.460.991	2.495.967,7	9.956.959,7	10,1	3,6
2003	10.179.997	3.346.669	13.526.666	9,2	3,8
2004	12.854.642	3.689.754,7	16.055.990,9	11	3,9
2005	14.882.259,5	5.218.465	20.100.724,5	12,9	4,1
2006	16.568.145,5	5.846.822,7	22.414.968,2	12,8	3,9
2007	21.335.634	6.586.692	27.942.226	13,6	4,3
2008	22.915.565	7.318.284,6	30.233.849,7	13,6	4,2

Konsolide bütçe, çeşitli bütçelerin birleştirilmesiyle oluşturulmaktadır. Türk Kamu Yönetiminde, genel ve katma bütçelerin toplamı konsolide bütçeyi oluşturmaktadır.

20 yıllık süreçte, eğitime ayrılan ödeneklerin doğru analiz edilebilmesi için Tablo 2'de gerek Milli Eğitim Bakanlığının gerek üniversitelerin bütçe ödenekleri belirtilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde yıllar itibarıyla eğitime ayrılan bütçe ödeneklerinin büyük bir kısmının Milli Eğitim Bakanlığına ayrıldığı gözlenmektedir. Bunun en temel gerekçesi, Milli Eğitim Bakanlığının Tablo 6. 1'de de belirtildiği gibi sahip olduğu çalışanlar ve sorumlu olduğu toplum kesimi açısından Türkiye'deki en büyük kamu örgütü olmasıdır (Buluç, 2006, s.184).

Özet

Ekonomiyle ilgili temel kavramları tanımlamak

Ekonomi biliminin daha iyi anlaşılabilmesi için kendi kuramsal çerçevesinde yer alan kimi kavramların ayrıntılı olarak incelenmesi gereklidir. Gereksinimler; tatmin edildiklerinde bireylere haz, tatmin edilmediklerinde üzüntü ve acı veren duygulardır. İnsan gereksinimleri, ekonomi bilminde üzerinde önemle durulan bir konudur. İnsan gereksinimlerini karşılayan mal ve hizmetlerin sınırlı, insan gereksinimlerinin sınırsız olması, ekonomi bilminde tercih yapma zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Yapılan tercih sonucunda vazgeçilen alternatiflerin değeri ya da bunun sonucu uğranılan kayıplara alternatif maliyet (fırsat maliyeti) adı verilmektedir. Ekonomi biliminin bir uzmanlık alanı olan eğitim ekonomisi, beşeri sermaye kavramını ayrıntılı olarak incelemektedir. Bireylerin eğitim ve yetiştirme etkinlikleriyle kendileri için yatırım yaparak gelecekte daha iyi ekonomik koşullara ulaşabilmeleri gerçeği, beşeri sermaye kavramını gündeme taşımıştır. Üretim, tüketim ve yatırım kavramları da ekonominin çalışma alanlarına giren güncel kavramları oluşturmaktadır. İnsan gereksinimlerinin karşılanması amacıyla mal ve hizmetlerin oluşturulması çabalarının tümü, üretimdir. Mal ve hizmetlerin insan gereksinimlerini giderme amacıyla kullanımı, tüketim kavramıyla açıklanmaktadır. Belirli bir zaman dilimi içerisinde ekonomide yer alan üretim araçlarının birikimi amacıyla yapılan harcamalar, yatırım kapsamında incelenmektedir. Ekonomik büyüme, bir ülkenin toplam olarak reel milli gelirinde meydana gelen yıllık artış oranını ifade etmektedir. Ekonomik kalkınma, bir ülkedeki ekonomik dönüşüm süreciyle birlikte sosyal dönüşümün de gerçekleşmesini kapsayan bir kavramdır.

Eğitim ve ekonomi arasındaki ilişkiyi açıklamak

Eğitim ve ekonomi arasında iki yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Her iki kurum, birbirini etkilediği gibi birbirlerinden de etkilenmektedir. Eğitim; bireylerin davranışlarında, tutumlarında ve beklentilerinde değişiklik yapmayı amaçlamaktadır. Eğitim kurumları tarafından bireylerin kendi yaşantıları yoluyla oluşturulacak istendik davranış değişikliği; ekonominin, toplumun ve en önemlisi bireylerin beklentileriyle uyumlu olmalıdır. Bireyler; ekonomik davranışları etkili bir biçimde sergileyen iyi birer üretici ve tüketici olabilme becerisini, tutumlu davranmayı, gelecekte uzmanlaşacakları mesleklerin gerektirdiği bilgi birikimini eğitim kurumunda kazanmaktadırlar. Ekonominin kuralları, ilkeleri ve işleyişi; eğitim kurumunun işleyişini belirlemektedir. Ekonominin eğitim kurumundan beklentileri ve ekonomide meydana gelen değişme ve gelişme süreci, eğitimi de doğrudan etkilemektedir.

Eğitimin maliyeti kavramını tanımlamak

Eğitim politikalarının belirlenmesinde en önemli konulardan birini eğitim hizmetlerinin maliyeti oluşturmaktadır. Bir mal ya da hizmetin elde edilebilmesi için başka mal ya da hizmetlerden vazgeçmek, mal ve hizmetlerin üretilebilmesi için kullanılması gereken miktar; maliyet kavramıyla açıklanmaktadır. Eğitim maliyetlerinin en önemli özelliği, sunulan hizmetin maliyetinin yüksek olmasıdır. Ancak yapılan eğitim yatırımının geri dönüşü, uzun dönemde, maliyeti karşılama özelliğine sahiptir. Eğitim maliyeti, yapılan harcamalarla birlikte kaybedilen kazançları da içerisinde barındıran bir kavramdır. Kişisel harcamalar ve kamu harcamaları boyutundan ele alındığında eğitimde yapılan harcamalar, eğitim maliyetinin toplamı açısından büyük bir önem taşımaktadır. Eğitim hizmetinin üretilebilmesi için yapılan harcamaların çok büyük bir bölümünü kamu harcamaları oluşturmaktadır. Eğitim hizmetlerinden yararlanmak amacıyla yapılan kırtasiye harcamaları, öğrenim ve kayıt bedelleri, eğitim hizmetinin sürdürülebilmesi için yapılan barınma ödemeleri de kişisel eğitim harcamalarını oluşturmaktadır.

Eğitim finansmanının nasıl gerçekleştirildiğini değerlendirmek

Belirlenen eğitim amaçlarına ulaşabilmek için eğitim hizmetlerin finansmanının etkin bir biçimde sağlanması gerekmektedir. Ülkelerin tümünde, yapılan kamu harcamaları içerisinde eğitim harcamaları önemli bir yer tutmaktadır. Türk Eğitim Sisteminin de sayısal büyüklüğü, eğitim finansmanını etkileyen en temel etmenlerden biridir. İletişim ve bilgi teknolojilerinde meydana gelen değişimler, ülkelerin var olan hükümetlerinin belirlediği politikalar, toplum tarafından eğitime verilen önem, toplam eğitim maliyetlerinin artış hızı, ülkelerin ortalama ekonomik yaşam düzeyi, yetişmiş insan gücüne duyulan gereksinim ve eğitim kurumlarının coğrafi dağılımları gibi etmenler ülkelerin eğitim harcamalarını etkilemektedir. Ülkelerin gayri safi milli hâsıllarından eğitime ayırdıkları payın oranı, ülkelerin ekonomik açıdan gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir.

Kendimizi Sınayalım

1. Bir ailenin eğlence için ayırdığı zamanı ve parayı, tiyatroya gitmek için kullanmaya karar vermesi sonucunda vizyondaki sinema filmini **seyredememesi** aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanabilir?

- a. Gereksinim
- b. Beşeri Sermaye
- c. Fırsat Maliyeti
- d. Tüketim
- e. Üretim

2. İnsan gereksinimleriyle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Gereksinimler şiddet açısından farklılık gösterir.
- b. Gereksinimlerin şiddeti tatmin edildikçe azalır.
- c. Başlangıçta zorunlu olmayan gereksinimler, zamanla zorunlu gereksinimler haline gelebilir.
- d. Gereksinimler ve onları tatmine yarayan araçlar ikame edilebilir.
- e. İnsan gereksinimleri sonludur.

3. Mal ve hizmetlerin insan gereksinimlerini karşılamak amacıyla kullanılması aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanır?

- a. Üretim
- b. Tüketim
- c. Yatırım
- d. Büyüme
- e. Tercih

4. Bir ülkenin toplam reel milli gelirinde meydana gelen yıllık artış oranı aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanır?

- a. Büyüme
- b. Kalkınma
- c. Enflasyon
- d. Resesyon
- e. Maliyet

5. Eğitimin ekonomi bilimiyle olan ilişkisi açısından aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Ekonomi bireylerin her türlü ekonomik gereksinimlerini karşılar.
- b. Eğitim, değişim sürecine uyum sağlayabilecek bireylerin yetiştirilmesini sağlar.
- c. Toplumsal yapının düzenli işlemesi, topluma yararlı bireylerin yetiştirilmesini gerektirir.
- d. Bireylerin eğitim düzeyleri yükseldikçe toplumda sahip oldukları statüleri azalır.
- e. Toplumu oluşturan bireylerin eğitim düzeyleri, o toplumun kalkınmışlık düzeyini gösterir.

6. Eğitim hizmetlerinin bir biriminin üretilmesinde kullanılan tüm girdilerin değeri aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanır?

- a. Harcama
- b. Finansman
- c. Yaygın eğitim
- d. Tüketim
- e. Maliyet

7. Aşağıdakilerden hangisi, Türkiye'de eğitim hizmetlerinde maliyetlerin karşılanabilmesi için gereksinim duyulan finansman kaynaklarından biri **değildir**?

- a. İl özel idarelerinin bütçelerinden ayrılan finansal kaynaklar
- b. Ülkeye giriş yapan turistlerin yapmış olduğu ödemeler
- c. Bütçeleştirilen gelirler kapsamında eğitime katkı payı gelirleri
- d. Yurtdışındaki ülkelerden ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan burslar, krediler ve bağışlar
- e. Eğitim hizmetlerinin yürütülmesi için kişilerin ve kuruluşların bağışları

8. Aşağıdakilerden hangisi ülkelerin eğitim harcamalarını etkileyen etmenlerden biri **değildir**?

- a. Yetişmiş insan gücüne duyulan gereksinim
- b. Ülkelerin ortalama ekonomik yaşam düzeyleri
- c. Ülkelerin yaptıkları yıllık ithalat miktarındaki değişim
- d. Eğitim maliyetlerinin artış hızı
- e. Toplum tarafından eğitime verilen önem

9. Aşağıdakilerden hangisi eğitim hizmetlerini üreten birimlerden biri **değildir**?

- a. Öğretmenler
- b. Milli Eğitim Bakanlığı
- c. Özel öğretim kurumları
- d. Öğrencilerin velileri
- e. Eğitim kurumları

10. Eğitimin maliyetiyle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Eğitim için ayrılan kaynaklarla ilgili finansal sorunların çözülmesi ülkeler için oldukça önemlidir.
- b. Eğitim harcamalarının özelliklerinin iyi bilinmesi, maliyet analizi için gereklidir.
- c. Yapılan eğitim yatırımlarının geri dönüşü, uzun dönemde katlanılan maliyeti karşılamaz.
- d. Yapılacak maliyet analizlerinde, kullanılacak girdilerin parasal olarak ifade edilmesi gereklidir.
- e. Eğitimin maliyeti, yapılan harcamalarla birlikte kaybedilen kazançları da içerir.

Yaşamın İçinden

TÜSİAD’dan “Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme” Raporu/ “Zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmalı

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), “Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme: Türkiye Deneyimi, Riskler ve Fırsatlar başlıklı raporunda eğitim konusuna dikkat çekilerek, “Eğitim, ekonomik boyutta büyüme, rekabet gücü ve verimlilik artışı, sosyal boyutta ise yoksullukla mücadele, gelir dağılımının iyileştirilmesi, katılımcılık, sosyal uyum ve çevrenin korunması gibi politika alanlarının merkezinde yer almaktadır.” denildi. TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ömer Sabancı ise zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması ve program yenileme çalışmalarının da tüm okul basamaklarına yaygınlaştırılması gerektiğini söyledi.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), “Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme: Türkiye Deneyimi, Riskler ve Fırsatlar başlıklı raporunu, düzenlediği bir toplantı ile kamuoyuna duyurdu. Rapor, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Araştırma Dairesi Başuzmanı Dr. Şeref Saygılı, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Ekonomik Modeller Daire Başkanlığı’ndan Planlama Uzmanı Cengiz Cihan ve TÜSİAD Ankara Daimi Temsilcisi Zafer Ali Yavan tarafından hazırlandı. Raporla özetle şu görüşler yer alıyor: “Günümüzde, çok sayıda ülkede eğitime ayrılan kaynaklar milli gelirin % 6’sına ulaşmış, bazı eğitim basamaklarında okullaşma oranı % 100’ü bulmuş, zorunlu eğitim uygulamaları en temel ulusal politikalarından biri haline gelmiş, kamu kaynaklarının tahsisinde ise eğitim en öncelikli alanlardan biri olmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler genelinde, toplam yatırımların milli gelirdeki payının %20 dolayında olduğu kabul edilirse, eğitim harcamaları toplam yatırımların 1/3’ünü oluşturur hale gelmiştir. Diğer birçok faaliyete göre eğitimin en temel özelliği birey, firma ve toplumların geleceğine yatırım yapılmasıyla ilişkili olmasıdır. Bu itibarla eğitim, ekonomik ve sosyal yaşamdaki dönüşümde, diğer bir ifadeyle refah düzeyi ve yaşam kalitesinin artırılmasında kritik bir rol üstlenmektedir. Eğitim, ekonomik boyutta büyüme, rekabet gücü ve verimlilik artışı, sosyal boyutta ise yoksullukla mücadele, gelir dağılımının iyileştirilmesi, katılımcılık, sosyal uyum ve çevrenin korunması gibi politika alanlarının merkezinde yer almaktadır.

Okulöncesi eğitim basamağındaki okullaşma oranı ile bu oran ve yükseköğretimdeki okullaşma oranı arasındaki etkileşimin verimlilik artışı sağlamada önem taşımaktadır. Okulöncesi eğitim basamağındaki okullaşma oranı ve yükseköğretimdeki okullaşma oranı arasındaki etkileşim eğitim sürecine anaokulu basamağından başlayarak yükseköğretileri tamamlayan bireyleri ifade etmekte olup, ulaşılan bulgular bu bireylerin benzeri bir süreçten geçmeyen yükseköğretim mezunlarına kıyasla ekonomideki verimlilik artışına daha fazla artırılması katkı yaptığını ortaya koymaktadır.

Türkiye ekonomisinde verimlilik artışı ile eğitim göstergeleri (işgücünün ortalama eğitim süresi ve okullaşma oranları) arasındaki bağın kopuk olduğu sonucuna varılmıştır. Eğitimin bu niceliksel göstergelerinin verimlilik artışına dönüşmemesinde, bu alana aktarılan kaynakların yetersizliği yanında, eğitimin niteliğindeki sorunlar ile eğitilmiş insan gücünün verimlilik artışına katkısını sağlayıcı işgücü piyasası, iyi yönetim, adil rekabet ortamı, fiziki altyapı, sermaye birikimi, Ar-Ge gibi verimlilik ile ilişkili diğer alanlardaki yetersizliklerin önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Büyüme modeli tahmininden elde edilen sonuçların kullanıldığı öngörü senaryoları, yatırım oranının artırılması ve verimlilik artışı ile insan sermayesi arasındaki bağın güçlendirilmesi durumunda, Türkiye'nin geçmiş dönemde %4.5-% 5 aralığında bulunan potansiyel büyüme oranını 2006-2020 döneminde, %7 dolayına çıkarabileceğini göstermektedir. İnsan sermayesi ile verimlilik artışı arasındaki bağın güçlendirilmesinin büyüme oranına katkısının 1.5-2 puan aralığında olabileceği tahmin edilmiştir.

Kaynak: Dünya Gazetesi (2006). **TÜSİAD'dan "Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme" Raporu/ "Zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmalı.** 07.01.2008 tarihinde http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=267390 adresinden alınmıştır.

Okuma Parçası

İzmir İktisat Kongresi

17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihlerinde İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nin en önemli kararlarını şöyle sıralamak mümkündür:

1. Hammaddesi yurt içinde yetişen veya yetiştirilebilen sanayi dalları kurulmalıdır.
2. El işçiliğinden ve küçük imalattan süratle fabrikaya veya büyük işletmeye geçilmelidir.
3. Devlet yavaş yavaş iktisadi görüşleri de olan bir organ haline gelmeli ve özel sektörler tarafından kurulamayan teşebbüsler devletçe ele alınmalıdır.
4. Özel teşebbüslere kredi sağlayacak bir Devlet Bankası kurulmalıdır.
5. Dış rekabete dayanabilmek için sanayinin toplu ve bütün olarak kurulması gerekir.
6. Yabancıların kurdukları tekellerden kaçınılmalıdır.
7. Sanayinin teşviki ve milli bankaların kurulması sağlanmalıdır.
8. Demiryolu inşaat programına bağlanmalıdır.
9. İş erbabına amele değil, işçi denmelidir.
10. Sendika hakkı tanınmalıdır.

Saat 10'da başlayıp, 11.15 de kapanan ilk oturumda alınan aşağıdaki genel kararlar, şöyledir:

Madde-1: Türkiye, milli sınırları dahilinde, lekesiz bir bağımsızlık ile, dünyanın barış ve gelişme unsurlarından biridir.

Madde-2: Türkiye halkı egemenliğini, kanı ve canı pahasına elde ettiğinden, hiçbir şeye feda etmez ve milli hakimiyete dayanan meclis ve hükümetine her zaman destek verir.

Madde-3: Türkiye halkı, tahrip etmez; imar eder. Bütün emeği ekonomik yönden ülkeyi yükseltmek amacına yöneliktir.

Madde-4: Türkiye halkı, tükettiği malı olabildiğince kendi yetiştirir. Çok çalışır, zamanda, parada ve ithalatta savurganlıktan kaçır. Milli üretim için yeri geldiğinde geceli gündüzlü çalışır.

Madde-5: Türkiye halkı, servet olarak bir altın hazinesi üzerinde oturduğunun bilincindedir. Ormanlarını evladı gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar; yenden orman yetiştirir. Madenleri kendi ulusal üretimi için işletir ve servetlerini herkesten fazla tanımaya çalışır.

Madde-6: Hırsızlık, yalancılık, ikiyüzlülük ve tembellik en büyük düşmanımız; köktendincilikten uzak dindarca bir anlayış her yerde ilkemizdir. Her zaman faydalı yenilikleri severek alırız. Türkiye halkı kutsallığına, topraklarına, şahıslarına ve mallarına karşı yapılan düşmanca propagandalardan nefret eder ve bunlarla mücadeleyle hep bir görev bilir.

Madde-7: Türkler, bilgelik ve yetenek aşığıdır. Türk, her yerde hayatını kazanabilecek şekilde yetişir; fakat her şeyden önce ülkesinin malıdır. Eğitime verdiği yücelik dolayısıyla (Mevlûdu şerif) Kandil günü, aynı zamanda bir kitap bayramı olarak kutlanır.

Madde-8: Birçok savaşlar ve zorunluluktan dolayı azalan nüfusumuzun artması ile beraber sağlığımızın, hayatlarımızın korunması en birinci amacımızdır. Türk; mikroptan, pis havadan, salgından ve pislikten çekinir, bol ve saf hava, bol güneş ve temizliği sever. Ata mirası olan binicilik, nişancılık, avcılık, denizcilik gibi be- den eğitiminin yayılmasına çalışır. Hayvanlarına da aynı dikkat ve özeni göstermekle beraber cinslerini düzeltir ve sayılarını çoğaltır.

Madde-9: Türk dinine, ulusuna, toprağına, hayatına ve varlığına düşman olmayan uluslara hep dosttur; yabancı sermayesine karşı değildir. Ancak kendi yurduna, kendi diline ve yasasına uymayan kurum ve kuruluşlarla ilişkide bulunmaz. Türk, bilim ve sanat yeniliklerini nerede olursa olsun doğrudan doğruya alır ve her türlü ilişkide fazla aracı istemez.

Madde-10: Türk, açık alın ile serbestçe çalışmayı sever; tekel istemez.

Madde-11: Türkler, hangi sınıf ve meslekte olurlarsa olsunlar, birbirlerini candan severler. Meslek, zümre itibarıyla el ele vererek birlikler, ülkelerini ve birbirlerini tanımak, anlaşılmak?

Mustafa Kemal'in Kongreyi Açış Konuşması'ndan:

"...EFENDİLER ! Tarih, milletlerin, yükseliş ve çöküş nedenlerini ararken birçok siyasi, askeri, içtimai sebepler bulmak da ve saymaktadır. Şüphe yok, bütün bu sebepler, sosyal olaylarda da etkilidir. Fakat bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla, yükselişiyle alakadar ve münasebetdar olan, milletin iktisadiyatıdır. Hakikaten Türk Tarihi tetkik olunursa bütün yükseliş ve çöküş nedenlerinin bu iktisat meselelerinden başka bir şey olmadığı anlaşılır.

EFENDİLER! Tarihimizi dolduran bunca muvaffakiyetler, zaferler ve yabut mağlubiyetler yıkılış ve felaketler bunların kaffesi vukua geldikleri devirlerdeki ekonomik durumumuzla münasebatdar ve alakadardır. Yeni Türkiye'mizin layık olduğu mertebeye ulaştırabilmek için behemehal iktisadiyatımıza birinci derecede önem vermek mecburiyetindeyiz. Çünkü zamanımız bir iktisat devresinden başka bir şey değildir."

Kaynak: Wikipedi (2007). İzmir İktisat Kongresi.

25.12.2007 tarihinde <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%BOzmir-%C4%BOktisat-Kongresi> adresinden alınmıştır.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. c	Yanıtınız yanlış ise "Ekonomiyle İlgili Temel Kavramlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. e	Yanıtınız yanlış ise "Ekonomiyle İlgili Temel Kavramlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. b	Yanıtınız yanlış ise "Ekonomiyle İlgili Temel Kavramlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. a	Yanıtınız yanlış ise "Ekonomiyle İlgili Temel Kavramlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5.d	Yanıtınız yanlış ise "Ekonomi ve Eğitim İlişkisi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. e	Yanıtınız yanlış ise "Eğitimin Maliyeti" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7.b	Yanıtınız yanlış ise "Eğitimin Finansmanı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. c	Yanıtınız yanlış ise "Eğitimin Finansmanı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. d	Yanıtınız yanlış ise "Eğitimin Maliyeti" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. c	Yanıtınız yanlış ise "Eğitimin Maliyeti" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İnsan gereksinimlerinin sonsuz, insan gereksinimlerini karşılayan mal ve hizmetlerin sınırlı olması, ekonomi biliminde tercih kavramını ön plana çıkarmıştır. Bireylerin gereksinimlerini karşılamak amacıyla yapacakları tercihlerde rasyonel davranmaları gereklidir. Bireyler, yapacakları tercihlerde en yüksek yararı elde ederek gereksinimlerini karşılama eğilimindedirler. Yapılan tercih, diğer alternatiflerden vazgeçme anlamı taşımaktadır. Bir öğrencinin elindeki bir miktar parayı futbol maçına ya da tiyatroya gitmek için kullanacağı varsayıldığında yapacağı tercihten birini feda edecektir. Eğer öğrenci, elindeki parayı tiyatro izlemek için kullanırsa tiyatro izlemenin alternatif maliyeti, sevdiği takımın maçına gidememek olacaktır.

Sıra Sizde 2

Ekonomik büyüme ile ekonomik kalkınma kavramları arasındaki temel fark, nicelik ve nitelik açısından meydana gelen değişikliklerle açıklanmaktadır. Ekonomik büyüme, ülkelerin toplam olarak reel milli gelirinde meydana gelen yıllık artış oranını belirtmektedir. Ülkelerin kişi başına düşen milli gelirlerinin artması, nicel bir değişikliktir. Ancak, ülkelerin ekonomik yapılarına yönelik bir analiz yapılmak istendiğinde yalnızca nicel değişiklikleri incelemek yeterli olamayabilir. Bu açıdan ekonomik kalkınma kavramının da ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. Ekonomik kalkınma, bir toplumun yalnızca ekonomik değil sosyal ve kültürel yapısının da değişimini açıklamaktadır.

Sıra Sizde 3

Belirli ortak amaçları olan ve bir coğrafyada yaşayan insanların temel kimi gereksinimlerini karşılamak üzere yapılandırılan toplumsal kurumlar arasında iki yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Toplumsal kurumlar, diğer kurumlardan etkilendikleri oranda o kurumları etkilemektedir. Toplumsal kalkınmanın merkezinde olduğu kabul edilen eğitim kurumuyla da diğer kurumlar arasında böyle bir ilişki bulunmaktadır. Ekonomi kurumunun belirlediği kurallar, ilkeler ve bu kurumda meydana gelen konjonktürel dalgalanmalar, ekonominin eğitimden beklentileri; eğitimin yapısını ve işleyişini etkilemektedir. Eğitim de kalkınma süreci için gereken gerekli teknolojilerin üretilmesi, ekonominin gereksinim duyduğu insan gücünün belirlenen amaçlar çerçevesinde yetiştirilmesi, bireylere tutumluluk ve rasyonel üretici ve tüketici bilincinin kazandırılması ve toplumu oluşturan bireylere kendi yaşamını kolaylaştıracak becerilerin kazandırılması sorumluluğunu üstlenerek ekonomiyi etkilemektedir.

Sıra Sizde 4

Eğitimde belirlenen amaçlara ulaşabilmek için tüm bireylerin gereksinimlerinin karşılanması gerekmektedir. Gereksinimlerin karşılanabilmesi için de belirli parasal kaynakların yaratılması gerekmektedir. Bir yatırım olarak eğitime ne kadar fazla finansal kaynak aktarılsa yapılan bu yatırımın gerek topluma gerek bireye dönüşü o kadar yüksek olmaktadır. Türkiye’de eğitim hizmetlerinin maliyetlerinin karşılanabilmesi için gereksinim duyulan finansman kaynakları şunlardır:

- İl özel idarelerinin bütçelerinden ayrılan finansal kaynaklar
- Merkezi yönetim bütçesinden ayrılan finansal paylar
- Bütçeleştirilen gelirler kapsamında eğitime katkı payı gelirleri
- Yurtdışındaki ülkelere ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan burslar, krediler ve bağışlar
- Eğitim hizmetlerinin yürütülmesi için kişilerin ve kuruluşların bağışları
- Okul-aile birliklerinin gelirleri.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Buluç, B. (2006). “Bir Bilim Olarak Eğitimin Ekonomik Temelleri”, **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: M.Ç. Özdemir). Ankara: Ekinoks Eğitim Danışmanlık Hizmetleri, ss.173-189.
- Düğer, İ. H. ve Dulupçu, M. A. (2001). **İktisada Giriş**. (2. Basım). İstanbul: Graphis Yayınları.
- Dünya Gazetesi (2006). **TÜSİAD’dan “Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme” Raporu/ “Zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmalı**. 07.01.2008 tarihinde http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=267390 adresinden alınmıştır.
- Erden, M. (2007). **Eğitim Bilimlerine Giriş**. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ertek, T. (2006). **Temel Ekonomi**. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Gökdere, A. (2004). **Bankacılar İçin Ekonomi Bilgisi**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Hançerlioğlu, O. (1999). **Ekonomi Sözlüğü**. (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hoşgörür, V. (2007). “Eğitimin Toplumsal Temelleri”, **Eğitim Bilimine Giriş**. (2. Basım). (Editörler: Ö. Demirel ve Z. Kaya). Ankara: PegemA Yayıncılık, ss.129-160.

- Izgar, H. (2001). **Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karakütük, K. (2006). "Eğitimin Ekonomik Temelleri", **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: V. Sönmez). Ankara: Anı Yayıncılık, ss.151-185.
- Kavak, Y. ve Burgaz, B. (1994). **Eğitim Ekonomisi Seçme Yazılar**. Ankara: PEGEM Yayınları.
- Kaynak, M. (2005). **Kalkınma İktisadı**. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Korkmaz, A. (2006). "Bir Bilim Olarak Eğitimin Temelleri", **Eğitim Bilimine Giriş**. (6. Basım). (Editör: L. Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayıncılık, ss.93-107.
- McConnell, C. ve Brue, S. L. (2005). **Economics: Principles, Problems and Policies**. (16. Basım). Boston:McGraw-Hill.
- MEB (2007). **2008 Yılı Bütçesine İlişkin Rapor**. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi. 07.01.2008 tarihinde <http://sgb.meb.gov.tr/butce/2008%20Yıl%20Bütçesine%20İlişkin%20Rapor.pdf> adresinden alınmıştır.
- MEB (2007). **Milli Eğitim İstatistikleri 2006-2007**. 23.11.2008 tarihinde http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2006_2007.pdf adresinden alınmıştır.
- Parasız, İ. (2006). **İktisada Giriş**. (8. Basım). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2000). **İktisadın ABC'si**. (4. Basım). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Seyidoğlu, H. (1992). **Ekonomik Terimler Sözlüğü**. Ankara: Güzem Yayınları.
- Şişman, M. (2006). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Taş, S. (2007). "Eğitimin Ekonomik Temelleri", **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: M. Durdu Karşı). Ankara: Pegem A Yayıncılık, ss.137-159.
- Taylor, J. B. (1998). **Economics**. (2. Basım). Boston: Houghton Mifflin.
- Tezcan, M. (2006). "Eğitimin Toplumsal Temelleri", **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: V. Sönmez). Ankara: Anı Yayıncılık, ss.95-118.
- Tural, N. K. (2002). **Eğitim Finansmanı**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ünal, I. (1996). **Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi**. Ankara: Epar Yayınları.
- Üstün, A. (2004). "Ekonomik Yapı ve Eğitim İlişkisi", **Meslek Olarak Öğretmenlik**. (2. Basım). (Editör: C. Celep). Ankara: Anı Yayıncılık, ss.242-267.
- Üstün, A. (2002). "Eğitimin Ekonomik Temelleri", **Eğitim Üzerine**. (Editör: E. Toprakçı). Ankara: Ütopya Yayınevi, ss.241-264.
- Üstünel, B. (2000). **Ekonominin Temelleri**. (8. Basım). İstanbul: Dünya Yayınları.
- Vikipedi (2007). **İzmir İktisat Kongresi**. 25.12.2007 tarihinde <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%BOzmir-%C4%BOKtisat-Kongresi> adresinden alınmıştır.

7

Eğitimin Tarihsel Temelleri

“Gelecek için yetiştirilen vatan çocuklarına, hiçbir güçlük karşısında baş eğmeyerek tam sabır ve dayanıklılık ile çalışmalarını ve öğrenimdeki çocuklarımızın anne ve babalarına da yavrularının öğrenimlerini tamamlaması için her fedakarlığı göze almaktan çekinmemelerini tavsiye ederim. Büyük tehlikeler önünde, uyanan milletlerin kararlarında ne kadar ısrarlı olduklarını tarih doğrulamaktadır. Silahı ile olduğu gibi kafasıyla da mücadele mecburiyetinde olan milletimizin, birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur.”

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1921

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁️ Tarih bilgisinin eğitim açısından taşıdığı önemi kavramak,
- 👁️ Eğitimin Avrupa'daki gelişimini ana çizgileriyle görmek,
- 👁️ Eski Türklerde eğitimin temel özelliklerini açıklamak,
- 👁️ Selçuklu Devleti dönemindeki eğitim kurumlarını tanımak,
- 👁️ Osmanlı Devleti döneminde eğitimde görülen gelişmeleri açıklamak,
- 👁️ Türkiye'de Cumhuriyet döneminde eğitim alanında gerçekleştirilen gelişmeleri özümlemek

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Örnek Olay

Sorun Tanımı

Emekli öğretmen Hulusi Bey'le arkadaşı Hayri Bey öğretmen evinin bahçesinde oturmuş, sohbet ediyorlardı. Söz eski günlere, öğretmenlik yaptıkları günlere geldi. Hulusi Bey, Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmendi. Hayri Bey de sınıf arkadaşıydı. Hulusi Bey, Hayri Bey'e:

- Ne günlerdi o günler, o zamanın zor koşullarında ne kadar iyi öğretmenlik yapıyorduk. Şimdakilere bak, bu çok iyi koşullarda bile eğitimde istenen niteliğe ulaşamıyorlar. Yok canım yok!... Yine bizim enstitüleri açmak gerekir.

Hayri Bey de:

- Haklısın Hulusiciğim, baklısın da durum o kadar kötü değil. Baksana, öğrencileri okula kaydedebilmek için ne güçlükler çekerdik. Şimdi öyle mi? Herkes daha iyi eğitim alabilmek için neler yapıyor... İlköğretim bile sekiz yıl oldu. Biz o zaman bunu düşünemezdik bile... Hatırlar mısın, okuma-yazmayı sökünçe çocuğunu okuldan almak isteyenleri? Biz onlara bilgiyi verebilmek için neler yapardık, şimdi öğrenciler, bilgiyi anında alabilmek için öğretmenlerini bir dakika boş bırakmıyor. Günümüzün çocukları her şeyi bilgisayardan izliyor. Ben yeni öğretmenlerden ve gelecekte çok umutluyum.

Hulusi Bey bu sözler üzerine: "Ben, günümüzdeki eğitimi gerçekten bu yönüyle düşünmemiştim." dedi ve ekledi: "Yine de eğitimde daha iyi olmalıyız. Bunun için de geçmişte yapılanları dikkate alarak daha iyi şeyler yapmalıyız. Çağdaş uygarlık düzeyini yakalamış bir ülke olmanın eğitimden geçtiğini unutmamalıyız."

Anahtar Kavramlar

- Tarih
- Eğitim tarihi
- Pedagoji
- Medrese
- Küttap
- Sıbyan Mektebi
- Abilik
- Enderun Mektebi
- Acemioglanlar Kışlası
- Rüşdiye
- İdadi
- Sultani
- Hendesebane
- Mühendishane-i Bahr-i Humayun
- Tiphane-i Amire
- Mekteb-i Harbiye
- Maarif Kongresi
- Heyeti İlmiye
- Milli Eğitim Şûrası
- Kalkınma planı
- Öğretimde toplulaştırma

İçindekiler

- GİRİŞ
- EĞİTİM BİLİMİ VE EĞİTİM TARİHİ
- AVRUPA'DA EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ
- TÜRKİYE'DE EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ
 - Eski Türklerde Eğitim
 - Selçuklu Devleti Döneminde Eğitim
 - Osmanlı Devleti Döneminde Eğitim
 - Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Eğitim

GİRİŞ

İnsanlığın doğuşundan beri uygarlık düzeyi ne olursa olsun, her toplumda bir eğitim sürecinden söz etmek olanaklıdır. Bu nedenle eğitimin, insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir. Başlangıçta örgün bir nitelik taşımayan, daha çok aile ve çevrede etkileşim yoluyla gerçekleşen bu süreç zamanla kurumsallaşmaya başlamıştır.

Eğitimin kurumsallaşması, başlangıçta dinsel bir nitelik taşımış, eğitimin bugünkü anlamda kurumsallaşması uzun yıllar almıştır. Eğitimin çağdaş anlamda bilimselleşmesi ise özellikle 20. yüzyılın başlarında gerçekleşmeye başlamıştır. Yüzyıllar boyunca rolü, işlevi, kapsamı ve amaçları genişleyen eğitim alanı, geçmişten gelen birikimin de yardımıyla kurumsallaşma ve bilimselleşmede hızla yol almaya devam etmektedir.

Kuşkusuz, eğitimde geçmişte yapılan çalışmaları anlama, bugünkü çalışmalarla karşılaştırma ve eğitim biliminin bugünkü durumunu dün, bugün ve yarın boyutları açısından değerlendirme bakımından eğitimin tarihsel evrimini incelemekte büyük yarar bulunmaktadır. Bu kapsamda, eğitim tarihinin verilerinden yararlanılması, alanda çalışanlara önemli katkılar sağlamaktadır.

Bu ünite, önce tarih bilgisinin eğitim açısından taşıdığı önem üzerinde durulmuş, sonra Avrupa’da eğitimin tarihsel gelişimine değinilmiş, son aşamada ise eğitimin Türkiye’deki gelişimi; eski Türkler, Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde eğitim başlıkları altında ele alınmıştır.

EĞİTİM BİLİMİ VE EĞİTİM TARİHİ

Eğitim sorunları, çeşitli alanların etkileşiminden doğan çok boyutlu ve karmaşık bir yapı içermektedir. Bu çok boyutlu ve karmaşık yapı, sorunların nesnel (objektif) yaklaşımla çözümünü için çeşitli bilim dallarından yararlanmayı gerektirmektedir. Bu nedenle, eğitim sorunlarının çözümünde değişik bilim dallarından yararlanılmaktadır.

Tarih, “İnsanın aklını kullanmak yoluyla çevresini anlamak ve onu etkilemek için yaptığı bir savaşımdır.” ya da “İnsanın geçmişteki davranış ve çabaları ile ilgili bir bilim dalıdır.” gibi değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. Yapılan tanımlardan yola çıkarak tarihi, sosyal gerçeğin ve toplumun kesintisiz oluşumunu inceleyen bir bilim dalı olarak nitelendirmek olanaklıdır.

Tarihin değişik işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevler şöyle sıralanabilir (Öksüzoglu, 1999, s.109):

- Geçmiş ve bugünü anlama, sürekli bir akış içinde yaşadığımızı hissettirme, evrim kavramına ulaşma, neden-sonuç ilişkisini bulma
- Toplumu çözümleme ve anlamaya yardımcı olma
- Ulusal kimliği bilme ve ona sahip çıkma bilinci oluşturma

Tarihin, genelde, bugünü daha iyi değerlendirebilmek için geçmişte meydana gelen sosyal, siyasal ve ekonomik olayların neden ve sonuçları üzerinde durarak günümüzle karşılaştırma yapma ve bireylerde düşünme, araştırma, karşılaştırma, değerlendirme vb. yetenekler geliştirme işlevlerinden söz edilmektedir.

Bu açıdan tarih öğretiminin değişik yararları bulunmaktadır (Paykoç, 1991, ss.29-30):

Sosyal bilimler içinde önemli bir yeri olan tarih, insanlığın yıllardır sürdüre geldiği olgu ve olayları incelemektedir. Böylece geçmiş, bugün ve gelecek tarih zinciri içinde birbirine bağlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında gerek sosyal bilimlerin gerekse tarih alanının ortak yönünün insan, çevre ve toplum değişimini incelemesi olduğu söylenebilir.

Tarih öğretimi;

- Bireyin insanlık tarihinde kökenlerini aramasına ve geçmişle gelecek arasında bir süreklilik içerisinde kendini görmesine yardım eder.
- İnsanın doğası ile ilgili geniş bir görüş açısı geliştirmesine katkı sağlar.
- Bireyin belli bir dünya görüşü oluşturmaya ve uluslararası anlayış geliştirmesine katkı sağlar.
- Geçmişte insanlar tarafından yapılan hataları görmeyi sağlar.
- Çağdaş sosyal, siyasal ve ekonomik sorunların nedenlerini araştırmayı ve anlamayı sağlar.
- Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine katkı sağlar.
- Sosyal Bilimler alanının öğretiminde önemli bir rol oynar.
- Öğrencilerin uygarlığın yararlarını anlayıp değerlendirmelerine yardım eder.
- Öğrencilerin birçok yazınsal eseri tanınmasına olanak sağlar.
- Öğrencilerin insanlığın elde ettiği başarılarla tanışmalarına olanak verir.
- Öğrencilerin geçmişte ortaya çıkmış olan büyük düşüncelerin bugün uygulanışını gözlemesine yardım eder.
- Bir insanın toplumu anlayabilmesi için gerekli olan temeli oluşturmaya yardım eder.
- Değerleri ve inançları inceleyebilmek için çok iyi bir kaynak olabilir.
- Öğrencilerin, toplumu ve insan davranışlarını incelemede düzenleyici bir role sahip olan kronolojiyi benimsemelerine katkıda bulunur.
- İnsana entellektüel bir mutluluk yaşama olanağı sağlar.

Kuşkusuz, kendimizi tanımak, dünya içinde hangi konumda olduğumuzu ya da olabileceğimizi, neler yaptığımızı ve yapabileceğimizi anlamak, değerlerimizi ortaya çıkarıp onların üzerinde nasıl yükselebileceğimizi kavramak ve toplumsal değişimin çizgisini görmek açısından tarih öğrenmek zorunludur (Öksüzöğlu, 1999, s.110). Tarih öğrenmenin yararları özetle dört başlık altında toplanabilir (Polat, 1998, s.17-18)

1. *Tarih bilinci ve sosyokültürel değişim sürecini kavrama:* Tarih öğretimi yoluyla, toplumun değişim süreci kavratılarak bireylere tarih bilinci kazandırılır. Tarihin değişim aşamalarını ve değişimin yönünü bilimsel bir tarih anlayışı ile öğrenen birey, doğanın ve toplumun insanlık yararına değiştirilmesi gerektiğini kavrar ve gerektiğinde bunu eyleme dönüştürür.
2. *Ulusal tarih bilgisi edinme:* Tarih bireylere, ülkesinin dünya tarihi içindeki önemini, devletler ailesi içindeki yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri ve dünya kültür ve uygarlığının gelişmesindeki rolünü kavratarak onların ulusal duygularını geliştirir ve bilinçli bir ulusal tarih anlayışı geliştirmelerine katkıda bulunur.
3. *İnsanlık tarihi bilgisi edinme:* Tarihi süreç içinde herhangi bir toplumun edindiği çeşitli deneyimler, gerçekleştirdiği girişimler ve elde ettiği başarılar, insanların ortak olarak yararlanacakları değerlerdir. Bu nedenle, tarih öğrenen bireyler, insanlığın tarih boyunca oluşturduğu değerleri benimseyerek onları geliştirme sorumluluğu kazanırlar.
4. *Tarihsel düşünme yeteneği kazanma:* Bilimsel bir anlayışla tarih öğrenen birey, doğayı ve toplumu nesnel bir yaklaşımla yorumlama gücü kazanır. Bu yönüyle tarih öğretimi bireylerin araştırma, yargılama, yorumlama ve eleştirel düşünme gibi becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir araçtır.

Eğitimin tarihsel temellerinin incelenmesi; geçmişte eğitim alanında ne gibi etmenlerin söz konusu olduğunu, neler yapıldığını, hangi düşüncelerin egemen ol-

duğunu ve kısaca bugüne nasıl gelindiğini ortaya koymaktadır. Başka bir anlatımla, eğitim alanını daha iyi tanıyabilmek, eğitimde gerçekleştirilen gelişme ve atımları daha iyi anlayabilmek ve eğitim sorunlarının nedenlerini kavrayabilmek için eğitimin tarihsel temellerini incelemek gerekmektedir. Bu incelemeyi eğitim tarihi bilim dalı yapmaktadır.

Eğitim tarihi, eğitimsel geleneğin köklerini, geçmişteki toplumsal ortamın koşullarına göre değerlendirerek günümüze yansıtmaya çalışan bir bilim dalıdır. Eğitim, gerek sistem gerek içerik olarak kendini yenilerken eğitim tarihinin bulgularından yararlanır. Böylece eğitim, gerek geçmişte düşünülen yanlışlara düşmemeye çalışır gerekse eğitimin kültürel birikiminden hangilerinin saklanıp hangilerinin değiştirilmesi gerektiğini kararlaştırırken eğitim tarihinin bulgu ve önerilerden yararlanır (Başaran, 1984, s.34). Buradan hareketle eğitim tarihinin, geçmiş çağlarda oluşan ulusal ve uluslararası eğitim çalışmalarını inceleyerek ve değerlendirerek bugünün eğitimine ışık tutmaya çalışan bir bilim dalı olduğu söylenebilir.

Eğitim tarihi, geçmişte eğitim, öğretim ve öğrenme konularında neler yapıldığını, kimlerin neler yaptığını, eğitimdeki yaklaşım, yöntem ve tekniklerin nasıl bir gelişme ve değişim çizgisi izlediğini ve bu gelişme ve değişimlerin neden kaynaklandığını açıklamaya çalışır (Öksüzöğlu, 1999, s. 112). Bu bağlamda, Türkiye’de olduğu kadar başka ülkelerde de eğitim alanındaki gelişmelerin neler olduğunu nasıl tarihsel bir çizgi izlendiğinin, hangi programların hangi gerekçelerle oluşturulduğunun ve bunlardan hangilerinin başarılı, hangilerinin başarısız olduğunun bilinmesi eğitim politikalarının oluşturulmasına ışık tutmaktadır (Ünal ve Ada, 1999, s. 175). Kuşkusuz böylesine bir çözümleme, öğretmenlerin günümüz eğitim uygulamalarını daha iyi değerlendirmelerine, eğitimde yapılan atımları daha iyi yorumlamalarına ve eğitim sorunlarına daha bilimsel bir yaklaşım sergilemelerine yardım etmektedir.

Eğitim tarihi: Eğitimsel geleneğin köklerini, geçmişteki toplumsal ortamın koşullarına göre değerlendirerek günümüze yansıtmaya çalışan bir bilim dalı.

Eğitimin tarihi temellerinin öğrenilmesi öğretmenlere ne gibi yararlar sağlayabilir?

SIRA SİZDE

AVRUPA’DA EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Çağlar boyunca eğitim; sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olguların dinamizmine koşut bir görünüm izlemiştir. Bu bakımdan Avrupa’daki eğitimin tarihsel gelişiminin, eğitime etki eden bu etmenlere koşut olarak belli dönemler içinde incelenmesinde yarar olacaktır.

Eski Yunan uygarlığı, Batı uygarlığının temeli ve esin kaynağı olmuştur. Nitekim “pedagoji”, eski Yunancadan günümüze ulaşan bir sözcüktür. Eski Yunan’da halk, köle ve asiller olmak üzere ikiye ayrılmıştı ve eğitim yalnızca asillere özgüydü. Asiller, söylev verme, güzel konuşma, oyun ve beden eğitimi gibi etkinliklerle uğraşırken öteki tüm işler kölelerce yapılırdı. Örneğin; çocuklarla ilgilenen, onları gezdiren ve okula götüren kölelere “pedagog” adı verilirdi (Varış ve diğerleri, 1991, s. 156). Müzik ve beden eğitimi gibi iki temel öge üzerine temellenen eski Yunan’da eğitim, toplumsal sınıf olgusuna dayalı biçimde yürütülmüş; soylular, din adamları ve savaşçılardan oluşan üst sosyal sınıfa giren kişilerin çocuklarının eğitim gereksinimlerinin öncelikle karşılanması yoluna gidilmiştir. Eğitim, iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlamıştır.

Roma döneminde eğitimin temel özelliği, söyleve (hitabeye) önem verilmesidir. Roma eğitimi, eski Yunan kültüründen etkilendiği için, eski Roma eğitiminin de amacı iyi vatandaş yetiştirmektir. Romalı düşünürler, bireysel eğitimi ön plana çıkardıklarından bu dönemde eğitimde insanın bireysel gelişimine önem verilmiştir.

Eski Yunan düşünürleri Sokrates, Eflatun ve Aristo eğitime önem verilmesini istemişler, özellikle soyluların eğitim görmesini savunmuşlardır; çünkü, erdem soylulara özgüdür. Ayrıca, eğitim bir devlet görevidir.

Orta Çağ eğitiminin temel özelliği katılık ve dine aşırı bağlılıktır. Eğitim, dini geleneklere koşut bir uygulamayla yürütülmüştür. Hristiyanlığın eğitim üzerindeki bu etkisi tüm Orta Çağ boyunca süregelmiştir.

Orta Çağ'da Hristiyanlığın etkisiyle eski Yunan ve Roma'nın eğitim anlayışı değişmiştir. Kiliseler ve din adamlarının etkisiyle tüm Orta Çağ boyunca yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi eğitimde de dini eğilimler egemen olmuştur. Böylece, eğitimde dini bir anlayış egemen olmaya başlamıştır. Daha önceleri iyi vatandaş yetiştirmek olan eğitimin amacı, Hristiyanlığın yoğun etkisiyle dindar bireyler yetiştirmek olarak değişmiş; din ve Tanrı merkezli bir eğitim anlayışı gelişmiştir. Orta Çağ'da eğitimin, bilimin dinsel açıdan yorumlaması olan iskolastiğin etkisiyle zaman zaman geriye gittiği, zaman zaman da mevcut düzeni korumaya çalıştığı görülmüştür (Varış ve diğerleri, 1991, s. 156; Sönmez, 2006, s. 35).

SIRA SİZDE

2

Rönesans döneminde eğitimin de içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik olgular, felsefenin içinde değerlendirilmiştir. Bu nedenle sosyal bilimlerin, dolayısıyla eğitimin bilimsel olarak gelişmesinin geciktiği söylenebilir.

Orta Çağ boyunca dünya yaşamında "Tanrı'nın egemenliği temeldir." anlayışına karşı gelişen "insancıl eğitim" düşüncesi, İngiltere, Almanya ve İtalya gibi ülkelerde etkili olmuştur.

Orta Çağ eğitiminin temel özelliği ne olmuştur?

Rönesans'la birlikte eski Yunan'daki kültür ve eğitim anlayışı yeniden canlanmış; yeni bir edebiyat, sanat, mimari ve fen gelişmiştir. Kültür ve düşüncede yenisinden doğuş anlamına gelen Rönesans'la birlikte eğitimde din anlayışının etkileri azalmaya, kültür ve sanat ağırlık kazanmaya başlamıştır. Rönesans döneminde insan aklının üstünlüğünün vurgulanması, olay ve olguların daha akılcı yollarla incelenmesi girişimlerini başlatmıştır. İnsan aklı, yönünü daha çok doğa olaylarının aydınlanmasına çevirmiştir (Varış ve diğerleri, 1991, s. 159). Rönesans eğitiminin temel özelliği, bireyi ve onun bireysel gelişimini vurgulamasıdır (Erden, 2005, s.131). Rönesans döneminin eğitimdeki önemli özelliklerinden biri de insanların topluluklar halinde eğitilmesini bir gereksinim olarak vurgulamasıdır (Yılman, 2003, s.25).

Rönesans döneminde, 1348 yılında Floransa'da ilk üniversite kurulmuş, özellikle matbaanın icadı, bu dönemin eğitim anlayışının yayılmasında etkili olmuştur. Rönesans düşüncesi, Orta Çağ'ın dogmatizmi ve iskolastik düşüncesine karşı çıkarak insana değer vermiştir. Bu dönemde Hollanda'da Erasmus'un ortaya attığı insancıl (hümanist) eğitim anlayışı, Avrupa ülkelerinde yaygınlaşmıştır.

SIRA SİZDE

3

Rönesans düşüncesinin eğitime yansımaları nasıl olmuştur?

17. ve 18. yüzyıllarda, yöntem bilimin de katkılarıyla, doğa bilimleri hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu yüzyıllar, yöntem çağı olarak kabul edilmektedir. Başta Descartes olmak üzere bu yüzyılın düşünür ve eğitimcileri özellikle "yöntem" üzerinde durmuşlardır. Yöntemin uygulandığı başlıca alan ise "öğretim" olmuştur. Bu kavram o yıllarda pedagojinin önemli bir uğraşı alanı olmuştur (Varış ve diğerleri, 1991, s. 160).

18. yüzyılın büyük eğitimcilerinden biri olan Jean Jack Rousseau (1712-1778), eğitimde bireyin hak ve yeteneklerinin gelişmesini savunmuş ve çocuğa saygı gösterilmesini istemiştir. Rousseau, çocuğun toplum baskısından uzak, özgürce yetiştirilmesini; çocuğun bireysel özelliklerine saygı gösterilmesini ve onların ilgilerine göre eğitilmelerini istemiştir. Rousseau'nun izinden giden John Basedow (1724-1790), Rousseau'nun görüşlerini uygulamaya çalışmış; Rousseau'nun "aşırı bireyci" görüşünü, "topluma uyum gösteren birey yetiştirme" görüşü ile birleştirerek bireyle toplum arasında denge kurmaya çalışmıştır.

Gerek Rousseau gerekse Basedow'un öğrencileri tanıma ve anlama üzerinde durması, eğitimin psikolojik temellerine eğilmeyi sağlamıştır. Bu yaklaşımın öncüleri J. H Pestalozzi, John F. Herbart ve Frederic Froebel'dir. Bu üçlü 18. ve 19. yüzyıllarda eğitim biliminin gelişmesine önemli katkılar sağlamışlardır. Avrupa'da endüstrileşme öncesi dönem olarak nitelenen ve 19. yüzyıla değin süren dönem; sos-

yal, kültürel, ekonomik ve politik açıdan çalkantılarla geçen bir dönemdir. Bu yıllarda eğitimde birbirine karşı sayılabilecek eğitim görüşleri ortaya çıkmıştır. Eğitimde kimi zaman sosyal ve bireysel bakış açılarının çatıştığı, kimi zaman da birbirine koşut bir görünüm izlediği görülmüştür (Varış ve diğerleri, 1991, s. 161). Bu dönem eğitimcilerine göre çocuk, eğitimcilerin elinde şekillenmesi gereken “boş bir levha” olarak görülmüş; bu nedenle, çocukların kötü olarak nitelendirilen özelliklerinin yanlış eğitim ya da kötü toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullardan kaynaklandığı düşünülmüştür. Ayrıca bu dönemde, eğitimin ayırt edici özelliklerinden biri laik ve ulusal bir eğitim sistemini hedeflemiş olması ve eğitimin, devletin vatandaşlarına sağladığı bir hak ve hizmet olarak görülmesidir (Erden, 2005, s. 133).

Nitekim, Pestalozzi (1746-1827) eğitimin, çocuğun yeteneklerinin doğal ve ahlaki bir biçimde gelişmesi olduğunu vurgulayarak eğitimin bireysel temellerini öne çıkarmış ve öğretim yöntemlerinin çocuğun gelişim özelliklerine göre uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Buna karşılık Herbart (1776-1841), Rousseau’nun topluma karşı olan görüşünü benimsememiş ve eğitimin amacının, çocuğun toplumsal düzene uyumu olduğunu ileri sürmüştür. Herbart, eğitimdeki gelişmelerin ancak deneysel ve bilimsel bir tutumla sağlanabileceğini savunarak eğitimin bilimselleşmesine önemli bir katkıda bulunmuştur. Frobel (1732-1852) de eğitim yoluyla bireyin kişiliğinin geliştirilmesi üzerinde durmuş, yaparak ve yaşayarak öğrenmenin önemini vurgulamıştır (Varış ve diğerleri, 1991, s. 160).

Endüstri Çağı olarak nitelenen 19. yüzyıl, Avrupa ülkelerinin tarıma dayalı üretimden endüstriye dayalı üretime geçtikleri bir dönemdir. Endüstrileşme, toplum yaşamının her aşamasında olduğu gibi eğitimde de köklü sayılabilecek değişikliklere neden olmuştur. Endüstri çağında, kitle eğitimi, eğitimin çalışma yaşamının gereksinimlerine göre yeniden düzenlenmesi, ulus devlet ve liberal ekonomi kavramları öne çıkmıştır (Erden, 2005, s.134).

Bu dönemin önemli eğitimcileri arasında yer alan Maria Montessori (1870-1952)’ye göre çocuk, özgür bir ortamda gelişmelidir. Çocuğun özgür sayılması ise başkalarından yardım almaksızın kendi kendine bir şeyler yapabilmesidir. Montessori çocuğun ne yaptığını kavraması ve kendi başına çalışmasına “kendi kendine öğrenme” demiştir. Kendi kendine öğrenmede öğrencilere özgürce etkinlikte bulunma fırsatı verilmeli ve araç-gereçlerle bu etkinlik desteklenmelidir.

Montessori’ye göre çocukların özgürlüğü, eğitimin odak noktası olmalıdır. Çünkü, özgürlük demek eylem demektir (Ünal ve Ada, 1999, s. 198). Montessori’nin bu geniş özgürlük anlayışı yoğun eleştirilere uğramıştır. Ancak, bu anlayış, öğrencilerin bireysel gelişim ve yetenekleri göz önüne alınarak daha etkili öğretim yöntemlerinin kullanılması gereğini ortaya koyması bakımından önemli bir işlev görmüştür. Aynı dönem eğitimcilerinden Ovide Decroly (1871-1932) de öğrencilerin bireysel gelişim ve yeteneklerinin önemini vurgulamıştır. Ona göre, gelişme sürekli olduğundan çocuk her yaşta değişik gelişim özellikleri gösterir. Çocuklar aynı yaşta bile olsalar farklı gelişim özellikleri gösterirler ve her yaşın kendine özgü ilgi alanları vardır. Eduardo Claparede (1873-1940)’e göre de, çocukların bireysel farklılıklarını göz önüne almak gerekir. Yaptığı bir konuşmada: “Çocuklarımızın ayaklarına kafalarından daha çok önem veriyoruz. Çünkü ayakkabı alırken ayaklarının büyüklüğüne dikkat ediyoruz.” diyerek bu görüşünü çarpıcı bir biçimde dile getirmiştir. Eğitimin bilimsel temellere dayanmadığını; oysa, eğitime hak ettiği değeri ancak bilimsel yaklaşımla kazandırabileceğini ileri süren Claparede, eğitimde reform yapılmasını önermiştir. George Kerscheinstainer (1854-1932) ise vatandaşlık eğitiminin önemi üzerinde durmuş ve eğitimin amacının vatandaşlık ol-

Endüstri Çağı’nda eğitimde ortaya atılan yeni görüş ve uygulamalar, eğitimin bilimsel temellere dayalı bir uğraş alanı olmasına katkıda bulunmuştur.

duğunu ileri sürmüştür. Kerscheinstainer, üretici, yaratıcı ve meslek sahibi kişiler yetiştirmenin gereğini vurgulamış; bu anlayışıyla “üretici okul” ya da “etkinlik okulu” düşüncesinin yaratıcısı ve izleyicisi olmuştur.

Sonuç olarak, sözü edilen tüm bu düşünce ve uygulamalar, eski çağlardaki pedagoji anlayışından çağdaş eğitim kavram ve uygulamalarına geçişte, eğitimin bilselleşmesi kapsamında gerçekleştirilen birleşimler (sentezler)’dir. Tüm bu gelişmelerle bugün eğitim, kendisine özgü sağlam bir kavramsal yapısı olan ve sorunların çözümü için pozitif bilimlerin yöntemlerini kullanan önemli bir bilim alanıdır.

TÜRKİYE’DE EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de eğitimin tarihsel gelişimini eski Türkler, Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti ve nihayet Cumhuriyet dönemi olmak üzere dört başlık altında toplamak olanaklıdır.

Eski Türklerde Eğitim

Türklerin ilk anayurdu Orta Asya’dır. Türklerin tarihi M. Ö. 3. yüzyıla kadar derinleşmektedir. Orta Asya’da sırasıyla Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar olmak üzere üç büyük Türk devleti kurulmuştur. Orta Asya’nın coğrafi koşulları orada yaşayan Türklerin yaşam biçimini etkilemiştir.

Hunlar, yerleşik yaşamı olmayan, göçebe halinde yaşayan ilk Türk topluluğudur. Yerleşik bir yaşamı olmayan Hunların, sınırlardan gelecek saldırılara karşı uyanık, güçlülere karşı dayanıklı, sorumluluk sahibi, disiplinli, itaatli, yürekli ve cesur olmaları gerekmiştir. Eğitim de bu özelliklere sahip bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Bunların yanı sıra hayvancılık, dokumacılık, madeni eşya yapımı ve el zanaatları Hunlarda eğitimin temel konuları arasında yer almıştır (Varış ve diğerleri, 1991, s. 160). Bu nedenle, Hunlarda mesleki eğitime önem verilmiş, el sanatları alanında önemli eserler ortaya konmuştur (Yılman, 2003, s.34).

Hunların devlet yönetimlerinde ve sosyal yaşamlarında töre, önemli bir yer tutmuştur. Töreye göre hakana itaat etme, yiğit, cesur ve cömert olma, ana-baba ve büyüklere saygı gösterme, küçükleri koruma ve sevmeye, bağımsız ve özgür olma, yoksul ve güçsüzün yanında olma, sözünde durma, dayanışma, paylaşma ve danışma istenen özelliklerdir. Töre gereğince çocukların güçlü ve iyi birer asker olmalarının yanı sıra onlara, toplumun benimsediği bu davranışların kazandırılması da eğitimin önemli işlevleri arasındadır.

Göktürklerin yaşam biçimi Hunların yaşam biçiminden farklı değildi. Bu nedenle Göktürklerin eğitim anlayışı ve uygulamaları Hunlarınkine benzer özellikler göstermiştir. Göktürklerde de eğitim, töre gereğince gerçekleştirilmiştir. Ancak, Göktürklerin 38 harfli gelişmiş bir alfabeye sahip olmaları, onların örgün bir eğitime sahip olduklarını düşündürmektedir (Akyüz, 2001, s.11). Göktürklerde, Orhun Yazıtları’nda da belirtildiği gibi, eğitime egemen olan temel değerler; bilgelik, alp-lik, kahramanlık, bağımsızlık ve halkın mutluluğunun sağlanmasıdır.

Uygurlar, Göktürkler gibi bir alfabeye sahiptiler. Uygur Alfabesi adı verilen bu alfabe ile Uygurlar yazılı eserler vererek zengin bir edebiyat oluşturmuşlardır. Okur-yazarlık ve bilgi düzeyleri bakımından Göktürklerden daha iyi durumdaydılar. Uygurlar, kentlere yerleşerek yerleşik yaşama geçmişler ve eski Türk inanışlarını bırakıp Maniheizm dinini kabul etmişlerdir. Uygurlar, yerleşik yaşama geçmeleri ve din değiştirmeleri bakımından Göktürkler ve Hunlardan farklı özellikler göstermişlerdir. Uygurlarda sözlü töre bilgisi yerini zamanla yazılı bilgilere bırakmıştır.

Uygurlar, Hunlar ve Göktürklerden hangi bakımlardan farklılık göstermektedir?

SIRA SİZDE

Eski Türklerde eğitimin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Orta Asya'daki coğrafi koşullar, Türklerin yaşama biçimi ile eğitim anlayış ve uygulamalarını etkilemiştir.
- Eski Türklerde eğitimde yiğitlik, cesaret, bilgelik, kahramanlık, itaat önemli değerler olarak benimsenmiştir. Eğitim yoluyla hem cesur hem bilge olan alp insan tipi yetiştirmeye önem verilmiştir.
- Eski Türklerde çocukların eğitiminde töre önemli bir rol oynamıştır. Töre, çocukların güçlü ve iyi birer asker olarak yetiştirilmesini öngörmüştür.

Selçuklu Devleti Döneminde Eğitim

M.S. 840 yılında Karluk Türkleri, Uygurlar'ın egemenliğine son vererek Karahanlı Devleti'ni kurmuşlardır. Türkler bu dönemde din olarak İslamiyeti kabul etmişlerdir. Türklerin İslamiyeti kabul etmeleriyle birlikte yaşam biçimlerinde köklü değişiklikler olmuştur. İslam dininin okumaya, bilgiye, bilime ve bilim adamına büyük değer vermesi, Karahanlılar döneminde bilim ve kültür yaşamının gelişmesine yol açmıştır. Semerkant, Taşkent ve Buhara gibi kentler birer kültür merkezi olmuş; Farabi, İbni Sina, Biruni, Kaşgarlı Mahmut ve Ahmet Yesevi gibi kimi önemli kişiler yetişmiştir.

Selçuklu Devleti döneminde eğitime büyük önem verilmiştir. *Medreseler*, bu dönemde kurulmuş örgün eğitim kurumlarıdır. İlk medreseler 1040 yılında Tuğrul Bey tarafından Nişabur'da açılmış; bunu Alparslan döneminde, 1067 yılında açılan Nizamiye Medreseleri izlemiştir. Hızla genişleyen imparatorlukta memur gereksinimini karşılama, İslamiyeti yeni benimseyen Oğuzların inançlarını pekiştirme, dönemin aşırı mezhep propagandalarına karşı koyma ve din adamı yetiştirme, yoksul ve yetenekli öğrencileri topluma kazandırma gibi nedenler, medreselerin hızla yaygınlaşmasını sağlamıştır. Medreselerin programlarında dinsel, yazınsal, felsefi derslerin yanı sıra pozitif bilimlere de yer verilmiştir.

Selçuklular, medreselerin yanı sıra ilköğretim düzeyinde de kurumlar açmışlardır. *Kütüphane* adı verilen bu kurumlarda okuma-yazma, aritmetik gibi temel bilgiler öğretilir ve din eğitimi gerçekleştirilirdi. Kütüphaneler genellikle camilere bitişikti. Medreseler ve kütüphanelerin dışında Selçuklular, şehzade ve sultanlara danışmanlık yapmak, onlara eğitim vermek amacıyla deneyimli hocalardan yararlanmışlardır. *Atabek* adı verilen bu kişiler, şehzadelerin yanında görevlendirilir ve onlara her konuda rehberlik ederlerdi. Atabeklik çok önemli bir görevdi ve atabek, yüksek bir statüye sahipti (Şişman, 1999, s. 43).

Selçuklular döneminde ortaya çıkmış önemli bir eğitim kurumu da Ahilik'tir. Ahi, kardeş anlamına gelen bir sözcüktür. Ahilik, mesleki ve dini nitelikte bir lonca kurumu olup küçük esnaf, sanatkâr, usta, kalfa ve çıraklara meslek öncesinde ve meslek içinde yetişme olanağı sağlayan bir meslek eğitimi sistemidir (Akyüz, 2001, s.49).

Çırak, kalfa, usta aşamalarını içeren Ahilik sisteminde, yeterlik ve yeteneğe büyük önem verilirdi. Usta olmak için sınavdan geçmek gerekirdi. Ahilik'te meslek eğitimi iş yerlerinde; ahlaki eğitim ise iş dışında, örgütün toplantı yerlerinde gerçekleştirilirdi. Bu eğitimi verenlere muallim, pir ya da ahi adı verilirdi. İslam dininin ve tasavvuf akımlarının el emeği ve alın terine büyük önem vermesi, bu sis-

Medreselerde, ilköğretimden yükseköğretime değin aşamalı bir eğitim uygulanıyordu. Gelir kaynakları vakıflarca karşılanan medreselerde öğrenciler, burslu ve yatılı olarak öğrenim görüyorlardı.

Ahilik anlayışı; küçük esnaf usta, kalfa ve çırakların mesleki dayanışmalarını, mesleklerini dürüstçe ve özenli bir biçimde yapmalarını ve meslekleriyle ilgili olarak en iyi biçimde eğitilmelerini sağlamayı amaçlamaktaydı.

temin meslek üyeleri arasında olduğu gibi, toplum yaşamında da kolayca benimsenmesi ve örgütlenmesini sağlamıştır.

SIRA SİZDE

5

Selçuklu Devleti'nde hangi eğitim kurumları bulunmaktaydı?

Osmanlı Devleti Döneminde Eğitim

Gerek Selçuklu ve gerekse Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim; devlet işlerinden ayrı, vakıflara bağlı bir hizmet olarak yürütülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nda dört farklı eğitim kurumundan söz edilebilir (Varış ve diğerleri, 1991, ss. 142-143; Sözer, 2007, ss.3-5).

Sıbyan Mektepleri: İlköğretim düzeyindeki bu okullar, vakıflarca kurulur ve giderleri de yine vakıflarca karşılanırdı. Mahalle mektebi olarak da adlandırılan bu okullar zorunlu değildi. 6-12 yaşındaki kız ve erkek çocuklar 3-4 yıl süreyle bu okullara devam ederlerdi. Bu okulların amacı, genel olarak çocuklara temel düzeyde okuma-yazma ve aritmetik öğretmekti. Sınıf sistemi yoktu ve öğrenciler bireysel başarılarına göre ilerlerdi.

Medreseler: Selçuklular zamanında kurulan medreseler, Osmanlılar zamanında da devam etmiştir. Medreseler, Osmanlı İmparatorluğu'nun yaygın ve önemli öğretim kurumlarıydı. Kendi içinde ilk, orta ve yüksek basamaklara ayrılan bu okulların programlarında, hem İslami hem de pozitif bilimler yer almaktaydı. Ancak, İslami bilimler daha çok rağbet görmekteydi. Medreselere sıbyan okullarını bitirenler ya da kendi kendini özel olarak yetiştirmiş ve özel öğrenim görmüş erkek öğrenciler gitmekteydi. Kız öğrenciler medreselere alınmazdı.

Medreseler, özellikle Avrupa'nın eğitim ve bilimde atılım yaptığı dönemlerde yenileşmeleri izleyememiştir. Programlardan pozitif bilimlerin çıkarılması ve yenileşme girişimlerinin yapılmaması, medreseyi yozlaştırmıştır. Medresenin o yüzyıllarda Avrupa'da çağdaş olarak kabul edilen yaklaşımlara kapalı kalması ve bunda ısrarcı olması toplumu, programlarında pozitif bilimlere yer veren, "mektep" adını verdikleri yeni okullar açmaya yöneltmiştir. Ancak, bu durum, medreselerle Doğu'yu, mekteplerle Batı'yı izleyen iki farklı anlayışın doğmasına neden olmuştur. Çağın gelişmelerine karşı uzun bir süre direnen medreseler, zamanla tümüyle kapanmıştır.

Enderun Mektebi: Saray, ordu ve hükümet işlerinde çalışacak yönetici ve devlet adamı yetiştirmek için saray içinde kurulan okuldur. 1455 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından kurulmuştur. Okul, 6 odadan oluşuyordu ve her oda, saraydaki değişik işlere eleman yetiştiriyordu. Programlarında resim, müzik, süsleme vb. kültür sanat etkinlikleri, spor etkinlikleri, protokol kuralları gibi etkinliklere yer veriliyordu. Enderun mektebi, pek çok devlet adamı, şair, yazar, mimar, kazasker vb. yetiştirmiş, 1909 yılında kapatılmıştır.

Acemioğlan Kışlaları: Devşirme sistemi gereğince Hristiyan çocuklarının yeniçeri olarak yetiştirilmek üzere eğitildiği eğitim kurumlarıdır. Devşirme yoluyla toplanan çocuklar, Türk aileleri yanında Türk olarak yetiştirildikten sonra devlete sadık askerler olması için Acemioğlan kışlasına verilir. Bu okullarda, okuma-yazma ve din bilgisi öğretilir; spor ve askerî öğretim yaptırılırdı. Özenle yapılan bir seçme sınavından sonra, öğrencilerin bir bölümü Enderun mektebine alınır.

16. yüzyılla birlikte Avrupa'nın felsefe, bilim ve teknolojiye hızla ilerlemesi, Osmanlı İmparatorluğu'nu etkilemiştir. Siyasal ve ekonomik olarak hızla gerilemeye başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nda yenileşme eğilimleri gözlenmeye başlamış;

özellikle askerî alandaki başarısızlıklar, orduda yenilik yapma gereksinimini gündeme getirmiştir. Bu nedenle, ordunun yenileşmesine öncelik verilmiş, ilk yenileşme girişimleri orduda başlamıştır. Orduda çağdaş eğitim kurumu açma girişimleri doğrultusunda; Hendesehane (Topçu Okulu), Mühendishane-i Bahr-i Humayun (Askeri Deniz Okulu), Tıphane-i Amire (Askeri Doktor Okulu) ve Mekteb-i Harbiye (Harp Okulu) gibi kimi okullar açılmıştır (Varış ve diğerleri, 1991, s. 144; Fidan ve Erden, 1998, s.198; Sönmez, 2006, s. 35; Sözer, 2007, s.5).

16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitimde yenileşmeye neden gereksinim duyulmuştur?

SIRA SİZDE

6

Askeri alandaki bu yenilikler sivil alanda da kendini göstermiş, dinsel eğitim veren kurumların yanı sıra Batılı anlamda çağın gereksinimlerine uygun okullar açılmaya başlanmıştır. Rüşdiye Mektepleri, bu dönemde açılan sivil eğitim kurumlarıdır. Rüşdiyeleri, idadiler ve sultaniler izlemiştir. Rüşdiyeler, sıbyan mektebini bitirenlere yönelik dört yıl süreli; idadiler, dört yıllık rüşdiye üzerine üç yıl süreli ve sultaniler, rüşdiyelerin üzerine altı yıl süreli ortaöğretim kurumlarıydı. Özellikle, idadi ve sultanilerin programlarında din ağırlıklı dersler yer almamıştır (Sözer, 2007, ss.7-8).

Bu dönemde II. Mahmut'un bir fermanı ile *ilköğretim zorunlu* duruma getirilmiştir. 1845 yılında Maarif-i Umumiye Nezareti (Genel Okullar Bakanlığı), 1848'de de Darül Muallimin-i Ali (Yüksek Öğretmen Okulu) kurulmuştur. Darülfünûn (İstanbul Üniversitesi) da bu dönemde açılmıştır. Bunların yanı sıra Ziraat Mektebi, Orman Mektebi, Mekteb-i Mülkiye yine bu dönemde açılmış öteki sivil eğitim kurumlarından kimileridir.

1908-1918 yıllarını içeren Meşrutiyet döneminde, eğitim alanında gelişmeler süregelmış, yeni düşünce ve görüşler ortaya çıkmıştır. 1913 yılında çıkarılan "Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-u Muvakkati" (Geçici İlköğretim Yasası) ile eğitim yaşamında yeni düzenlemeler yapılmış, değişik öğretim basamaklarında yeni okullar açılmıştır.

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti döneminde eğitimde örgütlenme, düzenleme ve uygulamalarla ilgili olarak gerçekleştirilen girişimler, istenen düzeyde olmamıştır. Eğitim alanında Batı dünyasındaki gelişmelere koşut iyileştirmeler yapılamamış, siyasal ve toplumsal çalkantılar eğitimdeki gelişmelere engel olmuştur. Bu koşullar altında Osmanlı eğitiminden Türkiye Cumhuriyeti eğitimine; 4194 ilkokul, 69 ortaokul, 13 lise, 20 öğretmen okulu, 17 sanat okulu ve 1 üniversite (darülfünun) kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Eğitim

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte toplumun yeniden yapılandırılmasında eğitim önemli bir işlev üstlenmiştir. Öyle ki, daha Kurtuluş Savaşı yıllarında bile eğitimle ilgili bilimsel etkinlikler yapılmış ve hükümet programlarında milli eğitimin temel ilkeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla 3 Mayıs 1920 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okunan ilk hükümet programında milli eğitimin amaç ve ilkeleri belirlenmiştir.

Savaşın olanca hızıyla sürdüğü 1921 yılında toplanan *Maarif Kongresi* 'nde ilk ve ortaöğretim kurumlarının programları ve ders konuları ele alınmıştır. Atatürk, kongreyi açış konuşmasında Cumhuriyet hükümetinin milli eğitimde vurgulayacağı temel ilkeleri açıkça belirtmiştir.

Atatürk, Maarif Kongresi'nin açılış konuşmasında: "Geniş ve yeterli olanaklara sahip oluncaya değin, şu savaş günlerinde bile, dikkat ve özenle işlenip çizilmiş bir milli eğitim programı hazırlamak ve eğitim örgütünü çalıştıracak temel ilkeleri saptamak gerekir." diyerek yeni bir toplum yaratmada eğitimi lokomotif olarak gördüğünü ortaya koymuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında milli, bilimsel, çağdaş ve laik eğitim anlayışı doğrultusunda çalışmalar yapılmış, yeni bir eğitim sistemi oluşturmak için kimi yasal düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin; 3 Mart 1924 günü kabul edilen Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) yasası ile “ümme birliği” anlayışını temel alan eğitim kurumları kaldırılmış, milli eğitimdeki farklı gelişmelere son verilmiştir. Bu yasa ile medreseler kaldırılarak eğitim laikliği temel alan bir nitelik kazanmıştır.

SIRA SİZDE

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sistemi, hangi temel düşünce ve ilkeler üzerine kurulmuştur?

Tevhid-i Tedrisat Yasası'nı, 1928'de uygulamaya konan yeni Türk harflerinin kabulüne ilişkin yasa izlemiştir. Yeni Türk harflerinin kabulü aslında yeni bir kültür uyarlaması ve bağımsızlık hareketi olarak kabul edilebilir. Yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle birlikte tüm ülkede okur-yazarlık kampanyası başlatılmış, *Millet Mektepleri* ile *Halkevleri*'nin açılmasıyla okur-yazar oranında hızlı bir artış sağlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra hukuk, takvim, kıyafet, unvanların kaldırılması gibi devrimler de eğitimdeki çağdaşlaşma girişimlerini destekleyen yenileşme hareketleridir.

Bu çalışmaların yanı sıra başlatılan eğitim reformunu desteklemek amacıyla sürekli yeni adımlar atılmıştır. 1923-1946 yılları arasında eğitimde köklü gelişmeler sağlanmış, özellikle programlara işlerlik kazandırmak için yerli ve yabancı uzmanlardan yararlanılmıştır. Örneğin, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Sadrettin Celal Antel, daha çok iş ile okulu birleştiren “Üretici Okul Modeli” üzerinde durmuşlardır. John Dewey, A. Malche, Kühne ve Omar Buyse gibi yabancı uzmanlar da okul binalarından kadın eğitimine, üniversitelerin yenileştirilmesinden öğretmen yetiştirmeye değin birçok konuda önerilerde bulunmuşlardır.

Bu arada 1923, 1924 ve 1926 yıllarında Heyeti İlmiye adıyla toplanan eğitim kongrelerinin yerini 1939 tarihinde *Milli Eğitim Şûraları* almıştır. Bu şûralarda, ülkemizdeki eğitimin gelişmesine yönelik önemli kararlar alınmıştır. Ancak Milli Eğitim Şûraları'nın kararları, öneri niteliğinde olduğundan uygulamaya geçirilemeyen birçok karar söz konusu olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni bir eğitim sistemi oluşturma çabaları, sayısal sorunların baskısı ile karşılaşmış, bu baskı özellikle kırsal yörelerde daha çok duyumsanmıştır. 1940 yılında ülkemiz nüfusunun yüzde 80'inin köylerde yaşaması nedeniyle eğitimle ilgilenenler, köy eğitimi konusuna yönelmişlerdir. Bir yandan kalkınmayı köyden başlatmak, öte yandan yurt düzeyinde okur-yazar oranını artırmak amacıyla 1939 yılında *Köy Enstitüleri* açılmıştır. Başlangıçta sayıları iki olan bu okullar zamanla yaygınlaştırılmıştır. Bu okullar, on yıl gibi kısa bir sürede 26.016 öğretmen ve 701 sağlık memuru yetiştirmiştir (Varış ve diğerleri, 1991, ss. 149-150).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1946 yılı, ülkemizde çeşitli siyasi partilerin seçime katıldıkları yıldır. Bu çoğulcu demokrasiye geçiş süreci, cumhuriyetin kurulmasından bu zamana değin, daha çok Atatürk devrimlerini ve cumhuriyetin getirdiği çağdaş yönetim anlayışını yerleştirecek yürütücü kadroların yetiştirilmesine yönelik olarak çalışan eğitim sistemini etkilemiştir. Özellikle, bütün dünyada demokratik eğilimlerle birlikte bireylerin beklentilerinin artması, eğitimde bu yönde bir uyarlama gereksinimi doğurmuştur. Bu gereksinim eğitimde demokratik temellerin gözden geçirilmesi ve eğitimde bürokrasiye eleman yetiştirme yerine, ülke kalkınması için eleman yetiştirmeye geçişi zorunlu kılmıştır.

Bu gelişmeler doğrultusunda, 1949 yılında toplanan *Dördüncü Milli Eğitim Şûrası*'nda eğitimde demokratik temellerin gözden geçirilmesi, 1957 yılında toplanan *Altıncı Milli Eğitim Şûrası*'nda da mesleki ve teknik eğitim konuları ele alınmıştır (MEB, 2006).

1960 yılından sonra Türkiye, kalkınmasını beşer yıllık planlara bağlamış ve ilk kalkınma planı 1963 yılında yaşama geçirilmiştir. 2007 yılında dokuzuncusunun yürürlüğe girdiği kalkınma planlarında eğitime önemli bir yer verildiğine tanık olunmaktadır.

1963-1968 yıllarını kapsayan ilk beş yıllık kalkınma planında eğitimle ilgili şu değerlendirme yapılmıştır:

- Eğitimle ekonomik ve sosyal yapı arasında ilişki kurulamamıştır.
- Öğrenci/öğretmen oranı dengelenmemiştir.
- Eğitim kurumları ile istihdam eden kuruluşlar arasında iş birliği kurulamamıştır.
- Gelişmeler ve yenilikçi uygulamalar kişilere bağlı olarak sürdürülmekte, bu nedenle süreklilik taşımamaktadır.

Yapılan değerlendirmenin ışığında, plan hedefleri de şöyle saptanmıştır:

- Nitelikli insan yetiştirilmesi,
 - Eğitim kurumlarının kapasiteleri ile iş gücü gereksinimleri arasında bağlantı sağlanması,
 - Eğitim kurumlarına girişte yeteneğin ölçüt olarak alınması,
 - Ortaöğretim çağındaki gençlerin büyük çoğunluğunun mesleki teknik eğitime yönlendirilmesi,
 - Öğretmen yetiştiren kurumların gelişmesine öncelik tanınması.
- (Varış ve diğerleri, 1991, s. 152)

Kalkınma planlarında eğitimle ilgili olarak belirlenen konular, Milli Eğitim Şûralarında da ele alınmış, eğitimle ilgili benzer görüşler ileri sürülmüştür. Ancak, Devlet Kalkınma Planları ve Milli Eğitim Şûraları, eğitimle ilgili olarak birbirine paralel ve tutarlı yargılar getirmesine karşın, eğitim sistemi için önerilen yapısal değişiklikler gerçekleştirilememiştir.

1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı *Milli Eğitim Temel Yasası* eğitim açısından önemli bir yere sahiptir. Bu yasayla milli eğitimin temel ilkeleri saptanmış, eğitim sisteminin yapısı; okulöncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim olarak belirlenmiştir. Yasa ilköğretimi 8 yıl olarak düzenlemiştir.

Milli Eğitim Temel Yasası'nın eğitim sistemi için önerdiği yapıya uygun bir model 1981 yılında toplanan *Onuncu Milli Eğitim Şûrası* önermiştir. Şûra, eğitim sisteminin Atatürk ilkeleri doğrultusunda bütünleştirilmesini öngörmüştür. Önerilen modelde, ilköğretime anasınıflarının eklenmesi öngörülmüştür. Böylece, sistemin temelini güçlendirme amacıyla, okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Bir yıl sonra toplanan *On Birinci Milli Eğitim Şûrası*, Onuncu Milli Eğitim Şûrası'nda önerilen modele işlerlik kazandıracak olan öğretmenler ile eğitim uzmanlarının durumunu görüşmüştür. Şûrada öğretmenlerin, öğretecekleri alanda en az lisans mezunu olmaları ve güçlü bir öğretmenlik meslek bilgisine sahip olmaları istenmiştir (MEB, 2006).

Onuncu ve On Birinci Milli Eğitim Şûralarından sonra, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı *Yükseköğretim Kurulu Yasası*, yükseköğretim kurumlarını aynı şemsiye altında toplamış, daha önce Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı öğretmen eğitimi veren kurumların tümü üniversitelerin çatısı altına alınmıştır. Bu yasa ile öğretmen eğitimi, ilk kez tümüyle üniversitelerin sorumluluğuna verilmiştir.

1997 yılında çıkarılan 4306 sayılı yasa gereğince ilköğretimde kesintisiz sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçilmiştir. Böylece temelleri 1973 yılında 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası ile atılan sekiz yıllık ilköğretim uygulaması, ülke çapında yaşama geçirilmiştir. Bu yasa, çok geç kalınmış olmakla birlikte, eğitim alanında gerçekleştirilen önemli adımlardan biri olarak nitelendirilebilir.

Bu gelişmeye paralel olarak 1998 yılında YÖK ve Dünya Bankası iş birliği ile yürütülen *Milli Eğitimi Geliştirme Projesi* kapsamında öğretmen yetiştiren kurumların programları yeniden yapılandırılmıştır. 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulamaya konan eğitim fakülteleri programlarının yeniden yapılandırması gereğince ilköğretim alanına öğretmen yetiştirmek üzere eğitim fakülteleri bünyesinde ilköğretim bölümleri kurulmuştur. Yeni düzenleme kapsamında okulöncesi öğretmenliği ile ilköğretim sınıf ve alan öğretmenliği programları ilköğretim bölümü içerisinde toplanmıştır. Yeni düzenlemede öğretmenlik programlarına yan alan uygulaması getirilmiş, öğretmenlik meslek bilgisi alanındaki uygulamalı derslerin ağırlığı artırılmış, ortaöğretim alan öğretmenliğinin süresi uzatılarak tezsiz yüksek lisans düzeyine çıkarılmış ve öğretmenlik sertifikası programlarının yalnızca öğretmen açığı bulunan alanlarda ve Yükseköğretim Kurulu'nun izniyle açılmasına karar verilmiştir (YÖK, 1998, ss.20-24). Yükseköğretim Kurulu, 2006 öğretim yılında da eğitim fakültelerinde uygulanan programların içeriğinde, özellikle, programda yer alan derslerin isimleri, dönemleri ve haftalık ders saatlerinde kimi değişiklikler yapmış; bu yeni düzenlemenin, 2006-2007 öğretim yılından itibaren birinci sınıflardan başlayarak uygulanmasına karar vermiştir.

Türkiye'de de 1997'de ilköğretimin sekiz yıla çıkarılmasına paralel olarak program geliştirme çalışmaları bağlamında 2004 yılına gelinceye kadar kimi derslerin programları yeniden hazırlanmıştır. 2004 yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim 1-5. sınıflar Hayat Bilgisi, Türkçe, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler ve Matematik programlarını yapılandırmacı kuramın ışığında yeniden hazırlamış ve 2004-2005 öğretim yılında uygulamaya koymuştur. Türkiye'de, 2004 yılında kabul edilen ilköğretim programlarının; bilim ve teknolojiye gelişmelerin eğitim bilimlerine yansması, eğitimde kalite ve eşitliğin artırılması, ekonomiye ve demokrasiye duyarlılığın artırılması, bireysel ve ulusal değerlerin küresel değerler içinde geliştirilmesi, sekiz yıllık temel eğitim için program bütünlüğünün sağlanması, yatay ve dikey eksenle kavramsal bütünlüğün sağlanması, öğretim programlarının AB normları ile uyumlu duruma getirilmesi gibi gerekçelerle hazırlandığı belirtilmiştir (MEB, 2004).

2001-2005 yılları arasında uygulamaya konan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş; demokratik, özgürlükçü ve manevi değerlere bağlı, yeni düşüncelere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, milli kültürü özümlemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı özelliklere sahip bilgi çağı insanını yetiştirmek olarak belirtilmiştir (DPT, 2000, s.82). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın küresel değerler bağlamında bireylerde geliştirilmek istenen becerileri vurguladığı; ancak, ulusal değerleri de ihmal etmediği görülmektedir.

Son olarak, 13-17 Kasım 2006 tarihinde *On Yedinci Milli Eğitim Şûrası* yapılmıştır. Şûrada "Milli Eğitim Sisteminde Basamaklar Arasındaki Geçişler, Yönlendirme ve Sınav Sistemi" ile "Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi" konuları ele alınmıştır (MEB, 2006).

Sonuç olarak Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Atatürk ilkeleri doğrultusunda yeni bir eğitim sistemi kurmak, yerleştirmek ve yaşatmak kolay olmamıştır. Çağdaş bir eğitim sistemi yaratma çabası, birçok girişim ve denemeler yapmayı gerektirmiştir. Bugün, eğitimde istenen düzeye ulaşıldığını söylemek olanaklı değildir. Kuşkusuz, eğitimde nicelik ve nitelik sorunları her dönemde varlığını sürdürmüştür. Ancak, Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet eğitimine aktarılan miras göz önüne alındığında eğitimde çok önemli gelişmeler gerçekleştirildiğini ve önemli deneyimler kazanıldığını göz ardı etmemek gerekmektedir. Günümüzde eğitime, bireyin ve toplumun gereksinimlerini karşılayacak bir yapı ve içerik kazandırma çalışmaları sürmektedir.

Özet

Tarih bilgisinin eğitim açısından taşıdığı önemi kavramak

Tarih, genelde, bugünü daha iyi değerlendirebilmek için geçmişte meydana gelen sosyal, politik ve ekonomik olayların neden ve sonuçları üzerinde durarak günümüzle karşılaştırma yapma ve bireylerde düşünme, araştırma, karşılaştırma, değerlendirme vb. yetenekler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, tarih öğrenmenin tarih bilinci ve sosyokültürel değişim sürecini kavrama, ulusal tarih bilgisi edinme, insanlık tarihi bilgisi edinme ve tarihsel düşünme yeteneği kazanma gibi yararlarından söz edilmektedir. Bilimsel bir anlayışla tarih öğrenen birey, doğayı ve toplumu nesnel bir yaklaşımla yorumlama gücü kazanır. Bu yönüyle tarih öğretimi bireylerin araştırma, yargılama, yorumlama ve eleştirel düşünme gibi becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir araçtır. Denilebilir ki tarih öğrenmenin; geçmişi ve bugünü daha iyi anlama, olayları neden ve sonuç ilişkileri içinde açıklama, birey ve toplum arasındaki ilişkileri daha iyi kavrama, tüm dünyanın paylaştığı ortak değerleri benimseme, geçmişte ortaya çıkan önemli düşünce akımlarının yansımalarını gözlemleme, tüm insanlığa ve kendi ulusuna karşı olumlu tutumlar geliştirme, insanoğlunun başarı ve başarısızlıkları ile tanışma, dünü, bugünü ve yarını bağdaştırma, dünyanın karşı karşıya olduğu sosyal, ekonomik ve siyasal sorunların nedenlerini anlama gibi yararları vardır.

Eğitimin Avrupa'daki gelişimini ana çizgileriyle görmek

Eski Yunan'da halk, köle ve asiller olmak üzere ikiye ayrılmıştı ve eğitim yalnızca asillere özgüydü. Asiller, söylev verme, güzel konuşma, oyun ve beden eğitimi gibi etkinliklerle uğraşırken öteki tüm işler kölelerce yapılırdı. Eski Yunan'da eğitim, toplumsal sınıf olgusuna dayalı biçimde yürütülürken; soylular, din adamları ve savaşçılardan oluşan üst sosyal sınıfa giren kişilerin çocuklarının eğitim gereksinimlerinin öncelikle karşılanması yoluna gidilmiştir. Eğitim, iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlamıştır. *Roma döneminde* eğitimin temel özelliği, söyleve (hitabeye) önem verilmesidir. Roma eğitimi, eski Yunan kültüründen etkilendiği için, eski Roma eğitiminin de amacı iyi vatandaş yetiştirmektir. *Orta Çağ*'da, tüm alanlarda olduğu gibi, eğitimde de dinî eğilimler egemen olmuştur. Rönesans'la birlikte eski Yunan'daki kültür ve eğitim anlayışı yeniden

canlanmış; yeni bir edebiyat, sanat, mimari ve fen gelişmiştir. Rönesans döneminde insan aklının üstünlüğünün vurgulanması, olay ve olguların daha akılcı yollarla incelenmesi girişimlerini başlatmıştır. İnsan aklı, yönünü daha çok doğa olaylarının aydınlanmasına çevirmiştir. Eğitimin de içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik olgular ise felsefenin içinde değerlendirilmiştir. *17. ve 18. yüzyıllarda* yöntem bilimin de katkılarıyla, doğa bilimleri hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu yüzyıllar, yöntem çağı olarak kabul edilmektedir. *Endüstri Çağı* olarak nitelenen 19. yüzyılda endüstrileşme, toplum yaşamının her aşamasında olduğu gibi eğitimde de köklü sayılabilecek değişikliklere neden olmuştur. Özellikle psikoloji alanında elde edilen bulgular, eğitimde öğrencilerin ilgi ve gereksinimleri üzerinde durulmasını, eğitimde deneysel yöntemlerin kullanılması da öğrenme ve öğretme alanının gelişmesini sağlamıştır. Bu dönemde eğitimde ortaya atılan yeni görüş ve uygulamalar, eğitimin bilimsel temellere dayalı bir uğraşı alanı olmasına katkıda bulunmuştur.

Eski Türklerde eğitimin temel özelliklerini açıklamak

Orta Asya'da sırasıyla Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar olmak üzere üç büyük Türk devleti kurulmuştur. Orta Asya'daki coğrafi koşullar, Türklerin yaşama biçimi ile eğitim anlayış ve uygulamalarını etkilemiştir. Eski Türklerde eğitimde yiğitlik, cesaret, bilgelik, kahramanlık, itaat önemli değerler olarak benimsenmiştir. Eğitim yoluyla hem cesur hem bilge olan "alp insan tipi" yetiştirmeye önem verilmiştir. Eski Türklerde çocukların eğitiminde töre önemli bir rol oynamıştır. Töre, çocukların güçlü ve iyi birer asker olarak yetiştirilmesini öngörmüştür.

Selçuklu Devleti dönemindeki eğitim kurumlarını tanımak

Selçuklu Devleti döneminde eğitime büyük önem verilmiştir. Medreseler, bu dönemde kurulmuş örgün eğitim kurumlarıdır. Selçuklular, medreselerin yanı sıra ilköğretim düzeyinde de kurumlar açmışlardır. Küttap adı verilen bu kurumlarda okuma-yazma, aritmetik gibi temel bilgiler öğretilir ve din eğitimi gerçekleştirilirdi. Medrese ve küttapların dışında Selçuklular, şehzade ve sultanlara danışmanlık yapmak ve onlara eğitim vermek amacıyla deneyimli hocalardan yararlanmışlardır. Atabek adı verilen bu kişiler şehzadelerin yanında görev-

lendirilir ve onlara her konuda rehberlik ederlerdi. Atabeklik çok önemli bir görevdi ve atabek, yüksek bir statüye sahipti. Selçuklular döneminde ortaya çıkmış önemli bir eğitim kurumu da ahilik'tir. Ahilik, mesleki ve dinî nitelikte bir lonca kurumu olup küçük esnaf, sanatkâr, usta, kalfa ve çıraklara meslek öncesinde ve meslek içinde yetişme olanağı sağlayan bir meslek eğitimi sistemidir.

Osmanlı Devleti döneminde eğitimde görülen gelişmeleri açıklamak

Gerek Selçuklu gerekse Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim; devlet işlerinden ayrı, vakıflara bağlı bir hizmet olarak yürütülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nda dört farklı eğitim kurumu bulunmaktaydı. *Sıbyan Mektepleri*, ilköğretim düzeyindeki okullardır. Mahalle mektebi olarak da adlandırılan bu okullar zorunlu değildi. Bu okulların amacı, genel olarak çocuklara temel düzeyde okuma-yazma ve aritmetik öğretmektir. *Medreseler*, Osmanlı İmparatorluğu'nun yaygın ve önemli öğretim kurumlarıydı. Medreselere sıbyan okullarını bitirenler ya da kendi kendini özel olarak yetiştirmiş ve özel öğrenim görmüş erkek öğrenciler gitmekteydi. *Enderun Mektebi*; saray, ordu ve hükümet işlerinde çalışacak yönetici ve devlet adamı yetiştirmek için saray içinde kurulan okuldur. Okul, 6 odadan oluşuyordu ve her oda saraydaki değişik işlere eleman yetiştiriyordu. *Acemioğlan Kışlaları*, devşirme sistemi gereğince Hristiyan çocuklarının yeniçeri olarak yetiştirilmek üzere eğitildiği eğitim kurumlarıydı. Bu okullarda, okuma-yazma ve din bilgisi öğretilir, spor ve askerî öğretim yaptırılırdı. Osmanlı İmparatorluğu'nda yenileşme eğilimleri kapsamında 16. yüzyılda orduda yenilik yapma gereksinimi gündeme gelmiş, orduda çağdaş eğitim kurumu açma girişimleri doğrultusunda Hendesehane (Topçu Okulu), Mühendishane-i Bahr-i Humayun (Askeri Deniz Okulu), Tıphane-i Amire (Askeri Doktor Okulu) ve Mekteb-i Harbiye (Harp Okulu) gibi kimi okullar açılmıştır. Askeri alandaki bu yenilikler sivil alanda da kendini göstermiş, dinsel eğitim veren kurumların yanı sıra Batılı anlamda çağın gereksinimlerine uygun okullar açılmaya başlanmıştır. Rüşdiye Mektepleri bu dönemde açılan sivil eğitim kurumlarıdır. Rüşdiyeleri, idadiler ve sultaniler izlemiştir. 1908-1918 yıllarını içeren Meşrutiyet döneminde eğitim alanında gelişmeler süregelmiş, yeni düşünce ve görüşler ortaya çıkmıştır. 1913 yılında çıkarılan "Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu Muvakkati" (Geçici İlköğretim Yasası) ile eğitim yaşamında yeni düzenlemeler yapılmış, değişik öğretim basamaklarında yeni okullar açılmıştır.

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde eğitim alanında gerçekleştirilen gelişmeleri özümlemek

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte toplumun yeniden yapılandırılmasında eğitim önemli bir işlev üstlenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında milli, bilimsel, çağdaş ve laik eğitim anlayışı doğrultusunda çalışmalar yapılmış, yeni bir eğitim sistemi oluşturmak için kimi yasal düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin, 3 Mart 1924 günü kabul edilen "Tevhid-i Tedrisat" (Öğretimin Birleştirilmesi) yasası ile "ümme birliği" anlayışını temel alan eğitim kurumları kaldırılmış, milli eğitimdeki farklı gelişmelere son verilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Yasası'nı, 1928'de uygulamaya konan yeni Türk harflerinin kabulüne ilişkin yasa izlemiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra hukuk, takvim, kıyafet, unvanların kaldırılması gibi devrimler de eğitimdeki çağdaşlaşma girişimlerini destekleyen yenileşme hareketleridir. Bu çalışmaların yanı sıra başlatılan eğitim reformunu desteklemek amacıyla sürekli yeni adımlar atılmıştır. 1923-1946 yılları arasında eğitimde köklü gelişmeler sağlanmış, özellikle programlara işlerlik kazandırmak için yerli ve yabancı uzmanlardan yararlanılmıştır. Bu arada 1923, 1924 ve 1926 yıllarında "Heyeti İlmiye" adıyla toplanan eğitim kongrelerinin yerini 1939 tarihinde "Milli Eğitim Şûraları" almıştır. İlk Milli Eğitim Şûrasından 2007 yılına değin 17 Milli Eğitim Şûrası yapılmıştır. 1940 yılında ülkemiz nüfusunun % 80'inin köylerde yaşaması nedeniyle eğitimle ilgilenenler, köy eğitimi konusuna yönelmişlerdir. Bir yandan kalkınmayı köyden başlatmak, öte yandan yurt düzeyinde okur-yazar oranını artırmak amacıyla 1939 yılında "Köy Enstitüleri" açılmıştır. 1960 yılından sonra, Türkiye kalkınmasını beşer yıllık planlara bağlamış ve ilk kalkınma planı 1963 yılında yaşama geçirilmiştir. 2007'li yıllarda sekizinci yürürlükte olan kalkınma planlarında eğitime önemli bir yer verildiğine tanık olunmaktadır. 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Yasası" eğitim açısından önemli bir yere sahiptir. Bu yasayla milli eğitimin temel ilkeleri saptanmış, eğitim sisteminin yapısı; okulöncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim olarak belirlenmiştir. Yasa, ilköğretimi 8 yıl olarak düzenlemiştir. 1997 yılında çıkarılan 4306 sayılı yasa gereğince ilköğretimde kesintisiz sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçilmiştir. Böylece temelleri 1973 yılında 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası ile atılan sekiz yıllık ilköğretim uygulaması, ülke çapında yaşama geçirilmiştir.

Kendimizi Sınayalım

1. Sosyal gerçeğin ve toplumun kesintisiz oluşumunu inceleyen bilim dalına ne ad verilir?

- a. Sosyal Bilimler
- b. Sosyoloji
- c. Davranış Bilimleri
- d. Tarih
- e. Sosyal Bilgiler

2. Roma eğitiminin temel özelliği nedir?

- a. Bireyin refahını temel alması
- b. Söylevlere ağırlık vermesi
- c. Eğitimin merkezine Tanrı'yı yerleştirmesi
- d. İnsancı eğitimi savunması
- e. Eğitimde deneyimleri öne çıkarması

3. Çocuğun özgür bir ortamda başkalarından yardım almaksızın kendi kendine bir şeyler yapabilmesi, ne yaptığını kavraması ve kendi başına çalışması gerektiğini ileri süren eğitimci aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Rousseau
- b. Decroly
- c. Montessori
- d. Frobel
- e. Pestolozzi

4. Çocukların güçlü ve iyi birer asker olmalarının sağlanması onlara, toplumun benimsediği davranışların kazandırılması amacını güden Türk Devleti aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Hunlar
- b. Göktürkler
- c. Uygurlar
- d. Selçuklu Devleti
- e. Osmanlı Devleti

5. Selçuklular döneminde, şehzade ve sultanlara danışmanlık yapan ve onlara eğitim veren kişilere ne ad verilirdi?

- a. Kam
- b. Pir
- c. Muallim
- d. Atabek
- e. Şeyh

6. Selçuklu Devleti zamanında kurulan, daha sonra Osmanlı Devleti'ne aktarılan eğitim kurumları aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Sıbyan mektepleri
- b. Kütüphaneler
- c. Medreseler
- d. Acemioğlan kışlaları
- e. Enderun mektebi

7. Osmanlı Devleti'nde Hristiyan çocuklarının yetiştirilmek üzere eğitildiği eğitim kurumlarına ne ad verilirdi?

- a. Sıbyan okulları
- b. Kütüphaneler
- c. Medreseler
- d. Hendesehane
- e. Acemioğlan kışlası

8. Cumhuriyet döneminde yeni Türk harflerinin kabulü aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

- a. Batı'ya yönelmenin
- b. Toplumdaki okur-yazarlığı artırma çabasının
- c. Eğitim kurumlarını sayıca artırma girişiminin
- d. Eğitimde yenilik yaratma isteğinin
- e. Yeni bir kültür uyarlamasının

9. Aşağıdakilerden hangisi, 1923-1946 yılları arasında görüşlerinden yararlanan yabancı uzmanlardan biri **değildir**?

- a. John Dewey
- b. Frobel
- c. A. Malche
- d. Kühne
- e. Omar Buyse

10. Aşağıdakilerden hangisi, Köy Enstitülerinin açılma gerekçelerinden biri **değildir**?

- a. Eğitimde sayısal sorunların baskısını azaltma
- b. Kalkınmayı köyden başlatma
- c. Eğitimde bilimselliği gerçekleştirme
- d. Okur-yazar oranını artırma
- e. Köye liderlik yapacak öğretmeni yetiştirme

Yaşamın İçinden

“

Milli Eğitimde Yine Reform Denilecek

Milli Eğitim Bakanlığı, geç de olsa Milli Eğitim Şurasını topluyor. Şuranın aldığı kararlar bağlayıcı olmamakla birlikte, eğitime yön vermesi, genel eğilimin ortaya çıkması açısından önemli. 17. Şûra için illerde oluşturulan komisyonlar çalışmasını yürütürken, hazırlayacakları raporlar 13 bölgede ele alınıp raporlara son şekli verilecek. Daha sonra bu raporlar Ankara'da değerlendirilecek, Şûra üyelerine dağıtılacak. Gündem iki maddeden oluşuyor. "Türk Milli Eğitim Sisteminde Kademelelerarası Geçişler, Yönlendirme ve Sınav Sistemi" ile "Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Milli Eğitim" konuları ele alınacak. İlköğretimden ortaöğretime, ortaöğretimden yükseköğretime yönlendirme ve geçişler zaten eğitimin ana sorunları arasında yer alıyor. Özellikle ortaöğretimden yükseköğretime geçiş, Milli Eğitim Bakanlığı'nın tek başına alacağı kararlarla çözülecek gibi değil. Bu konuda Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) çalışmalara katılması gerekiyor. Eğer, YÖK, bu konuda çalışmalara katılmaz ya da ortaya çıkan görüşler doğrultusunda yeni bir düzenleme yapmazsa, şûranın da bir anlamı kalmayacak. Bu yönde alınmış ancak uygulamaya konulmayan kararlar olduğunu da biliyoruz.

Kaynak: Öztürk, S. (2007). **Milli Eğitimde Yine Reform Denilecek**, 22. 11. 2007 tarihinde <http://www.spothaber.com/yazar.asp?id=868> adresinden alınmıştır.

Okuma Parçası

Türk eğitim tarihinin genel bir değerlendirilmesi nasıl yapılabilir ve bu tarihten bugün için ne gibi dersler çıkarabilir?

Türk eğitim tarihine kuşbakışı bakıldığında, bir düşünsel yönü, bir örgütsel yönünün bulunduğu görülür. Türk eğitim tarihinin düşünsel yönü zengin ve değerlidir. Bu alanda, insanlarımızın günlük davranışlarını temel ahlaki ilkeler doğrultusunda düzenleyen, onlara hem cinslerine ve milletine daha yararlı olmaları için yol gösteren, Devletin iyi yönetimi konusunda yöneticilere ışık tutan evrensel ve insancıl düşünceler ileri sürülmüştür. Farabi, İbni Sina, Balasagunlu Yusuf, Kaşgarlı Mahmut, Katip Çelebi, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi eğitimciler ve düşünürler, yüzyıllar boyunca eğitimimizin fıkırsel yönünü geliştirmişlerdir. İbni Sina, 18. yüzyıldan beri Batılı eğitimcilerin ileri sürdüğü görüşlerden bir kısmını yüzyıllar önce ortaya atmıştır. Amasyalı Hüseyinoğlu

Ali de, 1450'lerde, günümüz pedagojisinin temel ilkelelerinden olan çocuğun tanınması, bireysel farklılıklara göre eğitim yapılması, öğretmen ek bir pedagojik çaba ve yardımıyla öğrencilerin hemen hepsinin başarılı olacağı vb. şeklinde görüşler ileri sürmüştür.

Türk milletinin hür ve bağımsız yaşama özelliği de, bu eğitimin düşünsel yönünün bir parçasıdır. Büyük önderlerin, milli bağımsızlığın değerini işleyip yüzyılların ötesi için Türk milletine seslenmeleri, ona bağımsız ve mutlu yaşamının vazgeçilmez ilkesini göstermek gibi eğitimsel bir amaç taşır. 730'larda, "ölümsüz" bir madde olan taş üzerine Orhun Yazıtları bunun için kazılmıştır. Atatürk de, her türlü olanaksızlıkları ve kötü şartlar altında istiklal mücadelesine nasıl atıldığını ve sonunda istiklalin nasıl korunduğunu *Nutuk* adlı eserinde anlatmakla ve Türk Gençliğine seslenmekle, böyle tarihi bir eğitimsel amaç gütmüştür. O'nun öğretmenlere verdiği görevlerden ilki, yeni nesilleri Türkiye'nin bağımsızlığını koruyacak ve Cumhuriyeti koruyup yükseltecek biçimde yetiştirmeleridir. Türk milleti, özellikle öğretmenler ve gençler, milletçe hür ve mutlu yaşamının yolunu gösteren bu dersleri asla unutmamalıdır.

Sonuç ve genel değerlendirme

Türk eğitim tarihinde, düşünce, başarılı ya da başarısız, parlak ya da tutsuz tecrübe birikimi çok önemlidir. Ancak, bu zengin birikimden yeterince yararlanılmamaktadır. Eğitim politikasına yön verenlerin, öğretmenlerin, aydınların bu tecrübe birikiminden asıl bugün yararlanması gerekmez mi? *Şu halde, eğitim tarihimize ilişkin gözlemlerden biri de, geçmişten ders alınıp yararlanılmadığı gerçeğidir.* Oysa eğitimimizin gelişmesi ve kendisinden bekleneni verebilmesi, esas olarak, bu tarihin ve tercümelerin iyi bilinmesine, onlardan ders alınıp ciddiyeyle uygulamaya konmasına bağlıdır.

Tarih bize, siyasi bağımsızlık yitirildiği zaman eğitim ve bilim de bir çözüme, gerileme içine düşüldüğünü gösteriyor. Bir çok Türk toplumu bunun acı örneklerini yaşamıştır. Bugün, bağımsızlıklarına kavuşan Türk toplumları, bağımsızlığın değerini iyi bilmelidirler. Eğitimin temel amaçlarından biri bu bilinci kazandırmak olmalıdır. Ayrıca, Türk Devletleri ve toplumları, *birbirlerinin eğitim tarihlerini ve eğitim deneyimlerini öğrenip bunlardan yararlanmalıdırlar.*

Kaynak: Akyüz, Y. (2001). **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2001'e)**. (Genişletilmiş 8. Basım).

Bursa: Alfa Yayınları.

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. d	Ayrıntılı bilgi için “Tarih Bilgisinin Eğitim Açısından Önemi ve Eğitim Tarihi” konusuna bakınız.
2. b	Ayrıntılı bilgi için “Avrupa’da Eğitimin Tarihsel Gelişimi” konusuna bakınız.
3. c	Ayrıntılı bilgi için “Avrupa’da Eğitimin Tarihsel Gelişimi” konusuna bakınız.
4. a	Ayrıntılı bilgi için “Türkiye’de Eğitimin Tarihsel Gelişimi-Eski Türklerde Eğitim” konusuna bakınız.
5. d	Ayrıntılı bilgi için “Türkiye’de Eğitimin Tarihsel Gelişimi-Selçuklu Devleti Döneminde Eğitim” konusuna bakınız.
6. c	Ayrıntılı bilgi için “Türkiye’de Eğitimin Tarihsel Gelişimi-Osmanlı Devleti Döneminde Eğitim” konusuna bakınız.
7. e	Ayrıntılı bilgi için “Türkiye’de Eğitimin Tarihsel Gelişimi-Osmanlı Devleti Döneminde Eğitim” konusuna bakınız.
8. e	Ayrıntılı bilgi için “Türkiye’de Eğitimin Tarihsel Gelişimi-Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Eğitim” konusuna bakınız.
9. b	Ayrıntılı bilgi için “Türkiye’de Eğitimin Tarihsel Gelişimi-Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Eğitim” konusuna bakınız.
10. c	Ayrıntılı bilgi için “Türkiye’de Eğitimin Tarihsel Gelişimi-Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Eğitim” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Eğitimin tarihsel temellerinin öğrenilmesi, Türkiye’de eğitimin yapı ve işleyişini daha iyi anlayabilmek, geçmişte eğitim alanında ne gibi etmenlerin söz konusu olduğunu, neler yapıldığını, hangi düşüncelerin egemen olduğunu ve kısaca bugüne nasıl geldiğini görmek açısından öğretmenlere büyük katkı sağlar. Ayrıca, eğitim alanını daha iyi tanıyabilmek, eğitimde gerçekleştirilen gelişme ve atılımları daha iyi anlayabilmek ve eğitim sorunlarının nedenlerini kavrayabilmek için de öğretmenlerin eğitimin tarihsel temellerini incelemeleri gerekmektedir. Kuşkusuz, böylesine bir çözümleme, öğretmenlerin günümüz eğitim uygulamalarını daha iyi değerlendirmelerine, eğitimde yapılan atılımları daha iyi yorumlamalarına ve eğitim sorunlarına daha bilimsel yaklaşımlarına yardım etmektedir.

Sıra Sizde 2

Orta Çağ boyunca kiliseler ve din adamlarının etkisiyle yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi eğitimde de dini eğilimler egemen olmuştur. Böylece, eğitimde dini bir anlayış egemen olmaya başlamıştır. Daha önceleri iyi vatandaş yetiştirmek olan eğitimin amacı, Hristiyanlığın yoğun etkisiyle dindar bireyler yetiştirmek olarak değişmiş; din ve Tanrı merkezli bir eğitim anlayışı gelişmiştir. Orta Çağ eğitiminin temel özelliği katılık ve dine aşırı bağlılıktır. Eğitim dini geleneklere koşut bir uygulamayla yürütülmüştür.

Sıra Sizde 3

Rönesans’la birlikte eski Yunan’daki kültür ve eğitim anlayışı yeniden canlanmış; yeni bir edebiyat, sanat, mimari ve fen gelişmiştir. Rönesans döneminde, 1348 yılında Floransa’da ilk üniversite kurulmuş, özellikle matbaanın icadı, bu dönemin eğitim anlayışının yayılmasında etkili olmuştur. Rönesans düşüncesi, Orta Çağ’ın dogmatizmi ve iskolastik düşüncesine karşı çıkarak insana değer vermiştir. Bu dönemde Hollanda’da Erasmus’un ortaya attığı insancıl (hümanist) eğitim anlayışı, Avrupa ülkelerinde yaygınlaşmıştır. Orta Çağ boyunca dünya yaşamında “Tanrı’nın egemenliği temeldir.” anlayışına karşı gelişen “insancıl eğitim” düşüncesi, İngiltere, Almanya ve İtalya gibi ülkelerde etkili olmuştur.

Sıra Sizde 4

Uygurlar, Göktürkler gibi bir alfabeye sahiptiler. Uygur Alfabesi adı verilen bu alfabe ile Uygurlar yazılı eserler vererek zengin bir edebiyat oluşturmuşlardır. Okur-yazarlık ve bilgi düzeyleri bakımından Göktürklerden daha iyi durumdaydılar. Uygurlar, kentlere yerleşerek yerleşik hayata geçmişler ve eski Türk inanışlarını bırakıp Maniheizm dinini kabul etmişlerdir. Uygurlar, yerleşik yaşama geçmeleri ve din değiştirmeleri bakımından Göktürkler ve Hunlardan farklı özellikler göstermişlerdir. Uygurlarda sözlü töre bilgisi yerini zamanla yazılı bilgilere bırakmıştır.

Sıra Sizde 5

Selçuklu Devleti döneminde eğitim kurumları; ilköğretim düzeyinde, okuma-yazma, aritmetik gibi temel bilgilerin öğretildiği ve din eğitiminin gerçekleştirildiği kütüphaneler; orta öğretim düzeyinde, hızla genişleyen imparatorlukta memur gereksinimini karşılama, İslamiyeti yeni benimseyen Oğuzların inançlarını pekiştirme, dönemin aşırı mezhep propagandalarına karşı koyma ve din adamı yetiştirme, yoksul ve yetenekli öğrencileri topluma kazandırma gibi nedenlerle açılan medreselerle mesleki ve dinî nitelikte bir lonca kurumu olup küçük esnaf, sanatkâr, usta, kalfa ve çıraklara meslek öncesinde ve meslek içinde yetişme olanağı sağlayan bir meslek eğitimi sistemi olan ahilik'tir.

Sıra Sizde 6

16. yüzyılla birlikte Avrupa'nın felsefe, bilim ve teknolojiye hızla ilerlemesi Osmanlı İmparatorluğu'nu etkilemiştir. Siyasal ve ekonomik olarak hızla gerilemeye başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nda yenileşme eğilimleri gözlenmeye başlamıştır. Özellikle askerî alandaki başarısızlıklar, orduda yenilik yapma gereksinimini gündeme getirmiştir. Bu nedenle ordunun yenileşmesine öncelik verilmiş, ilk yenileşme girişimleri orduda başlamıştır.

Sıra Sizde 7

Cumhuriyetin ilk yıllarında millî, bilimsel, çağdaş ve laik eğitim anlayışı doğrultusunda çalışmalar yapılmış; yeni bir eğitim sistemi oluşturmak için kimi yasal düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin; 3 Mart 1924 günü kabul edilen "Tevhid-i Tedrisat" (Öğretimin Birleştirilmesi) yasası ile "ümmet birliği" anlayışını temel alan eğitim kurumları kaldırılmış, millî eğitimdeki farklı gelişmelere son verilmiştir. Bu yasa ile medreseler kaldırılarak eğitim, laikliği temel alan bir nitelik kazanmıştır. Tevhid-i Tedrisat Yasası'nı, 1928'de uygulamaya konan yeni Türk harflerinin kabulüne ilişkin yasa izlemiştir. Yeni Türk harflerinin kabulü, aslında yeni bir kültür uyarlaması ve bağımsızlık hareketi olarak kabul edilebilir. Yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle birlikte tüm ülkede okuryazarlık kampanyası başlatılmış, "Millet Mektepleri" ile "Halkevleri"nin açılmasıyla okur-yazar oranında hızlı bir artış sağlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra hukuk, takvim, kıyafet, unvanların kaldırılması gibi devrimler de eğitimdeki çağdaşlaşma girişimlerini destekleyen yenileşme hareketleridir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akyüz, Y. (2001). **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2001'e)**. (Genişletilmiş 8. Basım) Bursa: Alfa Yayınları.
- Başaran, İ. (1984). **Eğitime Giriş**. Ankara: Sevinç Matbaası.
- DPT (2000). **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**. 25.09.2007 tarihinde <http://ekutup.dpt.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Erden, M. (2005). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Fidan, Nurettin ve Erden, M. (1988). **Eğitime Giriş**. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Küçükahmet, L. ve diğerleri (1999). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: L. Küçükahmet) İstanbul: Alkım Yayınları.
- MEB. (2004). **MEB Müfredat Geliştirme Süreci**, 20.06. 2006 tarihinde <http://programlar.meb.gov.tr/index/index.htm> adresinden alınmıştır.
- MEB. (2006). **Millî Eğitim Şuraları (1939-1999)**. 10.10.2007 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/sura.htm> adresinden alınmıştır.
- Öksüzöğlu, A. F. (1999). "Eğitim-Tarih ilişkisi: Eğitim Tarihi". **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: L. Küçükahmet). Ankara: Gazi Kitabevi Yayıncılık, ss. 109-115.
- Öztürk, S. (2007). **Millî Eğitimde Yine Reform Denilecek**. 22.11.2007 tarihinde <http://www.spothaber.com/yazar.asp?id=868> adresinden alınmıştır.
- Paykoç, F. (1991). **Tarih Öğretimi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Polat, K. (1998). **Ortaokul Millî Tarih Programının Değerlendirilmesi**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez, V. (2006). "Eğitimin Tarihsel Temelleri", **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: V. Sönmez). Ankara: Anı Yayıncılık, ss. 25-60.
- Sözer, E. (2007). "Osmanlı Devleti'nde Eğitim", **Türk Eğitim Tarihi**. (Editör: M. Sağlam). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss. 1-20.
- Şişman, M. (1999). **Öğretmenliğe Giriş**. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ünal, S. ve Ada, S. (1999). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Varış, F., Gürkan, T.; Gözütok, D.; Babadoğan C. ve Gürbüz Türk, O. (1991). **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: F. Varış). Eskişehir: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Yılman, M. (2003). "Eğitimin Tarihsel Temelleri", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (3. Basım) (Editörler: Ö. Demirel ve Z. Kaya). Ankara: PegemA Yayıncılık, ss. 21-46.

8

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1924

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.*

Örnek Olay

Şule Hanım, müdürlüğünü yaptığı okulda, velilerin gerçekleştirilen eğitim seminerlerine yeterince ilgi göstermediğini gözler. Şule Hanım, velilerin etkinliklere katılmama nedenlerini merak eder. Şule Hanım, bu konuda okulundaki öğretmenlerle ve aynı eğitim bölgesindeki okul müdürü arkadaşlarıyla görüşmeler yapar; ancak yaptığı görüşmelerden sorunun çözümüne ilişkin bir sonuç elde edemez. Görüştüğü kişiler, sorunun nedeni ve çözümü konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bunun üzerine Şule Hanım, İnternet ve diğer kaynaklardan elde ettiği okul-aile iş birliği ve ailelerin eğitim seminerlerine katılımı gibi konularda okumalar yapar. Okumalarından ailelerin eğitim seminerlerine katılma ve katılmama nedenlerini listeler. Ancak Şule Hanım, soruna ilişkin belirlemiş olduğu listedeki nedenlerden hangilerinin kendi okulundaki aileler için geçerli olduğunu belirleyemez.

Şule Hanım'ın aklına, okulunda yüksek lisans eğitimi yapan Ayşe Öğretmen'le bu konuyu konuşmak gelir. Şule Hanım'la Ayşe Öğretmen, yaptıkları görüşmeden sonra okuldaki velilere yönelik bir anket hazırlamaya karar verirler. Ayşe Öğretmen, Şule Hanım'ın konuyla ilgili oluşturduğu listeden ve diğer ilgili kaynaklardan yararlanarak "Eğitim Seminerlerine Aile Katılımı Anket Formu"nu hazırlar. Ayşe Öğretmen, hazırlamış olduğu anketle ilgili olarak yüksek lisans eğitimine devam ettiği üniversitedeki öğretim elemanlarının ve sınıf arkadaşlarının görüşlerini alır. Alınan görüşler doğrultusunda anket formuna son biçimi verilerek öğrenciler aracılığıyla velilere uygulanır. Ailelerin yaklaşık olarak %90'ı, kendilerine gönderilen anketleri yanıtlayarak çocuklarıyla okula gönderirler. Daha sonra Ayşe Öğretmen, anket verilerini çözümler, sonuçları raporlaştırır; yıl sonunda okul-aile birliğinin düzenlemiş olduğu dayanışma yemeğinde katılımcılara sunar. Anketin en önemli sonuçlarından biri, ailelerin okulda düzenlenecek veli eğitim seminerlerinin hafta sonu yapılmasını istemeleridir. Oysa okulda veli toplantıları ve seminerler hafta içi yapılmaktadır. Bunun üzerine Şule Hanım, velilere yönelik gerçekleştirilecek her türlü etkinliğin hafta sonu yapılmasına karar verir.

Anahtar Kavramlar

- Bilimsel bilgi
- Bilim
- Bilimsel araştırma
- Etik
- Eylem araştırması
- Nicel araştırma
- Nitel araştırma
- Gözlem
- Görüşme
- Anket

İçindekiler

- GİRİŞ
- BİLGİNİN KAYNAKLARI, BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE EĞİTİM BİLİMİ
 - Bilginin Kaynakları
 - Eğitim Bilimi ve Bilimsel Araştırma
- BİLİMSEL ARAŞTIRMA TÜRLERİ
 - Temel Araştırmalar, Uygulamalı Araştırmalar, Değerlendirme Araştırmaları ve Eylem (Aksiyon) Araştırması
 - Nicel ve Nitel Araştırmalar
 - Analitik Araştırmalar
- BİLİMSEL ARAŞTIRMA SÜRECİ
- BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA VERİ TOPLAMA YOLLARI
- BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA ETİK

GİRİŞ

Eğitim politikalarının oluşturulmasında ve eğitim uygulamalarının etkili bir biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin belirlenmesinde, farklı nitelik ve nicelikte bilgiye gereksinim vardır. Eğitim alanındaki sorunların belirlenmesinde ve bu sorunların çözümünde gereksinim duyulan bilgi, rastlantılara ya da bireysel deneyimlere bırakılamayacak kadar önemlidir. Karar veren ve uygulayıcı konumundaki kişiler ne kadar deneyimli olurlarsa olsunlar kararlarını ve uygulamalarını güvenilir bilgilere dayandırmalıdır. Örneğin eğitim politikalarının dayanakları neler olmalıdır? Okullardaki eğitim uygulamaları nasıl gerçekleştirilmektedir? Okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel koşulları belirlenen ölçütlere uygun mudur? Bu sorunların yanıtlanması için gereksinim duyulan bilgilerin hangi kaynaklardan ve nasıl sağlandığı önemlidir.

Bu ünite, önce bilginin kaynakları, bilimsel araştırma ve eğitim bilimi konularına değinilmiş, bilimsel araştırma türleri ve araştırma desenleri açıklandıktan sonra bilimsel araştırma süreci, bilimsel araştırmalarda veri toplama yolları ve bilimsel araştırmalarda etik konuları ele alınmıştır.

BİLGİNİN KAYNAKLARI, BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE EĞİTİM BİLİMİ

Bilgi, farklı kaynaklardan sağlanabilir. Farklı kaynaklardan sağlanan bilgiler, kimi zaman birbiriyle örtüşürken kimi zaman da çelişebilir. Bu nedenle bilgi, kaynaklandığı yere ve zamana göre farklı biçimlerde tanımlanabilir. Bilgi; dinî, felsefî, teknik, sanatsal, ve bilimsel olabilir. Burada üzerinde durulması gereken bilgi, bilimsel bilgidir. Bilimsel bilgi; nesnel, evrensel doğruluğu kanıtlanmış bilgidir. Bilimsel bilgiye, bilimsel araştırmalar sonucunda ulaşılır. Bilimsel bilginin anlamlı duruma getirilmesi ise araştırma sonuçlarının yorumlanmasıyla olur (Erkuş, 2005, s.22). Bilimsel bilgi, aksi kanıtlanıncaya kadar doğru olarak kabul edilen bilgidir; ancak tek ve değişmez bir bilgi türü değildir.

Bilimsel bilgi: Nesnel, evrensel doğruluğu kanıtlanmış bilgi.

Bilginin Kaynakları

Bilgi edinmenin kaynakları genelde; bireysel yaşantılar, gelenek, otorite ve bilimsel araştırma biçiminde sınıflandırılmaktadır (Erkuş, 2005, ss.22-24; Kaptan, tarihsiz, s.30; Kaya ve Gelbal, 2007, s.239; McMillan, 2004, ss.3-5):

Bireysel yaşantılar: Bireysel yaşantılar, bilinen en eski bilgi edinme ve problem çözme yollarından biridir. Ancak bireysel yaşantılar, gözlenen bir durumun ne olduğunun anlamlandırılmasına ve buna bağlı yapılan yoruma dayanır. Aynı durumu gözleyen bireyler bile gözlenen duruma ilişkin farklı sonuçlar çıkarabilir; çünkü bireyler, gözlenen duruma ilişkin önyargılı olabilir ya da gözlenen durum çok açık olmadığı için gözlem sonuçları yanlış ortaya çıkabilir. Bu yolla elde edilen bilgiler çok güvenilir değildir. Çünkü bireysel yaşantılara dayalı bilgilerin herkes tarafından aynı biçimde elde edilmesi ve kontrol edilmesi çok zordur. Örneğin aile ortamında ve okulda şiddet gören bir çocuk, öteki çocukların da şiddet görmesini doğal karşılayabilir. Çünkü şiddet, bu çocuğun günlük yaşamının olağan bir parçası olabilir.

Gelenek: Geleneklere dayalı bilgi, günlük problemleri ve hatta birçok mesleki sorunu çözmede önemli bir kaynaktır. Kimi durumlarda, her zaman bilinen ve doğru olduğuna inanılan yol izlenir. Gelenekler; bir problemin çözümünde “doğru” ya da “yanlış” olarak kabul edilen öneriler, kurallar ve yaklaşımlardır. Her zaman doğru olduğuna inanılan bilgiler kuşaktan kuşağa aktarılır. Örneğin bir eğitim-

Bilgi edinme kaynakları:

- Bireysel yaşantılar
- Gelenekler
- Otorite
- Bilimsel araştırma

öğretim yılının iki sömestir olarak düzenlenmesi, genelde geleneklere dayalı bir bilgidir. Çünkü bu örnekler, neredeyse geleneksel duruma gelmiş uygulamalardır.

Otorite: İnsanlar, bir alanda uzman ya da otorite olan kimselerin önemli bir bilgi kaynağı olduğunu düşünürler. Otorite olduğuna inanılan uzmanın, ilgili alandaki deneyimlerinin eşsiz olduğuna ve farklı bakış açılarına sahip olduğuna inanılır. Kısaca otorite kaynaklı bilgi; bilginin bir konuda bilgili, deneyimli ya da yetkili olduğu kabul edilen bir kişiden elde edilmesidir. Otoriteler niteliklerini; yaş, deneyim, fiziksel ya da siyasal güçlerle sağlarlar. Kimi durumlarda otoriteler, kendi alanları dışında da düşüncelerini ifade ettiklerinden, bu tür bilgiler güvenilir değildir. Örneğin eğik bitişik yazı konusunda deneyimi olmayan bir öğretmen, daha önce bu konuda uygulamanın içinde bulunmuş deneyimli bir öğretmenden yardım alabilir. Ancak otorite, kendini otorite olarak algıladığı için aşırı genellemeler yapabilir.

Bilimsel araştırma:
Sistematiik veri toplama,
çözümleme, değerlendirme
ve rapor etme sürecidir.

Bilimsel araştırma: Bilimsel araştırma, problemlere güvenilir çözümler aramak amacıyla planlı ve sistematik olarak verilerin toplanması, çözümlenmesi, yorumlanarak değerlendirilmesi ve rapor edilmesi sürecidir (Karasar, 2002, s.22). Eğitim alanında yapılan bilimsel araştırmaların genelde birbirinden farklı varsayımlara dayanan iki yaklaşım içinde olduğu görülmektedir. Bunlar pozitivist/postpozitivist dünya görüşünün (paradigma) egemen olduğu nicel araştırmalar, yorumlamacı/yapılandırmacı dünya görüşünün egemen olduğu nitel araştırmalardır (McMillan, 2004, s.4).

Bireysel yaşantı, gelenek ve otorite biçimindeki bilgi kaynaklarından elde edilen bilgiler, aynı durum için öznel yorumları ve zıtlıkları içerir. Oysa bilimsel araştırma; sistematik veri toplama, analiz etme, yorumlama ve rapor etme süreçlerini içerir. Bu nedenle bilimsel araştırmalar sonucunda elde edilen bilgilerin; nesnel, evrensel, doğrulanabilir ve denetlenebilir olduğu söylenebilir. Gall, Borg ve Gall'e (1996) göre bilimsel bilgi;

- isteyen herkesin paylaşımına açıktır.
- aynı süreçler izlenerek üretilebilir.
- tersi ortaya konuncaya kadar doğru kabul edilir.
- yanlışlıklar ve önyargılardan arındırılmıştır.
- genellenebilirliği sınırlandırılmış bilgidir.
- eleştiri ve değerlendirmelere açıktır.

Bu özellikler, aynı zamanda, bilimsel bilgiyi öteki bilgilerden ayıran temel özelliklerdir (Akt. McMillan, 2004, s.5).

Bilginin kaynağı ne olursa olsun, insanlar farklı nedenlerden dolayı bilgiye gereksinim duymaktadırlar. Öncelikle, eğitim politikalarının ve uygulamalarının bilimsel bir temele dayandırılmasını sağlamak için bilimsel bilgiden yararlanmak gerekmektedir. İkincisi, eğitim alanındaki sorunların belirlenmesi ve belirlenen sorunların çözümü için bilimsel bilgilere gereksinim vardır. Üçüncüsü ise eğitim uygulamalarının kuramlara dayandırılması ve uygulamaların niteliğinin geliştirilmesi için bilimsel bilgiden yararlanılmaktadır.

Eğitim Bilimi ve Bilimsel Araştırma

Eğitim bilimi, bireylerin davranışlarının planlı olarak değiştirilmesi ve geliştirilmesi için yasa ve ilkeler bulmaya, bu amaçla teknikler geliştirmeye çalışan uygulamalı bir süreçtir (Fidan ve Erden, 1998, s.33). Bu nedenle eğitim sorunlarının çözümünü masa başında, kâğıt üzerinde değil; sorunun kaynağında, okulda ya da eğitim sisteminin bütününde aramak gerekir (Varış, 1976, s.4; Akt. Demirel, 1999, s.330).

Eğitim bilimi, eğitim alandaki sorunların belirlenmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik bilimsel bilgilerin üretilmesi amacıyla bilimsel araştırmalardan yararlanır. Bu ise eğitim alanında da bir araştırma kültürünün oluşmasına ve sorun çözmede bilimsel yöntemin kullanılmasına bağlıdır.

Eğitim araştırmaları, bilimsel yöntemin sistemli ve planlı bir biçimde eğitim sorunlarının çözümüne uygulanması işidir. Eğitim araştırmaları, eğitim süreç ve sonuçlarına ilişkin insan davranışlarını konu edinir (Varış ve diğerleri, 1991, s.31). Eğitim alanında gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar; eğitimdeki kuramları oluşturmakta, var olanları biçimlendirmekte ve kimi zaman var olanları eksik bularak yeniden oluşturmaktadır (Savran, 2006, s.377). Eğitim uygulamalarının, eğitim alanında gerçekleştirilmiş araştırma bulgularına dayalı olması gerekir. Böylece eğitim uygulamalarının geliştirilmesi ve bu uygulamalar hakkında verilecek kararların siyasi ya da tartışmalı olmak yerine uygulama alanlarındaki gerçeğe dayandırılması (Ekiz, 2003, s.8) sağlanmış olur.

Eğitim biliminde bilimsel araştırmaya hangi nedenlerden dolayı gereksinim duyulmaktadır? Tartışınız.

SIRA SİZDE

BİLİMSEL ARAŞTIRMA TÜRLERİ

Bilimsel araştırmalar türlerine göre farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Araştırmalar; yapıldıkları ortama göre laboratuvar ve saha araştırmaları, düzeylerine göre kuramsal araştırmalar ve uygulama araştırmaları, yönetime ya da zamana göre tarihsel, betimsel ve deneysel araştırmalar olarak gruplandırılmaktadır (Kaptan, Tarihsiz, s.53). Karasar (2002, s.23), bilimsel araştırmaların, bilimin amaç ve işlevleri doğrultusunda üretilen bilgi ve ürün ölçütü temel alınarak temel araştırmalar ve uygulamalı araştırmalar olarak sınıflandırılabilirliğini belirtmektedir. McMillan (2004, ss.9-14) ise eğitim araştırmalarını aşağıdaki biçimde sınıflandırmaktadır:

- Temel araştırmalar, uygulamalı araştırmalar, değerlendirme araştırmaları ve eylem (aksiyon) araştırması
- Nicel ve nitel araştırmalar
- Analitik araştırmalar

Temel Araştırmalar, Uygulamalı Araştırmalar, Değerlendirme Araştırmaları ve Eylem (Aksiyon) Araştırması

Temel Araştırmalar: Temel araştırmaların amacı, kuram üretmek ya da kuramları sınayarak var olan kuramsal bilgilere yenilerini eklemektir. Dolayısıyla temel araştırmalar kuram geliştirmeye ve kuramı test etmeye yönelik araştırmalar olup günlük yaşamda karşılaşılan problemlere çözüm bulmak amacıyla yapılmazlar (Kaya ve Gelbal, 2007, ss.246-247). Sosyal bilimlerde genellenebilirliği yüksek kuram oluşturmak çok zordur. Çünkü toplumsal olaylar ve insanların özellikleri, çok karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, toplumsal olayları ve insanların toplumsal yönlerini inceleyen sosyal bilimlerdeki eğitim biliminde de kuram geliştirmek kolay değildir (Kırcaali-İftar, 1999, s.3). Örneğin “Birey nasıl öğrenir?” sorusunu yanıtlamak için yapılan temel araştırmalar sonucunda davranışçı öğrenme kuramı, bilişsel öğrenme kuramı, yapılandırmacı öğrenme kuramı gibi birçok kuram oluşturulmuştur. Ancak hiçbir öğrenme kuramının öğrenme olgusunu tam olarak açıklayabildiğini söylemek olanaklı değildir.

Eğitim araştırmaları:

- Temel araştırmalar, Uygulamalı araştırmalar, Değerlendirme araştırmaları ve Eylem (Aksiyon) araştırması
- Nicel ve Nitel araştırmalar
- Analitik araştırmalar

Kuram: Bir olguyu açıklamaya, kestirmeye ya da kontrol etmeye yarayan ilişkiler bütünü.

Uygulamalı Araştırmalar: Uygulamalı araştırmaların öncelikli amacı, günlük yaşamda karşılaşılan problemlere çözüm bulmaktır; bilgi üretmek amacı daha son- ra gelmektedir. Uygulamalı araştırmaların genellenabilirliği sınırlı olup yerel prob- lemlerin çözümüne yöneliktir (Kaya ve Gelbal, 2007, s.247). Bir ana sınıfında, dav- ranışçı öğrenme kuramındaki ödüllendirme ilkesinin, küçük grup çalışmaları sıra- sında kullanılan iki farklı ödüllendirme yönteminin etkinliğinin karşılaştırılması (Kırcaali-İftar, 1999, s.4), uygulamalı araştırmaya örnek olarak verilebilir.

Kimi durumlarda araştırmaların yeni bilgi üretmeye ve uygulamaya yönelik olup olmadığını ayırmak yapay olabilir. Çünkü hangi bilginin temel, hangi bilginin uygulamalı olduğu belirlenemeyebilir. Bu nedenle bir bilim alanı hem temel hem de uygulamalı olabilir (Erkuş, 2005, s.43).

Değerlendirme Araştırmaları: Değerlendirme araştırmaları, bir programın etkililiği hakkında karar vermek amacıyla yapılan araştırmalardır. Buradaki amaç, program hakkında karar verme konumundakilere bilimsel araştırma sonuçlarına dayalı farklı seçenekler sunmaktır. Değerlendirme araştırmalarında, daha yerel ve özel bir durum ya da farklı program türleri üzerine odaklanılır. Örneğin “İlköğre- timde hangi okuma yazma programı uygulanmalıdır? Yeni eğitim programları na- sıl uygulanmaktadır? Bir eğitim bölgesine küçük iki okul mu yoksa büyük bir okul mu yapılmalıdır? Eğitimde bilgisayar kullanmanın öğrenci ve öğretmenlerin bilgi ve tutumlarına etkisi nedir?” gibi soruların yanıtlanması için değerlendirme araştı- rmaları yapılabilmektedir (McMillan, 2004, s.13).

Eylem (Aksiyon) Araştırması: Eylem araştırması, uygulamada ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözülmesine yönelik olarak uygulayıcıların tek başları- na ya da bir araştırmacı ile birlikte uygulama sürecini çalışmasını içerir. Araştırma ile uygulamayı birleştiren ve araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılmasını ko- laylaştıran bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.78). Eylem araştırması öğretmen araştırması olarak da adlandırılır ve eğitim alanında genelde öğretimi geliştirme amacıyla kullanılır.

Nicel ve Nitel Araştırmalar

Nicel Araştırmalar

Nicel araştırmalara, görgül (amprik) araştırmalar ya da sayısal araştırmalar da den- mektedir. Nicel araştırmalar, sosyal bilimlerin biçimlenmeye başladığı 20. yüzyılın başında, fen bilimleri alanındaki araştırma yöntemlerinin ve veri toplama teknikle- rinin sosyal bilimler alanlarına uyarlanmasıyla oluşmuştur. Nicel yaklaşıma göre, bilimsel olanla bilimsel olamayan birbirinden kesin sınırlarla ayrılmaktadır (Kırca- ali-İftar, 1999, s.6). Nicel araştırmalar arasında; deneysel, bağıntısal ve betimsel araş- tırmalardan söz edilebilir.

Deneysel Araştırmalar: Deneysel desen, neden-sonuç ilişkilerini belirlemek amacıyla doğrudan araştırmacının kontrolü altında, gözlenmek istenen verilerin üretildiği araştırmalardır. Tarama desenlerinde var olan durum olduğu biçimiyle değiştirilmeden gözlenirken deneysel desende, gözlenmek istenenlerin araştırma- cı tarafından üretilmesi söz konusudur (Karasar, 2002, s.87). Deneysel araştırmalar- da, bir araştırma ortamı oluşturulur. Bu ortam genelde yapaydır; ancak doğal or- tam da olabilir. Bu ortamda, herhangi bir “şeyin” (yeni bir öğrenme yöntemi, yeni bir eğitim programı, yeni bir sınıf düzeni vb.) etkililiğini ölçmek ve ölçüm sonucu olumlu ise bu sonuçlara dayalı olarak önerilerde bulunmak temeldir (Ekiz, 2003,

Değerlendirme araştırmalarında, en az iki program ya da etkinliğin değerlendirilmesi amacıyla veriler toplanır. Bu verilere dayalı olarak etkinliğin devam edip etmemesine karar verilir.

Nicel araştırmalar:

- Deneysel araştırmalar
- Bağıntısal araştırmalar
- Betimsel araştırmalar

Nicel: Sayılar, ölçümler, tümdengelim, kontrol ve deney gibi kavramlara vurgu yapma.

Değişken: En az iki farklı değer alabilen ve bir araştırmada incelenen özelliklerin her biri. Örneğin yaş, öğrenci başarısı, öğretim yöntemi gibi.

s.99). Deneysel araştırmada, iki ya da daha fazla araştırma grubu üzerinde belli bir değişkenin etkililiği incelenir. Deneysel araştırma sonucunda elde edilen bulgular, gruplar arası farklılık olduğunu gösterirse neden-sonuç ilişkisi kurulabilir (Kırcaali-İftar, 1999, s.8).

Deneysel desenlerde, neden-sonuç ilişkisini bulmak amacıyla değişkenler, araştırmacı tarafından doğrudan kontrol altına alınır. Bir araştırmanın deneysel olarak adlandırılabilmesi için şu özellikleri taşıması gerekir (Kaya ve Gelbal, 2007, ss.250-251):

- Araştırmacı bağımsız değişken üzerinde değişiklik yapabilmelidir.
- Araştırmacının bağımsız değişkende yaptığı değişimler kontrollü koşullarda yapılmalı ve bağımsız değişkenin dışındaki değişkenlerin etkisi kontrol edilmelidir.
- Araştırmacı bağımsız değişkende yaptığı değişikliğin etkisini kontrol edebilmelidir.

Bağımlı değişken:

Araştırmacıyı rahatsız eden ve açıklanması istenen durum.

Okulöncesi dönem çocuklarında iş birliği becerisini geliştirmede drama yönteminin etkisi nedir?

ÖRNEK

Bağıntısal Araştırmalar: Bağıntısal (korelasyon) araştırma deseni ya kestirim araştırmalarında ya da ilişki araştırmalarında uygulanır. Kestirim araştırmasında, zaman bakımından daha önceden oluşan değişkenlere ilişkin ölçümlerden gelecek davranış kestirilmeye çalışılır. İlişki araştırması ise değişkenler arası neden-sonuç kalıplarını anlamaya vurgu yapar (Balcı, 2001, s.263). Bağıntısal modelle gerçekleştirilen bir araştırmada, araştırma probleminde yer alan iki ya da daha fazla değişkene ilişkin olarak örneklemdeki katılımcılardan veri toplanır. Toplanan verilerin istatistiksel tekniklerle incelenmesi sonucunda, değişkenler arasında bir bağıntı olup olmadığı belirlenir (Kırcaali-İftar, 1999, s.8).

Bağımsız değişken: Bağımlı değişken üzerinde etkisinin olduğu düşünülen değişken.

Öğrencilerin okuma alışkanlıklarını etkileyen etmenleri konu edinen bir araştırmada okuma alışkanlığı bağımlı değişken, okuma alışkanlığına etki eden etmenler bağımsız değişkendir.

Drama yöntemiyle gerçekleştirilen etkinlikler ile iş birliği becerisinin geliştirilmesi arasında ilişki var mıdır?

ÖRNEK

Betimsel Araştırmalar: Betimsel araştırmalar, olanı olduğu gibi saptamaya ya da tanımlamaya çalışan, farklılık ya da ilişki bulmaya çalışmayan araştırmalardır. Betimsel araştırmalar iki biçimde gerçekleştirilir. Bunlar, özaktarım araştırmaları ve gözlem araştırmalarıdır. Özaktarım araştırmalarının verileri, örneklemde yer alan bireylerin bizzat kendilerinden bilgi alınarak toplanır. Örneğin katılımcılardan anket aracılığıyla yazılı, görüşme yoluyla sözel bilgiler alınabilir. Gözleme dayalı betimsel araştırmalarda veriler, katılımcıların araştırmacı tarafından gözlenmesiyle toplanır. Betimsel araştırma verileri, frekans ve yüzde gibi betimsel istatistiksel teknikler kullanılarak çözümlenir (Kırcaali-İftar, 1999, ss.7-8).

Okulöncesi öğretmenlerinin çocuk haklarının eğitimine ilişkin görüşleri nedir?

ÖRNEK

Verilerin anketle toplandığı ve çözümlenmesinde frekans (sayı) ve yüzde istatistiksel tekniklerinin kullanıldığı bir araştırma makalesinde kullanılan araştırma türünün ve desenin ne olduğunu nedenleriyle açıklayınız.

SIRA SİZDE

2

Nitel araştırmalar:

- Kuram oluşturma araştırmaları
- Etnografik araştırmalar
- Fenomolojik araştırmalar
- Durum çalışması araştırmaları

Nitel: Doğal ortamlar, anlamlandırma, sözel anlatımlar ve esnek desenler gibi kavramlara vurgu yapılması.

Nitel Araştırmalar

20. yüzyılın son çeyreğinde, nicel araştırma yaklaşımının kimi sosyal olguları açıklamada yetersiz kalması nedeniyle nitel araştırma yaklaşımı gelişmiş ve hızla yaygınlaşmaya başlamıştır. Nitel araştırmalar, sosyal bilimlerin ilgi alanını oluşturan sosyal gerçeklikle fen bilimlerinin ilgi alanlarını oluşturan fiziksel gerçekliği birbirinden ayırmaktadır. Fiziksel gerçekliğin kişisel yorumlardan bağımsız olduğu kabul edilirken sosyal gerçekliğin, bir ölçüde de olsa, kişisel yorumlarla olduğu öne sürülmektedir. Bu nedenle sosyal gerçekliğin nesnellik kadar öznellik de içerdiği ve her bireyin algılayış biçimine bağlı olarak farklılaştığı; dolayısıyla sosyal verilerin ancak yorumlandıkları zaman değer kazandığı kabul edilmektedir (Kırcaali-İftar, 1999, s.6).

Nitel araştırmacının genel kabul gören bir tanımını yapmak güçtür. Bununla birlikte nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği bir araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.39). Nitel araştırmalar arasında, kuram oluşturma, etnografik araştırmalar, fenomenolojik araştırmalar ve durum çalışması araştırmaları bulunmaktadır.

Kuram Oluşturma Araştırmaları: Bu araştırmanın amacı, araştırılan durumla ilgili olarak kuram keşfetmek ya da üretmektir. Bu araştırma türü herhangi bir durum içerisinde bulunan ya da çalışan kişilerin nasıl etkileşimde bulunduklarını, uygulamalarını nasıl yaptıklarını ve bu durum içerisinde kendilerini nasıl algıladıklarını ortaya çıkarmaya çalışır. Kuram oluşturma araştırmasında, araştırmacı birinciden veri toplar (Ekiz, 2003, s.48).

Kuram oluşturma yaklaşımı ile yapılan araştırmalarda kuram, verilerin değerlendirilmesi sonucu oluşur. Bu nedenle çalışmayı baştan bir kurama dayandırma gereği ve zorunluluğu yoktur. Ayrıntılı görüşme, gözlem ve doküman incelemesiyle nicelik ve nitelik olarak çok fazla miktarda veri toplanır. Toplanan veriler, belli ilkelere göre kodlanır ve yorumlanır (Uçak-Özenç, 2000, s.273).

SIRA SİZDE

3

Temel araştırmalar ile nitel araştırmalardaki kuram oluşturma arasındaki temel farklılıklar nelerdir? Tartışınız.

Etnografik Araştırmalar: Etnografik araştırma bir grubu ve onun davranışlarını, grubun bulunduğu kültür içerisinde yaşayan bireylerin bakış açılarıyla inceleyen kültürel bir betimlemedir (Hitchick ve Hughes, 1995; Akt. Ekiz, 2003, s.41). Etnografik araştırma, kültür analizi olarak tanımlanır. Etnografik araştırmalarda amaç, belirli bir grubun kültürünü tanımlamak ve yorumlamaktır. Bu tanımlama, genelde, o kültüre özgü kavramlar, süreçler ve algılar çerçevesinde yapılır. Bu nedenle araştırmaya katılanların kullandıkları yazılı ve sözlü dil, davranış kalıpları, algıları ve paylaştıkları deneyimler; araştırmanın odaklanabileceği alanlar olarak ortaya çıkar (Hancock, 2004; Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.70).

Fenomolojik Araştırmalar: Fenomolojik araştırmalar, olgubilim araştırmaları olarak adlandırılır. Olgular; yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi farklı biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu nedenle olgularla yaşamda sıklıkla karşılaşılır. Ancak her zaman karşılaşılan olgular tam olarak anlaşılmayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.72). Örneğin teknoloji, günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası durumuna gelen bir olgudur. Bu nedenle ev ortamında bilgisayarın çocukların günlük yaşamındaki yeri, fenomenolojik araştırma yaklaşımıyla araştırılabilir.

Durum Çalışması Araştırmaları: Durum çalışması; güncel bir olgu, olay, durum ve gruplar üzerine odaklanan derinlemesine incelemedir (Yin, 1994, s.3). Durum çalışması; bir ya da birden fazla olayın, ortamın, programın, sosyal grubun, bireyin ya da başka “sınırlandırılmış sistemlerin” yerinin ve zamanın ayrıntılı bir biçimde tanımlanarak derinlemesine incelenmesidir (McMillan, 2004, s.271). Eğitim alanında durum çalışması özellikle “niçin” ve “nasıl” sorularının yanıtlanmasında tercih edilen bir araştırmadır (Yin, 1994, s.1). Durum çalışması araştırması, adından da anlaşılacağı gibi, araştırmaya başlamadan önce araştırmanın yapılacağı durumun özel olduğunun belirlenmesini gerektirmektedir.

Buraya kadar sözü edilen nicel ve nitel araştırmalar arasındaki temel farklar şöyle özetlenebilir (Ekiz, 2003; Yıldırım ve Şimşek, 2005):

- Nicel araştırmada sosyal gerçekliğin nesnel, nitel araştırmada ise birey ya da bir topluluk tarafından oluşturulduğu için öznel olduğu kabul edilir.
- Nicel araştırmada temel olan yöntemdir ve bu konuda katı bir yapı söz konusudur. Nitel araştırmada ise temel olan çalışılan durumdur ve araştırma yönteminde esneklik söz konusudur.
- Nicel araştırmada değişkenler kesin sınırlarıyla saptanabilir ve bunlar arasındaki ilişkiler ölçülebilir. Nitel araştırmada ise değişkenler karmaşıktır, iç içe geçmiştir ve bunlar arasındaki ilişkileri ölçmek zordur.
- Nicel araştırmada araştırmacı olay, olgu ve katılımcılara dışardan nesnel bir biçimde bakar; nitel araştırmada ise araştırmacı olay, olgu ve katılımcılarla yakın bir ilişki geliştirerek öznel bir bakış açısı geliştirir.
- Nicel araştırmada temel amaç, araştırma sonuçlarını sayısallaştırarak genellemedir. Nitel araştırmada ise araştırma sonuçlarının derinlemesine betimlenmesi ve betimlemede katılımcıların görüşlerine yer verilmesi önemlidir.
- Nicel araştırmada temel amaç, araştırma verilerine dayalı olarak tahminlerde bulunmaktır. Nitel araştırmada ise araştırma verilerine dayalı olarak yorum yapmak temel amaçtır.
- Nicel araştırmada nedensellik ilişkilerini açıklama temel amaç iken nitel araştırmada ise araştırma ortamının ve sürecinin ayrıntılı betimlenmesi ile katılımcıların bakış açısının yansıtılması temel amaçtır.
- Nicel araştırma, bir kuram ve denence ile başlarken nitel araştırma, kuram ve denence ile son bulur.

Türkiye’de eğitim bilimleri alanında nitel araştırma yaklaşımının gerek kuramsal gerek uygulamada ya yeterince gelişmemiş ya da hiç gelişmemiş olduğu dikkat çekicidir. Türkiye’de nicel araştırma geleneği ağırlıklı araştırmalar, kendini belirgin bir biçimde göstermiş ve bu konuda değerli çalışmalar da ortaya konmuştur (Savran, 2006, s.378). Unutulmamalıdır ki herhangi bir araştırma yaklaşımının diğerine göre tercih edilmesi her şeyden önce araştırma konusunun “doğasıyla” ilişkilidir. Araştırmanın, nitel yoksa nicel araştırma yaklaşımıyla mı gerçekleştirileceğine karar vermeden önce “neyin” araştırılacağının ayrıntılı bir biçimde düşünülmesi ve buna bağlı olarak da “nasıl” araştırılacağına karar verilmesi gerekmektedir. Burada “amaca uygunluk” ölçütü, araştırmada yararlanılacak yöntemin belirlenmesinde temeldir. Çünkü nitel ve nicel araştırma paradigmaları, sosyal gerçekliğe ilişkin farklı varsayımlar ortaya koymaktadırlar (Ekiz, 2004, s.416).

Nitel ve nicel araştırmalar, birbirlerini tamamlayan yaklaşımlardır. Bu nedenle nitel ya da nicel araştırma yaklaşımlarını karşılaştırarak iyi, kötü, zayıf, güçlü gibi nitelemeler yapmaya gerek yoktur. Bir araştırmada yöntemin nitel, nicel ya da nitel ve nicel birlikte olacağını, öncelikle araştırılacak konunun özelliği ile araştırma-

Denence: Olaylar ya da değişkenler arasında var olduğu ileri sürülen ilişki.

cının bilgi ve becerisi belirlemelidir. Daha sonra, toplanacak verinin niteliği, araştırma ortamı, çalışma grubunun büyüklüğü gibi özellikler araştırma yönteminin belirlenmesinde temel ölçütleridir.

Analitik Araştırmalar

Genelde eğitim araştırmaları nitel ve nicel olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak bu sınıflamanın dışında gerek nitel gerekse nicel araştırma özelliklerini birlikte içerebilen araştırma türleri vardır. Bu araştırmalar, analitik araştırmalar biçiminde adlandırılabilir. Analitik araştırmaları da kendi içinde doküman analizi ve karma desen araştırmaları olarak iki biçimde sınıflandırmak olanaklıdır (McMillan, 2004, s.12).

Doküman Araştırmaları: Bu araştırmalar, dokümanların ve kayıtların analiz edilerek kavramların, olayların ve görüşlerin incelendiği bir araştırma türüdür. Doküman analizi araştırmalarında, elde edilen bilgilerin doğru bir biçimde yorumlanmasında bağlamsal bilgi çok önemlidir. Bu kapsamda tarihsel, hukuksal ve kavramsal analizler yapılabilir.

Karma Desen Araştırmaları: Kimi araştırmalarda nitel ve nicel yaklaşımlar birlikte kullanılabilir. Bu araştırmalar, karma yöntem olarak adlandırılır. Karma yöntemin kullanıldığı araştırmalarda, veri toplama ve analizde farklı nitel ve nitel yöntemler birlikte kullanıldığı için araştırma sorusu daha iyi anlaşılabilir (McMillan, 2004, s.12). Nitel ve nicel araştırma yaklaşımlarının birlikte kullanılması *yöntem çeşitlemesi* kavramıyla açıklanmaktadır. Yöntem çeşitlemesi, aynı araştırma sorusunu yanıtlamak amacıyla birden fazla araştırma yöntem ve tekniğinin bir arada kullanılması biçiminde ifade edilebilir.

SIRA SİZDE

4

Bir araştırma konusunun gerek genel gerekse ayrıntılı bir biçimde çalışılmasında yararlanılabilecek araştırma desenini bir örnek üzerinden tartışınız.

Eğitim araştırmalarının türleri, bu türlere uygun amaç ve örnek araştırma sorusu Tablo 8.1'de verilmiştir.

Tablo 8.1

Eğitim Araştırmalarının Türleri

Kaynak: McMillan, 2004, s.14'ten uyarlanmıştır.

Tür	Amaç	Örnek
Temel	Olguyu anlamak ve bilmek.	Dönüt vermenin ergenlerin öğrenme stillerine ya da güdülenmelerine etkisini anlamak.
Uygulamalı	Uygulamadaki eğitim sorunlarını çözmek.	Sınıf değerlendirmeleri için portfolyo kullanarak öğretmen eğitimindeki en iyi yaklaşımı belirlemek.
Değerlendirme	Bir program ya da etkinlik hakkında karar vermek.	Bir okulöncesi eğitim programının uygulamasına devam etmesine ya da uygulamadan kaldırılmasına karar vermek.
Eylem	Bir okul ya da sınıftaki uygulamaları geliştirmek.	Hangi grup işlemleri sonuçlarının en iyi başarıyı sağladığı belirlemek.
Nicel	Özel soru ve hipotezleri yanıtlamada olguyu sayısal olarak tanımlamak.	Ev ödevi miktarı ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki.
Nitel	Olguyu daha iyi anlamak için olgunun betimlenmesinde zengin anlatımlara yer vermek.	Okul takımlarının yenilenmesini gözlemleyerek aile rolünü anlamak.

BİLİMSEL ARAŞTIRMA SÜRECİ

Bilimsel araştırma süreci; planlama, uygulama ve raporlaştırma aşamalarından oluşur. Araştırma süreci, bir araştırma gereksinimden başlar ve bu gereksinimi giderecek çalışmaların sonuçlandırılmasıyla devam eder. Bilimsel araştırma sürecinin aşamaları, şu başlıklar altında incelenebilir (Kırcaali-Iftar, 1999, ss.4-6; Ramazan, 2007, ss.341-345):

Araştırma Konusunun Belirlenmesi: Araştırma sürecinde yapılması gereken ilk iş; kaynak taraması, uzmanlarla görüşme yapma, gözlem yapma gibi genel bir inceleme sonucunda bir araştırma konusu belirlemektir. Araştırma konusunun belirlenmesi zor ve önemli bir aşamadır. Burada araştırmacının ne yapmak istediğini bilmesi ve araştırmasını tasarlayacak kadar bilgi sahibi olması gerekir. Araştırma konusuyla ilgili kuramsal altyapı oluşturmak, konunun yeterince özgün olup olmadığını anlamak ve konuyu daraltarak araştırma problemini belirlemek açısından alanyazın taraması yapılması önemlidir.

Araştırma Probleminin Ortaya Konması: Araştırma konusu belirlendikten sonra, araştırma konusuyla ilgili çözülmek istenen probleme dayalı olarak araştırma amacının belirlenmesi gerekir. Araştırma problemi; daha önceki kuramlardan, araştırmaların bulgularından ve kişisel gözlemlerden yola çıkılarak oluşturulabilir. Araştırma problemi ortaya konduktan sonra, problemin kuramsal ve uygulama açısından önemli olduğu tartışılmalıdır. Araştırma problemi belirlenirken, öncelikle, problemin araştırılabilir özellikte olmasına dikkat edilmelidir. Araştırılabilirlik, problemin veri toplama ve analiz etme yoluyla incelenebilecek özellikte olmasıdır. İkinci olarak problemin araştırmacının araştırma becerileri, kaynaklar, zaman vb. özelliklere uygun olmasına özen gösterilmelidir.

Konuyla İlgili Kaynakların Taranması: Problem ortaya konduktan sonra, konuyla ilgili kaynaklar taranarak elde edilen kuramsal bulgular ve araştırma bulgularına dayalı bilgiler bir araya getirilerek kuramsal çerçeve oluşturulur.

Araştırma Sayıtlarının/Varsayımlarının Belirlenmesi: Sayıtlı/varsayım, doğruluğu ya da yanlışlığı araştırmacının sahip olduğu olanaklarla ortaya konamayan, bu nedenle araştırmacı tarafından doğru olarak kabul edilen, o araştırmaya özgü kimi yargılardır. Bir yargının sayıtlı olabilmesi için doğruluğundan emin olunması ve araştırma sonucunu büyük ölçüde etkilememesi gereklidir.

Araştırma Sınırlıklarının Belirlenmesi: Sınırlıklar, araştırmacının yapmak isteyip de maliyet, süre, veri kaynakları; araştırmacının bilgi, beceri ve olanakları, problem alanı, araştırma amaçları, yöntem ve diğer zorluklardan dolayı vazgeçmek zorunda olduğu durumlardır. Burada, planlanan araştırmanın hangi tarihlerde ve hangi kaynaklarla tamamlanacağına ilişkin bilgiler yer alır. Araştırma sonuçları, belirlenen sınırlıklar içinde geçerlidir.

Tanımların Yapılması: Bilimsel araştırmalarda bilimsel dil kullanımı önemlidir. Araştırmada kullanılan ve farklı anlamlara gelebilen kimi temel kavram ve terimlerin, üzerinde çalışılan değişkenlerin karmaşa yaratmaması ya da yanlış anlaşılma olasılığının ortadan kaldırılması amacıyla araştırmacı tarafından somut bir biçimde tanımlanması gereklidir.

Araştırma Yönteminin Belirlenmesi: Bu aşamada a) hangi araştırma türü ve bu tür içinde hangi araştırma desenin benimseneceği, b) hangi bireylerin katılacağı ve hangi ortamların kullanılacağı, c) araştırma verilerinin nasıl toplanacağı ve d) araştırma verilerinin nasıl analiz edileceği belirlenir.

Araştırma türü ve deseni: Araştırma türü, araştırmada nitel ve nicel yaklaşımlardan birinin ya da her iki yaklaşımın birlikte benimsenmesidir. Araştırma deseni ise

Bilimsel araştırma süreci

- Araştırma konusunun belirlenmesi
- Araştırma probleminin ortaya konması
- Konuyla ilgili kaynakların taranması
- Araştırma sayıtlarının/Varsayımlarının belirlenmesi
- Araştırma sınırlıklarının belirlenmesi
- Tanımların yapılması
- Araştırma yönteminin belirlenmesi
- Süre ve olanakların belirlenmesi
- Araştırmanın sonuçlandırılması

benimsenen araştırma türü ve araştırmanın amacına uygun olarak verilerin toplanması ve analiz edilmesi için gerekli koşulların düzenlenmesidir.

Evren ve örneklem / katılımçılar ve ortam: Burada, araştırma verilerinin toplanacağı bireylerin ve ortamın belirlenmesi söz konusudur. Bu başlık, nicel araştırmada evren ve örneklem biçiminde yer alır. Çünkü nicel araştırmada araştırma sonuçlarının genellenmesi amaçlanır. Araştırma sonuçlarının genelleneceği bireylerin tümünün oluşturduğu topluluğa *evren* denir. Ancak genelde, evrendeki tüm bireylere ulaşmak çeşitli nedenlerden dolayı olanaklı olmayabilir. Bu durumda evrenden örneklem alma yoluna gidilir. *Örneklem*, evrene genelleme yapmaya olanak verecek biçimde evrenden belli sayıda bireyin seçilmesiyle oluşan gruptaki bireylerdir. Örneklem üzerinde yapılan çalışma sonuçları evrene genellenir.

Nitel araştırmada ise bu başlık, katılımçılar ve ortam biçiminde ifade edilir. Çünkü nitel araştırma bulgularının genellenmesi söz konusu değildir. Araştırma az sayıdaki birey ve sınırlı ortamlarda yürütülür. Bu nedenle nitel araştırmada katılımçıların ve ortamların ayrıntılı betimlenmesi gerekmektedir.

Veri toplama araçları: Araştırmacı, hangi türdeki verileri nasıl toplayacağını önceden belirlemelidir. Eğitim araştırmalarında kullanılan veri toplama yolları ve araçları arasında psikolojik testler (zekâ, yetenek, kişilik, ilgi, tutum, gelişim vb. ölçekler), gözlem, anket, görüşme, belgesel tarama sayılabilir.

Verilerin analizi ve yorumu: Araştırma sürecindeki uygulamalar sonucunda elde edilen ham bilgiye veri denir. Verilerin ne ifade ettiğinin anlaşılabilmesi için analiz edilmesi gerekir. Araştırma planlanırken hangi verilerin toplanacağı ve bunların nasıl analiz edileceği belirlenmelidir. İşlenmiş ve analiz edilmiş verilere bulgu denir. Yorumlama ise bulgulara bir anlam verme işidir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler: Araştırmanın bulgular ve yorumlar bölümündeki bilgiler özetlenerek sonuç bölümü oluşturulur. Daha sonra özetlenen sonuçlar, alanyazındaki benzer araştırma sonuçları ile karşılaştırılarak tartışılır. Ayrıca yapılan araştırmanın bulgularına dayalı olarak uygulamaya ve daha sonra bu konuda araştırma yapacaklara öneriler getirilir.

Araştırmanın Raporlaştırılması: Bilimsel araştırma sürecinin son aşamasında araştırma raporu hazırlanır. Bilimsel bir araştırmanın başarılı bir biçimde gerçekleştirilmesi kadar düzgün ve anlaşılır bir biçimde yazılı rapor biçiminde sunulması da önemlidir. Böylece araştırma sonuçları başkalarıyla paylaşılmış olur. Araştırmayı, bilimsel araştırma sürecinin aşamalarını içerecek biçimde raporlaştırmak gerekmektedir. Eğitim araştırmalarının raporlaştırılmasında biçimsel olarak uyulması gereken genel bir raporlaştırma biçimi olduğu görülmektedir. Ancak araştırmanın nitel ya da nicel yaklaşıma dayalı olarak gerçekleştirilmesi, raporlaştırmada kimi farklılıkları ortaya çıkarmaktadır.

BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA VERİ TOPLAMA YOLLARI

Araştırma sürecinin önemli aşamalarından biri de veri toplama yollarının belirlenmesidir. Benimsenen araştırma yaklaşımına göre veri toplama yolları değişebilmektedir. Eğitim araştırmalarında sıklıkla anket (sormaca), görüşme ve gözlem gibi veri toplama araçları kullanılmaktadır.

Anket: Anket, kalem kağıt yoluyla objenin, bireyin ya da grubun kendisi hakkında bilgi vermesine dayanan yöntemdir (Kaptan, tarihsiz, s.173). Anket, bireyin birden çok özelliği hakkında çeşitli madde türleriyle bilgi toplamak amacıyla kul-

lanılır. Anket, göreceli olarak hazırlanmasının kolay olması ve kısa sürede çok sayıda bireye ulaşma olanağı sağlaması açısından sosyal bilim araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Anket aracılığıyla bireylerin şu özelliklerine ilişkin bilgi toplanır (Erkuş, 2005, ss.119-120):

- Bireylerin yaş, gelir, eğitim düzeyi, doğum yeri, etnik ve ulusal bilgiler gibi demografik özellikleri ve yaşam artalanları gibi değiştirilemez olgular,
- Bireylerin içinde bulundukları durumda herhangi bir şeye ilişkin tutumları, düşünceleri, niyetleri, beklentileri ve arzuları,
- “Ayda kaç kez sinemaya gidersiniz?” gibi bireylerin yaşamakta oldukları etkinliklere ve alışkanlıklara ilişkin davranışsal bildirimleri.

Görüşme: Görüşme; bireylerin neyi ve neden düşündüklerini, duygu ve tutumlarının neler olduğunu ve davranışlarını yönlendiren etmenleri ortaya çıkarmayı amaçlayan bir veri toplama yöntemidir (Ekiz, 2003, s.61). Görüşme, amaçlı sohbetir. Genelde iki kişi arasında gerçekleşir (Uzuner, 1999, s.180). Görüşme sürecindeki sohbet, araştırmacının görüştüğü kişiden bilgi almak amacıyla yönlendirilir. Görüşme, yüz yüze yapılabileceği gibi İnternet, telefon gibi araçlar aracılığıyla da yapılabilmektedir. Görüşme farklı biçimlerde gruplandırılabilir. Yapı bakımından görüşme; yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış görüşme olmak üzere üç başlık altında gruplandırılır. İletişim ve kayıt açısından sözel, yazılı ve teybe ya da filme kayıt edilen görüşme; görüşmeye katılan birey sayısı açısından ise bireysel görüşme ve grup görüşmesi biçiminde de sınıflandırılmaktadır (Erkuş, 2005, ss.100-104). Bu sınıflamalara dayalı olarak eğitim araştırmalarında yaygın olarak kullanılan görüşme türleri yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış görüşmedir.

*Yapılandırılmamış görüşme*de araştırma soruları önceden hazırlanmamıştır. Yalnızca konuşulacak ana konu başlıkları belirlenmiştir. Bir bakıma araştırmacının araştırma konusuyla ilgili kişilerle sohbet etmesidir. Ancak normal bir sohbetten ayrılan en önemli özelliği, sohbetin belli bir amaca yönelik olmasıdır. Görüşme türleri içinde verilerinin analizi en zor olanıdır.

ÖRNEK

Okulöncesi dönem çocuklarının bilgisayar oyunları oynamasının sosyal gelişimlerine olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin görüşleriniz nelerdir?

*Yapılandırılmış görüşme*de görüşmenin tüm aşamaları önceden planlanır. Görüşme sırasında bu plan dışına çıkılmaz, görüşme sırasında görüşülen bireyden kaynaklanan davranışsal ipuçları üzerine odaklanılmaz, görüşmenin yönü değiştirilmez. Bu nedenle yapılandırılmış görüşme oldukça sınırlıdır. Bu tür görüşmenin kayıtları yazılı ya da sözlü olabilir. Yapılandırılmış yazılı görüşme, anket olarak adlandırılır (Erkuş, 2005, s.100). Yapılandırılmış görüşmede amaç, görüşmeye katılanların verdikleri yanıtları karşılaştırmaktır. Aynı zamanda çok sayıda kişiden görüş almak istendiğinde tercih edilir. Araştırma konusuna ilişkin genel düşünce ve önerilerin belirlenmesinde yararlanır. Diğer görüşme türlerine göre verilerin analiz edilmesi daha kolaydır.

ÖRNEK

Çocuğunuz kaç yaşından beri bilgisayarda oyun oynamaktadır?

Yarı-yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış görüşme ile yapılandırılmış görüşme arasında yer alır. Bu nedenle yarı-yapılandırılmış görüşmenin kimi soruları yapılandırılmış, kimi soruları ise yapılandırılmamış biçimde hazırlanır. Böylece görüşülen bireylerin görüşme sorularına serbest tepki vermesi sağlanmış olur (Er-

kuş, 2005, s.101). Araştırmacı, görüşme sorularını önceden hazırlar; ancak görüşme sırasında görüşülen kişilere ek sorular sorulabilir. Bu açıdan diğer iki görüşme türüne göre yarı-yapılandırılmış görüşme, esnektir (Ekiz, 2003, s.62). Yarı-yapılandırılmış görüşmede, önceden hazırlanan soruların katılımcılara aynı sıra ve biçimde sorulması gerekir.

ÖRNEK

“Bilgisayar oyunlarının çocuğunuzun günlük yaşam etkinlikleri üzerindeki etkilerine ilişkin neler söyleyebilirsiniz?” biçimindeki bir soruya, görüşülen ebeveyn “Hangi açılardan?” diye sorabilir. Bu durumda araştırmacı “Yemek yeme, arkadaşlarıyla ve sizinle zaman geçirme gibi.” biçiminde ek bir açıklama yapabilir. Ancak bu tür görüşmede eğer kimi ebeveynler aynı soruya aynı biçimde tepki veriyorsa araştırmacı, aynı biçimde açıklama yapmaya özen göstermelidir.

Gözlem: Doğal ortamlarda insan davranışlarının incelenmesini temel amaç eden bir veri toplama yöntemidir (Ekiz, 2003, s.55). Gözlem, herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.169). Veri toplama yöntemi olarak gözlem, öğrenci-öğretmen ilişkileri gibi karmaşık davranışların araştırılmasında ya da varlık-yokluk bildiren sınıftaki sıra-sandalye sayısı gibi basit sınıflamalı verilerin toplanmasında kullanılır (Karasar, 2002, s.157). Araştırma amacıyla aşağıdaki davranışlar, hareketler ve tepkiler gözlenir (Erkuş, 2005, ss.96-97):

- *Motor (kassal) hareketler:* Bir öğrencinin ders boyunca kaç kez parmak kaldırdığı.
- *Sözel davranışlar:* Bir öğrencinin teneffüs boyunca arkadaşlarını kaç kez rahatsız ettiği ya da arkadaşlarına teşekkür ettiği.
- *Fizyolojik tepkiler:* Bir kişinin korku ya da sevinç durumundaki göz bebekleri ve kalp atım hızı.
- *Söz ötesi davranışlar:* Bir görüşmede görüşülen kişinin kaç kez “hımm, eee” vb. gibi tepkiler verdiği.

Gözlem, yapıldığı ortama göre doğal gözlem ve denetimli gözlem; araştırmacının katılımına göre katılımcı gözlem ve katılımsız gözlem; gözlemin süresine göre ise sürekli ve aralıklı gözlem biçiminde sınıflandırılabilir (Erkuş, 2005, ss.97-98). *Katılımcı gözlem*, daha çok etnografik araştırmalar içinde yer alır. Gözlemci, başkalarının yaşamlarına girerek onların sosyal dünyayı nasıl gördüklerini ortaya çıkarmaya çalışır (Ekiz, 2003, s.56). *Katılımsız gözlemde* ise araştırmacı ortada yoktur ve araştırmacının ortamda olduğu bilinir ya da bilinmez (Erkuş, 2005, s.98). Bu gözlem türünde önemli olan, belirli olay ya da olguların üzerine odaklanmadır (Ekiz, 2003, s.58). Katılımsız gözleme, bir sınıfa yerleştirilen kamera aracılığıyla yapılan gözlem örnek olarak verilebilir. Ancak bu tür gözlem kimi etik ve yasal sorunlara neden olabilir.

BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA ETİK

Bilimsel araştırma etiği, bilimsel araştırma yaparken araştırmacıların uyması gereken kurallar bütünüdür (Ramazan, 2007, s.345). Bilimsel araştırma sürecinde araştırmacının uyması gereken etik kurallar aşağıdaki biçimde özetlenebilir (Balci, 2004; Best ve Khan, 1986; Ceyhan, 2000; Newcombe, 1996; Sümer, Demirkutu ve Özkan, 2005’ten aktaran Ramazan, 2007, ss.345-347):

- Araştırmaya katılacaklar; araştırma öncesinde araştırmanın konusu, amacı ile kendilerinden beklenenler ve olası riskler konusunda tam olarak bilgilendi-

rimelidir. Bu bilgilendirme, genelde, yazılı olarak yapılmalı ve katılımcıların kendilerine sunulan yazılı metni tam olarak anlayıp anlamadıklarına dikkat edilmelidir.

- Araştırmaya katılma, gönüllülük temeline dayanmalıdır. Kişileri araştırmaya katılmaya zorlamak, insan haklarına aykırıdır.
- Kişilerin araştırmaya katılmalarını özendirmek amacıyla kişilere ödüller verilebilir. Ancak verilecek ödüllerde dürüst davranmak ve aşırıya kaçmamak gerekir.
- Araştırma verileri, katılımcılara zarar verebilecek riskli durumları içermeyen toplanmalıdır. Katılımcılar, psikolojik ve fiziksel olarak risk altında olabilir.
- Araştırmada, katılımcıların kendi özel olduğuna inandığı davranışlarını izinsiz olarak gözlemek, sesli ve görüntülü kaydını yapmak kişilik haklarına yapılmış bir saldırıdır.
- Araştırmacı, katılımcılardan elde ettiği bilgilerin gizli tutulmasına özen göstermelidir. Veriler, katılımcıların kimliği ile eşleştirilerek değerlendirilmemelidir, katılımcıların kimlikleri gizli tutulmalı ve katılımcıların izni olmadan hiçbir bilgi açıklanmamalıdır.
- Araştırma sürecinde araştırmacıların ve katılımcıların karşılıklı sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar netleştirilmeli ve karşılıklı bir anlaşmaya varılmalıdır.
- Katılımcıların araştırma sonuçlarını öğrenme hakkı vardır. Araştırmacı, katılımcıları bu konuda yazılı ya da sözlü olarak bilgilendirmelidir. Bu amaçla araştırma raporu katılımcılara sunulmalı ya da raporun yayımladığı dergiden katılımcılar haberdar edilmelidir. Kimi durumlarda, araştırma raporlaştırılmadan katılımcıların onayına sunulur ve onların onayı alındıktan sonra araştırmanın raporuna son biçimi verilir. Bu durum, katılımcı teyidi olarak adlandırılır.
- Araştırmacılar, araştırma sonuçlarının sosyal, politik ve insan üzerindeki etkilerini unutmamalı ve araştırma sonuçlarını sunarken bunlara dikkat etmelidir.
- İyi tasarlanmış bir araştırma, olanaklı ise araştırmacının bağlı bulunduğu kurum tarafından atanan bir etik değerlendirme kurulunca; araştırma deseni, kullanılacak ölçme araçları, izlenecek yollar etik kurallara açısından incelenmelidir.
- Araştırmacılar, araştırmada kendileriyle birlikte çalışan meslektaşlarının, teknik elemanların ve diğer kimselerin de etik kurallara uygun davranma sorumluluğunu üstlenmelidir.
- Araştırmacı, araştırmanın raporlaştırılmasında yararlandığı ve alıntı yaptığı kaynakları mutlaka kaynak gösterme kurallarına uygun olarak belirtmekle sorumludur. Aksi durumda bu bilgilerin araştırmacıya ait olduğu düşünülür. Kişinin kendisine ait olmayan bir bilgiyi kendisinin gibi göstermesi, bilimsel hırsızlıktır.

Özet

Bilgi edinme yollarını açıklamak

Bilgi edinme yolları; bireysel yaşantılar, gelenek, otorite ve bilimsel araştırma biçiminde sınıflandırılır. Bireysel yaşantılar; bireye özgüdür, bilinen en eski bilgi edinme ve problem çözüme yoludur. Bireysel yaşantılara dayalı bilgilerin herkes tarafından aynı biçimde elde edilmesi ve kontrol edilmesi zordur. Geleneklere dayalı bilgi; bir problemin çözümünde “doğru” ya da “yanlış” olarak kabul edilen öneriler, kurallar ve yaklaşımlardır. Otorite kaynaklı bilgi; bir konuda bilgili, uzman, yetkili ve deneyimli kabul edilen kişilerden elde edilen bilgidir. Bilimsel araştırma sonucunda elde edilen bilgi, bilimsel bilgi olarak tanımlanır. Bilimsel bilgi; paylaşımı açık olma, aynı süreçler sonucunda üretilme, aksi kanıtlanıncaya kadar doğru kabul edilme, yanlışlıklardan ve önyargılardan arınmış olma, genellenebilirliği sınırlandırılmış olma ve eleştiriye açık olma gibi özellikleri içerir.

Eğitim bilimi ve bilimsel araştırma arasındaki ilişkiyi kavramak

Eğitim sorunlarının çözümünü masa başında ya da kâğıt üzerinde değil; sorunun kaynağında, okulda ya da eğitim sisteminin bütününde aramak gerekir. Eğitim bilimi, eğitim alandaki sorunların belirlenmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik bilimsel bilgilerin üretilmesi amacıyla bilimsel araştırmalardan yararlanır. Eğitim araştırmaları, bilimsel yöntemin sistemli ve planlı bir biçimde eğitim sorunlarının çözümüne uygulanması işidir. Bu araştırmalar, eğitim süreç ve sonuçlarına ilişkin insan davranışlarını konu edinir. Eğitim uygulamalarının araştırma bulgularına dayalı olması gerekir. Böylece eğitim uygulamalarının geliştirilmesi ve bu uygulamalar hakkında verilecek kararların siyasal ya da tartışmalı olmak yerine uygulama alanındaki gerçeğe dayandırılması temele alınmış olur.

Bilimsel araştırma türlerini sınıflamak

Bilimsel araştırmalar; yapıldıkları ortama göre laboratuvar ve saha araştırmaları, düzeylerine göre kuramsal araştırmalar ve uygulama araştırmaları, yönetime ya da zamana göre tarihsel, betimsel ve deneysel araştırmalar olarak gruplandırılabilir. Bilimsel araştırmalar, bilimin amaç ve işlevleri doğrultusunda üretilen bilgi ve ürün ölçütü temel alınarak temel araştırmalar ve uygulamalı araştırmalar olarak sınıflandırılabilir. Bu açıklamalara dayalı olarak eğitim araştırmalarını; temel araştırmalar, uygulamalı araştırmalar, değerlendirme araştırmaları ve eylem araştırması, nicel araştırmalar ve nitel araştırmalar ve analitik araştırmalar olarak sınıflandırmak olanaklıdır.

Bilimsel araştırma sürecini anlamak

Bilimsel araştırma süreci; planlama, uygulama ve raporlaştırma aşamalarından oluşur. Araştırma süreci, bir araştırma gereksiniminden başlar ve bu gereksinimi giderecek çalışmaların sonuçlandırılmasıyla devam eder. Bilimsel araştırma sürecinin aşamaları; araştırma konusunun belirlenmesi, araştırma probleminin ortaya konması, konuyla ilgili kaynakların taranması, araştırma sayıtlarının/varsayımlarının belirlenmesi, araştırma sınırlıklarının belirlenmesi, tanımların yapılması, araştırma yönteminin belirlenmesi, süre ve olanakların belirlenmesi ve araştırmanın sonuçlandırılması aşamalarından oluşmaktadır.

Bilimsel araştırmalarda veri toplama yollarını tanımak

Bilimsel araştırmalarda genelde anket, gözlem ve görüşme gibi veri toplama araçlarından yararlanılır. Anket, bireyin birden çok özelliği hakkında çeşitli madde türleriyle bilgi toplamak amacıyla kullanılır. Anket, göreceli olarak hazırlanmasının kolaylığı ve kısa sürede çok sayıda bireye ulaşma olanağı açısından sosyal bilim araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Gözlem, herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Görüşme; bireylerin neyi ve neden düşündüklerini, duygu ve tutumlarının neler olduğunu, davranışlarını yönlendiren etmenleri ortaya çıkarmayı amaçlayan bir veri toplama yöntemidir.

Bilimsel araştırma ile etik ilişkisini açıklamak

Bilimsel araştırma etiği, bilimsel araştırma yapan araştırmacıların uyması gereken kurallar bütünüdür. Bilimsel araştırma sürecinde araştırmacının uyması gereken etik kurallar aşağıdaki biçimde özetlenebilir:

- Katılımcılar; araştırmanın konusu, amacı ve kendilerinden beklenenler ve olası riskler konusunda tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırmaya katılım gönüllülük temeline dayanmalıdır.
- Kişilerin araştırmaya katılmalarını özendirmek amacıyla kişilere ödüller verilebilir.
- Araştırma verileri, katılımcılara zarar verebilecek riskli durumları içermeyen toplanmalıdır.
- Araştırmada katılımcıların kendi özeli olduğuna inandığı davranışlarını izinsiz olarak gözlemek, sesli ve görüntülü kaydını yapmak kişilerin özeline yapılmış bir saldırıdır.

- Araştırmacı, katılımcılardan elde ettiği bilgilerin gizli tutulmasına özen göstermelidir.
- Araştırmacıların ve katılımcıların karşılıklı sorumlulukları netleştirilmelidir.
- Katılımcıların araştırma sonuçlarını öğrenme hakkı vardır.
- Araştırma sonuçları sosyal, politik ve insan üzerindeki etkileri düşünülerek sunulmalıdır.
- Araştırma, olanaklı ise araştırmacının bağlı bulunduğu kurum tarafından etik kural ihlalleri açısından incelenmelidir.
- Araştırmacı, araştırmada çalışan diğer kimselerin de etik kurallara uygun davranma sorumluluğunu üstlenmelidir.
- Araştırmacı, kendisine ait olmayan bir bilgiyi kendisinin gibi göstermemelidir.

Kendimizi Sınavalım

1. Ali Öğretmen, meslekte 30 yılını tamamlamış bir öğretmendir. Ali Öğretmen, eğitimle ilgili farklı sorunların tartışıldığı ortamlarda, herhangi bir sorun ortaya çıktığında, “Bizim zamanımızda bu işlerin çözümü ...” biçiminde kalıplaşmış cümlelerle söze başlamaktadır. Aşağıdakilerden hangisi, Ali Öğretmenin, sorun çözümünde başvurduğu bilgi kaynağıdır?

- Gelenek
- Otorite
- Bireysel yaşantılar
- Bilimsel araştırmalar
- Kuramsal bilgiler

2. Aşağıdakilerden hangisi bilimsel bilginin özelliklerinden biri **değildir**?

- Paylaşımına açık olması
- Yeniden üretilmesi
- Önyargılardan arındırılmış olması
- Genellenebilirliğinin sınırlandırılmış olması
- Eleştiriye kapalı olması

3. Aşağıdakilerden hangisi nitel araştırma türleri arasında **sayılamaz**?

- Kuram Oluşturma
- Durum Çalışması
- Deneyisel
- Etnografi
- Fenomoloji

4. I. Nicel ve nitel veri toplama araçları birlikte kullanılabilir.
II. Öğretmen araştırması olarak da adlandırılır.
III. Öğretimi geliştirme amacı vardır.

Yukarıda verilen özellikler aşağıdaki araştırma türlerinden hangisiyle ilgilidir?

- Kültür Araştırması
- Olgubilim Araştırması
- Durum Çalışması
- Kuram Oluşturma
- Eylem Araştırması

5. I. Sosyal gerçeklik nesneldir.

II. Sosyal gerçeklik öznelidir.

III. Araştırma bir kuramla başlar.

IV. Araştırma bir kuramla son bulur.

V. Araştırma yönteminde esneklik söz konusudur.

Yukarıda verilen özelliklerden hangileri nitel araştırma yaklaşımı kapsamında değerlendirilir?

- I-II-III
- II-III- IV
- II-III-V
- II-IV-V
- III-IV-V

6. Aşağıdakilerden hangisi, “öğrenci gelişim dosyasının (portfolyo) bir ders kapsamında nasıl uygulandığının” belirlenmesinde işe koşulabilecek uygun araştırma türü **değildir**?

- Uygulamalı Araştırmalar
- Temel Araştırmalar
- Analitik Araştırmalar
- Nitel Araştırmalar
- Nicel Araştırmalar

7. Aşağıdakilerden hangisi, anket sorularının araştırmaya katılanlara araştırmacı ya da anketör tarafından okunup, katılımcıların verdiği yanıtları işaretlediği görüşme türüdür?

- Odak grup görüşme
- Grup görüşmesi
- Yapılandırılmış görüşme
- Yarı yapılandırılmış görüşme
- Yapılandırılmamış görüşme

8. Benimsenen araştırma türü ve araştırmacının amacına uygun olarak verilerin toplanması ve analiz edilmesi için gerekli koşulların düzenlenmesine ne ad verilir?

- Sayıtlı
- Veri toplama aracı
- Araştırma deseni
- Evren ve örneklem
- Sonuç ve tartışma

9. Aşağıdakilerden hangisi, “araştırmacının, öğrenci-öğretmen iletişimini sınıf ortamında yer alarak onların bakış açılarıyla ortaya çıkarması” amacıyla işe koşulan veri toplama yöntemidir?

- a. Yarı-yapılandırılmış görüşme
- b. Yapılandırılmış görüşme
- c. Katılımsız gözlem
- d. Katılımcı gözlem
- e. Anket

10. Aşağıdakilerden hangisi, bilimsel araştırma sürecinde etik kurallara **uymayan** bir davranıştır?

- a. Katılımcıları riskler hakkında bilgilendirmek
- b. Çocukların velilerinden izin almamak
- c. Katılımcıların özel bilgilerini açıklamamak
- d. Katılımcıları araştırma sonuçlarına konusunda bilgilendirmek
- e. Katılımcıları araştırma amacı ve sürecine ilişkin bilgi vermek

Yaşamın İçinden

Erkek Çocuklar Daha Çok TV İzliyor

Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde yapılan bir araştırma, televizyonun çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koydu.

Doç. Dr. Metin Işık, Dr. Ayhan Erdem, Araştırma Görevlileri Özlem Güllüoğlu ve Ebru Akbaba tarafından yapılan araştırma “Televizyon ve Çocuk” adı ile kitaplaştırıldı. Çocukların televizyon izleme alışkanlıkları ve davranışları ile ilgili yapılan araştırma, 6-12 yaş grubundaki 500’ü kız, 500’ü erkek olmak üzere toplam bin ilköğretim öğrencisi ile yüz yüze görüşülerek gerçekleştirildi. Araştırmada elde edilen verilere göre, günümüzde her evde ortalama 2 televizyon bulunuyor. Çocukların televizyon izleme sıklıkları, evde bulunan televizyon cihazının sayısıyla artıyor. Çocuklar, günde en az 3 saat televizyon izliyor. Televizyonun en çok izlendiği zaman dilimlerini ise 09.00-12.00 ile 18.00-21.00 saatleri oluşturuyor. Erkek çocuklar, kızlardan daha fazla süreyi televizyon ekranı karşısında geçiriyor. Televizyonda izlenecek kanal ve program tercihini akşam saatlerinde baba, gündüz saatlerinde ise çocuklar belirliyor. Aileler, çocuklarını televizyon izleme konusunda genelde sınırlandırmıyor. Çocuklar tarafından model alınan öğretmenler de, televizyon programı izleme örneğinde bulunmuyor. Araştırma sonuçlarına göre, ço-

cuklar anne-babaları ya da öğretmenlerinden çok televizyon kahramanlarını örnek alıyor. Çocukların yüzde 58.4’ü Süpermen, Örümcek Adam ve Seleni gibi televizyon kahramanlarının yerinde olmak istiyor. İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölüm Başkanı ve Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Metin Işık, kitle iletişim araçları içerisinde sözlü ve yazılı mesajları aynı anda sunabilmesi, hem göze hem kulağa hitap edebilmesi nedeniyle televizyonun özel bir yeri olduğuna dikkati çekti. Çocukların gerçek ve kurmaca arasındaki farkı yetişkinler kadar ayırt edemediklerini vurgulayan Işık, bu nedenle televizyonun içeriksel ve biçimsel anlamda çocuk üzerinde olumsuz etkilere neden olabildiğini kaydetti. Televizyonun olumsuz etkileri üzerinde çok konuşulduğunu, ancak bu olumsuz etkinin ortaya çıkmasında izleyicinin de rolünün olduğunun genellikle göz ardı edildiğini belirten Işık, şunları söyledi: “Televizyonun olumsuz etkilerinden yalnız televizyonu sorumlu tutmak çok doğru bir yaklaşım değildir. Çocuğu televizyon izlemeye iten etkenler nelerdir? Televizyonda çocuğa eğlenceli gelen nedir? Acaba, çocuk kendisini yormadan eğlenmek, somut dünyadan, kurmacalarla dolu soyut bir dünyaya geçerek rahatlamak mı istemektedir? Çocuklar en çok hangi televizyon kanalını izlemektedir? Bu sorulara yanıt bulabilmek için bu tür bir araştırma yaptık. Araştırma sonucumuz ilginç veriler ortaya koydu. Bu sonuçların televizyon programlarının hazırlanmasında göz önünde bulundurulması gerekir. Öte yandan, ailelerin ve öğretmenlerin çocuklarını, televizyonun zararlı etkilerinden korumak için bu sonuçları dikkate almaları faydalı olacaktır.”

Kaynak: Medyaturk (2007). **Erkek Çocuklar Daha Çok TV İzliyor.** 03 Kasım 2007 tarihinde

http://www.medyaturk.com.tr/news_detail.php?id=3719 adresinden alınmıştır.

Okuma Parçası

Çağdaş Yaşam ve Bilim Okuryazarlığı

Çağdaş yaşam bireylerin, gerek doğal gerekse toplumsal çevrelerine karşı daha duyarlı davranmalarını ve birbirleriyle dayanışma içinde olmalarını gerektirmektedir. Bu durum ise, bireylerin ancak bilim okuryazarı olarak yetiştirilmeleriyle olanaklıdır. Bu nedenle, toplumdaki bireylerin bilim okuryazarı olarak yetiştirilmeleri yönünde çaba sarfedilmelidir.

Bilim okuryazarı olarak yetişen bireyler, doğal ve toplumsal çevrelerinde olup bitenlere karşı daha duyarlı tutum ve davranışlar sergilerler. Günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlara yönelik somut ve akılcı çözüm yolları önerirler. Bu bireyler, bilgiye daha hızlı ulaşabilir, yeni bilgiler üretebilir, çağdaş teknolojileri etkili ve verimli kullanabilir, yeni sistem ve teknolojiler geliştirilebilir. Bu bireyler gerek doğal çevrede gerekse toplumsal yaşamda karşılaşılan güncel konu ya da sorunlara yönelik görüş ve düşüncelerini, her ortamda yansız olarak, açık ve anlaşılır bir biçimde ortaya koyabilirler. Örneğin bilim okuryazarı olarak yetişen bu bireyler, asit yağmurları, nükleer serpiniler, küresel ısınma, kalıtımın işleyişi, hücrelerin işlevleri, AIDS, kanser, nüfus artışı, enerji kaynaklarının tükenmesi, yeşil alanların ve ormanların giderek azalması, büyük kentlerdeki trafik karmaşası gibi güncel sorun ve konulara yönelik görüş ya da açıklamalar getirebilirler. Bir başka deyişle bilim okuryazarı olarak yetişen bireyler, doğal çevrenin gelecek nesillere korunarak aktarılması gereken bir miras olduğu düşüncesinden hareketle sorumlu bir dünya vatandaşları olarak yetişkin davranışı sergilerler.

Bilim okuryazarı olarak yetişen bireylerin bilgiye ulaşmak ve bilgi üretmek için sahip olmaları gereken yeterlikler, bilişsel beceriler ile bilimsel tutumlardır. Bilişsel beceriler ile “gözlem yapabilme”, “deney yapabilme”, “sınıflandırabilme”, “ölçebilme”, “sonuç çıkartabilme”, “yorumlayabilme”, “sözlü ve yazılı iletişim kurabilme” gibi beceriler; bilimsel tutumlarla da “meraklılık”, “kuşkuçuluk”, “alçak gönüllülük”, “açık fikirlilik”, “sabırlılık”, “dürüstlük” gibi özellikler kastedilmektedir. Bilim okuryazarı olarak yetişen bireyler, bu yeterlikleri sayesinde bir yandan evrenin sırlarını çözmeye ve meraklarını gidermeye çalışırken diğer yandan bilime katkıda bulunurlar.

Bilim ve Eğitim

Bilim ve eğitim, bir bütünün ayrılmaz iki parçası ve birbirinin ürünüdür. Bu iki öge arasında çift yönlü bir etki-

leşim vardır ve ögelerden birisinde gerçekleşecek bir değişim ya da gelişme diğerini etkilemektedir. Bilim ve eğitimden yararlanmak hem bireyin hem toplumun en doğal hakkı hem de çağdaşlığın, gelişmişliğin ölçütüdür. Gerçekten bilimde ve teknolojiye ilerleme kaydedilmesi, çağdaş olunması hedefleniyorsa, ülkedeki insan gücü kaynaklarının geliştirilmesi doğrultusunda çaba gösterilmeli, bu amaçla eğitime gereken önem verilerek eğitim bilimsel temelde ele alınmalıdır. Çünkü eğitim sistemi yetersiz olan bir ülkenin bilim sisteminin ya da bilimsel gelişmesinin yeterli olduğu söylenemez.

Nitekim bilim ve teknolojiye gelişmiş ülkeler eğitim sistemlerini bilimsel temele dayalı olarak geliştirmiştir. Ülkemizde de aynı anlayış benimsenmiş, bunun sonucu olarak Türk Milli Eğitimi’nin temel ilkeleri arasında bilimsellik ilkesine yer verilmiştir. Bu ilke ile her derece ve türdeki ders programları ve öğretim yöntemleriyle ders araç ve gereçlerinin, bilimsel ve teknolojik temellere ve yeniliklere, çevre ve ülke gereksinimlerine göre sürekli olarak geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Kaynak: Yaşar, Ş. (1998). “Çağdaş Bilim Anlayışı”, **Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan**. (Editör: G. Can). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a Yanıtınız yanlış ise “Bilginin Kaynakları, Bilimsel Araştırma ve Eğitim Bilimi” bölümünü gözden geçiriniz.
2. e Yanıtınız yanlış ise “Bilginin Kaynakları, Bilimsel Araştırma ve Eğitim Bilimi” bölümünü gözden geçiriniz.
3. c Yanıtınız yanlış ise “Bilimsel Araştırma Türleri” bölümünü gözden geçiriniz.
4. e Yanıtınız yanlış ise “Bilimsel Araştırma Türleri” bölümünü gözden geçiriniz.
5. d Yanıtınız yanlış ise “Bilimsel Araştırma Türleri” bölümünü gözden geçiriniz.
6. b Yanıtınız yanlış ise, “Bilimsel Araştırma Türleri” bölümünü gözden geçiriniz.
7. c Yanıtınız yanlış ise “Bilimsel Araştırmalarda Veri Toplama Yolları” bölümünü gözden geçiriniz.
8. c Yanıtınız yanlış ise, “Bilimsel Araştırma Süreci” bölümünü gözden geçiriniz.
9. d Yanıtınız yanlış ise “Bilimsel Araştırmalarda Veri Toplama Yolları” bölümünü gözden geçiriniz.
10. b Yanıtınız yanlış ise “Bilimsel Araştırmalarda Etik” bölümünü gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Eğitim biliminde bilimsel araştırmaya birçok nedenden dolayı gereksinim duyulabilir. Bunlardan kimileri şunlar olabilir:

- Bireylerin davranışlarını planlı olarak değiştirecek yasa ve ilkeler bulmak.
- Eğitim sorunlarına, sorunun kaynağında çözüm aramak.
- Bilimsel yöntemi sistemli ve planlı bir biçimde eğitim sorunlarının çözümüne uygulamak.
- Eğitim alanında kuramlar oluşturmak ve var olanları biçimlendirmek.
- Eğitim uygulamalarını eğitim alanında gerçekleştirmiş araştırma bulgularına dayandırmak.

Sıra Sizde 2

Açıklanan bilgilere dayalı olarak araştırmanın türü nicel, araştırma deseni ise betimsel olarak ifade edilebilir. Nicel araştırmalara sayısal araştırmalar da denmektedir. Araştırmada, verilerin anket yoluyla toplanması, verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzde gibi betimsel istatistiksel teknikler kullanılması gibi özellikler nedeniyle araştırmanın betimsel desene göre gerçekleştirildiği söylenebilir.

Sıra Sizde 3

Nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Bu tanımda “kuram oluşturma”, toplanan verilerden yola çıkılarak daha önceden bilinmeyen birtakım sonuçları birbiri ile ilişkisi içinde açıklayan bir modelleme çalışması anlamına gelmektedir. Glasser, Glaser ve Strauss’a (1967) göre “geleneksel kuramlar”, gerçekleri hep aynı gözle görmekte ve bu nedenle de sürekli bir değişim içinde olan sosyal olayları açıklamada yetersiz kalmaktadır. Geleneksel kuramlarda evrensellik önemlidir ve gerçekler durağan olgular olarak görülür. Oysa, sosyal olguların tümü için bir evrensellikten söz edilemez; sosyal olgular hiçbir zaman durağan değildir ve zamana göre değişkendir (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.40).

Sıra Sizde 4

Bu araştırmalar karma desen olarak bilinen nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı araştırmalardır. Örneğin “okulöncesi dönemde proje yaklaşımının uygulanmasında yaşanan sorunların neler olduğunu belirleme”yi amaçlayan bir araştırma planlandığı varsayılabilir. Bunun için araştırmacı, okulöncesi öğretmenlerine uygulayacağı bir anketle araştırma konusuna ilişkin çok

fazla öğretmenden veri toplayabilir. Anket aracılığıyla elde edilen veriler, geniş bir örneklem grubundan elde edildiği için genellenebilir. Burada nicel araştırma yaklaşımlarından betimsel desen işe koşulmuştur. Ancak, sonuçlarına göre okulöncesinde proje yaklaşımının uygulanmasında yaşanan sorunlar, ana hatlarıyla belirlenebilir. Sorunların daha ayrıntılı tanımlanması için öğretmenlerle görüşme yapmak, sınıflarda gözlem yapmak gerekir. Burada nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması işe koşulabilir. Durum çalışmasından elde edilen sonuçlar ise konunun daha ayrıntılı ve bütüncül olarak anlaşılmasını sağlar. Böylece araştırmacı, araştırma konusuna ilişkin gerek genellenebilir gerekse daha ayrıntılı bilgiler elde etmiş olur.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Balcı, A. (2001). **Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler**. (3. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (1999). “Türk Eğitim Sisteminde Öğretim Programlarının Geliştirilmesinde Bilimsel Yaklaşım ve 2000’li Yıllar İçin Öneriler”, **Eğitimde Yansımalar: 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu (25-27 Kasım 1999)**. Ankara, ss.328-335.
- Ekiz, D. (2004). “Eğitim Dünyasının Nitel Araştırma Paradigmasıyla İncelenmesi: Doğal ya da Yapay”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2(4), ss.415-439.
- Ekiz, D. (2003). **Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erkuş, A. (2005). **Bilimsel Araştırma Sarmalı**. (1. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1998). **Eğitime Giriş**. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Kaptan, S. (Tarihsiz). **Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri**. Ankara: Olgaç Matbaası.
- Karasar, N. (2002). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. (11. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, Z. ve Gelbal, S. (2007). “Eğitim Biliminde Yöntem”, **Eğitim Bilimine Giriş**. (2. Basım). (Editörler: Ö. Demirel ve Z. Kaya). Ankara: Pegem A Yayıncılık, ss.237-279.
- Kırcaali-İftar, G. (1999). “Bilim ve Araştırma”, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**. (Editör: A. A. Bir) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss.1-10.

- McMillan, J. H. (2004). **Educational Research: Fundamentals for the Consumer**. (4.Basım). Boston: Pearson Education, Inc.
- Ramazan, O. (2007). "Eğitim Bilimlerinde Araştırma Yöntemi", **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: A. Oktay), Ankara: Pegem A Yayıncılık, ss. 333-354.
- Savran, C. (2006). "Cumhuriyetten Günümüze Eğitim Araştırmaları ve Eğitim İstatistiği", **Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi**. (Editörler: M. Hesapçıoğlu ve A. Durmuş). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss. 367-387.
- Türnüklü, A. (2001). "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 24, ss.543-559.
- Uçak - Özenç, N. (2000). "Sosyal Bilimler ve Kütüphanecilik Alanında Nitel Araştırma Yöntemlerinin Kullanımı", **Bilgi Dünyası**, 1 (2), ss.255-279.
- Uzuner, Y. (1999). "Niteliksel Araştırma Yaklaşımı", **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**. (Editör: A. A. Bir) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss.173-193.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. (Genişletilmiş 5. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Varış, F., Gürkan, T., Pektaş, S. Gözütok, D., Gürbüz-türk, O. ve Babadoğan, C. (1991). **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: F. Varış). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yaşar, Ş. (1998). "Çağdaş Bilim Anlayışı", **Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan**. (Editör: G. Can). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yin, R. Y. (1994). **Case Study Research: Design and Methods**. (2. Basım). Thousand Oaks: Sage Publication.

Türk Eğitim Sisteminin Yapısı ve İşleyişi

9

“Milli Eğitimin gayesi yalnız hükümete memur yetiştirmek değil, daha çok memlekete ahlaklı, karakterli, cumhuriyetçi, inkılapçı, olumlu, atılgan, başladığı işleri başarabilecek kabiliyette, dürüst, düşünceli, iradeli, hayatta rastlayacağı engelleri aşmaya kudretli, karakter sahibi genç yetiştirmektir. Bunun için de öğretim programları ve sistemleri ona göre düzenlenmelidir.”

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1923

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁️ Sistem kavramının önemini açıklamak,
 - 👁️ Alt ve üst sistem kavramlarını açıklamak,
 - 👁️ Türk Eğitim Sisteminin yasal dayanaklarını sıralamak,
 - 👁️ Yasal dayanakları (mevzuatı) içeren kavramları tanımlamak,
 - 👁️ Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaç ve temel ilkelerini sıralamak,
 - 👁️ Türk Eğitim Sisteminin genel yapısını açıklamak,
 - 👁️ Milli Eğitim Bakanlığının örgüt yapısını tanımak
- için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.*

Örnek Olay

Umut, umutsuzluğa düşmüştü. Televizyonu açtığına, gazeteleri okuduğuna, öğretmenlerini dinlediğinde her şeyin sistemden kaynaklandığını duyuyordu. Sistem nasıl bir şeydi ki her şeye neden ya da çözüm olabiliyordu. Bu konuyu, bilen birinden öğrenmeliydi. Aklına hafta sonları üniversitede düzenlenen “Kişisel Gelişim Seminerleri” gelmişti. Hafta sonlarında üniversitede düzenlenen seminerlere katılmaya karar verdi. Belki de orada kafasına takılan sorulara bir ölçüde yanıt bulabilirdi. Sabah erkenden kalktı. Bu amaçla seminerlerin düzenlendiği Atatürk Kültür Merkezi'ne gitti. Salonların kapılarındaki her bir afişte “Su Tasarruf Sistemleri”, “Derelerin Islahına Yönelik Yeni Sistemler”, “Güneş Sistemi”, “Ekonomik Sistem”, “Global Sistem”, “Öğrenme Sistemi”, “Düşünme Sistemi”, “Yurt Dışına Öğrenci Gönderme Sistemi”, “Serbest Dolaşım Sistemi”, “Milli Eğitim Sistemimiz” yazıyordu. Aca-ba hangisine katılırsam ülkemizin gelişmesine, politik açmazların anlaşılmasına ve belki de en önemlisi kızım Başak'ın gelişmesine katkı sağlayabilirim diye düşündü. En iyisi “Milli Eğitim Sistemimiz” diye düşündü. İçeri çekinerek girdi. Konuşmacı, sistemin ne olduğunu anlatmadan önce sistemi işleyen insanların anlayışlarının ve tutumlarının belirleyici olduğunu vurgulamaya çalışan bir öyküyü anlattı. Öykü şöyleydi: “Titanik” batmış. Çocuklar ve kadınlar sandallarla tabliye edilmişti. Ancak gemideki erkeklere sandal kalmamıştı. Onların denize atlayıp başlarının çarelerine bakmaları gerekiyordu. Fakat buna bir türlü cesaret edemiyorlardı. Gemi-de doğal olarak değişik ülkelerden ve farklı kültürlerden turistler vardı. Tümünü aynı sözlerle etkilemek olanaklı değildi. Kaptan önce “Tüm centilmenler atlasın!” demiş ve İngilizlerin tümü atlamış. Ardından sigorta işlemlerinde hiçbir pürüz çıkmayacağı vaadinde bulununca Amerikalıların tümü gemiyi terk etmiş. Almanların bir arada bulunduğu bölüme yönelmiş ve “Gemiden şu anda atlamak zorundasınız.” demiş. Söylemeye gerek yok. Alman disiplini içerisinde tümü gemiyi terk etmişler. Türklerin bulunduğu turist topluluğunun yanına gelerek “Siz sakın atlamayın!” der demez herkes kendini suya bırakmış. Kaptan son olarak Japon turist grubun yanına gelerek “Bakın herkes suya atlamış” demiş. Bunun üzerine Japonlar derhal suya atlamışlar. Umut düşündü. Bu nasıl bir şeydi. Aynı sorun karşısında insanlar neden farklı çözümleri işe koyuyorlardı ya da farklı çözümleri uyguladıklarını sanıyorlardı. Galiba dünyada tek bir sistem olması olanaklı değil gibiydi.

Anahtar Kavramlar

- Alt ve üst sistemler
- Genelge
- Kanun Hükmünde Kararname (KHK)
- Merkez örgütü
- Mevzuat
- Örgün eğitim
- Örgüt
- Sistem
- Taşra örgütü
- Türk Eğitim Sistemi
- Türk Eğitiminin Temel İlkeleri
- Tüzük
- Yasa
- Yaygın eğitim
- Yönetmelikler
- Yurt Dışı örgütü

İçindekiler

- GİRİŞ
- SİSTEM
- TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YASAL DAYANAKLARI (MEVZUAT)
- TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN AMAÇ VE İLKELERİ
- TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL YAPISI
 - Örgün Eğitim
 - Yaygın Eğitim
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞININ ÖRGÜT YAPISI

GİRİŞ

İnsanın en temel özelliklerinden biri, onun sosyal bir varlık olmasıdır. Bir toplumda her bireyin yaşamını sürdürmek, toplumsal üyelik görevlerini yerine getirmek ve toplumda kendine bir konum sağlamak için gereken davranışları öğrenmesi gerekir. Birey, bu davranışları öğrenmek için toplumda bunları bilen başka üyelere başvurur. Böylece toplumda üyeler arasında bir “eğitsel ilişkiler” dokusu oluşur. Bu ilişkiler dokusu, eğitimin kurumsallaşmasına neden olur. Kurumsallaşmayı açıklayan en iyi kavramlardan biri sistemdir.

Bu ünite de önce sistem kavramı ve Türk Eğitim Sisteminin yasal dayanakları (mevzuat) üzerinde durulmuş, Türk Eğitim Sisteminin amaç ve ilkeleri ile Türk Eğitim Sisteminin genel yapısına değinildikten sonra Milli Eğitim Bakanlığının örgüt yapısı tanıtılmıştır.

SİSTEM

Sistem, değişik anlamlar verilerek kullanılan bir sözcüktür. Örneğin “dizge” sözcüğü, sistem yerine yaygınlıkla kullanılmaktadır. Günlük yaşamda düzen, yol, yöntem, model, tip gibi sözcükler; sistem yerine kullanılmaktadır. Birbirine bağımlı ve karşılıklı etkileşimde bulunan birtakım alt parçalardan oluşan, aynı zamanda daha büyük sistemlerin parçası olarak işlevde bulunan bütüne sistem adı verilmektedir. Burada önemli olan, bütünü oluşturan bu parçaların her birinin kendine özgü işlevi özelliği olması; ancak her birinin etkinliğinin de birbirlerine bağlı olmasıdır.

Sistemler, *doğal sistemler* ve *yapay sistemler* olarak iki gruba ayrılabilirler. Doğal sistemler; doğada kendiliğinden var olan, insan eliyle biçimlenmemiş sistemlerdir. İnsan yapısı sistemler, belli işlevleri karşılamak üzere insan eliyle biçimlendirilmiş sistemlerdir. Bunlara yapay sistemler de denir. Kimi kaynaklarda açık sistemler ya da kapalı sistemler diye ayrımlara rastlanmakla birlikte bu ayrımlar daha çok ideolojik bakış açısıyla yapılmıştır. Çünkü insanın yer aldığı sistemlerde kapalılık söz konusu değildir. Ancak yavaşlık ya da hızlilik söz konusudur. Kapalılık söz konusu edildiğinde buna mekanik sistemleri örnek göstermek olanaklıdır.

Nasıl tanımlanırsa tanımlansın sistemin çevreden birtakım girdiler aldığı, onları kendi amaçlarına göre işleyip çevreye çıktılar verdiği olgusu hatırdan çıkartılmamalıdır. Bu anlamda en mükemmel sistem insandır. Tüm sistemler bir çevrede yer alırlar ve çevreye dönük çıktılar verirler. Bu alışveriş kimilerinde yavaş, kimilerinde hızlı ve yoğun olabilir. Ancak sistemin mutlaka çevreyle ilişkili olduğu unutulmamalıdır.

Sistem denen bütünü oluşturan parçalara *alt sistem*, her sistemin bağlı olduğu daha büyük sistemlere de *üst sistem* denir. En küçüğü dışında tüm sistemlerin alt sistemleri, en büyüğü dışında tüm sistemlerin çevrelerinden oluşan üst sistemleri vardır. Örneğin okulun üst sistemi il, ilçe ve merkez örgütleridir. Alt sistemini ise okul yönetimi içerisindeki birimler, bölümler, sınıflar oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi eğitim sistemi, devlet sisteminin bir alt sistemidir. Çünkü devletin ekonomik, politik ve toplumsal hedefleri; eğitim sistemini etkiler ve değiştirir. Aynı biçimde eğitim sisteminin de çıktıları devletin tüm kurumlarını etkiler.

Sistem nasıl tanımlanırsa tanımlansın onu etkileyen iç ve dış dinamiklerle açıklanır. Buna göre tüm sistemler, varlıklarını sürdürmek ve kendilerine yüklenen görevleri başarıyla yerine getirebilmek için çevrelerinden birtakım girdiler alırlar. Sistemler, önceden belirlenmiş olan ilke ve yöntemlere göre girdileri işler ve çevrelerine çıktı olarak verirler. Çıktıların işe yarayıp yaramadığını saptamak, varsa eksikliklerini belirlemek amacıyla dönüt almaya gereksinim duyarlar.

Güneş sistemi, akarsu sistemi, kozmik sistem vb. doğal sistemlere örneklerdir.

Otomobiller, okullar, hastaneler, cezaevleri gibi insan yapısı sistemler; mekanik olarak nitelendirilebileceği gibi insana bağlı olarak işletilenler de olabilir.

Sistem; girdiler, dönüşüm süreçleri, çıktılar, dönüt ve içerisinde bulunan çevre olmak üzere beş temel ögeden oluşmaktadır.

Eğitim sistemi, en alt düzeyden en üst düzeye kadar tek tek örgütlerden oluşur. Örgüt ve örgütsel yaşam, insanoğlu için vazgeçilmez bir gereksinimdir. İnsan; geçmişten geleceğe biyolojik, fizyolojik ve psikolojik birtakım sınırlılıklara sahiptir. İnsanın bu sınırlılıkların üstesinden gelebilmesi için başkalarıyla işbirliği yapması gerekir. Çünkü sınırlılıkların üstesinden gelebilmenin, nadiren kişisel çabalarla başarıldığı söylenebilir. *Örgüt*, amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan bireylerin çabaları sonucu ortaya çıkan bir yapıdır. Örgütler bireylerden, bireysel amaçlarının ötesinde örgütün amaçlarına yönelik belirli katkılar sağlamasını beklerler. Dolayısıyla örgütler, ortak bir amaç için güç birliği yapan insanların çevrelerinden aldıkları güçleri kendi güçleri ile işleyip örgütün gücüne dönüştürdükleri ve bu güçle amaçlarına uygun çıktılar ürettikleri toplumsal yapılardır. Örgüt, gerek bireysel yetenekleri artırma gerekse bireysel amaçları gerçekleştirme aracıdır.

İnsan, toplumsal olduğu kadar örgütsel bir varlıktır. Örgütler yaşamın tüm alanlarında yer aldıklarından insan yaşamının tümünün değişik örgütlerde geçtiği söylenebilir. Bunlardan aile, çalışma ve eğitim örgütleri; diğer örgütlere göre daha önemlidir. Çünkü insan yaşamının önemli bir bölümü bu örgütlerde geçmektedir. Birey, eğitim örgütlerinde bir yandan eğitim gereksinimini karşılarken diğer yandan içinde bulunduğu örgüte ve topluma karşı sorumluluklarını öğrenmeye ve yerine getirmeye çalışır. Bu süreç içinde bireysel ve örgütsel amaçların gerçekleştirilip gerçekleştirilmemesinde yönetim kavramı öne çıkmaktadır. Çünkü ortak bir amaç doğrultusundaki eylemlerin eş güdümünün sağlanması, yönetsel bir süreçtir. Aslında örgüt ve yönetim birlikte var olan iki kavramdır. Türk Eğitim Sistemi bir yapı olarak kabul edildiğinde yönetim de bu yapının amaçlarını gerçekleştirecek biçimde harekete geçirilme sürecidir. Türk Eğitim Sisteminin amaçlarının gerçekleştirildiği yerler okullardır. Yasal dayanaklar (mevzuat), yönetim açısından rehber olmakla birlikte eğitim sistemimizi düzenleyen birçok temel ilkedен söz edilir.

Türk Milli Eğitiminin yasal dayanakları:

- T.C. Anayasası
- Eğitim ve Öğretimi Düzenleyen Yasalar, Kanun Hükmündeki Kararnemeler, Yönetmelikler, Tüzükler, Genelgeler
- Hükümet Programları
- Kalkınma Planları
- Milli Eğitim Şuraları
- Ulusal Program

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YASAL DAYANAKLARI (MEVZUAT)

Türkiye’de bugünkü eğitim sistemini düzenleyen pek çok yasal dayanaktan söz etmek olanaklıdır. Bu yasal dayanakların tümüne “eğitim mevzuatı” adı verilmektedir. Burada Milli Eğitimin tüm yasal dayanaklarından söz etmek kuşkusuz olanaksızdır. Türkiye’deki Milli Eğitim uygulamalarını Milli Eğitimin yasal dayanakları biçimlendirmektedir. Milli Eğitimin yasal dayanakları (mevzuatı); uluslararası belgelerin yanı sıra Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Bakanlar Kurulu ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından koyulan yasaları dikkate almaktadır.

SIRA SİZDE

1

Milli Eğitimin yasal dayanakları (mevzuatı) hangi uluslararası belgeleri dikkate almak durumundadır? Sıralayınız.

T.C. Anayasası: Anayasa; devletin yapısını, hükümet biçimini, devletin organlarını ve aralarındaki ilişkileri, temel hak ve özgürlükleri düzenleyen en soyut ve en genel kuralları içerir. Anayasalar, yaptırım gücü bakımından en güçlü hukuksal metinlerdir. Örneğin Anayasada eğitimle doğrudan ilişkili yedi madde bulunmaktadır. Bu maddelerden kimileri şöyle sıralanabilir:

Yasa Önünde Eşitlik (Madde 10): “ Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye ya da sınıfa imtiyaz tanınamaz.”

Din ve Vicdan Hürriyeti (Madde 24): “Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din Kültürü ve Ahlak öğretimi ilk ve orta-

öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de yasal temsilcisinin talebine bağlıdır.”

Eğitim ve Öğretim Hakkı ve Ödevi (Madde 42): “... Öğrenim hakkının kapsamı yasayla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitimin esaslarına göre Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, yasayla düzenlenir. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.”

Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları (Madde 62): “Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlantılarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır”.

Yasalar: Yazılı hukuksal kaynaklar içinde sıra dizini (hierarchy) bakımından anayasalardan sonra ikinci sırada yer alırlar. Yetkili kurum tarafından (yasama organı) yapıp usulüne uygun ilan edilip genellik, süreklilik ve soyutluk özellikleri taşıyan uyulması zorunlu yazılı hukuksal kurallardır. Hükümetin Büyük Millet Meclisi'ne sunduğu taslağa yasa tasarısı, Meclis üyelerinin sundukları taslağa ise yasa teklifi adı verilir. Örneğin 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Yasası, 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Uygulanması Hakkında Yasa, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası gibi.

Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK): Kanun Hükmünde Kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çıkardığı yetki yasasına dayanarak Bakanlar Kurulunca belli konuları düzenlemek üzere çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır. Olağan durumlarda hükümetin Kanun Hükmünde Kararname çıkarabilmesi için yetki yasasına gereksinim vardır. Sosyal ve ekonomik hak ve özgürlükler dışında kalan temel hak ve özgürlükler, Kanun Hükmünde Kararnameler ile düzenlenir. Örneğin 23011 ve 513 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname gibi.

Tüzükler: Bir yasanın uygulanmasını göstermek ya da emrettiği işleri belirtmek üzere yasaya aykırı olmamak koşuluyla ve Danıştayın incelenmesinden geçirilerek Bakanlar Kurulunca çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır. Örneğin 85/9034 karar sayılı Türk Bayrağı Tüzüğü gibi.

Yönetmelikler: Başbakanlık, bakanlıklar ya da kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren yasaların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak koşuluyla çıkardıkları yazılı hukuk kurallarıdır. Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazete'de yayımlanacağını ilgili yasada belirtilmesi zorunluluğu vardır. Örneğin İlköğretim Kurumları Yönetmeliği ile Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği gibi.

Genelge: Bir kuruluşun geneli ya da büyük çoğunluğunu ilgilendiren buyruklar ve duyurulardır. Milli Eğitime ilişkin yasa, tüzük, yönetmelik, yönerge ve genelgeler bakanlıkça çıkarılan “Tebliğler Dergisi”nde yayımlanır. Milli Eğitim örgütün-

Anayasada eğitimle doğrudan ilişkili maddeler:

- Yasa Önünde Eşitlik (Madde 10),
- Din ve Vicdan Hürriyeti (Madde 24),
- Eğitim Öğretim Hakkı ve Ödevi (Madde 42),
- Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları (Madde 62)
- Yükseköğretim Kuruluşları (Madde 130)
- Yükseköğretim Üst Kuruluşları (Madde 131)
- Yükseköğretim Kurumlarından Özel Hükümlere Sahip Olanlar (Madde 132)

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nda; Türk Milli Eğitim Sisteminin genel ve özel amaçları, temel ilkeleri, eğitim sisteminin genel yapısı, her derece ve türdeki kurum ve kuruluşları, öğretmenlik mesleği, okul bina tesisleri, eğitim araç ve gereçleri, eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluklar yer almaktadır.

de çalışan yönetici, uzman ve öğretmenler bu dergiyi her yayımlanışında okuyup imzalamak zorundadırlar.

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN AMAÇ VE İLKELERİ

Türk Eğitim Sisteminin genel amaçları 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nda belirtilmiştir.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'na göre Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün bireylerini;

1. Atatürk ilke ve devrimlerine Anayasa'da ifade edilen Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe, karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda geliştirmek; gerekli bilgi, beceri, davranış ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırma yoluyla hayata hazırlamak, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır.

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek, hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmak hedeflenmektedir. Türk Eğitim ve Öğretim Sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek biçimde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak belirlenir. Eğitimin genel ve özel amaçları, her eğitim etkinliğinde uyulması gereken amaçlardır. Bu genel ve özel amaçlar eğitimin çerçevesini oluşturmaktadır.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'na göre Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri ise şöyle açıklanabilir:

Genellik ve Eşitlik: Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye ya da sınıfa ayrıcalık tanınmaz.

Bireyin ve Toplumun Gereksinimleri: Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve yetenekleri ile Türk toplumunun gereksinimlerine göre düzenlenir.

Yöneltme: Bireyler; eğitimleri süresince ilgi, yeti ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara ya da okullara yönlendirilerek yetiştirilirler. Milli eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla orta öğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek biçimde hazırlık sınıfları konulabilir. Yöneltilmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden yararlanılır.

Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri:

1. Genellik ve Eşitlik
2. Bireyin ve Toplumun Gereksinimleri
3. Yöneltilme
4. Eğitim Hakkı
5. Fırsat ve Olanak Eşitliği
6. Süreklilik
7. Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
8. Demokrasi Eğitimi
9. Laiklik
10. Bilimsellik
11. Planlılık
12. Karma Eğitim
13. Okul ve Ailenin İş Birliği
14. HerYerde Eğitim

Eğitim Hakkı: Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, yeti ve yetenekleri ölçüsünde yararlanırlar.

Fırsat ve Olanak Eşitliği: Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve olanak eşitliği sağlanır. Maddi olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel önlemler alınır.

Süreklilik: Bireylerin genel ve mesleki eğitimlerinin yaşam boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, yaşama ve iş alanlarına olumlu bir biçimde uymalarına yardımcı olmak üzere yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli önlemleri almak da bir eğitim görevidir.

Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği: Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim etkinliklerinde Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Anayasa'da ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize özgü biçimiyle evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu amaçla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile iş birliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığınca gereken önlemler alınır.

Demokrasi Eğitimi: Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve sürekliliği için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak eğitim kurumlarında Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir biçimde meydan verilmez.

Lâiklik: Türk Milli Eğitiminde laiklik esastır. Din Kültürü ve Ahlak öğretimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

Bilimsellik: Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim yöntemleriyle ders araç ve gereçleri; bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke gereksinimlerine göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmesinin sağlanması, bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları, gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddî ve manevi bakımdan teşvik edilir ve desteklenir.

Plânlılık: Milli Eğitimin gelişmesi ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim, insan gücü, istihdam ilişkileri dikkate alınarak sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir. Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları yasayla belirlenir ve her derece ve her türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir. Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç gereç ve kapasiteleri ile ilgili standart-

lar önceden belirlenir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

Karma Eğitim: Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, olanak ve zorunluluklara göre kimi okullar yalnızca kız ya da yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

Okul İle Ailenin İş Birliği: Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında iş birliği sağlanır. Bu amaçla okullarda okul-aile birlikleri kurulur.

Her Yerde Eğitim: Milli Eğitimin amaçları yalnız resmî ve özel eğitim kurumlarında değil aynı zamanda evde, çevrede, iş yerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.

Resmî, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili etkinlikleri, Milli Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim Bakanlığının denetimine tâbidir.

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL YAPISI

Türk Eğitim Sistemi örgün ve yaygın olmak üzere iki ana bölümde incelenebilir.

Türk Eğitim Sistemi, bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılayacak biçimde ve bir bütünlük içinde *örgün eğitim* ve *yaygın eğitim* olmak üzere iki ana bölümden oluşur.

Örgün Eğitim

Örgün eğitim kurumları; okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim, özel öğretim ve yükseköğretim kurumlarıdır.

Örgün eğitim, belirli yaş grubundaki ve aynı düzeydeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir. Örgün eğitim; okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim, özel öğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır.

Okulöncesi Eğitim

Okulöncesi eğitim, zorunlu ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Okulöncesi eğitim isteğe bağlıdır.

Okul öncesi eğitiminin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak

1. Çocukların beden, zihin ve duyu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
2. Onları ilköğretime hazırlamak,
3. Koşulları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak,
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

Okulöncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabildikleri gibi gerekli görülen yerlerde ilköğretim okuluna bağlı ana sınıfları olarak; kız meslek liselerine ve diğer öğretim kurumlarına bağlı ana sınıfları ile diğer kurum ve kuruluşlarca da açılan kreş, yuva, gündüz bakımevi, çocuk bakımevi ve çocuk bakım yurtları olarak da açılabilir. İş kanununa bağlı iş yerlerinde de okulöncesi kurumların kurulması için gerekli koşullar ve diğer ilgili durumlar, Milli Eğitim ve Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile birlikte düzenlenir ve bir tüzükle gösterilir.

İlköğretim

1997'de 4306 sayılı Yasa ile zorunlu eğitim sekiz yıla çıkarıldıktan sonra ilköğretim, 6-14 yaş grubundaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsamıştır. İlköğretim, kız ve erkek tüm vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. İlköğretim okullarında kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.

İlköğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek,
2. Her Türk çocuğunu ilgi, yeti ve yetenekleri yönünde yetiştirerek yaşama ve üst öğrenime hazırlamaktır.

İlköğretimde kırsal kesimde yaşayan ilköğretim çağındaki çocukların nitelikli bir eğitime kavuşturulması için yatılı ve taşınabilir eğitim olanakları sunulmaktadır. Nüfusun az ve dağınık olduğu yerlerde köyler gruplaştırılarak merkezi durumda olan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaşmanın olanaklı olmadığı yerlerde yatılı bölge okulları kurulmaktadır. Yatılı ilköğretim bölge okulu (YİBO) ve pansiyonlu ilköğretim bölge okullarındaki (PİO) öğrencilerin her türlü giderleri devlet tarafından karşılanmaktadır.

İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleğe sahip olmada gerekli olduğu ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik yapılır.

2005-2006 eğitim öğretim yılında ilköğretimde sayısal durum nedir? Belirtiniz.

SIRA SİZDE

Ortaöğretim

Ortaöğretim; ilköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, mesleki ve teknik eğitim kurumlarının tümünü kapsar.

Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelere uygun olarak

1. Bütün öğrencilere ortaöğretim düzeyinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,
2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, yeti ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime ya da gerek mesleğe gerek yüksek öğretime ya da yaşama ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve yetenekleri ile toplum gereksinimleri arasında denge sağlanır.

Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelir ve öğrenciler istek ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda bu programlardan birine yönelerek yetişme olanağı bulurlar. İlköğretime tamamlayan öğrencilere ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda ortaöğretimden yararlanma olanağını sağlamak amacıyla çok programlı liseler kurulmuştur. Yönelme, ilköğretimde başlar; yanımları önlemek ve olası gelişmelere göre yeniden yöneltmeyi sağlamak için ortaöğretimde de devam eder. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yönelme esasları ile çeşitli

Ortaöğretim:

- Genel ortaöğretim
- Mesleki ve teknik ortaöğretim

programlar ya da ortaöğretim okulları arasında yapılacak yatay ve dikey geçiş şartları düzenlenir.

Genel Ortaöğretim: Genel ortaöğretimin amacı; öğrencileri ortaöğretim düzeyinde asgari genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan; ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştirmek ve yükseköğretime hazırlamaktır. Genel ortaöğretim; genel liseler, anadolu liseleri, fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, anadolu öğretmen liseleri, anadolu güzel sanatlar liseleri, spor liseleri ve çok programlı liselerden oluşmaktadır.

Mesleki ve Teknik Ortaöğretim: Mesleki ve teknik ortaöğretim; iş ve meslek alanlarına iş gücü yetiştiren, öğrencileri yaşama, iş alanlarına ve yükseköğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır. Mesleki ve teknik ortaöğretim; erkek teknik öğretim okulları, kız teknik öğretim okulları, ticaret ve turizm öğretimi okulları ve din öğretimi okullarından oluşmaktadır.

Erkek teknik öğretim okulları, ülke sanayisinin gereksinim duyduğu iş alanlarına orta kademe insan gücü yetiştiren ve yükseköğretime öğrenci hazırlayan ortaöğretim kurumlarıdır. Erkek teknik öğretmen okulları; endüstri meslek lisesi, çok programlı lise, teknik lise, anadolu meslek lisesi, anadolu teknik liselerinden oluşmaktadır.

Kız teknik öğretim okulları, ülke sanayisinin gereksinim duyduğu iş alanlarına orta kademe teknik iş gücü yetiştiren ve yükseköğretime öğrenci hazırlayan ortaöğretim kurumlarıdır. Kız teknik öğretim okulları; kız meslek lisesi, çok programlı lise, kız teknik lisesi, anadolu kız meslek lisesi, anadolu kız teknik liselerinden oluşmaktadır.

Ticaret ve turizm öğretimi okulları, ülkenin ticaret, turizm, muhasebe, bilgisayar, maliye, pazarlama, bankacılık, kooperatifçilik, sekreterlik, emlak komisyonculuğu, borsa hizmetleri, sigortacılık, mahalli idareler ve iletişim gibi alanlarda kamu sektörünün ve özel sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştiren ortaöğretim kurumlarıdır. Ticaret ve turizm öğretimi okulları; ticaret meslek lisesi, çok programlı lise, anadolu mahalli idareler meslek lisesi, anadolu ticaret meslek lisesi, anadolu dış ticaret meslek lisesi, anadolu sekreterlik meslek lisesi, anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi, anadolu iletişim meslek lisesi, anadolu aşçılık meslek liselerinden oluşmaktadır.

Din öğretimi, imamlık-hatiplik ve Kuran kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi için görevli elemanları yetiştirmek üzere gerek mesleğe gerekse yükseköğretime hazırlayan programların uygulandığı ortaöğretim kurumlarıdır. Din öğretimi okulları; imam hatip lisesi, anadolu imam hatip liselerinden oluşmaktadır.

Güzel sanatlar eğitimi veren okullarda güzel sanatlar alanlarında özel yeti ve yetenekleri olan çocukları küçük yaşlardan itibaren yetiştirmek üzere ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde ayrı okullar açılabilir ya da ayrı yetiştirme önlemleri alınabilir. Özellikleri dolayısıyla bunların kuruluş, işleyiş ve yetiştirme ile ilgili esasları ayrı bir yönetmelikle düzenlenir.

Özel Eğitim

Özel eğitimin amacı, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim gereksinimlerini en iyi biçimde karşılayarak onları toplumla bütünleştirmek ve meslek sahibi yapmaktır.

Özel eğitim okulları, Türk Eğitim Sistemindeki basamaklandırmaya göre yapılandırılmıştır. Ancak ilköğretim öncesinde diğer okullardan farklı olarak hazırlık sınıfı bulunmaktadır. İlköğretime devam edecek durumda olan engelli öğrenciler, hazırlık sınıfına alınmadan ilköğretime başlamaktadır. Özel eğitim okullarında; görme engellilerin eğitimi, işitme engellilerin eğitimi, ortopedik engellilerin eğitimi, zihinsel engellilerin eğitimi, süregen hastalığı olanların eğitimi, otistik çocukların eğitimi, üstün ya da özel yeteneklilerin eğitimi ve kaynaştırma eğitimi verilmektedir.

2005-2006 eğitim öğretim yılında 495 özel eğitim okulunda 25.238 öğrenci eğitim görmektedir ve bu kurumlarda 4.904 öğretmen görev yapmaktadır.

Özel Öğretim

Özel öğretim kurumları 625 sayılı Yasa doğrultusunda açılmış her kademe ve türdeki özel okullar, özel dershaneler, özel mesleki ve teknik kurslar, özel motorlu taşıt sürücüleri kursları ile özel öğrenci etüt eğitim merkezlerini kapsamaktadır. Özel öğretim kurumları, etkinliklerini Milli Eğitim Bakanlığının gözetim ve denetiminde sürdürmektedir. Özel okullar Türk, azınlık, yabancı ve uluslararası okullar olarak sınıflandırılırlar. Özel azınlık okulları; Osmanlılar zamanında açılmıştır ve bu okulların Lozan Antlaşması ile azınlık okulu olarak sürdürülmeleri kabul edilmiştir. Özel yabancı okulları da Osmanlılar döneminde açılmıştır ve günümüzde de eğitime devam etmektedirler. Özel uluslararası okullar 625 sayılı Yasa ile açılmış ve yalnızca yabancı uyrukluların devam edebildiği okullar olmuştur.

2005-2006 eğitim öğretim yılında özel öğretimde sayısal durum nedir? Belirtiniz.

SIRA SİZDE

5

Yükseköğretim

Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yükseköğrenim veren, en üst düzeye sahip insan gücünün ve bilimsel araştırma alanlarının istediği elemanları yetiştiren eğitim kurumlarının tümünü kapsar.

Yükseköğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak

1. Öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek düzeyde ve çeşitli kademelerdeki insan gücü gereksinimlerine göre yetiştirmek,
2. Çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak,
3. Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak,
4. Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, hükümet ve kurumlarla da el birliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek,
5. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak,
6. Türk toplumunun genel düzeyini yükseltici ve kamu oyunu aydınlatıcı bilim verilerini söz yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır.

Mili Eğitim Sistemi çerçevesinde yükseköğretimde ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerde öğrenci yetiştirilir. Yükseköğretim kurumları; üniversite, fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuvar, meslek yüksekokulu ile uygulama ve araştırma merkezlerinden oluşmaktadır. Yükseköğretim kurumlarının amaçları, açılış, kuruluş ve işleyişleri, öğretim elemanlarına ilişkin esaslar ve yükseköğretim kurumları ile ilgili durumlar; özel yasalarında belirlenir. Yükseköğrenim paralıdır; öğrenim harç ve ücretlerinin tutar ve ödeme biçimleri, burs, kredi tutarları, verilmiş esasları Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte hazırlanan yönetmelikle belirlenir.

SIRA SİZDE

6

2005-2006 eğitim öğretim yılında yükseköğretimde sayısal durum nedir? Belirtiniz.

Yaygın eğitim kurumları şunlardır: Halk eğitimi merkezleri, çıraklık eğitimi merkezleri, pratik kız sanat okulları, olgunlaşma enstitüleri, endüstri pratik sanat okulları, mesleki eğitim merkezi, yetişkinler teknik eğitim merkezleri, özel kurslar, özel dershaneler, eğitim ve uygulama okulları (özel eğitim), meslek okulları (özel eğitim), mesleki eğitim merkezleri (özel eğitim), bilim ve sanat merkezleri (özel eğitim), açık ilköğretim okulu, açık öğretim Lisesi.

Milli Eğitim Bakanlığının yapısı:

1. Merkez örgütü
2. Taşra örgütü
3. Yurt dışı örgütü
4. Bağlı kuruluşlar

Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, örgün eğitim sisteminin herhangi bir kademesinde bulunan ya da bu kademelerden birinden ayrılmış olan bireylere ilgi ve gereksinim duydukları alanda örgün eğitim yanında ya da dışında düzenlenen eğitim etkinliklerinin tümünü kapsar. Yaygın eğitim; genel ve mesleki teknik yaygın eğitim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Yaygın eğitim; yetişkinlere okuma yazma öğretmek, temel bilgiler vermek, en son devam ettikleri öğrenim basamağında edindikleri bilgi ve becerilerini geliştirmek ve yaşamını kazanmasını sağlayacak yeni olanaklar kazandırmak amacıyla verilen okul dışı eğitimidir. Yaygın eğitim; halk eğitimi, çıraklık eğitimi ve uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir.

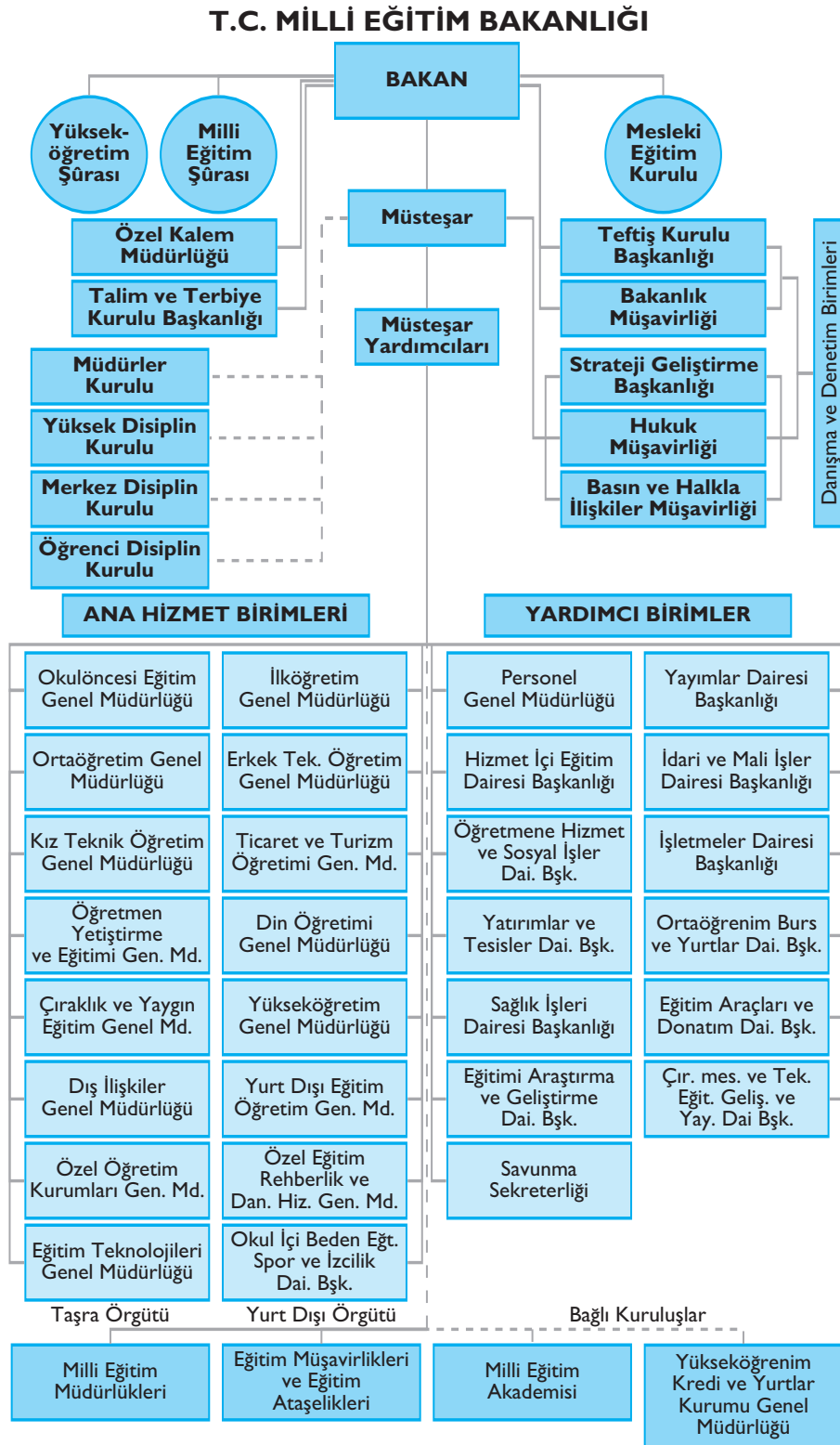
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞININ ÖRGÜT YAPISI

Milli Eğitim Bakanlığının örgüt yapısı, 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Yasa'ya göre merkez örgütü, taşra örgütü, yurt dışı örgütü ve bağlı kuruluşlar olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Şekil 9.1

Milli Eğitim
Bakanlığı Örgüt
Şeması

Kaynakça: MEB,
2008.

Merkez Örgütü

Bakanlık merkez örgütü; Bakanlık Makamı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ana Hizmet Birimleri, Danışma ve Denetim Birimleri ile Yardımcı Birimlerin yanı sıra Sürekli Kurullar, makam onayı ile kurulan Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığından oluşmaktadır.

Bakanlık makamı; bakan, müsteşar ve müsteşar yardımcılardan oluşur.

Bakanlık Makamı: Bakanlık makamında bakan, müsteşar ve müsteşar yardımcılar görev yapmaktadır. Bakan, bakanlık hizmetlerini yasalara, hükümetin genel politikasıyla milli güvenlik politikasına, kalkınma planlarına ve yıllık programlara uygun olarak yürütmekle ve bakanlığın etkinlik alanına giren konularda diğer bakanlıklarla ve kuruluşlarla iş birliği ve koordinasyonu sağlamakla görevlidir. Müsteşar; Bakanın yardımcısı olup bakanlık hizmetlerini Bakanlığın amaç ve politikalarına, kalkınma planlarına, yıllık programlara ve mevzuat hükümlerine uygun olarak; bakan adına düzenler ve yürütür. Hizmetlerin yürütülmesinde müsteşara yardımcı olmak üzere müsteşar yardımcısı görevlendirilebilir.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, doğrudan bakana bağlı olarak ve bakana eğitimdeki her türlü sorunla ilgili yardımcı olarak görev yapar.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, doğrudan bakana bağlı bir karar organıdır. Eğitimle ilgili hemen her konuda bakana yardımcı olmakta, görüş vermekte, eğitim sorunları ile ilgili araştırmalar yapmakta ya da yaptırmaktadır.

Ana hizmet birimleri, eğitim öğretim hizmetinin yönetsel kararlarını üreten birimlerdir.

Bakanlığın Ana Hizmet Birimleri: Merkez örgütünde eğitim öğretim hizmeti için yönetsel kararlar üreten birimlerdir. On beşi genel müdürlük, biri de başkanlık olarak belirlenen ana hizmet birimleri şunlardır:

1. Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü
2. İlköğretim Genel Müdürlüğü
3. Ortaöğretim Genel Müdürlüğü
4. Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü
5. Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü
6. Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü
7. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü
8. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
9. Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü
10. Yükseköğretim Genel Müdürlüğü
11. Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
12. Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü
13. Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü
14. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü
15. Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü
16. Okul İçi Beden Eğitimi, Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı

Bakanlığın Danışma ve Denetim Birimleri: Danışma ve denetim birimleri, bakana gerekli konularda yardımcı bilgi üreten birimlerdir. Bunlar; yönetsel konularda araştırma, planlama yapar. Ayrıca doğrudan ya da dolaylı olarak bakan adına eğitim sisteminin denetimini de yapan bu birimler şunlardır:

1. Teftiş Kurulu Başkanlığı
2. Strateji Geliştirme Başkanlığı
3. Hukuk Müşavirliği
4. Bakanlık Müşavirleri
5. Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

Bakanlığın Yardımcı Birimleri: Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde on dört yardımcı hizmet birimi kurulmuştur. Eğitim hizmetleriyle doğrudan ilişkileri yoktur; ancak destek hizmetlerden oluşan birimlerdir. Biri genel müdürlük, biri sekreterlik, biri müdürlük ve diğer on biri ise daire başkanlığı düzeyinde örgütlenen yardımcı hizmet birimleri şunlardır:

1. Personel Genel Müdürlüğü
2. Yayımlar Dairesi Başkanlığı
3. Hizmet İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı
4. İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı
5. Öğretmene Hizmet ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı
6. İşletmeler Dairesi Başkanlığı
7. Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı
8. Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı
9. Sağlık İşleri Dairesi Başkanlığı
10. Ortaöğrenim Burs ve Yurtlar Dairesi Başkanlığı
11. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı
12. Çıraklık, Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Dairesi Başkanlığı
13. Savunma Sekreterliği
14. Özel Kalem Müdürlüğü

Bakanlığın Sürekli Kurulları: Aylık çıkan yönetmeliklerle oluşumu ve çalışma yöntemleri düzenlenen sürekli kurullar şunlardır:

1. Milli Eğitim Şurası
2. Müdürler Kurulu
3. Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulu
4. Öğrenci Disiplin Kurulları
5. Özel İhtisas Komisyonları

Taşra Örgütü

Milli Eğitim Bakanlığı taşrada 81 il ve 924 ilçede örgütlenmiştir. Her ilde milli eğitim müdürlüğü ve her ilçede ilçe milli eğitim müdürlüğü (merkez ilçe hariç) bulunmaktadır. İlçe milli eğitim müdürlükleri görev ve hizmetleri açısından il milli eğitim müdürlüklerine karşı sorumludurlar ve gerek il gerekse ilçe bazında eğitim hizmetlerini yürütürler. İl ve ilçe milli eğitim müdürlükleri; hizmetin özelliklerine göre şubeler, bürolar ile sürekli kurul ve komisyonlardan oluşur.

Taşra örgütü, 81 il ve 924 ilçede örgütlenmiştir. Taşra örgütü içerisinde her ilde ve ilçede milli eğitim müdürlükleri bulunmaktadır.

Milli eğitim müdürlüklerinin görev alanlarını belirtiniz.

SIRA SİZDE

İl ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinde bulunması gereken başlıca bölümler şunlardır:

Tablo 9.1

İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri Bölümleri

Milli Eğitim müdürlüğünde bulunan kurullar ve komisyonlar:

1. İl Milli Eğitim Danışma Kurulu
2. İlköğretim Müfettişleri Kurulu
3. İl Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulu
4. Milli Eğitim Komisyonu

1. Özlük	13. Burslar ve Yurtlar
2. Atama	14. Özel Öğretim Kurumları
3. İnceleme, Soruşturma ve Değerlendirme	15. Sağlık İşleri
4. Kültür	16. Yaygın Eğitim
5. Eğitim Öğretim ve Öğrenci işleri	17. Çıraklık ve Mesleki Teknik Eğitim
6. Program Geliştirme	18. Araştırma, Planlama ve İstatistik
7. Hizmet İçi Eğitim	19. Bütçe-Yatırım ve Tesisler
8. Bilgisayar ve Sınav Hizmetleri	20. Eğitim Araçları ve Donatım
9. Okulöncesi Eğitim	21. Arşiv ve İdare Bölümü
10. Özel Eğitim ve Rehberlik	22. Sivil Savunma Hizmetleri
11. Okul İçi Beden Eğitimi Spor	23. Basın ve Halkla İlişkiler
12. Öğretmene Hizmet ve Sosyal İşler	

Bölümler, il ya da ilçenin milli eğitim şube müdürü kadro sayısına göre tek tek ya da hizmet benzerliğine göre birleştirilerek ya da ayrılarak şubeler biçiminde oluşmaktadır.

Yurt Dışı Örgütü

Yurt dışı örgütü; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Türk milli kültürünün dış ülkelerde korunması, tanıtılması ve yaygınlaştırılması ile ilgili eğitim ve öğretim hizmetlerini düzenlemek üzere oluşturulmuş örgüttür.

Dış ülkelerin genel, mesleki ve teknik öğretim alanlarında eğitim ve öğretim gelişmelerini izlemek bu gelişmelerin ülkemize aktarımını sağlamak ve ülkemizin eğitim ile bilim etkinliklerini yurt dışında tanıtmak üzere 21 ülkede 38 temsilcilik kurulmuştur. Bunların 20'si müşavirlik, 18'i ataşeliktir. Türk Eğitim Sisteminde Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte yükseköğretimle ilgili üst kuruluşlar da bulunmaktadır. Bunlar Yükseköğretim Kurulu ve Yüksek Denetleme Kuruludur. Üniversitelerde yönetim organı Rektör, Senato ve Üniversite Yönetim Kurulundan oluşur.

Bakanlığın Bağlı Kuruluşları

Milli Eğitim Bakanlığının bağlı kuruluşları Milli Eğitim Akademisi ile Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüdür. Ayrıca bakan onayıyla kimi birimler de kurulmuştur. Bunlar Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı ile Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi Başkanlığıdır.

Yurt dışı örgütünün görevi; Türk milli kültürünün dış ülkelerde korunması, tanıtılması, yaygınlaştırılması ile ilgili eğitim ve öğretim hizmetlerini düzenlemektir.

Özet

Sistem kavramının önemini açıklamak

İnsanın en temel özelliklerinden biri, onun sosyal bir varlık olmasıdır. Bir toplumda her bireyin yaşamını sürdürmek, toplumsal üyelik görevlerini yerine getirmek ve toplumda kendine bir konum sağlamak için gereken davranışları öğrenmesi gerekir. Birey bu davranışları öğrenmek için toplumda bunları bilen başka üyelere başvurur. Böylece toplumda üyeler arasında bir “eğitsel ilişkiler” dokusu oluşur. Bu ilişkiler dokusu eğitimin kurumsallaşmasına neden olur. Kurumsallaşmayı açıklayan en iyi kavramlardan biri sistemdir.

Alt ve üst sistem kavramlarını açıklamak

Sistem denen bütünü oluşturan parçalara alt sistem, her sistemin bağlı olduğu daha büyük sistemlere de üst sistemler denir. En küçüğü dışında tüm sistemlerin alt sistemleri, en büyüğü dışında tüm sistemlerin çevrelerinden oluşan üst sistemleri vardır. Örneğin okulun üst sistemi il, ilçe ve merkez örgütleridir. Alt sistemini ise okul yönetimi içerisindeki birimler, bölümler, sınıflar oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi eğitim sistemi, devlet sisteminin bir alt sistemidir. Çünkü devletin ekonomik, politik ve toplumsal hedefleri; eğitim sistemini etkiler ve değiştirir.

Türk Eğitim Sisteminin yasal dayanaklarını sıralamak

Türkiye’de bugünkü eğitim sistemini düzenleyen pek çok yasal dayanaktan söz etmek olanaklıdır. Yasal dayanakların tümüne “eğitim mevzuatı” adı verilmektedir. Türkiye’deki Milli Eğitim uygulamalarını “Milli Eğitimin yasal dayanakları (Milli Eğitim mevzuatı)” biçimlendirmektedir. Milli Eğitimin yasal dayanakları; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Anayasası, Çocuk Hakları Bildirgesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Helsinki Senedi, Paris Anlaşması, Av-

rupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, Kültür Örgütü’nü (UNESCO) kararlarının yanı sıra TBMM, Bakanlar Kurulu ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından koyulan yasal dayanaklardan oluşmaktadır. Bu kapsamda *Türk Milli Eğitimin yasal dayanakları (mevzuatı) dendiğinde*; T.C. Anayasası, Eğitim ve Öğretimi Düzenleyen Yasalar, Kanun Hükmündeki Kararnameler, Yönetmelikler, Tüzükler, Genelgeler, Hükümet Programları, Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şûraları ve Ulusal Program akla gelmektedir.

Yasal dayanakları (mevzuatı) içeren kavramları tanımlamak

Anayasa; devletin yapısını, hükümet biçimini devletin organlarını ve aralarındaki ilişkileri, temel hak ve özgürlükleri düzenleyen en soyut ve en genel kuralları içerir. *Yasalar*, yazılı hukuksal kaynaklar içinde sıra dizin (hiyerarşi) bakımından anayasalardan sonra ikinci sırada yer alırlar. Yetkili kurum tarafından (yasama organı) yapıp usulüne uygun ilan edilip genellik, süreklilik ve soyutluk özellikleri taşıyan uyulması zorunlu yazılı hukuksal kurallardır. *Kanun Hükmünde Kararnameler*, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çıkardığı yetki yasasına dayanarak Bakanlar Kurulunca belli konuları düzenlemek üzere çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır. *Tüzükler*, bir yasanın uygulanmasını göstermek ya da emrettiği işleri belirtmek üzere yasaya aykırı olmamak koşuluyla ve Danıştayın incelenmesinden geçirilerek Bakanlar Kurulunca çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır. *Yönetmelikler*; başbakanlık, bakanlıklar ya da kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren yasaların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak koşuluyla çıkardıkları yazılı hukuk kurallarıdır. *Genelge*, bir kuruluşun geneli ya da büyük çoğunluğunu ilgilendiren buyruklar ve duyurulardır.

Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaç ve temel ilkelerini sıralamak

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nda yer alan Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarında bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek, hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmak hedeflenmektedir. Milli Eğitim Temel Yasası'nda yer alan Türk Eğitiminin Temel İlkeleri ise Genellik ve Eşitlik, Bireyin ve Toplumun İhtiyaçları, Eğitim Hakkı, Fırsat ve İmkân Eşitliği, Süreklilik, Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği, Demokrasi Eğitimi, Laiklik, Bilimsellik, Planlılık, Karma Eğitim, Okul ve Ailenin İş Birliği ile Her Yerde Eğitimdir.

Türk Eğitim Sisteminin genel yapısını açıklamak

Türk Eğitim Sistemi, bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılayacak biçimde ve bir bütünlük içinde “örgün eğitim” ve “yaygın eğitim” olmak üzere iki ana bölümden oluşur. *Örgün eğitim*, belirli yaş grubundaki ve aynı düzeydeki bireylere amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir. Örgün eğitim; okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim, özel öğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. Yaygın eğitim; örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, örgün eğitimin herhangi bir basamağında bulunan ya da bu kademelerden birinden ayrılmış olan bireylere ilgi ve gereksinim duydukları alanda örgün eğitim yanında ya da dışında düzenlenen eğitim etkinliklerinin tümünü kapsar. Yaygın eğitim, genel ve mesleki teknik yaygın eğitim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığının örgüt yapısını tanımak

Milli Eğitim Bakanlığı; merkez örgütü, taşra örgütü, yurt dışı örgütü ve bağlı kuruluşlar olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir. Bakanlık merkez örgütü; Bakanlık Makamı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ana Hizmet Birimleri, Danışma ve Denetim Birimleri ile Yardımcı Birimlerin yanı sıra Sürekli Kurullar, makam onayı ile kurulan Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığından oluşmaktadır. Bakanlığın ana hizmet birimleri, merkez örgütünde eğitim öğretim hizmeti için yönetsel kararlar üreten birimlerdir. On beşi genel müdürlük, biri de başkanlık olarak belirlenmiştir. Danışma ve denetim birimleri, bakanlık gerekli konularda yardımcı olan ve bilgi üreten birimlerdir. Bunlar; yönetsel konularda araştırma, planlama yapar. Üçü müşavirlik, ikisi bakanlık ismiyle örgütlenmiştir. Bakanlığın yardımcı birimleri, Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde on dört yardımcı hizmet birimi kurulmuştur. Eğitim hizmetleriyle doğrudan ilişkileri yoktur; ancak destek hizmetlerden oluşan birimlerdir. Biri genel müdürlük, biri sekreterlik, biri müdürlük ve diğer on biri ise daire başkanlığı düzeyinde örgütlenmiştir. Bakanlığın sürekli kurulları, aylık çıkan yönetmeliklerle oluşumu ve çalışma yöntemleri düzenlenen kurullardır. Yurt dışı örgütü; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Türk milli kültürünün dış ülkelerde korunması, tanıtılması ve yaygınlaştırılması ile ilgili eğitim ve öğretim hizmetlerini düzenlemek üzere oluşturulmuş örgüttür. Milli Eğitim Bakanlığının bağlı kuruluşları Milli Eğitim Akademisi ile Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüdür.

Kendimizi Sınayalım

1. Sistem denen bütünü oluşturan parçalara ne ad verilir?

- a. Üst sistem
- b. Süper sistem
- c. Aracı sistem
- d. Alt sistem
- e. Mekanik sistem

2. Her sistemin bağlı olduğu daha büyük sistemlere ne ad verilir?

- a. Alt sistem
- b. Üst sistem
- c. Süper sistem
- d. Aracı sistem
- e. Organik sistem

3. Aşağıdakilerden hangisi okulun alt sistemidir?

- a. Milli Eğitim Bakanlığı
- b. Milli Eğitim Müdürlükleri
- c. Kütüphaneler
- d. Okul bahçesi
- e. Sınıflar

4. Hükümetin yasa oluşturmak amacı ile Meclise sunduğu taslağa ne ad verilir?

- a. Kanun
- b. Yasa teklifi
- c. Yasa tasarısı
- d. Kanun hükmünde kararname
- e. Tüzük

5. Bir yasanın uygulanmasını göstermek ya da emrettiği işleri belirtmek üzere yasaya aykırı olmamak koşuluyla ve Danıştayın incelenmesinden geçirilerek Bakanlar Kurulunca çıkarılan yazılı hukuk kurallarına ne ad verilir?

- a. Genelge
- b. Yönetmelik
- c. Yasa tasarısı
- d. Kanun hükmünde kararname
- e. Tüzük

6. “Millî eğitimin amaçları yalnız resmî ve özel eğitim kurumlarında değil aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.” anlayışı Millî Eğitimin **temel** ilkelerinden hangisini yansıtır?

- a. Genellik ve eşitlik
- b. Süreklilik
- c. Karma eğitim
- d. Eğitim hakkı
- e. Her yerde eğitim

7. Her vatandaşın temel eğitim görmesi Millî Eğitimin hangi **temel** ilkesiyle ilgilidir?

- a. Eğitim hakkı
- b. Süreklilik
- c. Karma eğitim
- d. Genellik ve eşitlik
- e. Her yerde eğitim

8. 2005-2006 verilerine göre özel eğitim kurumlarında kaç öğretmen görev yapmaktadır?

- a. 4904
- b. 5904
- c. 6904
- d. 7904
- e. 8904

9. Aşağıdakilerden hangisi Millî Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde **yer almaz**?

- a. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
- b. Ana Hizmet Birimleri
- c. Danışma ve Denetim Birimleri
- d. Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
- e. Sivil Savunma Hizmetleri

10. Aşağıdakilerden hangisi Danışma ve Destek Birimi **değildir**?

- a. Teftiş Kurulu Başkanlığı
- b. Hukuk Müşavirliği
- c. Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü
- d. Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği
- e. Strateji Geliştirme Başkanlığı

Yaşamın İçinden

“

Milli Eğitim Bakanlığı, Teşkilat Yapısını Baştan Aşağı Değiştiriyor.

Milli Eğitim Bakanlığı, teşkilat yapısını baştan aşağı değiştiriyor. Bakanlık yürüttüğü çalışmayla kimi birimleri kaldırma, kimilerini de birleştirme kararı aldı.

Milli Eğitim Bakanlığı teşkilat yapısında yapılan değişikliklerle Teftiş Kurulu Başkanlığı, müsteşar yardımcılıkları ve şube müdürlükleri kaldırılıyor. Bakanlık yargıyla ilgili çalışmalarını uzun vadede “özel hukuk bürolarına” havale etmeye hazırlanıyor. Tarım ve Köy işleri Bakanlığında sonra Milli Eğitim Bakanlığı da baştan aşağı değişiyor. Bakanlıkta birçok ana hizmet birimi kaldırılırken birçok birimin de birleştirileceği öğrenildi. “Milli Eğitim Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yasa Tasarısı Taslağı” ile ilgili çalışmalar Başbakanlık Müsteşarı Efkan Ala’nın katılımıyla sürdürülüyor.

Yapılan çalışmalar çerçevesinde en önemli değişiklikler ise Teftiş Kurulu Başkanlığı ile Hukuk Müşavirliğinde gerçekleştiriliyor. Yapılan çalışmalar doğrultusunda iki birimin de yeni teşkilat yapısından çıkarılacağı belirtiliyor. Bunun yerine Personel Genel Müdürlüğü bünyesinde yeni bir hukuk bürosu kurulması amaçlanıyor. Bakanlık uzun vadede yargıyla ilgili sorunlarını özel hukuk büroları aracılığıyla yürütmeyi hedefliyor. Bunun yanı sıra Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı ve Sağlık İşleri Dairesi Başkanlığı da bu genel müdürlük çatısı altında toplanıyor. Müsteşar yardımcılıkları kaldırılıyor.

Taslak aşamasındaki çalışmalar çerçevesinde müsteşar yardımcılara bağlı bulunan birimler de doğrudan müsteşara bağlanıyor. Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, İlköğretim Genel Müdürlüğü ile birleştirilirken Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ortaöğrenim Burs ve Yurtlar Daire Başkanlığı ile Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde toplanıyor. Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü, Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, kurulacak olan yeni Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü çatısı altında birleştiriliyor. Yurtdışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü, Dışilişkiler Genel Müdürlüğü ve Yükseköğretim Genel Müdürlüğü yine tek çatı altında toplanırken İşletmeler Dairesi Başkanlığı, Yayınlar Dairesi Başkanlığı ile Yatırım ve Tesisler Dairesi Başkanlığı, İdari ve Mali İşler Dairesi ile Öğretmene Hizmet ve Sosyal İşler Da-

iresi kurulacak olan Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlanıyor. Milli Eğitim Bakanlığı birçok genel müdürlüğü birleştirme kararı alırken Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ile Özel Öğretimi’ni bu kapsama almadı. Özel Öğretim Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün ise kalkacağı belirtiliyor.

Önümüzdeki günlerde son halini alması beklenen çalışmalar çerçevesinde, devlet bürokrasisinde çok önemli yere sahip olan şube müdürlükleri de kaldırılıyor. Müsteşar ve genel müdürlerin, iktidarlarla birlikte değişmesi öngörülüyor. Taslakla, bakanlık müşavirlerinin sayısı da 5’e indiriliyor. Görevden alınan ve kaldırılan kadroda olan şube müdürleri ve müsteşar yardımcısı ve genel müdür yardımcılarının durumunun ne olacağı ise henüz netlik kazanmadı. Özellikle Teftiş Kurulu başkanlıklarıyla hukuk müşavirliklerinin kaldırılması büyük tepki oluşturdu. Bakanlıklardaki yolsuzluk soruşturmalarını yürüten teftiş kurullarının kalkmasıyla bu işlere kimin bakacağı belli değil. Söz konusu birimlerin kalkması ile bu birimler için dışardan hizmet satın alınacağı iddia ediliyor.

Kaynak: LPG Haber (2008). **Milli Eğitim Bakanlığı, Teşkilat Yapısını Baştan Aşağı Değiştiriyor.** 28.03.2008 tarihinde <http://haber.lpghaber.com/Milli-Egitim-Bakanligi-Teskilat-Yapisi-Bastan-Asagi-Degisiyor-haberi-19229.html> adresinden alınmıştır.

”

Okuma Parçası

Türk Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması

Cumhuriyet döneminde Türkiye, eğitim alanında önemli gelişmeler sağlamıştır. Ancak AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında eğitim alanında daha büyük gelişmeler sağlamak zorunda olduğumuz da bir gerçektir.

1990’lı yıllardan itibaren, özellikle gelişmiş ülkelerdeki eğilimler, eğitim sistemlerinin yaşam boyu öğrenme yaklaşımıyla yeniden düzenlenmesi ve bu alandaki gelişmelere süreklilik kazandırılması şeklinde özetlenebilir. Bu eğilimlerin yansıması olarak 8. BYKP ve 9. Kalkınma Planı’nda, Türk eğitim sisteminin yaşam boyu öğrenme yaklaşımıyla yeniden düzenlenmesi öngörülmüştür. Plan döneminde yatay ve dikey geçişlerin kolaylaştırılması, yetişkinlerin öğrenmesini özendirme, kızların okula devamını sağlama, gönüllülerin eğitime katkısını teşvik, eğitime daha fazla kaynak ayırma gibi

yaşam boyu öğrenmenin ilkeleriyle örtüşen önemli gelişmeler sağlanmışsa da bunların sistematik bir bütünlüğe kavuşturulması gerekli görülmektedir.

AB ülkeleri arasında eğitim konusunda ortak politikalar olmamakla beraber, yüksek standartlara ulaşma hedefleri vardır. Bu bağlamda AB, Lizbon Stratejilerini oluşturmuş olup üye ülkeleri belirlenen hedeflere ulaşılması için gerekli adımları atmaya çağırılmaktadır. Sözü edilen hedefler; kişi başına yapılan eğitim harcamalarının yükseltilmesi, okulu erken (lise mezuniyetinden önce) terkin azaltılması, hepsi internet bağlantısına sahip eğitim kurumlarının herkesin faydalanabileceği öğrenme merkezleri hâline getirilmesi, dijital okur yazarlığın geliştirilmesi, öğrenci ve öğretmenlerin AB sınırlarındaki değişim programlarından daha fazla yararlanması, kazanılmış bilgi ve becerilerin değerlendirilmesi şeklinde özetlenebilir.

Türk eğitim sisteminin gelişmeyi hızlandırma işlevini daha iyi yerine getirebilmesi için uygun şartların giderek arttığına dikkat çekmek gerekmektedir. Hızlı nüfus artışının eğitim üzerinde oluşturduğu baskı azalmaktadır. Önceki yıllarla kıyaslandığında eğitime daha fazla kamu kaynağı ayrılmaktadır. Bireylerin eğitim talepleri yükselmektedir. Eğitime yapılan gönüllü bağışlar artmaktadır. Bu olumlu gelişmeler ışığında Türkiye, önceliklerini doğru belirleyip etkili kaynak kullanımını sağladığı takdirde, AB'ye tam üyelik sürecinde genç nüfusunu kendisine rekabet avantajı sağlayacak yeterliliklere kavuşturma başarısını gösterebilecektir. Türk eğitim sisteminin kendisinden beklenen işlevleri mükemmel biçimde yerine getirebilmesi için birbiriyle ilişkili aşağıdaki dört temel amacı gerçekleştirmesi öngörülmektedir:

Türk eğitim sistemi ve yönetiminin ülkemizin insan kaynaklarının en etkin biçimde gelişmesini destekleyecek yapı ve işleyişe kavuşturulması:

Türk eğitim sistemi ve yönetimine ilişkin düzenlemeler, bireysel ve kurumsal öğrenmenin önündeki tüm engellerin kaldırılarak öğrenmenin teşvik edilmesine odaklanmalıdır.

Eğitim fırsat ve imkânlarının herkes için erişilebilir kılınması:

Her ne sebeple olursa olsun hiç kimse yetenek ve yeterlilikleriyle ulaşabileceği yaşam standartlarının altında bir yaşam sürdürmek zorunda bırakılmamalıdır. Bunun için kamu tarafından sunulan eğitim fırsatlarının herkesin erişebileceği yaygınlıkta ve miktarda olması önemli görülmektedir.

Kaliteli eğitim fırsat ve imkânlarının yaygınlaştırılması:

Her Türk vatandaşının AB ülkelerindeki yaşatlarıyla eşit şartlarda rekabet etmeleri fırsatını sağlayacak kaliteli eğitim alma hakkının verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda sunulan eğitim fırsatlarının kalitesinin yükseltilmesi ve kaliteli eğitime talebin artırılması gerekli görülmektedir.

Eğitimde kalite güvence sisteminin oluşturulması:

Eğitim sistemleri; eğitimin yasayla tanımlanmış ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlarını gerçekleştireceği hususunda topluma ve çıktılarını kullanacak kesimlere güven vermelidir. Eğitim alan birey ise sistemin kendisini yetenekleri, yeterlilikleri ve çevre koşulları içerisinde en yüksek yaşam kalitesine hazırlayacağına inanmalıdır. Ayrıca sistemin onayladığı diplomalar/sertifikalar, bu belgelere sahip bireyleri işe alacak veya onlara iş yaptıracak olanlara, o bireyin yeterlilikleri hakkında doğru ve eksiksiz fikir vermelidir. Bunların sağlanabilmesi için eğitimde kalite güvence sisteminin oluşturulması gerekli görülmektedir.

Sözü edilen hedeflere ulaşılabilmesi için;

- Açık sistem olmanın tüm özelliklerini taşıyan eğitime ilişkin düzenlemelerin toplumun tüm kesimlerinin katkı ve katılımına açık bir yaklaşımla şekillendirilmesi,
- Kamu kaynaklarından eğitime ayrılan kaynakların çeşitlendirilerek artırılması,
- Özel sektör ile gönüllü kişi, kurum ve kuruluşların eğitime yatırım yapmalarının veya destek sağlamalarının teşvik edilmesi büyük önem arz etmektedir.

Kaynak: MEB (2006). **Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Plan Hazırlık Programı**. 25.03. 2008 tarihinde

http://www.sp.gov.tr/documents/MEB_Hazirlık_Programi.pdf adresinden alınmıştır.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. d Yanıtınız yanlış ise “Sistem” bölümünü gözden geçiriniz.
2. b Yanıtınız yanlış ise “Sistem” bölümünü gözden geçiriniz.
3. e Yanıtınız yanlış ise “Sistem” bölümünü gözden geçiriniz.
4. c Yanıtınız yanlış ise “Türk Eğitim Sisteminin Yasal Dayanakları” bölümünü gözden geçiriniz.
5. e Yanıtınız yanlış ise “Türk Eğitim Sisteminin Yasal Dayanakları” bölümünü gözden geçiriniz.
6. e Yanıtınız yanlış ise “Türk Eğitim Sisteminin Amaç ve İlkeleri” bölümünü gözden geçiriniz.
7. a Yanıtınız yanlış ise “Türk Eğitim Sisteminin Amaç ve İlkeleri” bölümünü gözden geçiriniz.
8. a Yanıtınız yanlış ise “Türk Eğitim Sisteminin Genel Yapısı” bölümünü gözden geçiriniz.
9. e Yanıtınız yanlış ise “Milli Eğitim Bakanlığı’nın Örgüt Yapısı” bölümünü gözden geçiriniz.
10. c Yanıtınız yanlış ise “Milli Eğitim Bakanlığı’nın Örgüt Yapısı” bölümünü gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Milli Eğitimin yasal dayanaklarının (mevzuatı) dikkate almak durumunda olduğu uluslararası belgeler; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Anayasası, Çocuk Hakları Bildirgesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Helsinki Senedi, Paris Anlaşması, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, Kültür Örgütü’nün (UNESCO) kararlarıdır.

Sıra Sizde 2

2005-2006 eğitim öğretim yılında 17.634 okulöncesi eğitim kurumunda, 549.604 çocuk eğitim görmektedir olup bu kurumlarda 22.789 öğretmen görev yapmaktadır.

Sıra Sizde 3

2005-2006 eğitim öğretim yılında 34.990 ilköğretim kurumunda 10.512.356 öğrenci öğrenim görmektedir olup bu kurumlarda 392.481 öğretmen görev yapmaktadır.

Sıra Sizde 4

2005-2006 eğitim öğretim yılında 4.038’i mesleki ve teknik eğitim okulu olmak üzere 7.443 ortaöğretim kurumunda 3.213.605 öğrenci (2.037.490’ı genel, 1.176.115’i mesleki ve teknik ortaöğretimde) öğrenim görmektedir olup bu kurumlarda 184.246 öğretmen (101.907’si genel, 82.339’u mesleki ve teknik ortaöğretimde) görev yapmaktadır.

Sıra Sizde 5

2005-2006 eğitim öğretim yılında 10.766 özel öğretim kurumunda 2.429.893 öğrenci öğrenim görmektedir bu kurumlarda 95.609 öğretmen görev yapmaktadır.

Sıra Sizde 6

Ülkede 53 devlet üniversitesi ile 26 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Üniversitelerde (vakıf üniversiteleri dahil) 2.073.428 öğrenci (bu sayıya 695.591 AÖF öğrencisi dahildir) öğrenim görmektedir, 26.029 öğretim üyesi ile 48.878 öğretim elemanı görev yapmaktadır.

Sıra Sizde 7

Milli Eğitim Müdürlüklerinin görev alanları şöyle gruplandırılmıştır: Yönetim hizmetleri, personel hizmetleri, eğitim öğretim hizmetleri, bütçe-yatırım hizmetleri, araştırma-planlama-istatistik hizmetleri, teftiş-rehberlik-soruşturma hizmetleri, sivil savunma hizmetleri.

Sıra Sizde 8

Dış ülkelerin genel, mesleki ve teknik öğretim alanlarında eğitim ve öğretim gelişmelerini izlemek ve bu gelişmelerin ülkemize aktarımını sağlamak ve ülkemizin eğitim ve bilim etkinliklerini yurt dışında tanıtmak üzere Washington, Berlin, Viyana, Brüksel, Kopenhag, Paris, Tiflis, Lahey, Londra, Bern, Stockholm, Kahire, Riyad, Moskova, Lefkoşa, Bakü, Almatı, Bışkek, Taşkent ve Aşgabat’ta olmak üzere 20 Eğitim Müşavirliği; New York, Los Angeles, Berlin, Köln, Mainz, Münster, Münih, Nürnberg, Stuttgart, Düsseldorf, Essen, Frankfurt, Hamburg, Hannover, Karlsruhe, Sydney, Strazburg ve Lyon’da olmak üzere 18 Eğitim Ataşeliği etkinlik göstermektedir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akgün, T. (1999). **Hukukla İlgili Terimler Sözlüğü**. İstanbul: Alfa Yayın Ltd. Şti.
- Başaran, İ. E. (1996). **Türkiye Eğitim Sistemi**. Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Bayrak, C. (2003). “Bir Sistem Olarak Okul”, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (4. Basım). (Editörler: Ö. Demirel ve Z. Kaya) Ankara: Pegem A Yayınları, ss. 189-222.
- Bircan, İ. ve Sefunç, M. (2006). “Eğitimin Yönetmelik Temelleri”, **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: V. Sönmez), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çiftçi, A. (1995). **Türk Eğitim Hukuku**. Ankara: Polat Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2000). **Çağdaş Eğitim Sistemleri**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Gök, F. (1999). “75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet”, **75 Yılda Eğitim**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kaya, Y. K. (1989). **İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış**, (Eğitimde Model Arayışı). Ankara: Bilim Yayınları.
- LPG Haber (2008). **Milli Eğitim Bakanlığı, Teşkilat Yapısını Baştan Aşağı Değiştiriyor**. 28.03.2008 tarihinde <http://haber.lpghaber.com/Milli-Egitim-Bakanligi-Teskilat-Yapisi-Bastan-Asagi-Degisiyor—haberi-19229.html> adresinden alınmıştır.
- MEB. (2008). **Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Şeması**. 20.03.2008 tarihinde <http://www.meb.gov.tr/meb/teskilat.html> adresinden alınmıştır.
- MEB. (2007a). **Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilatı**. 20. 03.2008 tarihinde <http://meb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- MEB. (2007b). **Milli Eğitim Temel Kanunu**. 25. 03.2008 <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html> adresinden alınmıştır.
- MEB. (2007c). **Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun** (2007), <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/73.html> 20. 03.2008 adresinden alınmıştır.
- MEB (2006). **Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Plan Hazırlık Programı**. 20.03. 2008 tarihinde http://www.sp.gov.tr/documents/MEB_Hazirlık_Programi.pdf adresinden alınmıştır.
- MEB. (2001). **2001 Yılı Başında Milli Eğitim**. Ankara: MEB Yayınları.
- Oğuz, O., Oktay, A. ve Ayhan, H. (2001). **21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi**, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Okçabol, R (2005). **Türkiye Eğitim Sistemi**. Ankara: Ütopya Yayını.
- Türk, E. (1999). **Türk Eğitim Sistemi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenin Nitelikleri

10

“Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmenden, eğiticiden yoksun bir millet henüz millet adını almak kabiliyetini kazanmamıştır. Ona basit bir kitle denir, millet denemez. Bir kitle millet olabilmek için mutlaka eğiticilere, öğretmenlere muhtaçtır.”

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1925

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁 Öğretmen kavramını ve öğretmenlik mesleğinin özelliklerini açıklamak,
 - 👁 Öğretmenin niteliklerini özetlemek,
 - 👁 Öğretmenin görev ve sorumluluklarını yorumlamak
- için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.*

Örnek Olay

Ayşe Öğretmen, bir köy okulunda çalışıyordu. Kendi kendine artık tayin istemenin zamanın geldiğini düşünmeye başlamıştı. Ayşe Öğretmen, tayin dönemi geldiğinde dilekçesini vererek tayinini istedi. Sonuçlar açıklandığında bir ilçe okuluna atandığını öğrendi. Gerekli işlemleri tamamladı ve atandığı okulun yolunu tuttu.

Okula gittiğinde müdürle konuştu ve öğretmen arkadaşlarıyla tanıştı. Okulu ve öğrencileri tanımaya çalıştı. Ayşe Öğretmen'in okutacağı sınıf da belliydi. O, artık üçüncü sınıfların öğretmeni olmuştu. Ancak ters giden bir şeyler vardı. Ayşe Öğretmen, bunu arkadaşlarının yüz ifadelerinden anladı. Müdür Bey söze başladı: "Öğretmenim, bu sınıfta Ali adında bir öğrenci var, biraz yaramaz. Yalnızca öğretmenlerin değil arkadaşlarının da huzurunu kaçırıyor. Tüm okul ondan yaka silktilti." dedi. Tanıştığı diğer öğretmen arkadaşları da hemen aynı sözlerle Ali'nin haylazlıklarını anlattılar. Ayşe Öğretmen, Ali'yi çok merak etmeye başlamıştı.

Ayşe Öğretmen, bu sınıfta ilk dersine başladı. Gerçekten Ali daha ilk günden kendini göstermişti. Ali bir türlü yerinde durmuyor, sürekli olarak arkadaşlarına laf atıyor, dersle kesinlikle ilgilenmiyordu. Ayşe Öğretmen, Ali'yle konuşmaya karar verdi. Ali, önceleri öğretmeni anlamadı. Ancak Ayşe Öğretmen kararlıydı, Ali'yle iletişime geçecekti. Uzun bir süre onunla etkili bir iletişim kurmaya çalıştı. Ona sürekli anlayış, hoşgörü ve sabır gösteriyordu. Ona bağırıp çağırmıyordu. Ali bir süre sonra öğretmeni dinlemeye başladı. Yavaş yavaş derslere de ilgisi arttı. Ayşe Öğretmen ona yapabileceği sorumluluklar veriyordu. Ayşe Öğretmen, onun başaracağına inanıyor ve onu sürekli güdüliyordu. Ali de bunu hissetti. Öğretmenin verdiği her işi en iyi biçimde yapmaya başladı. Ali'deki bu davranış değişikliğinin herkes farkındaydı. Ali artık okulda, sınıfta huzur bozan bir öğrenci değildi. Herkes bu durumdan çok memnundu. En çok da Ali.

Anahtar Kavramlar

- Öğretmen
- Öğretmenin nitelikleri
- Kişisel nitelikler
- Mesleki nitelikler
- Öğretmenin görev ve sorumlulukları

İçindekiler

- GİRİŞ
- ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ VE ÖĞRETMENİN NİTELİKLERİ
 - Öğretmenlik Mesleğinin Özellikleri
 - Öğretmenin Nitelikleri
- ÖĞRETMENİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI
 - Öğretmenin Sınıf İçindeki Görev ve Sorumlulukları
 - Öğretmenin Sınıf Dışındaki Görev ve Sorumlulukları

GİRİŞ

Öğretmen; öğrencileri ile sürekli etkileşimde bulunan, yaptığı davranışlarla öğrencilerine yol gösteren, istenen amaçları öğrencilere kazandırmak için eğitim programlarını uygulayan, öğrencilerde kalıcı öğrenmeler sağlamak için çeşitli yöntem ve teknikleri kullanan, öğrencilerin öğrenme sürecine etkin katılımını sağlamak için araç gereçleri hazırlayan, yaptığı uygulama sonuçlarını izleyen ve değerlendiren kişidir. Öğrencilerle öğretme-öğrenme sürecinin her boyutunda sürekli etkileşim içinde olan öğretmen, bu sürecin en önemli öğelerinden biridir. Bu bağlamda, süreç içerisinde bu derece önemli olan öğretmenin; mesleğini en iyi biçimde yerine getirmesi, öğrencilerine örnek oluşturarak onlar üzerinde olumlu etkiler yaratması ve öğrencileri toplumsal yaşama hazırlamak için kimi yeterliklere ve niteliklere sahip olması gerekmektedir. Çünkü istenen sonuçların elde edilmesi, nitelikli öğretmenlerin varlığına bağlıdır.

Öğretmenlik, yasal olarak görev ve sorumlulukları belirlenmiş profesyonellik gerektiren bir uğraşı alanıdır. Öğretmenlerin, eğitim-öğretim etkinliklerini verimli bir biçimde yürütebilmeleri ve nitelikli insan gücünü yetiştirebilmeleri için belirlenen görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir. Aynı zamanda, öğretmenlerin toplumdaki konumları gereğince laik, demokratik, toplumsal ve evrensel değerleri benimsemiş; yaratıcı, yeniliklere açık ve uyum sağlayabilen, üretken, problem çözebilen, eleştiren, esnek düşünen bireyler olmaları gerekmektedir.

Bu ünite, önce öğretmenlik mesleği ve öğretmenin nitelikleri üzerinde durulmuş; daha sonra öğretmenin görev ve sorumlulukları açıklanmıştır.

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ VE ÖĞRETMENİN NİTELİKLERİ

Eğitimin en genel amacı, bireyleri topluma yararlı olacak biçimde yetiştirmektir. Bireylerin bu amaca uygun olarak yetişmesine tüm çevresi etkide bulunur. Sözü edilen çevre içerisine ilk olarak aile, daha sonra ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel vb. kurumlar katılabilir. Ancak bireyin yetişmesinden resmen sorumlu olan kurum okul ve bundan resmen sorumlu olan kişi öğretmendir. Başka bir deyişle genç kuşakların yetişmesinden ve insan gücü gereksiniminin karşılanmasından sorumlu olan eğitim sisteminin en temel ögesi öğretmendir (Küçükahmet, 1999, s.1).

Öğretmen; devletin eğitim politikasını uygulayan, uygulamadaki sonuçları ile bu politikaya yön veren ve eğitim alanında yapılan çalışmalardan yararlanan bir kişidir (Sünbül, 2003, s.246). Öğretmenlik ise eğitim alanı ile ilgili sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik boyutlara sahip; alandaki özel uzmanlık bilgi ve becerisini temel alan, akademik çalışma ve mesleki formasyon gerektiren profesyonel bir uğraşı alanıdır (Erden, 2005, ss. 35-36).

Öğretmenlik mesleğinin ortaya çıkışı, insanlık tarihi ile eş zamanlıdır. Öğretmenlik mesleğinde başlangıçtan günümüze değin önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Önceleri amatör bir anlayışla herkesin yapabileceği bir iş olarak görülen öğretmenlik; günümüzde bilimsel, akademik ve uzmanlık yönlerinin önem kazandığı bir meslek statüsüne dönüşmüştür (Yaşar, 2001, ss.15-26).

Öğretmenlik; toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yönden gelişmesini sağlayan önemli bir meslektir. Öğretmenler, nitelikli bireyler yetiştirmek suretiyle insan gücü gereksinimini karşılayarak ülke kalkınmasına önemli katkılar getirirler. Bu bağlamda toplumun mimarı olan öğretmenlerin, ülkenin ve dünyanın ge-

Öğretmenlik: Eğitim ile ilgili sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik boyutlara sahip; alandaki özel uzmanlık bilgi ve becerisini temel alan, akademik çalışma ve mesleki formasyon gerektiren profesyonel bir uğraşı alanı.

reksinimlerine yanıt verecek biçimde iyi yetişmiş olmaları gerekmektedir (Yetim ve Göktaş, 2004, ss. 541-542).

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nın 43. maddesinde öğretmenliğin yasal konumu şöyle düzenlenmiştir (MEB, 1973):

Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkân verecek biçimde düzenlenir.

Bu yasa maddesi ile öğretmenlik mesleğinin “özel bir uzmanlık alanı olduğu” vurgulanmakta; mesleğe hazırlığın “genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon” ile sağlandığının altı çizilerek öğretmen eğitimi lisans düzeyine yükseltilmektedir.

Öğretmenler; ülkenin kalkınmasında, bireylerin sosyalleşmesi ve toplumsal yaşama hazırlanmasında, toplumun değerlerinin genç kuşaklara aktarılmasında, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Öğretmenler, toplumun mimarı ve bireyleri biçimlendiren sanatkârlardır. Bu nedenle öğretmenlik, geçmişten beri kutsal bir meslek olarak görülmüştür (Eskicumahı, 2002, s.9).

Öğretmenlik Mesleğinin Özellikleri

Öğretmenlik mesleği kendine özgü birtakım özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin kimileri şöyle sıralanabilir (MEB, 2007, s.63; Erden, 2005, ss.32-34; Yaşar, 2001, ss.15-26; Şişman, 2000, ss.3-4; Ünal ve Ada, 1999, ss.37-38):

- *Öğretmenlik; insanları, öğrenmeyi ve öğretmeyi sevenler için ideal bir meslektir.* Çünkü, öğretmen, sürekli olarak çevresindeki insanlarla etkileşimde bulunur ve onlarla yaşamı paylaşmaya çalışır. Ayrıca öğretmen, öğrenmeyi kendisi alışkanlık haline getirmiş ve bildiklerini öğrencilerine öğretmekten hoşlanan bir kişidir. Bu nedenle öğretmenlik; insanları seven, öğrenmekten ve öğretmekten hoşlananlar için ideal bir meslektir.
- *Öğretmenlerin büyük bir bölümü devlet memurudur.* 2006-2007 öğretim yılı verilerine göre ülkemizdeki eğitim kurumlarında 679.880 öğretmen görev yapmaktadır. Özel statüdeki eğitim kurumları dışındaki tüm eğitim kurumlarında görevli öğretmenler, devlet memuru olarak çalışmaktadırlar. Öğretmenlerin devlet memuru oluşu, mesleğe giriş denetiminin devletçe yapılmasına neden olmaktadır.
- *Öğretmenlik, tüm ülkelerde en yaygın olarak görülen mesleklerden biridir.* Tüm toplumlar 6-18 yaş arasındaki çocuk ve gençlerini planlı ve programlı olarak öğretmenlerin sorumluluğunda eğitmeye çalışırlar. Özellikle, genç nüfusun yoğun olduğu ve okullaşma oranının yüksek olduğu toplumlarda öğretmen sayısı fazladır.
- *Öğretmenlik, kadınların yoğun olarak çalıştıkları bir meslek alanıdır.* Çalışma koşulları yönünden öğretmenlik, kimi mesleklere göre kadınlar tarafından daha çok tercih edilmektedir. Özellikle ikili öğretim yapan okullarda

Öğretmenlik; insanları, öğrenmeyi ve öğretmeyi sevenler için ideal bir meslektir.

Öğretmenlerin büyük bir bölümü devlet memurudur.

Öğretmenlik, tüm ülkelerde en yaygın olarak görülen bir meslektir.

Öğretmenlik, kadınların yoğun olarak çalıştıkları bir meslek alanıdır.

öğretmenlerin yarım gün boş kalması ve yıllık tatil sürelerinin uzun olması gibi etmenler, öğretmenlik mesleğinin kadınlar tarafından tercih edilmesinde etkili olmaktadır.

- *Öğretmenlik, daha çok orta ve ortanın altında gelire sahip grupların tercih ettiği meslektir.* Yapılan bilimsel çalışmalar, öğretmenlik mesleğine daha çok orta ve ortanın altında gelire sahip aile çocuklarının yöneldiğine ilişkin bulgular ortaya koymaktadır.
- *Öğretmenlik, hemen hemen tüm ülkelerde gelir düzeyi en düşük olan mesleklerden biridir.* Bunun en temel nedeni, meslekte çalışanların sayısının fazla olması ve mesleğe giriş denetiminin devletçe yapılmasıdır.
- *Öğretmenlik mesleğinin toplumsal statüsü yüksek değildir.* Öğretmenlik, toplumda daima saygı duyulan bir meslek olmasına karşın statüsü düşük meslekler arasında yer almaktadır. Yeterli sayı ve nitelikte öğretmen yetiştirilmemesi nedeniyle mesleğin kapısının herkese açık ve kolay elde edilebilir olarak algılanması, öğretmenliğin statüsünün düşmesine yol açmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin gelir düzeyinin düşük olması gibi nedenler de mesleğin statüsünü düşürmektedir.
- *Öğretmenlik mesleğinde kariyer yapma ve mesleki gelişim olanakları sınırlı düzeydedir.* Öğretmenlerin mesleki gelişimleri için ayrılan parasal kaynaklar sınırlı düzeyde olup bu kaynaklar, geleneksel hizmet içi eğitim programları için kullanılmaktadır. Öğretmenlerin lisansüstü eğitim programlarına yönelmeleri tamamen kendi çabalarıyla olabilmektedir. Ancak öğretmenlerin görevli oldukları okulların ilgili üniversitelere uzak oluşu, okullardaki ders yükleri ve başka sorumluluklarının fazla oluşu vb. nedenlerle lisansüstü programları izlemekte güçlük çektikleri görülmektedir.
- *Öğretmenlik mesleğinden ayrılma oranı yüksektir.* Subaylık, doktorluk ve mühendislik gibi mesleklerle karşılaştırıldığında öğretmenlerin maaş ve statülerinin düşük olması öğretmenleri başka alanlarda çalışmaya yöneltebilir. Bu nedenle, öğretmenler arasında meslek değiştirme oranı, diğer meslek gruplarına göre daha yüksektir.

Öğretmenlik, daha çok orta ve ortanın altında gelire sahip grupların tercih ettiği meslektir.

Öğretmenlik mesleğinin geliri düşüktür.

Öğretmenlik mesleğinin toplumsal statüsü yüksek değildir.

Öğretmenlik mesleğinde kariyer yapma ve mesleki gelişim olanakları sınırlı düzeydedir.

Öğretmenlik mesleğinden ayrılma oranı, diğer meslek gruplarına göre daha yüksektir.

Öğretmenlik mesleğini tanımlayınız.

SIRA SİZDE

Öğretmenin Nitelikleri

Öğretmen, eğitim sisteminin temel yapı taşlarından biridir. Eğitim sisteminin niteliği sistem içerisinde önemli bir role sahip olan öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır. Başka bir deyişle eğitim-öğretimin verimini artırmak ve niteliğini yükseltmek, sistem içerisinde görev alan öğretmenlerin niteliklerinin artırılmasına bağlıdır. Öğretmenlerin istenen niteliklerde olması için kimi yeterliklere sahip olmaları gerekmektedir. Yaşar, Gültekin ve Ersoy (2006); öğretmen yeterliklerinin alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi, öğretme yeterlikleri ve sözel yetenekler gibi bileşenleri içerdiklerini belirtmektedirler.

Yeterlik, bir mesleğin başarılı bir biçimde yerine getirilebilmesi için sahip olunması gereken özellikler ifade etmektedir (Şişman, 2000, s.9). Öğretmenlik mesleğinin niteliğinin yükseltilmesi; öncelikle öğretmenlerin sahip olması gereken genel ve özel alan yeterliklerinin bilinmesi, daha sonra bu yeterliklerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarıyla öğretmen adaylarına ve görevi başındaki öğretmenlere kazandırılması ile olanaklıdır (MEB, 2006, s.1).

Yeterlik: Bir mesleğin başarılı bir biçimde yerine getirilebilmesi için sahip olunması gereken özellikler.

Eğitim-öğretim sürecinde önemli bir rol üstlenen öğretmenin görev ve nitelikleri, sürekli sorgulanmakta ve geliştirilmeye çalışılmaktadır. Nitekim bu amaçla önce Yükseköğretim Kurulu (YÖK), daha sonra da Milli Eğitim Bakanlığı öğretmen yeterlikleri üzerine çalışmalar yapmış ve bunun sonucunda öğretmenlerin sahip olmaları gereken yeterlikler belirlenmiştir. YÖK tarafından öğretmen yeterlikleri dört başlık altında belirlenmiştir (YÖK, 1998):

1. Konu alanı ve alan eğitimine ilişkin yeterlikler
2. Öğretme-öğrenme sürecine ilişkin yeterlikler
 - Planlama
 - Öğretim süreci
 - Sınıf yönetimi
 - İletişim
3. Öğrencilerin öğrenmelerini izleme, değerlendirme ve kayıt tutmaya ilişkin yeterlikler
4. Diğer mesleki yeterlikler

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmen yeterlikleri ise şöyle belirlenmiştir (MEB, 2006, s.11):

**Milli Eğitim Bakanlığı
öğretmen yeterlikleri:**

- Kişisel ve mesleki değerler-Mesleki gelişim
- Öğrenciyi tanıma
- Öğretme ve öğrenme süreci
- Öğrenmeyi ve gelişimi izleme ve değerlendirme
- Okul, aile ve toplum ilişkileri
- Program ve içerik bilgisi

Kişisel ve Mesleki Değerler-Mesleki Gelişim: Öğretmen, öğrencileri birey olarak görür ve öğrencilere değer verir. Öğrencilerin sosyal ve kültürel farklılıklarını, yaptıklarını ve ilgilerini dikkate alarak en yüksek düzeyde öğrenmeleri ve gelişmeleri için çaba harcar. Öğrencilerinde geliştirmek istediği kişilik özelliklerini kendi davranışlarında gösterir. Diğer öğretmen, yönetici ve uzmanların başarılı deneyimlerinden yararlanır. Öz değerlendirme yaparak değişim ve sürekli gelişim için çaba harcar. Yeni bilgi ve fikirlere açıktır, kendisini ve kurumu geliştirmede etkin rol oynar. Mesleği ile ilgili mevzuatı (yasa, yönetmelik, genelge vb.) izleyerek bunlara uygun davranır.

Öğrenciyi Tanıma: Öğretmen; öğrencinin tüm özelliklerini, ilgi, istek ve gereksinimlerini bilir; geldiği ailenin ve çevrenin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini tanır.

Öğretme ve Öğrenme Süreci: Öğretmen, öğretme ve öğrenme süreçlerini planlar, uygular ve yönetir. Öğrencilerin öğrenme sürecine etkin katılımını sağlar.

Öğrenmeyi ve Gelişimi İzleme ve Değerlendirme: Öğretmen, öğrencilerin gelişim ve öğrenmelerini değerlendirir. Öğrencilerin kendilerini ve diğer öğrencileri değerlendirmelerini sağlar. Ölçme sonuçlarını daha iyi bir öğretim için kullanır; sonuçları öğrenci, veli, yöneticiler ve diğer öğretmenlerle paylaşır.

Okul, Aile ve Toplum İlişkileri: Öğretmen, okulun bulunduğu çevrenin doğal, sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini tanır. Aileleri ve toplumu, eğitim sürecine ve okulun gelişimi ile ilgili çalışmalara katılmaları yönünde teşvik eder.

Program ve İçerik Bilgisi: Öğretmen, Türk Milli Eğitim Sistemi'nin dayandığı temel değer ve ilkeler ile özel alan öğretim programının yaklaşım, amaç, hedef, ilke ve tekniklerini bilir ve uygular.

Bu yeterliklerin alt yeterlikleri bulunmakta, ayrıca her alt yeterliğe ulaşıldığını gösteren performans göstergeleri yer almaktadır. Her alanın alt yeterlikleri şöyle sıralanmaktadır (MEB, 2006, s.13):

Kişisel ve Mesleki Değerler-Mesleki Gelişim

- Öğrencilere Değer Verme, Anlama ve Saygı Gösterme
- Öğrencilerin, Öğrenebileceğine ve Başaracağına İnanma
- Ulusal ve Evrensel Değerlere Önem Verme
- Öz Değerlendirme Yapma
- Kişisel Gelişimi Sağlama
- Mesleki Gelişmeleri İzleme ve Katkı Sağlama
- Okulun İyileştirilmesine ve Geliştirilmesine Katkı Sağlama
- Mesleki Yasaları İzleme, Görev ve Sorumlulukları Yerine Getirme

Öğrenciyi Tanıma

- Gelişim Özelliklerini Tanıma
- İlgi ve İhtiyaçları Dikkate Alma
- Öğrenciye Değer Verme
- Öğrenciye Rehberlik Etme

Öğretme ve Öğrenme Süreci

- Dersi Planlama
- Materyal Hazırlama
- Öğrenme Ortamlarını Düzenleme
- Ders Dışı Etkinlikler Düzenleme
- Bireysel Farklılıkları Dikkate Alarak Öğretimi Çeşitlendirme
- Zaman Yönetimi
- Davranış Yönetimi

Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme

- Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Tekniklerini Belirleme
- Değişik Ölçme Tekniklerini Kullanarak Öğrencinin Öğrenmelerini Ölçme
- Verileri Analiz Ederek Yorumlama, Öğrencinin Gelişimi ve Öğrenmesi Hakkında Geri Bildirim Sağlama
- Sonuçlara Göre Öğretme-Öğrenme Sürecini Gözden Geçirme

Okul, Aile ve Toplum İlişkileri

- Çevreyi Tanıma
- Çevre Olanaklarından Yararlanma
- Okulu Kültür Merkezi Durumuna Getirme
- Aileyi Tanıma ve Ailelerle İlişkilerde Tarafsızlık
- Aile Katılımı ve İş Birliği Sağlama

Program ve İçerik Bilgisi

- Türk Milli Eğitimi'nin Amaçları ve İlkeleri
- Özel Alan Öğretim Programı Bilgisi ve Uygulama Becerisi
- Özel Alan Öğretim Programını İzleme, Değerlendirme ve Geliştirme

Öğretmenlerden belirtilen tüm bu alanlarda istenen yeterliklere sahip olmaları beklenmektedir. Bu yeterliklerden genel kültür ve alan bilgisinin önemi göz ardı edilemez. Ancak öğretmenlik meslek bilgisi, öğretmen olmanın temel koşuludur. Öğretmenler, hangi basamakta görev alırlarsa alsınlar bu yeterliklere sahip olmak durumdadırlar.

Öğretmenler; öğretim sürecini planlayan, gerekli ortamı sağlayan, öğrencileri izleyen ve değerlendiren kişilerdir. Bu bağlamda öğretmenler, sürecin önemli bir ögesini oluşturmaktadırlar (Yaşar, Sözer ve Gültekin, 2000, s.458). Çünkü eğitim sisteminin başarısı, bu sistemi işletecek olan öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır.

Eğitim-öğretim sürecinde başarıya ulaşmada en önemli öge, öğretmendir.

Bu nedenle eğitim sisteminin değişik basamaklarında görev yapacak olan öğretmenlerin nitelikleri üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Çünkü öğretmenlerin niteliği eğitimin niteliğini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir (Gültekin, 2002, s.50).

Nitelikli ve iyi bir öğretmen tanımı; öğrencilere, okul yöneticilerine ve velilere göre değişiklik göstermektedir. Öğrenciler, kimi zaman, kendi deyimleri ile notu bol olan, dersi eğlenceli biçime dönüştüren; ancak amaçlara ulaşmada yetersiz olan öğretmenleri iyi öğretmenler olarak nitelendirebilirler. Veliler, kendileri ile iyi iletişim kurabilen ve nazık; yöneticiler ise kendilerine verilen görevleri yerine getirebilen ve uyum sağlayabilen öğretmenleri iyi öğretmenler olarak nitelendirmektedirler. Ancak gerçek anlamıyla nitelikli ve etkili bir öğretmen, öğrenciye program doğrultusunda kazandırılması öngörülen amaçları edindiren ve öğrenmeyi bu yönde gerçekleştiren öğretmendir (Erden, 2005, s.38).

Öğretmen niteliklerine odaklanan bir çalışmada öğretmen niteliklerinin ölçütleri; yetenek ve eğilim, içerik bilgisi, meslek bilgisi, öğretime egemen olma başlıklarından oluşmaktadır (Fabiano, 1999, s.2). Öğretmen niteliklerinin nasıl olması gerektiği konusundaki çalışmalara bakıldığında daha çok “etkili bir öğretmenin nitelikleri” konusunun ön plana çıktığı görülmektedir (Demirel, 2004, s.176). Öğretmen niteliklerini kişisel nitelikler ve mesleki nitelikler olmak üzere iki ana grupta toplamak olanaklıdır.

SIRA SİZDE

2

Öğretmenlerin sahip olması gereken nitelikler neden önemlidir?**Öğretmenlerin Kişisel Nitelikleri**

Öğretmenin sahip olduğu kişisel nitelikler, çocukların kişilik gelişiminin yanı sıra onların okula ve derse yönelik tutumlarını etkilemektedir. Olumsuz kişilik özelliklerine sahip olan bir öğretmen, çocuğun bir dersten ya da tümüyle okuldan uzaklaşmasına ve akademik yönden başarısız olmasına neden olabilmektedir. Öğretmenin kişisel niteliklerinin çocuk üzerinde bu derece önemli etkilere sahip olmasına karşın bu niteliklerin eğitimle değiştirilmesi oldukça zordur. Çünkü bu niteliklerin büyük bir kısmı, öğretmenin kişiliğinden kaynaklanmaktadır (Erden, 2005, s.39).

Yapılan kimi araştırmalardan elde edilen bulgular, öğretmenin kişiliğinin sınıfta en önemli değişken olduğunu ortaya koymuştur. Kişilik bakımından yeterli olan bir öğretmen, çocukları olumlu yönde etkilerken kişilik bakımından yetersiz olan bir öğretmen ise çocukları okuldan, öğretmenden ve öğrenmeden soğutmaktadır (Gürkan, 2001, s.31). Öğretmenin kişiliği üzerine yapılan araştırmalarda kabul edilen genel olgu, etkili bir öğretmenin kişisel niteliklerinin kültür ve değerlerindeki tüm nitelikleri içermesidir (Sünbül, 2003, s.247).

Öğretmenlerin sahip olmaları gereken kişisel nitelikler şöyle sıralanabilir (Erden, 2005, ss.39-42):

Öğretmenlerin kişisel nitelikleri:

- Hoşgörülü, sabırlı ve anlayışlı olma
- Açık düşünceli ve esnek olma
- Sevecen ve esprili olma
- Başarıya odaklanma/Yüksek başarı beklentisi içinde olma
- Güdüleyici, cesaretlendirici ve destekleyici olma

- Hoşgörülü, sabırlı ve anlayışlı olma
- Açık düşünceli ve esnek olma
- Sevecen ve esprili olma
- Başarıya odaklanma/Yüksek başarı beklentisi içinde olma
- Güdüleyici, cesaretlendirici ve destekleyici olma

Hoşgörülü, sabırlı ve anlayışlı olma: Hoşgörü, demokratik sınıf ortamı oluşturma bakımından gereklidir. Öğretmen, farklı görüşler karşısında hoşgörülü olmalı ve bu yönüyle öğrencilerine örnek olmalıdır. Hoşgörünün olmadığı ortamda öğrenciler, kendilerini ifade etmekte zorluklar yaşarlar ve olaylara tek açıdan bak-

maya başlarlar. Aynı zamanda öğretmen, sınıf içerisinde beklentilerine uymayan kimi öğrenci davranışlarıyla karşılaşmaktadır. Öğretmen bu durumlarda da hoşgörü ve sabırlı olmalı, öğrencilerinin bu davranışlarını anlamaya çalışmalıdır (Erden, 2005, s.39).

Sınıf içerisinde birbirinden farklı özelliklere sahip bireyler bulunmaktadır. Bireylerin yalnızca fiziksel bakımdan değil bilişsel, psikolojik, toplumsal ve kültürel açıdan da birbirlerinden farklı yönleri bulunmaktadır (Kuzgun ve Deryakulu, 2004, s.1). Bu bağlamda sınıf içerisinde bulunan öğrencilerden bir konuyu aynı anda öğrenmeleri beklenemez. Öğretmenler; bu durum karşısında anlayışlı olmalı, sabırla konuları tekrar etmeli ve onların öğrenmeleri yönünde çaba göstermelidir.

Açık düşünceli ve esnek olma: Toplumsal değişim ve gelişimin hızlı yaşandığı günümüz toplumlarında öğretmenlerin kendilerini ve öğrencilerini geliştirebilmeleri için düşüncelere açık ve esnek olmaları gerekmektedir. Açık düşünceli ve esnek olan öğretmenler, öğretim etkinliklerinin düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerini dikkate alırlar (Erden, 2005, s.40). Öğretmenler, derslerde öğrencilerden alışılmış düşüncelerin dışında düşünceler geldiğinde bu düşünceleri dışlayıcı bir tutum sergilememeli, farklı düşüncelere karşı açık olmalıdırlar.

Sevecen ve esprili olma: Öğretmenlik mesleğinin önemli gerekliliklerinden biri de çocukları ve öğretmeyi sevmektir. Öğrencilerini seven öğretmenler, onlarla sıcak ve olumlu ilişkiler kurarlar. Öğrenciler arasında ayırım yapmadan her birisinin başarısı için çaba gösterirler (Eskicumalı, 2002, s.11).

Okulun, çocukların severek gidecekleri ve hoşlanacakları bir yer olmasında öğretmenlerin sevgiyle gerçekleştirdikleri davranışlarının önemi büyüktür. Çünkü öğretmenini seven çocuk, okula ve derse yönelik olumlu tutumlar geliştirir. Bu da çocuğun okuldaki başarısını artırır. O halde öğretmenlerin öğrencileri sevmesi, onlara karşı sıcak davranışlar içinde olması ve yeri geldikçe onlarla şakalaşması gerekir (Erden, 2005, s.41). Aynı zamanda esprili öğretmenler, öğrencilerin dikkatlerini canlı tutmalarını sağlar.

Başarıya odaklanma/Yüksek başarı beklentisi içinde olma: Öğrencilerin göstermiş oldukları başarı ile öğretmenlerin öğrencilerinden beklediği başarı arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle öğretmen, öğrencilerinin başarılı olabileceğine inanmalı ve onları bu konuda desteklemelidir (Gürkan, 2001, s.33). Öğrenciler, öğretmenlerin kendileri için öngördükleri beklentilerini çok çabuk anlamaktadırlar; bu nedenle öğretmenlerin öğrencilere karşı düşük beklenti davranışı göstermemeleri gerekmektedir (Demirel, 2004, s.177). Yüksek başarı beklentisi içinde olan öğretmenler, öğrencilerinin tam öğrenmeyi gerçekleştirebileceğine inanırlar. Öğretmenler; bu amaçla destekleyici, güvenilir ve özgür bir sınıf ortamı oluştururlar (Özdemir ve Yalın, 1998, s.109).

Güdüleyici, cesaretlendirici ve destekleyici olma: Öğretmenin coşkulu, içten, esprili ve güvenilir olması; onun güdüleyici bir kişilik yapısına sahip olduğunun göstergesidir. Bu özelliklere sahip öğretmenler, öğrencilerini olumlu olarak etkilerler (Demirel, 2004, s.176). Ayrıca bu öğretmenler, işlerini severek yaparlar ve öğrencilerini desteklerler. Destekleyici bir öğretmen; öğrencinin kendine güvenmesini, öğrenmeye güdülenmesini ve kendi kendine öğrenmesini sağlar (Erden, 2005, s.42). Bu nedenle öğretmenler, öğretme-öğrenme sürecinde öğrencileri güdülemeye çaba göstermelidirler.

Öğretmenlerin mesleki nitelikleri:

- Öğretim etkinliklerini planlama
- Öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanma
- Etkili iletişim kurma
- Sınıf yönetimi
- Zamanı etkili kullanma
- Öğrenmeyi değerlendirme
- Rehberlik yapma

Öğretmenlerin Mesleki Nitelikleri

Öğretmenlerin eğitim-öğretim etkinliklerinde verimi artırmak, öğrencilerle etkili iletişim kurmak, daha nitelikli insan gücü yetiştirmek için kimi kişisel niteliklerin yanı sıra mesleki yeterlik ve niteliklere de sahip olmaları gerekmektedir. Öğretmenin sahip olması gereken bu mesleki nitelikler, kişisel niteliklerin aksine eğitim yoluyla kazandırılabilir ve geliştirilebilir.

Öğretmenlerin sahip olmaları gereken mesleki nitelikler şöyle sıralanabilir (Demirel 2004, s.176; Gürkan 2001, ss.33-34):

- Öğretim etkinliklerini planlama
- Öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanma
- Etkili iletişim kurma
- Sınıf yönetimi
- Zamanı etkili kullanma
- Öğrenmeyi değerlendirme
- Rehberlik yapma

Öğretim etkinliklerini planlama: Öğretim, rastlantılara bırakılmayacak kadar ciddi bir iştir. Öğretim sürecinde önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmanın en etkili yolu, planlı çalışmaktır. Bu süreçte başarılı olmak, plan yapmayı ve planlı çalışmayı gerektirmektedir (Gültekin, 2001, ss.191-206). Bu nedenle öğretim etkinliklerinin planlanması, öğretmenlerin en önemli görevlerinden biridir.

Eğitimde planlama, öğretim etkinliklerinin düzenli bir biçimde nasıl yönetileceğinin ortaya konmasıdır. Yıllık planlar, ünite ve ders planları; araç-gereç seçiminde ve sınıf çalışmalarının etkili bir biçimde yürütülmesinde önemli rol oynar (Demirel, 2004, s.177). Öğretim süreci ne kadar iyi planlanırsa öğrenciler o kadar etkili ve kolay öğrenirler. Plan yapmak, aynı zamanda öğretmenin derse hazırlıklı gelmesini ve güven içerisinde ders yapmasını sağlar (Hakan, 1991, s.81). Ayrıca iyi hazırlanmış bir ders planı, öğrencinin derse etkin katılımını sağlar. İyi hazırlanmış bir ders planının yararlarını şöyle sıralamak olanaklıdır (Demirel, 2004, s.26):

- Eğitim-öğretim çalışmalarını düzensizlikten kurtarır, öğretme-öğrenme sürecinin etkili ve verimli kullanılmasını sağlar.
- Dersin eğitim programına ve konuların özelliklerine uygun işlenmesini ve derslerde sürekliliği sağlar.
- Öğretim sürecinde gerçekleştirilen etkinliklerin belgelenmesini sağlar.
- Eğitimde olanak eşitliğinin gerçekleştirilmesine katkı sağlar.
- Eğitim-öğretim sürecinin değerlendirilmesinde geribildirim sağlar.

Öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanma: Öğretim programının okul ortamında uygulanması sırasında, öğrencilerin belirlenen amaçları kazanabilmele-ri için kimi ilke ve yollardan yararlanmaya gereksinim duyulmaktadır. Bu konuda, öğrencilerin ve öğretmenlerin işini kolaylaştıracak olan yöntem ve teknikler işe koşulur (Sözer, 2001, s.96). Bu nedenle öğretmenlerin amaca uygun yöntem ve tekniğe karar verme, seçilen yöntem ve tekniği uygulama konusunda mesleki bir niteliğe sahip olması gerekmektedir.

Öğretme-öğrenme sürecinin etkili olması, uygun yöntem ve tekniklerin seçimi ile olanaklıdır. Öğretmenlerin öğrencilerin gelişim düzeylerine, yaşlarına, yeteneklerine uygun yöntem ve teknik seçebilmesi için bu konuda yeterli bilgi ve beceriye sahip olması gerekir (Gürkan, 2001, s.33; Demirel, 2004, s.175). Öğretme-öğrenme sürecinde amaca uygun yöntem ve tekniklerin seçimi; dersi tek düze olmaktan ve sıkıcılıktan kurtarır, etkili ve kalıcı bir öğrenmenin gerçekleşmesini sağlar.

Etkili iletişim kurma: Öğretim sürecinin önemli iki ögesi öğretmen ve öğrencidir. Sınıf içerisinde en yoğun iletişim, öğrenci ve öğretmen arasında yaşanmaktadır. Öğretmenlerin sınıfta olumlu bir hava yaratması ve öğrencileriyle iyi iletişim kurması, öğrencilerin derse etkin katılımına katkıda bulunmaktadır. Aynı biçimde, öğretmenleri ile olumlu ilişkiler kuran öğrencilerin olumlu davranışları artış göstermektedir (Hoşgörür, 2005, ss.120-121). Öğretmenin sınıfta etkili bir iletişim kurabilmesi için açık ve anlaşılır bir dil kullanması gerekir. Öğretmenin ses tonu, gözle iletişim kurabilme becerisi ve beden dili de iletişim açısından önemlidir.

Sınıf yönetimi: Sınıf, eğitim-öğretim etkinliklerinin gerçekleştiği yaşam alanıdır. Sınıf yönetimi ise öğrenmeyi sağlayıcı bir sınıf ortamının oluşturulmasıdır (Demirel, 2004, s.178). Başka bir deyişle sınıf yönetimi; öğrencilerle etkili iletişim kurabilme, sınıf içi sorunları çözmede öğrencilere özyeterlik ve içsel denetim kazandırma, sınıf içindeki çatışmaları en aza indirerek öğretimde verimliliği artırma becerisidir. Etkili bir sınıf yönetimi, öğretmenin iletişim, planlama, güdüleme ve pekiştirme becerilerinin niteliği ile doğru orantılıdır. Etkili bir sınıf yönetimi için öğretmenlerin anlamlı iletişim kurması ve öğüt verir gibi konuşmaması, öğretime öğrencilerin başarılı olabilecekleri konularla başlaması, güvenli olması, derse iyi hazırlanması, öğrencilere beklentisinin yüksek olduğunu belli etmesi, uzun anlatımlardan kaçınması ve sabırlı olması gerekmektedir (Gözütok, 2000, s.143). Etkili bir sınıf yönetiminin sağlayacağı yararlar şöyle sıralanabilir (Gürkan, 2001, s.34):

- Öğrencinin derse katılımını artırır.
- Sınıftaki olumsuz davranışları azaltır.
- Öğrenmeye ayrılan süreyi artırır.
- Öğrencilerin sorumluluk ve davranışlarını denetleme becerilerini geliştirir.

Zamanı etkili kullanma: Zamanı etkili kullanmanın önemli bir koşulu, öğrenme-öğrenme sürecini önceden planlamaktır. Zamanı etkili kullanmak için derse zamanında girip çıkmak, öğrencilere zengin öğrenme ortamı sunmak, öğrencilerin araç gereçlerden yararlanmasını sağlamak gerekmektedir (Gürkan, 2001, s.34). Öğretmen, okulda ve sınıfta geçen zamanın akademik öğrenme etkinlikleri ile geçirilmesine özen göstermelidir. Aynı zamanda öğretmen, akademik öğrenme sürecini uzatmak için derse tam zamanında girmeli ve kullanacağı araç gereçleri önceden hazırlamalıdır (Erden, 2005, s.45).

Öğrenmeyi değerlendirme: Öğrenilenleri değerlendirmenin amacı, öğretim programları aracılığıyla öğrencilerde gerçekleştirilmeye çalışılan davranış değişikliklerinin gerçekleşip gerçekleşmediğini; eğer gerçekleşti ise ne ölçüde gerçekleştiğini belirlemeye çalışmaktır. Bu bağlamda öğretmenlerin öğretim hizmetinin amacına ulaşip ulaşmadığını ortaya koyması gerekmektedir. Çünkü etkili bir öğretimin gerçekleşmesi, öğrenmeyi değerlendirmeye bağlıdır. Bu nedenle öğretmenlerin bu konuda yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir (Can, 2001, s.208). Çünkü değerlendirme, öğretme-öğrenme sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Rehberlik yapma: İyi bir öğretmen, öğrencilerinin sağlıklı ve dengeli kişilik geliştirmelerinden sorumluluk duymalıdır. Bu nedenle öğretmen; öğrencileriyle iyi ilişkiler kurmalı, onların gereksinimlerini dikkate almalıdır. Öğretmenler, okullarında öğrenci kişilik hizmeti sunan kişiler ile iş birliği içinde çalışmalı ve onlara yardımcı olmayı kendilerine amaç edinmelidir (Demirel, 2004, s.179; Gürkan, 2001, s.34). Çağdaş eğitimin ayrılmaz bir boyutunu oluşturan öğrenci kişilik hizmetleri, öğretim ve yönetim hizmetlerinden farklı ve kendine özgü bir hizmettir. Öğrenci kişilik hizmetlerinin kapsamında öğrenciler için önemli bir yere sahip olan sosyal ve

eğitsel etkinlikler, sosyal yardımlar, özel eğitim ve özel yetiştirme, sağlık hizmetleri, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yer almaktadır (Altıntaş, 2006, s.3).

SIRA SİZDE

4

Öğretmenlerin sahip olması gereken mesleki nitelikler nelerdir?

ÖĞRETMENİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Öğretmen; önceden belirlenmiş olan amaçları öğrencilere kazandırmak için öğretimi planlayan, öğrenme için gerekli olan ortamı düzenleyen, öğrenme yaşantıları oluşturarak öğretim sürecine katılmalarını sağlayan, sürecin çeşitli aşamalarında öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini izleyen ve değerlendiren kişidir. Öğretme-öğrenme süreci ile ilgili yapılan araştırmalar, öğretmenlerin geleneksel olarak alıştığı rollerinden sıyrılıp yeni roller edinmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Öğretmenin bilimsel gelişmeler ışığında öğretme-öğrenme sürecinde daha etkin olması gerekmektedir. Öğretmenlerin yüklendikleri rolleri şöyle açıklamak olanaklıdır (Yaşar, Sözer ve Gültekin, 2000, ss.452-461):

- Öğretmen, öğrenciyi destekleyen ve öğrenmeyi kolaylaştıran bir role sahip olmalıdır.
- Çağdaş gelişmeler, öğretimin bireyselleştirmesini vurgulamaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin planlayıcılık, düzenleyicilik, güdüleyicilik ve değerlendiricilik gibi rolleri üstlenmesi gerekmektedir.
- Öğretmen, öğrenmeye rehberlik eden bir rol üstlenmelidir.
- Öğretmenler derslerini değişik yöntemler kullanarak işlemelidir.
- Öğretmenler, öğrencilerinin kişiliklerini geliştirmeye yönelik davranışlar sergilemelidir.

Öğretmenin Sınıf İçindeki Görev ve Sorumlulukları

Çağdaş eğitim anlayışına göre öğretmen, sınıf içerisinde bilgi aktarıcısı ve dağıtıcısı değildir. Öğretmenler, öğrenmeye rehberlik eden bir kılavuz ya da yol göstericidir. Öğretmen, öğrencinin bilgi edinmesini sağlamalı, ona bilgiyi yorumlama ve değerlendirmede yardımcı olmalıdır. Bu bağlamda öğretmenlerin sınıf içerisinde etkili bir öğrenmeyi sağlamak için öğrencileri güdülemek, sınıf etkinliklerini planlamak, öğrencilere bilgi vermek, öğrencileri disipline etmek ve öğrencilere danışmanlık yapmak gibi görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Woolfolk (1990), öğretmenin sınıf içindeki görev ve sorumluluklarını öğretim uzmanlığı, güdüleyicilik, yöneticilik, liderlik, rehberlik, çevre mühendisliği ve model olma biçiminde açıklamaktadır (Gürkan, 2001, s.35).

Bir öğretmen okul içinde ve dışında çeşitli rollere sahiptir. Öğretmenin sınıf içindeki rollerini şöyle sıralamak olanaklıdır (Şişman, 2000, ss.13-14; Ünal ve Ada, 1999, s.55):

- Temsilcilik
- Liderlik
- Bilgi kaynağı
- Arabuluculuk
- Hakemlik
- Eğiticilik
- Anne-babalık
- Rehberlik
- Danışmanlık

Öğretmenin sınıf içindeki görev ve sorumlulukları:

- Temsilcilik
- Liderlik
- Bilgi kaynağı
- Arabuluculuk
- Hakemlik
- Eğiticilik
- Anne-babalık
- Rehberlik
- Danışmanlık

Öğretmenin sınıf içerisinde etkili ve başarılı bir öğretim gerçekleştirebilmesi için bu görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi gereklidir. Bu nedenle öğretmen; sınıf içerisinde yeri geldiğinde eğitim liderliği, yeri geldiğinde anne-babalık, yeri geldiğinde ise danışmanlık görevini üstlenmelidir.

Öğretmenin Sınıf Dışındaki Görev ve Sorumlulukları

Toplumun bir üyesi olarak öğretmenin sınıf dışında da önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Öğretmenin öğrenmeyi kolaylaştırma, öğrenciyi geliştirme ve rehberlik gibi rolleri sınıf dışında da sürmektedir. Öğretmenlerden sınıf dışında bulunduğu ortamlarda beklenen gereksinimleri karşılaması ve bu doğrultuda rehberlik rolünü üstlenmesi beklenmektedir. Ayrıca öğretmenlerden, toplum içinde değişme ve gelişme süreçlerine önderlik etmesi de beklenmektedir. Özellikle kırsal kesimde görev alan öğretmenler için bu rol çok önemlidir (Gürkan, 2001, s.35).

Öğretmenin öğrencilerinin davranışlarını değiştirme görevi, yalnızca sınıf içinde geçerli değildir. Çünkü okullar, kendi yapıları içindeki yaşantılar arasındaki tutarlılığı sağlamak kadar öğrencilerin sürekli etkisi altında kaldıkları yakın çevreleri ve ailelerindeki öğrenme yaşantılarını da yönlendirmek zorundadır. Bu nedenle öğretmenler, eğitsel kol ve sosyal etkinlikler, okul içerisinde nöbet tutma gibi diğer okul içi görevlerini yerine getirirken öğrencilerde istendik davranış değişikliğini oluşturmaya yardımcı olmak durumundadırlar. Öğretmen, öğrencilerinin aile içindeki durumlarını yönlendirmek için de velilerle iş birliği içinde olmalıdır (Fidan ve Erden, 1993, s.76). Bu nedenle öğretmenlerin nöbet tutma, sosyal etkinliklerde bulunma ve aileler ile iş birliği içinde çalışma gibi sınıf dışı etkinlikleri önem taşımaktadır.

Öğretmen, görevinin sınıf içindeki öğrenmeleri gerçekleştirmesinin ötesinde okulun tamamını, yakın ve uzak çevresini uygun eğitim ortamlarına dönüştürmek olduğunu bilmelidir. Çağdaş bir toplumun öğretmeni, sorun çözme becerisine sahip, öğrenci ve ailesiyle olumlu ilişkiler kurabilen, sınıf ve çevresini etkin bir öğrenme ortamına dönüştüren, bu görev ve sorumlulukları üstlenerek toplumun çok yönlü olarak gelişmesine katkıda bulunan birey olmak durumdadır (Ünal ve Ada, 1999, s.59):

Öğretmen, yaşadığı toplumda önemli bir yere sahiptir. Öğretmen, sınıf içerisinde iyi bir model olmanın yanı sıra yaşadığı topluma da davranışlarıyla model olmalıdır. Çünkü öğretmenin rolü, görev yaptıkları okulla sınırlı değildir. Öğretmen, içinde yaşadığı toplumda da sürekli gözlenen bireydir. Bu nedenle öğretmenin sınıf dışında da kılık kıyafetiyle, konuşmasıyla, davranışlarıyla kendine özen göstermesi gerekir. Ayrıca öğretmen, içinde yaşadığı toplumun ahlâk ve değerlerini benimsemeli ve evrensel değerlere sahip çıkmalıdır.

Öğretmenin öğretme-öğrenme sürecindeki rolleri neler olabilir?

5

SIRA SİZDE

Özet

Öğretmen kavramını ve öğretmenlik mesleğinin özelliklerini açıklamak

Öğretmenlik yasal olarak şöyle tanımlanmaktadır: Öğretmenlik; devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler, bu görevlerini Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarına uygun olarak yerine getirmekle yükümlüdür. Öğretmenlik mesleğinin kendine özgü kimi özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şöyle özetlenebilir: Öğretmenlik; insanları, öğrenmeyi ve öğretmeyi sevenler için ideal bir meslektir; öğretmenlerin büyük bir bölümü devlet memurudur; öğretmenlik, tüm ülkelerde en yaygın olarak görülen bir meslektir; öğretmenlik, kadınların yoğun olarak çalıştıkları bir meslek alanıdır; öğretmenlik, daha çok orta ve ortanın altında gelire sahip grupların tercih ettiği meslektir; öğretmenlik mesleğinin geliri düşüktür, öğretmenlik mesleğinin toplumsal statüsü yüksek değildir, öğretmenlik mesleğinde kariyer yapma ve mesleki gelişim olanakları sınırlı düzeydedir, öğretmenlik mesleğinden ayrılma oranı, diğer meslek gruplarına göre daha yüksektir.

Öğretmenin niteliklerini özetlemek

Öğretmen, eğitim sisteminin temel yapı taşlarından biridir. Eğitim sisteminin niteliği, sistem içerisinde önemli bir role sahip olan öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır. Başka bir deyişle eğitim-öğretimin verimi artırmak ve niteliğini yükseltmek, sistem içerisinde görev alan öğretmenlerin niteliklerinin artırılmasına bağlıdır. Öğretmenlerin istenen niteliklerde olması için kimi yeterliklere sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda gerek Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) gerek Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlerin sahip olması gereken yeterlikler belirlenmiştir. Öğretmen niteliklerinin nasıl olması gerektiği konusundaki çalışmalara bakıldığında daha çok "etkili bir öğretmenin nitelikleri" konusunun ön plana çıktığı görülmektedir. Öğretmenlerin niteliklerini kişisel nitelikler ve mesleki nitelikler olmak üzere iki ana başlık altında toplamak olanaklıdır. Öğretmenin sahip olduğu kişisel nitelikler, çocukların kişilik gelişiminin yanı sıra onların okula ve derse yönelik tutumlarını etkilemektedir. Olumsuz kişilik özelliklerine sahip olan bir öğretmen, çocuğun bir ders-

ten ya da tümüyle okuldan uzaklaşmasına ve akademik yönden başarısız olmasına neden olabilmektedir. Öğretmenin kişisel niteliklerinin çocuk üzerinde bu derece önemli etkilere sahip olmasına karşın bu niteliklerin eğitimle değiştirilmesi oldukça zordur. Çünkü bu niteliklerin büyük bir kısmı, öğretmenin kişiliğinden kaynaklanmaktadır. Öğretmenin kişisel niteliklerini şöyle sıralamak olanaklıdır: Hoşgörülü, sabırlı ve anlayışlı olma; açık düşünceli ve esnek olma, sevecen ve esprili olma, başarıya odaklanma/yüksek başarı beklentisi içinde olma; güdüleyici, cesaretlendirici ve destekleyici olma. Öğretmenlerin mesleki nitelikleri ise şöyle sıralanabilir. Öğretim etkinliklerini planlama, öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanma; etkili iletişim kurma, sınıf yönetimi, zamanı etkili kullanma, öğrenmeyi değerlendirme, rehberlik yapma.

Öğretmenin görev ve sorumluluklarını yorumlamak

Öğretmen; önceden belirlenmiş olan amaçları öğrencilere kazandırmak için öğretimi planlayan, öğrenme için gerekli olan ortamı düzenleyen, öğrenme yaşantıları oluşturarak öğrencilerin öğretim sürecine katılmalarını sağlayan, sürecin çeşitli aşamalarında öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini izleyen ve değerlendiren kişidir. Öğretme-öğrenme süreci ile ilgili yapılan araştırmalar, öğretmenlerin geleneksel olarak alıştığı rollerinden sıyrılıp yeni roller edinmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Öğretmenin çağdaş gelişmeler ışığında öğretme-öğrenme sürecinde daha etkin olması gerekmektedir. Çağdaş gelişmelerin öğretmenlere yüklediği rolleri şöyle açıklamak olanaklıdır: Öğretmen, öğrenciyi destekleyen ve öğrenmeyi kolaylaştıran bir role sahip olmalıdır; öğretmen, öğrenmeye rehberlik eden bir rol üstlenmelidir; öğretmenler, derslerini değişik yöntemler kullanarak işlemelidir; öğretmenler, öğrencilerinin kişiliklerini geliştirmeye yönelik davranışlar sergilemelidir. Öğretmenler, sınıf içinde ve dışında kimi görev ve sorumluluklara sahiptirler. Öğretmenlerin sınıf içindeki görevleri öğreticilik, gözetmenlik, danışmanlık, üyelik ve/veya başkanlık ve düzenleyiciliktir. Öğretmen sınıf dışında ise rehberlik rolüne devam etmeli ve topluma her konuda örnek olmalıdır.

Kendimizi Sınayalım

1. Öğretmenlik mesleğinin özellikleriyle ilgili olarak aşağıda verilen ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Öğretmenlerin büyük bir bölümü devlet memurudur.
- b. Öğretmenlerin geliri düşüktür.
- c. Öğretmenlik daha çok kadınların çalıştığı bir uğraş alanıdır.
- d. Öğretmenlikten ayrılma oranı yüksektir.
- e. Öğretmenliğin toplumsal statüsü çok yüksektir.

2. Aşağıdakilerden hangisi, Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenmiş öğretmen yeterlikleri arasında **yer almaz**?

- a. Genel kültür
- b. Öğrencilerin öğrenmelerini izleme, değerlendirme ve kayıt tutma
- c. Konu alanı ve alan eğitime ilişkin yeterlikler
- d. Öğretme-öğrenme sürecine ilişkin yeterlikler
- e. Diğer mesleki nitelikler

3. Aşağıdakilerden hangisi, öğretmenin kişisel niteliklerinden biri **değildir**?

- a. Etkili iletişim kurma
- b. Hoşgörülü olma
- c. Anlayışlı olma
- d. Sevecen olma
- e. Esprili olma

4. Aşağıdakilerden hangisi, güdüleyici öğretmeni tanımlayan sıfatlardan biri **değildir**?

- a. Güvenilir
- b. Otoriter
- c. Çoşkulu
- d. İçten
- e. Esprili

5. Aşağıdakilerden hangisi öğretmenlerin mesleki niteliklerinden biridir?

- a. Yeniliklere açık olma
- b. Sabırlı olma
- c. Yüksek başarı beklentisi
- d. Sınıf yönetimi
- e. Cesaretlendirici olma

6. “Öğretim programının okul ortamında uygulanması sırasında öğrencilerin belirlenen amaçları kazanabilmeleri için kimi ilke ve yöntemlerden yararlanmaya gereksinim duyulmaktadır.” ifadesi aşağıdaki ilkelerden hangisi ile yakından ilişkilidir?

- a. Zamanı etkili kullanma
- b. Öğretimde yöntem ve tekniklerden yararlanma
- c. Öğretim etkinliklerini planlama
- d. Öğrenmeleri değerlendirme
- e. Sınıf yönetimi

7. I. Çevreyi tanıma

II. Çevre olanaklarından yararlanma

III. Okulu, kültür merkezi durumuna getirme

Yukarıda verilen alt yeterlik alanları aşağıdaki öğretmen yeterliklerinden hangisine aittir?

- a. Kişisel ve Mesleki Değerler
- b. Öğrenciyi Tanıma
- c. Okul, Aile ve Toplum İlişkileri
- d. Öğretme-Öğrenme Süreci
- e. Program ve İçerik Bilgisi

8. Aşağıdakilerden hangisi, Woolfolk’a göre öğretmenin sınıf içerisinde yüklenmesi gereken görevlerinden biridir?

- a. Gözetmenlik
- b. Düzenleyicilik
- c. Danışmanlık
- d. Öğreticilik
- e. Liderlik

9. Öğretmenin görev ve sorumluluklarına ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Öğretmen, öğrenmeyi kolaylaştıran bir role sahip olmalıdır.
- b. Öğretmen, öğrenmeye rehberlik eden bir rol üstlenmelidir.
- c. Öğretmen, etkili bir sınıf yönetimi sağlamak için otoriter bir tutum içinde olmalıdır.
- d. Öğretmenler, derslerini değişik yöntemler kullanarak işlemelidir.
- e. Öğretmenler, öğrencilerinin kişiliklerini geliştirmeye yönelik davranışlar sergilemelidir.

10. Aşağıdakilerden hangisi öğretmenin sınıf dışındaki görev ve sorumlulukları arasında **yer almaz**?

- a. Toplum içindeki gelişime önderlik etme
- b. Ailelerle işbirliği yapma
- c. Yakın çevresini tanıma
- d. Öğrenmeyi kolaylaştırma
- e. Nöbet tutma

Yaşamın İçinden

“

Öğretmen Olmak

Bir sevdadır öğretmen olmak... Hani yemeden içmeden kesen; hani sevdiğine pervane olan; yani gözü başka bir şey görmeyen bir sevdadır... Bir kara sevdadır desek daha doğru olur. Hiç düşündünüz mü neyin sevdasıdır bu? Ne ile açıklanabilir almadan vermek, verdikçe çoğalmak, çoğaldıkça yaşamı kucaklamak? Bir damla suya hasret bir çöl susuzu gibi bilgi bekleyen, aydınlığa susamış, annelerini bekleyen kuş yavruları gibi ağzınıza akan binlerce, on binlerce çocuğa beyninizi, bedeninizi açmak neyin karşılığıdır? Hayır zor değil, bir tek sözcükle anlatabilirsiniz bütün bunları, bir tek sözcük sizi geleceğe çevirir: "Öğretmen."

Damardan verilmiş bir güctür öğretmen olmak... Aç kalmayı, açıkta kalmayı, iklimlerin değişkenliğini, mevsimlerin zorluğunu unutmaktır size imrenerek bakan çocuk gözlerinde... Hani gerçek sanatçılar vardır bilirsiniz. İçleri yanıp, gözleri buğulanmış ve yürekleri kan revan-ken bile izleyicilerini hiç unutmazlar, unutmak ellerinde değildir çünkü... İşte böyle bir duygudur öğretmen olmak. Sınıfa girdiğiniz anda sorunlar, dertler, acılar, hüzneler yok olur. Çünkü sizi bekleyen, ağzınızdan çıkacak sözcüklere bakan çocuklarınız vardır. Nasıl unutabilirsiniz! Nasıl yok sayabilirsiniz! Nasıl bana ne diyebilirsiniz! Öğretmen olmak bir yürek işidir. Çünkü beyninizle yüreğinizi birleştiren bir köprüdür.

Mustafa Kemal'in Kocatepe'den bakışıdır öğretmen olmak, dalga dalga sürüklemektir gençleri... Samsun'dan karanlığın üstüne doğmaktır öğretmen olmak... Önüne katıp cehaleti Ege'de sulara gömmektir. Berrak bir Türkçedir öğretmen olmak, diline kültürüne sarılmaktır. Ay yıldız olup göklerde dalgalanmaktadır öğretmen olmak. Sözü özünü bir sevdadır öğretmen olmak, yüreklerde vatan vatan atmak, damarlarda bayrak bayrak dolaşmaktır. "Öğretmen bir mum gibidir." denmiştir hep. Yani aydınlatan ama aydınlatıkça yok olan. Yanılgıdır bu. Evet, aydınlatmaktadır öğretmen olmak ama aydınlatıkça yok olmak değildir. Aydınlatığının her beyinde çoğalmak, boğduğunuz her karanlıkta bahar toprağı olmaktır. Bereketli ve doğurgan bir bahar toprağı... Verdiğiniz her bilgi cemre olup düşmüştür zemheri ayazının üstüne ve toprak sıcaktır, su sıcak, hava sıcaktır artık. Dallar meyveye durmuştur gayrı... Nasıl yok olduğunuz söyleyebiliriz? Şimdi varsınızdır asıl. Büyüyen her fidanda, açılan her goncada renginiz, kokunuz vardır çünkü.

Bakin çevrenize, elleri çalışkan, yüreği umuda gebe, ülkesinin geleceğini vicdanı ile hazırlayan, gözlerindeki coşku ile "Bir sevdadır öğretmen olmak." diyen birini görürseniz saygıyla selâm durun önünde, çünkü Atatürk'ün baş eğmez bir neferidir o...

Kaynak: Seferbeyoğlu, F.M. (2003). "Öğretmen Olmak", **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**. Sayı 45. 14.12.2007 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/~dergiler/say445/seferoglu.htm> adresinden alınmıştır.

Okuma Parçası

Çağdaş Öğretmen Profili

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, çağdaş öğretmen günümüz eğitim gereksinimlerine yanıt verebilecek, 21. yüzyılın bilgi teknolojisi toplumunda öğrencileri geleceğe hazırlayabilecek yeterlikte olmalıdır. Bu amaçla, birçok niteliği bünyesinde bulundurmamalıdır. Çağdaş öğretmen konu alanına hakim olmalı; konu alanına giren kavram, ilke ve genellemele-ri bilmeli, bunları diğer konu alanlarıyla ve günlük hayatla ilişkilendirerek alanındaki gelişmeleri yakından izleyebilmelidir.

Öğrenci gelişimi boyutunda, öğrenciyi tanıma becerisine sahip olmalı, bireysel farklılıkları görebilmeli, öğrenci gelişimi ile öğrenmesi arasında bağ kurabilmeli, öğrenciyi güdüleyici etkinliklerde bulunabilmeli, sempatik olmalı, öğrencinin sorunlarının çözülmesinde yardımcı olabilmeli, fiziksel ve zihinsel yönden farklılığı olan öğrencilerin eğitim öğretimlerine devam edebilecekleri tedbirleri ve çevrenin öğrenciyi olumlu yönde etkilemesini sağlayıcı tedbirleri alabilmelidir.

Öğretimi planlama boyutunda, ders etkinliğini nasıl planlayacağını bilmeli, planlarını hazırlarken diğer öğretmenlerle bilgi alışverişinde bulunabilmeli ve olası değişik durumlara karşı planlarını esnek tutabilmelidir. Çağdaş bir öğretmen öğretim hedef davranışlarını sapta-yabilmeli ve öğretim yöntemlerini belirleyebilmelidir. Eğitim öğretim araçlarından yeterince yararlanmalıdır. Öğrencide anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlamalı, onları düşünmeye ve araştırmaya sevk etmeli, onların kendi kendisini değerlendirmesini sağlayacak yöntemleri kullanabilmeli ve onlardan aldığı geribildirimler doğrultusunda kendi etkinliklerini düzenleyebilmelidir. Çağdaş öğretmen, eğitimi öğrenci merkezli kılabilmesi, öğrencilerin bilgi, tutum ve beceriye ilişkin durumlarını önceden belirlenmiş ölçütlere göre değerlendirebilmeli, bunu yapabilmek için de ölçme ve değerlendirme tekniklerini bilmelidir. Değerlendirme sonuçlarını öğrenci, veli ve diğer öğretmenlerle paylaşabilmeli, bu sonuçları öğrenci başarısını artırmada kullanabilmeli ve öğrencinin başarısını takdir edebilmelidir. Ayrıca, eğitim etkinliklerinin her basamağında öğrenci, veli ve diğer öğretmenler ile sürekli iş birliği içinde bulunabilmelidir.

Öğretim stratejileri boyutunda çağdaş bir öğretmen, öğreteceği konunun özelliklerine göre öğretim yöntem ve tekniklerini kullanabilmeli, eğitim ortamını daha verimli hale getirmek için kendine özgü taktikler geliştirebilmeli ve bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanabilmeli.

lidir. Çağdaş bir öğretmen, öğrencilerine bilimsel yöntemi öğretmeli ve onları, karşılaştıkları sorunları bilimsel yolla çözebilecek duruma getirebilmelidir.

Sınıf içi etkinliklerde çağdaş bir öğretmen öğrencileri ile sağlıklı iletişim kurabilmeli, öğrenme ortamını öğrencilerin ve konuların özelliklerine uygun hale getirebilmeli, öğrencilerin derse etkin katılımını sağlayabilmelidir. Ayrıca, ders sırasında etkili ve akıcı bir konuşmaya sahip olmalı, zamanını, tahtayı ve eğitim öğretim araç gereçlerini verimli ve etkili bir biçimde kullanabilmeli, jest, mimik ve vücut hareketlerinde ölçülü olabilmelidir.

Mesleki gelişimde çağdaş öğretmen, sorumluluklarını ve özlük haklarını, mesleği ile ilgili kanun, yönetmelik ve tüzükleri ve bilgi toplumu içindeki yerini ve önemini bilmelidir. Mesleği ile ilgili etkinlikleri izlemeli, buradan elde ettiği bilgi ve becerileri kendini yenilemede kullanabilmelidir. Bunun yanında, okulun yapısını ve işleyişini bilmeli, okulun toplum içindeki yerini ve önemini kavrayabilmelidir. Ayrıca, öğrenci ve velilerle ilgili özel bilgileri gizli tutmalıdır. 21. yüzyılın gereksinim duyduğu çağdaş öğretmen, sosyal ve çevresel boyutla ilgili olarak, okuldaki sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin hazırlanmasında etkin rol almalı, okul ile diğer kurumlar arasında koordinasyonu sağlamalı ve eğitim sistemindeki aksaklıkları belirleyerek çözüm yolları önerebilmelidir.

Kişisel özellikler ile ilgili olarak çağdaş öğretmen; giyim ve kuşamında dikkatli olmalı, yeni düşünceler üretebilme yeteneğine sahip olmalı, kendine hakim olup, soğukkanlı ve sabırlı olmalı, bir öğretmen olarak, diğer kişilere örnek olmalı, ön yargılı olmamalı, paylaşımcı olmalı, dikkatli, kararlı, hoşgörülü, yardımsever, uyumlu, esprili, sevecen ve güler yüzlü, sempatik, tarafsız, objektif, mesleğine bağlı olmalı, kendine güveni olmalıdır. Bilgi toplumunun gereksinimini karşılayacak öğretmen sosyal duyarlılığa sahip olmalı, yeniliklere, gelişmeye ve eleştiriye açık olmalıdır. Çağdaş öğretmen serbest zamanını verimli bir biçimde değerlendirebilmeli, sürekli okuma alışkanlığına sahip olmalı, kültürel değerlerimizi koruyup geliştirebilecek ve güncel sorunları ulusal ve uluslararası boyutta algılayabilecek bilince sahip olmalıdır. Bunların yanında, çağdaş bir öğretmen mesleğini ve çocukları sevmelidir.

Kaynak: MEB. (2007). **Çağdaş Öğretmen Profili**. 26.12.2007 tarihinde <http://oyegm.meb.gov.tr/yet/yayinler/ulusal/Cagdas/Ogretmen-Profil.htm> adresinden alınmıştır.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. e	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenlik ve Öğretmenin Nitelikleri” bölümünü gözden geçiriniz.
2. a	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenlik ve Öğretmenin Nitelikleri” bölümünü gözden geçiriniz.
3. a	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenlik ve Öğretmenin Nitelikleri” bölümünü gözden geçiriniz.
4. b	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenlik ve Öğretmenin Nitelikleri” bölümünü gözden geçiriniz.
5. d	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenlik ve Öğretmenin Nitelikleri” bölümünü gözden geçiriniz.
6. b	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenlik ve Öğretmenin Nitelikleri” bölümünü gözden geçiriniz.
7. c	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenlik ve Öğretmenin Nitelikleri” bölümünü gözden geçiriniz.
8. e	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenin Görev ve Sorumlulukları” bölümünü gözden geçiriniz.
9. c	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenin Görev ve Sorumlulukları” bölümünü gözden geçiriniz.
10. d	Yanıtınız Yanlış ise “Öğretmenin Görev ve Sorumlulukları” bölümünü gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Öğretmen; devletin eğitim politikasını uygulayan, uygulamadaki sonuçları ile bu politikaya yön veren, eğitim alanında yapılan çalışmalardan yararlanan, yapılan bu çalışmalara katkı sağlayan bir kişidir.

Öğretmenlik; eğitim alanı ile ilgili sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik boyutlara sahip, alandaki özel uzmanlık bilgi ve becerisini temel alan, akademik çalışma ve mesleki formasyon gerektiren profesyonel bir uğraşı alanıdır. Öğretmenler, toplumun mimarı ve bireyleri biçimlendiren sanatkârlardır. Bu nedenle, öğretmenlik geçmişten beri kutsal bir meslek olarak görülmüştür.

Sıra Sizde 2

Öğretmenler; öğretim sürecini planlayan, gerekli ortamı sağlayan, öğrencileri izleyen ve değerlendiren kişiler olarak eğitim-öğretim sürecinin önemli bir ögesini oluşturmaktadır. Çünkü eğitim sisteminin başarısı bu sistemi işletecek olan öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır. Bu durum, öğretimin değişik basamaklarında görev yapacak olan öğretmenlerin nitelikleri üzerinde önemle durulmasını gerektirmektedir. Çünkü öğretmenlerin niteliği, eğitimin niteliğini olumlu ya da olumsuz

yönde etkilemektedir. Programlar, araç gereçler, yöntem ve teknikler öğretimi gerçekleştirmek ve geliştirmek için önemli etmenlerdir; ancak öğretmenin canlı kişiliği işe koşulmadıkça istenen ölçüde etki sağlanmayacaktır. Aynı zamanda bir ülkedeki eğitim-öğretim etkinliklerinin niteliği, büyük ölçüde görev yapacak öğretmenlerin niteliğinin yükseltilmesine bağlı bulunmaktadır.

Sıra Sizde 3

Öğretmenlerin sahip olması gereken kişisel nitelikleri şöyle sıralamak olanaklıdır:

- Hoşgörülü, sabırlı ve anlayışlı olma
- Açık düşünceli, esnek olma
- Sevecen ve esprili olma
- Başarıya odaklanma/Yüksek başarı beklentisi içinde olma
- Güdüleyici, cesaretlendirici ve destekleyici olma

Sıra Sizde 4

Öğretmenlerin sahip olması gereken mesleki nitelikleri şöyle sıralamak olanaklıdır:

- Öğretim etkinliklerini planlama
- Öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanma
- Etkili iletişim kurma
- Sınıf yönetimi
- Zamanı etkili kullanma
- Öğrenmeleri değerlendirme
- Rehberlik yapma

Sıra Sizde 5

Öğretmen; önceden belirlenmiş olan amaçları öğrencilere kazandırmak için öğretimi planlayan, öğrenme için gerekli olan ortamı düzenleyen, öğrenme yaşantıları oluşturarak öğrencilerin öğretim sürecine katılmalarını sağlayan, sürecin çeşitli aşamalarında öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini izleyen ve değerlendiren kişidir.

Öğretmen, öğretme-öğrenme sürecinde;

- öğrenmeyi kolaylaştırmalı,
- öğretimi bireyselleştirmeli,
- öğrenciye rehberlik etmeli,
- derslerde değişik yöntem ve tekniklere yer vermeli,
- öğrencilerine örnek olmalıdır.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Altıntaş, E. (2006). **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. (Editör: G. Can). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Can, G. (2001). "Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme". **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. (Editör: M. Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 207-222.
- Demirel, Ö. (2004). **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı**. (7. Basım). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Erden, M. (2005). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İsatambul: Epsilon Yayınları.
- Eskicumalı, A. (2002). "Eğitim, Öğretim ve Öğretmenlik Mesleği", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: Y. Özden). Ankara: PegemA Yayıncılık, ss. 2-31.
- Fabiona, L. (1999). "Measuring Teacher Qualifications". Washington: U.S. Department of Education. National Center for Education Statistics.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1993). **Eğitime Giriş**. Ankara: Meteksan Matbaacılık.
- Gözütok, D. (2000). **Öğretmenliği Geliştiriyorum**. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gültekin, M. (2001). "Öğretim Etkinliklerinin Planlanması", **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. (Editör: M. Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 191-205.
- Gültekin, M. (2002). "Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi Kapsamında İlköğretime Öğretmen Yetiştirme", **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 12 (1-2), ss.49-65.
- Gürkan, T. (2001). "Öğretmenin Nitelikleri ve Görevleri", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: E. Sözer). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 27-38.
- Hakan, A. (1991). **Eğitim Programı ve Öğretim Yöntemleri**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Hoşgörür, V. (2005). "İletişim". **Sınıf Yönetimi**. (Editör: Z. Kaya). Ankara: PegemA Yayıncılık, ss. 107-132.
- Kuzgun, Y. ve Deryakulu, D. (2004). "Bireysel Farklılıklar ve Eğitime Yansımaları", **Eğitimde Bireysel Farklılıklar**. (Editörler: Y. Kuzgun ve D. Deryakulu). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükahmet, L. (1999). "İdeal Bir Öğretmen Nasıl Davranır?", **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: L. Küçükahmet). İstanbul: Alkım Yayınevi, ss. 15-20.

- MEB (2007). **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2006-2007**. 26.12.2007 tarihinde <http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/main2.htm> adresinden alınmıştır.
- MEB. (2007). **Çağdaş Öğretmen Profili**. 26.12.2007 tarihinde <http://oyegm.meb.gov.tr/yet/yayinler/ulusal/Cagdas/Ogretmen-Profil.htm> adresinden alınmıştır.
- MEB. (2006) **Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri**. 12.01.2008 tarihinde <http://oyegm.meb.gov.tr/yet/adresinden> alınmıştır.
- MEB. (2004). **Temel Eğitime Destek Projesi**. http://oyegm.meb.gov.tr/yet/gelistirme_sureci.htm adresinden 13.12.2007 tarihinde alınmıştır.
- MEB. (1973). **Milli Eğitim Temel Kanunu**. 31.12.2007 tarihinde <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html> adresinden alınmıştır.
- Özdemir, S. ve Yalın, H. İ. (1998). **Her Yönüyle Öğretmenlik Mesleği**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Seferbeyoğlu, F.M. (2003). “Öğretmen Olmak”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**. Sayı 45. 14.12.2007 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi4/seferoglu.htm> adresinden alınmıştır.
- Sözer, E. (2001). “Öğretimde Strateji, Yöntem ve Teknikler”, **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. (Editör: M. Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 95-122.
- Sünbül, A. M. (2003). “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editörler: Ö. Demirel ve Z. Kaya). (4. Basım) Ankara: PegemA Yayıncılık, ss. 243-277.
- Şişman, M. (2000). **Öğretmenliğe Giriş**. (2. Basım) Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ünal, S. ve Ada, S. (1999). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını.
- Yaşar, Ş. (2001). “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: E. Sözer). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 15-26.
- Yaşar, Ş. (2006). “Etkili ve Anlamlı Öğrenme İçin Yol Haritası Oluşturma: Öğretimi Planlama”, **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. (Editör: C. Öztürk). Ankara: PegemA Yayıncılık, ss. 370-394.
- Yaşar, Ş., Gültekin, M. ve Ersoy, A. (2006). “Self-efficacy Perceptions of Teacher Candidates in the Primary School Teacher Training Program”, **The Second World Curriculum Studies Conference**. (May 21-24, 2006). Tampere, Finland.
- Yaşar, Ş., Sözer, E. ve Gültekin, M. (2000). “İlköğretimde Öğrenme-Öğretme Süreci ve Öğretmenin Rolü”, **VIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı**. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, ss. 452-461.
- Yetim, A. A. ve Göktaş, Z. “Öğretmenin Mesleki ve Kişisel Nitelikleri”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**. 12 (2), ss.541-550.
- YÖK. (1998). **Fakülte-Okul İşbirliği**. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.

Öğretmen Eğitimi

“Okullarda öğretim vazifesinin güvenilebilir ellere teslimini, memleket evladının, o vazifeyi kendine hem bir meslek, hem bir ideal sayacak üstün ve saygıdeğer öğretmenler tarafından yetiştirilmesini sağlamak için öğretmenlik, diğer serbest ve yüksek meslekler gibi, derece ilerlemeye ve her halde refah sağlamaya uygun bir meslek haline getirilmelidir. Dünyanın her tarafında öğretmenler insan toplumunun en fedakar ve saygıdeğer unsurlarıdır.”

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1923

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁 Eğitim sistemi içinde öğretmenin rolünü tanımlamak,
- 👁 Öğretmenliğin bir meslek olarak gelişim sürecini açıklamak,
- 👁 Öğretmen eğitimi programlarının içerik yapısını anlamak,
- 👁 Öğretmen eğitiminde uygulanan program modellerini tanımak,
- 👁 Türkiye’de alanlara göre öğretmen eğitiminin gelişimini kavramak,
- 👁 Türkiye’de öğretmen eğitiminde gerçekleştirilen önemli yapısal düzenlemelerin gerekçelerini analiz etmek,
- 👁 Türkiye’de öğretmen eğitimi sisteminin özelliklerini değerlendirmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Matematik Öğretmeni

Alper, Eskişehir Fen Lisesi'nde başarılı bir öğrenciydi. En büyük isteği, daha önce fen lisesinde de görev yapan ancak şimdi emekli olan babası gibi iyi bir matematik öğretmeni olmaktı. Annesi de öğretmendi. Dedesi de öğretmenmiş! Çifteler Köy Enstitüsü'nü bitirmiş, kendi köylerinde yıllarca öğretmenlik yapmış, kendi köyünden ve çevre köylerden yüzlerce çocuğun ilkokuldan sonra ilköğretmen okullarına, sanat enstitülerine, ortaokul ve liselere gitmesini sağlamış, Atatürk hayranı, Cumhuriyet savunucusu, her şeyini köyün aydınlanmasına vermiş bir öğretmen. Anne ve babası da önce Yunusmre İlköğretmen Okulu'nda öğrenim görmüşler, daha sonra babası Ankara Yüksek Öğretmen Okulunu, annesi de Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümünü bitirmiş.

Alper de anne ve babası gibi öğretmen olmak istiyordu. Ancak Eskişehir Anadolu Üniversitesi dışında bir üniversiteye de gitmeyi düşünmüyordu. Ancak, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde İlköğretim Bölümünde İlköğretim Matematik Öğretmenliği vardı. Oysa Alper bir lisede, özellikle de fen lisesinde matematik öğretmeni olmak istiyordu. Babası ise fen fakültesine gitmesini ve iyi bir matematikçi olmasını istiyordu. Lisedeki matematik öğretmeni de babası gibi düşünüyordu. Üniversiteye giriş sınavında düşündüğü puanı aldı. Tercihlerini yaparken öğretmeni, Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümüne öncelik vermesini önerdi ve gene de öğretmen olmak isterse üniversitelerin öğretmenlik sertifikası gibi özel programlar açtıklarını, isterse onlara gidebileceğini söyledi. Alper, kendi isteğini ve öğretmeninin önerisini de dikkate alarak Matematik Bölümünü ilk sıraya yazdı ve o bölüme yerleştirildi. Üniversitenin açıldığı ilk gün çok sevinçliydi. Çünkü, ilk gün yeni gelen tüm öğrencilere hem üniversitenin hem de fakültenin tanıtımını yapılmış, bu tanıtım sırasında üniversitede Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı açıldığını, fen fakültesini bitirdikten sonra öğretmen olmak isteyenlerin bu programa devam edebileceklerini öğrenmişti. Alper isteğini gerçekleştirmeye biraz daha yaklaştığı için sevinçliydi.

Anahtar Kavramlar

- Öğretmen eğitimi
- Öğretmen eğitimi modelleri
- İlköğretmen Okulu
- Köy Enstitüsü
- Eğitim Enstitüsü
- Yüksek Öğretmen Okulu
- Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu
- Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu
- Eğitim Fakültesi
- Genel kültür bilgisi
- Alan bilgisi
- Öğretmenlik meslek bilgisi

İçindekiler

- GİRİŞ
- EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ
- ÖĞRETMENLİĞİN MESLEK OLARAK GELİŞİMİ
- ÖĞRETMEN EĞİTİMİ PROGRAMLARININ ÖZELLİKLERİ
- TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN EĞİTİMİ ALANINDAKİ UYGULAMALAR VE GELİŞMELER
 - Okulöncesi Öğretmenlerinin Eğitilmesi
 - Sınıf Öğretmenlerinin Eğitilmesi
 - Alan Öğretmenlerinin Eğitilmesi

GİRİŞ

Toplumsal düzenin ve bu düzen içindeki toplumsal sistemlerin ve yaşam biçiminin giderek değişmesi ve karmaşıklaşması, bu düzen içinde yer alacak bireylerin yaşam ve öğrenme gereksinimlerini, amaçlarını ve araçlarını çeşitlendirmiş ve sorumluluklarını artırmıştır. Bu durum, bireylerin edinmeleri gerekli bilgi, beceri ve yeterlikleri de nicel ve nitel yönden artırmış; dolayısıyla eğitim alanında yeni bireysel ve toplumsal gereksinim ve istemler ortaya çıkarmıştır. Bu sürekli yenilenen ve genişleyen gereksinimlerin ve istemlerin karşılanması için, eğitim sistemi içinde yer alan okulların görev ve sorumluluklarının, eğitim sürelerinin, amaçlarının (bireylerin kazanmaları beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler), bu amaçları gerçekleştirme biçimlerinin (eğitim-öğretim süreçleri) ve bu amaçların gerçekleştirilmesinden sorumlu öğretmenlerin yeterliklerinin sürekli olarak yeniden tanımlanması ve düzenlenmesi zorunludur.

Bu ünite, önce, eğitim sisteminde öğretmenin rolü ve öğretmenliğin meslek olarak gelişimi üzerinde durulmuş, daha sonra, öğretmen eğitimi programlarının özellikleri ile öğretmen eğitimi alanındaki uygulamalara ve gelişmelere yer verilmiştir.

EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ

Eğitim sisteminin temel örgütlü kurumları olan okulların, toplumu oluşturan bireylere kazandırılması gereken ve toplumsal yaşamın ve düzenin öngördüğü davranış özelliklerini tanımlayan amaçlarını gerçekleştirme görev ve sorumluluğu, öğretmen olarak adlandırılan uzman kişilere verilmiştir. Bu nedenle, eğitim sisteminin bir alt sistemi olarak okulların, üstlendikleri işlevler doğrultusunda gerekli niteliklere sahip çıktılar üretebilmeleri, başka bir deyişle, bireysel ve toplumsal gereksinimlerini karşılayabilecek bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazanmış bireyler yetiştirebilmeleri, nicel ve nitel yönden sahip oldukları öğretmen gücüne bağlıdır. Bu nedenle tüm ülkelerde öğretmenlerin, görev alacakları okul türü ve düzeyinde, eğitim-öğretim süreçlerini etkili biçimde planlamak, uygulamak ve değerlendirmek için gerekli bilgi, beceri ve yeterliklere sahip olabilecek biçimde eğitilmeleri, toplumsal bir hizmet olarak devletin görevidir.

Eğitimde istenen niteliğin sağlanmasında, temel etmenlerden biri de eğitim sisteminin işleyişinden sorumlu olan öğretmenlerin nitelikleridir. Bu nedenle, eğitim alanında yapılan yeni düzenlemelerde doğal olarak daha nitelikli öğretmen eğitimi arayışları da gündeme gelmektedir.

Okullarda bireyin öğrenmesi, öğretmen tarafından bir programa dayalı olarak planlanmış, bilinçli ve amaçlı etkinliklerle ve onun yönlendirmesi ve desteği ile gerçekleşir. Bu nedenle, bireylerin okullarda istenilen davranış özelliklerini kazanmış bireyler olarak yetişmeleri öğretmenlerin görevidir. Buna göre, öğretmenin eğitim sistemi içindeki rolü; öğrencilerin öğrenmeye güdülenmeleri, hazırlanmaları ve öngörülen öğrenmeleri gerçekleştirmeleri için gerekli yönlendirme ve yol göstermeyi yapma, uygun öğretim etkinliklerini düzenleme, uygulama ve değerlendirmedir.

Birey doğduğu andan itibaren çevresiyle etkileşerek çeşitli bilgi, beceri, tutum ve değerleri öğrenir. Bu süreç, birey yönünden kültürlenme, toplum yönünden kültürlenmedir.

Okullarda öğrencilerin öğrenmeleri, öğretmenler tarafından özel düzenlenmiş ortamlarda planlı, amaçlı ve bilinçli etkinliklerle sağlanır.

Kültürleme, öğretim ve öğretmen arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

SIRA SİZDE

1

ÖĞRETMENLİĞİN MESLEK OLARAK GELİŞİMİ

Öğretmenlik mesleğinin ortaya çıkışı toplumlar da okulların ortaya çıkması ile başlamıştır. Bilgiye sahip olan bireylerin, bilgilerini yeni yetişen bireylere aktarması ya da yeni yetişen bireylerin, bilgisi olan bireyleri gözleyerek ve taklit ederek bilgileri ve davranışları edinme etkinliği olarak başlayan bireyden bireye eğitim, zamanla yetersiz kalmıştır. İnsanların bir toplumsal düzen içinde yaşamaya başlamalarıyla birlikte, giderek artan bilgi birikiminin, yeni yetişen kuşaklara aktarılmasında yetersiz kalınması, örgütlenmiş eğitimi, başka bir deyişle, bilgiye sahip olanların (öğretmenlerin) bilgilerini yeni yetişen bireylere öğretmesinin amaçlandığı okulların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tarihsel gelişim süreci içinde öğretmenlik sırasıyla bilge kişilerin, bilgili kişilerin ve öğrenimli kişilerin işi olmuştur.

Tarihsel gelişim süreci içerisinde eğitim sistemi, başlangıçta, daha önce kurumsallaşan din sisteminin bir alt sistemi olarak kurumsallaşmaya başlamıştır. Yaklaşık 18. yüzyılın sonlarına kadar devam eden bu dönemde, toplum yaşamında ve düzeninde din öğeleri ve öğretileri egemen olduğundan ve toplumu yönetme görevini üstlenen devlet de bu ilkeleri benimsediğinden, eğitimin görevi, dinsel öğretilere göre biçimlenmiş toplumsal kültürü aktarmak olmuştur (Sarpkaya, 2004, s. 66). Bu kapsamda, eğitimin içeriğini ağırlıklı olarak din eğitimi ve dinî eğitim oluşturmuş; bu eğitimi verme işi de, başka bir deyişle, öğretmenlik görevi, din adamları tarafından üstlenilmiştir. Hristiyan ülkelerde manastır okulları, ruhban okulları, kilise okulları, misyoner okulları; İslam ülkelerinde medreseler, Osmanlı Devleti'nde mahalle mektepleri ile medreseler bu dönem okullarına örnek gösterilebilir.

Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerini izleyen Aydınlanma Dönemi, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi laik bir eğitim sisteminin kurumsallaşmasını ve okulların yaygınlaşmasını; demokratik, laik ve pozitif bilimlere ağırlık veren yeni bir eğitim anlayışının gelişmesini hızlandırmıştır. Bu yeni eğitim anlayışı, öğretmenlik mesleğine bakış açısını da değiştirmiş ve bu okullarda din adamı-öğretmen yerine, yeni eğitim anlayışına uygun öğretmen olarak eğitilmiş bireylerin görev almaları gerektiği düşüncesini yaygınlaştırmıştır. Bu düşüncenin ilk uygulamaya konulduğu ülkeler de Avrupa ülkeleri olmuştur. Örneğin, 1704 yılında Almanya'da ilkökul öğretmeni yetiştiren bir okul açılmıştır. 1789 Devrimi'nden sonra Fransa'da laik cumhuriyet düzeninin değerlerini benimsemiş öğretmenler yetiştirmek için yeni anlayışa uygun ilk öğretmen okulu 1794 yılında açılmış; ancak bir yıl sonra kapanmış ve 1808 yılında da tekrar açılmıştır. İzleyen yıllarda da diğer Avrupa ülkelerinde, 1830'lu ve 1840'lı yıllarda İngiltere ve Belçika'da kilisenin etkisinde olmayan, laik eğitim yapılan öğretmen okulları açılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise, 1879 yılında, bugün ülkenin en önemli öğretmen yetiştiren kurumları arasında yer alan Colombiya Üniversitesine bağlı Öğretmen Koleji açılmıştır (Öztürk, 1999, s. 283; Okçabol, 2005, s. 16). Aynı biçimde, Almanya, Fransa, İngiltere gibi Avrupa ülkelerindeki gelişmeler doğrultusunda Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile başlayan çağdaşlaşma çabaları kapsamında, mahalle mektepleri ve medreseler dışında daha çağdaş ve laik eğitim yapılan ilk ve ortaöğretim okulları açılmış ve bu okullara öğretmen yetiştirmek üzere öğretmen okulları kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde ilk öğretmen okulu 1848 yılında açılmıştır. Böylece 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın başlarında öğretmenlik uzmanlık gerektiren bir meslek olarak tanımlanmış ve öğretmen yetiştiren okullar yaygınlaşmaya başlamıştır.

Aydınlanma felsefesi, eğitimde özgür, kendi yeteneklerine ve gücüne inanan bireyler yetiştirmeyi temel almıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilk Erkek Öğretmen Okulu (Darülmualimin) 16 Mart 1848 tarihinde, ilk Kız Öğretmen Okulu ise 1870 yılında açılmıştır.

Bugün dünyada öğretmenlik bir meslek olarak kabul edilmektedir. Bir meslek olarak öğretmenlik, örgün ve yaygın eğitim alanında yer alan çeşitli tür ve düzeydeki resmî ya da özel eğitim kurumlarında eğitim-öğretim hizmeti verme görevi olarak tanımlanabilir. Toplumsal düzen içinde, yapılan bir işin meslek olarak tanımlanabilmesi için, hemen tüm meslekler için geçerli olan meslekleşme koşullarını yerine getirmesi gereklidir. Bu koşulların en önemlileri şöyle sıralanabilir (Sarpkaya, 2004, s. 72):

- Yapılan iş ya da mesleğin toplumsal yaşamı düzenleyen güç (devlet) tarafından bir meslek olarak tanımlanması,
- Mesleğin toplum tarafından benimsenmesi,
- Mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve yeterliklerin kazandırıldığı özel bir eğitimden geçilmesi ve bunun belgelenmesi,
- Diğer mesleğe giriş koşullarının yerine getirilmesi,
- Mesleğin etik kurallarının ve ilkelerinin olması.

Türk eğitim sisteminde de öğretmenliğin bir meslek olduğu yasalarla tanımlanmıştır. Örneğin, 13 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 439 Sayılı Ortaöğretim Öğretmenleri Yasası (Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu) ile öğretmenlik; devletin genel hizmetlerinden biri olan eğitim ve öğretim görevini üstlenen, bağımsız sınıf ve derecelere ayrılan bir meslek olarak tanımlanmıştır (Gürkan, 2007, s. 46). Türk eğitim sistemini yeniden düzenleyen 14 Haziran 1973 tarih ve 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nda da öğretmenlik "Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği" olarak tanımlanmıştır. Yasada tüm eğitim basamaklarında görev alacak öğretmenlerin yükseköğrenim görmeleri ve öğretmenlik mesleğine hazırlık eğitiminin *genel kültür, özel alan ve öğretmenlik meslek bilgisini* kapsamı öngörülmüştür (MEB, 2006). Yasadaki bu düzenleme gereğince 1974-1975 öğretim yılından itibaren, daha önce ortaöğretim düzeyindeki ilköğretmen okullarında verilen ilköğretmenliği eğitimi, yükseköğretim düzeyindeki İki Yıllık Eğitim Enstitülerine alınmıştır.

Öte yandan Milli Eğitim Temel Yasası'nda öğretmenlik mesleği için genel kültür, özel alan ve öğretmenlik meslek bilgisi eğitimi kapsayan bir öğretmenlik eğitimi zorunluluğu getirilmiş olmasına karşın, Milli Eğitim Bakanlığı öğretmen gereksinimini karşılamak için zaman zaman yalnızca ortaöğretimi ya da yükseköğretimi bitirmiş kişileri de öğretmen olarak görevlendirmiştir. Örneğin, 1960 yılında lise mezunlarının askerliklerini yedek subay öğretmen olarak yapmaları, daha sonra da isteyenlerin asil öğretmen olarak kalmaları sağlanmıştır. 1961 yılında lise ve ortaokul mezunları vekil öğretmen olarak atanmışlardır (Okçabol, 2005, s.64). Eğitim fakültelerinin daha çok, alan öğretmeni yetiştirme programlarına ağırlık vermesi nedeniyle, 1990'lı yılların ikinci yarısında ortaya çıkan sınıf öğretmeni açığının kapatılması için Milli Eğitim Bakanlığı ziraat, veterinerlik, eczacılık, işletme, iktisat, mühendislik vb. pek çok yükseköğretim programını bitirmiş binlerce kişiyi hiçbir mesleki bilgi aramaksızın öğretmen olarak atamıştır (Sarpkaya, 2004, s.70). Bu uygulamalar, meslekleşme koşullarını yok sayarak öğretmenliğin toplumda, herhangi bir alanda öğrenim görmüş kişilerin, öğretmenlik eğitimi görmeden de yapabilecekleri bir meslek olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

Öğretmenlik, resmî ve özel eğitim kurumlarında eğitim-öğretim hizmeti verme görevinin üstlenildiği, özel uzmanlık gerektiren bir toplumsal hizmet mesleğidir.

Milli Eğitim Temel Yasası gereğince sınıf öğretmenlerinin eğitimi 1974-1975 öğretim yılından itibaren yükseköğretim düzeyine alınmıştır.

Türkiye'de, öğretmenlik mesleğine zaman zaman meslekleşme koşullarını taşımayan kişiler de atanmıştır.

ÖĞRETMEN EĞİTİMİ PROGRAMLARININ ÖZELLİKLERİ

Günümüzde pek çok ülkede öğretmen eğitimi programlarının yükseköğretim düzeyindeki öğretmen eğitimi veren kurumlarda uygulanması ve öğretmenlik mesleğinin toplumsal yaşamda özel ve önemli bir yerinin olması, öğretmen eğitimi prog-

ramlarının da kendine özgü kimi özelliklerinin olmasını gerektirmektedir. Bu bölümde, çeşitli ülkelerdeki uygulamalar örnek alınarak öğretmen eğitimi programlarının içerik, model, süre, düzey, öğrenci seçimi vb. yönlerden özellikleri ana hatlarıyla tanıtılacaktır.

İçerik Yapısı

Özel uzmanlık gerektiren tüm meslekler için zorunlu olan *alan bilgisi* ve *genel kültür* bilgisini kapsayan iki boyutlu içerik yapısı, öğretmenlik mesleği için de geçerlidir. Ancak diğer mesleklerden farklı olarak öğretmenlik mesleğinde üçüncü bir içerik boyutu daha vardır. O da, işi öğretmek olan öğretmene neyi, kime, niçin, nerede, nasıl öğreteceği bilgi ve becerisini kazandıran *öğretmenlik meslek bilgisi* boyutudur. Buna göre, öğretmen eğitimi programlarının içeriğini genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi dersleri oluşturur. Bu içerik boyutlarının program içindeki ağırlığı ülkelere, öğretmenlik alanlarına ve program modellerine göre farklılıklar göstermekle birlikte, genelde, öğretmenlik eğitimi programlarında yer alan derslerin yaklaşık %10-15'nin genel kültür bilgisine, %60-65'nin alan bilgisine ve %20-30'unun da öğretmenlik meslek bilgisine ayrılması daha çok kabul gören bir uygulamadır. Küçükahmet (1999, s. 9), dört yıllık öğretmen eğitimi programlarında içerik alanlarının ağırlığının standart olarak %25 öğretmenlik meslek bilgisi, %62,5 alan bilgisi, %12,5 genel kültür bilgisine ayrılması gerektiği görüşündedir.

1970'li yıllardan itibaren çeşitli Avrupa ülkelerinde öğretmen eğitiminde gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerden biri de, öğretmen eğitiminin içeriğinin, özellikle de öğretmenlik meslek bilgisi öğreniminin süresinin ve içeriğinin yeniden belirlenmesidir. Örneğin, İspanya'da 1995 yılında ortaöğretim alan öğretmenliği eğitiminde alan bilgisi öğreniminden sonra öğretmenlik meslek bilgisi öğreniminin süresi 6 aydan 18 aya; İsveç'te 1988 yılında bir yıldan bir buçuk yıla; Portekiz'de de 1998 yılında bir yıldan iki yıla çıkarılmıştır. İtalya'da 1999 yılından itibaren alan öğretmenliğinde, öğretmenlik meslek bilgisi öğrenimi görme zorunluluğu getirilmiş ve 1999-2000 öğretim yılından itibaren ortaöğretim alan öğretmenliği için üniversitelerdeki alan öğreniminden sonra öğretmenlik meslek bilgisi öğrenimini vermek üzere iki yıllık bir eğitim kurumu kurulmuştur.

Türkiye'de de 1998 yılında, öğretmen eğitimi veren kurumların programlarında önemli değişiklikler yapılmış; "Öğretmen Yetiştiren Kurumların Programlarının Yeniden Yapılandırılması" adı verilen bu yapılanma gereğince eğitim fakültelerinde 1998-1999 öğretim yılından itibaren tüm öğretmen eğitimi programlarında aynı öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin yer alması öngörülmüştür (YÖK, 1988). Buna göre, genel öğretim bilgisinin yanı sıra özel öğretim bilgisine de önem verilmiş ve bu derslerin uygulamalı saatleri artırılmıştır. Ayrıca, okullarda öğretmenlik uygulaması derslerinin saatleri artırılmış ve ortaöğretim alan öğretmenliği için en az üç yıl yıllık bir öğretmenlik meslek bilgisi öğrenimi zorunluluğu getirilmiştir.

Program Modelleri

Öğretmen eğitimi programlarının içeriğini oluşturan genel kültür, özel alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi alanlarında yer alan derslerin öğretmen adaylarına verilme biçimine ya da zamanına göre, öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimlerinde yaygın olarak uygulanan iki program modeli bulunmaktadır. Bunlar, "Eşzamanlı" ve "Ardışık" program modelidir. *Eşzamanlı model*, "kaynaşık" ya da "paralel" model olarak da adlandırılır. Bu program modelinde, öğretmen eğitiminin üç içerik

Öğretmen eğitimi programlarının içeriği:

- Genel kültür bilgisi
- Alan bilgisi
- Öğretmenlik meslek bilgisi

alanında yer alan dersler, öğretmenlik eğitimi süresince dönemlere ya da yıllara göre dağıtılmıştır. Bu modelde, öğrenci kayıtlı olduğu öğretmen eğitimi veren kurumda öğretmenlik eğitimi süresince genel kültür, özel alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi derslerini birlikte alır. Kimi uygulamalarda ise öğretmen adayı, özel alan bilgisi dersleri ile öğretmenlik bilgisi derslerini farklı kurumlardan, ancak, aynı zaman dilimi içinde alır. *Ardışık modelde* ise, bir fakültede alan öğrenimini tamamlayan öğrenci, alanında öğretmenlik yapabilmek için, ayrıca, öğretmen eğitimi veren bir kurumda öğretmenlik meslek bilgisi derslerini görür ve programın sonunda öğretmenlik belgesi alır.

Çeşitli ülkelerde, öğretmen eğitimi veren kurumlarda öğretmenlik eğitimi alanlarına göre her iki model de uygulanmaktadır. Pek çok ülkede okulöncesi ve sınıf öğretmenliği alanlarında daha çok eşzamanlı program modeli uygulanırken, alan öğretmenliği eğitiminde ise her iki model de uygulanmaktadır. Örneğin, Danimarka ve İsveç'te ortaöğretimde genel ve mesleki-teknik eğitim amaçlı liselerde görev yapacak alan öğretmeni adayları, iki ya da üç derste uzmanlaşmalarını sağlayan dört-beş yıllık alan öğrenimlerini tamamladıktan sonra; ayrıca, öğretmenlik meslek bilgisi öğrenimi görürler. Türkiye'de öğretmenlik eğitiminde daha çok eşzamanlı program modeli uygulanmaktadır. Özellikle eğitim fakültelerindeki tüm ilköğretim öğretmenliği programlarında bu model uygulanmaktadır. Aynı biçimde, mesleki ve teknik ortaöğretim okullarındaki mesleki ve teknik dersler için alan öğretmeni yetiştiren mesleki ve teknik eğitim fakültelerinde de eş zamanlı öğretmen eğitimi program modeli uygulanmaktadır. Buna karşılık, öğretmen eğitiminde yeniden yapılanma gereğince, 1998- 1999 öğretim yılından itibaren ortaöğretim alan öğretmenliğinde tezsiz yüksek lisans programı (4+1,5) ile ardışık program modeli uygulanması başlatılmıştır.

Süre ve Düzey

20. yüzyılın ikinci yarısında hızı, kapsamı ve etki alanı giderek artan bilişim ve iletişim teknolojileri alanındaki gelişmeler, eğitim alanında yeni bireysel ve toplumsal beklentiler ortaya çıkarmıştır. Bu beklentilerin etkili biçimde karşılanabilmesi, bir yandan eğitim programlarının geliştirilmesini diğer yandan da öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinin iyileştirilmesini gerekli kılmıştır. Bu gerekliliğe dayalı olarak 1970'li yıllardan itibaren Avrupa ülkeleri başta olmak üzere pek çok ülkede öğretmen eğitiminde oldukça kapsamlı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu değişikliklerden biri de öğretmen eğitimi programlarının süresinin uzatılarak ortaöğretimden yükseköğretim düzeyine çıkarılması ve yükseköğretimde de akademik alan/üniversite içerisine alınmasıdır. Örneğin, Fransa'da ilkökul öğretmenlerinin eğitimi, 1970'li yılların ortalarından itibaren ortaöğretim düzeyinden yükseköğretim düzeyine alınmış ve süresi 1982 yılında üç yıla çıkarılmıştır. 1986 yılından itibaren gerek sınıf öğretmenliğinin gerek alan öğretmenliğinin süresi beş yıla çıkarılmıştır (Sağlam, 1999, s.160). Finlandiya'da, 1980 yılından itibaren öğretmen eğitimi üniversitelere verilmiş ve sınıf öğretmenliği için üç, alan öğretmenliği için de beş yıllık bir öğrenim öngörülmüştür. Türkiye'de de 1974 yılından itibaren sınıf öğretmenlerinin eğitimi ortaöğretimden yükseköğretim düzeyine çıkarılmış, 1982 yılında da öğretmen eğitimi görevi üniversitelere verilmiştir. 1989 yılında da tüm öğretmenlik alanlarında eğitim süresi dört yıla çıkarılmış, 1998-1999 öğretim yılından itibaren de ortaöğretim alan öğretmenliğinin süresi 5-5,5 yıl, düzeyi de yüksek lisans olarak belirlenmiştir.

Öğretmen eğitiminde program modelleri:

Eşzamanlı model: Genel kültür, özel alan ve öğretmenlik meslek bilgisi dersleri aynı zaman dilimi içinde verilir.

Ardışık model: Önce genel kültür ve özel alan bilgisi dersleri, daha sonra öğretmenlik meslek bilgisi dersleri verilir.

1970'li ve 1980'li yıllarda pek çok ülkede öğretmen eğitimi yükseköğretim düzeyine ve akademik alan (üniversite) içine alınmış ve süresi uzatılmıştır.

Giriş Koşulları

Öğretmen eğitiminde istenilen niteliğe ulaşabilmede eğitim programlarının ve öğretim elemanlarının nitelikleri kadar, bu programlara giren öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal nitelikleri de son derece önemlidir. Bu nedenle, hemen tüm ülkelerde öğretmenlik eğitimi programlarına girecek öğrenciler için kimi seçme yaklaşımları uygulanmaktadır. Pek çok ülkede öğretmen eğitimi yükseköğretim kapsamında olduğundan, öğretmen eğitimi programlarına öğrenci seçiminde, yükseköğretime girişteki genel seçim sistemi uygulanmakta, kimi ülkelerde ise ayrıca, özel bir seçme/eleme sisteminin de uygulanmasına gerek duyulmaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerinde öğretmen eğitimi programlarına öğrenci seçimine temel oluşturan yükseköğretime giriş koşulları *yükseköğretim olgunluk diploması*, *yükseköğretime giriş sınavı* ve *ortaöğretim başarı puanı* ve *özel koşullar* olmak üzere üç grupta incelenebilir (Eurydice, 2002).

Kimi Avrupa Birliği ülkelerinde ortaöğretime bitiren ve yükseköğretime, özellikle akademik yükseköğretime girmek isteyen öğrencilerde, yükseköğretim olgunluk diplomasına sahip olmaları koşulu aranmaktadır. Bu tür ülkelere Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda ve İngiltere örnek gösterilebilir.

Kimi ülkelerde ortaöğretime bitiren ve yükseköğretime devam etmek isteyen öğrencilerin, merkezi sistemle ya da kurumsal düzeyde yapılan yükseköğretime giriş sınavını kazanmaları gerekmektedir. Bu yöntemi uygulayan ülkeler, Yunanistan, Portekiz, İspanya, Polonya ve Macaristan gibi ülkelerdir. Bu ülkelerde öğretmenlik eğitimi almak isteyen ortaöğretim mezunu öğrencilerin yükseköğretime giriş sınavını başarmaları gereklidir. Türkiye’de de öğretmenlik eğitimi programlarına öğrenciler merkezi olarak yapılan üniversiteye giriş sınavında aldıkları puana ve tercilerine göre yine merkezi sistemle yerleştirilmektedirler.

Avrupa Birliği ülkelerinin kimilerinde yükseköğretime girebilmenin genel koşulu, amaçlanan yükseköğretim programına uygun bir ortaöğretim programını belli bir başarı düzeyi ya da not ortalaması ile bitirmektir. Ayrıca her yükseköğretim kurumu, bu genel koşula ek olarak kimi özel koşullar da (yabancı dil bilgisi, iş deneyimi, yetenek, yeterlik, uygunluk sınavı vb.) koyabilmektedir. Bu uygulama, öğretmen eğitimi programlarına öğrenci alımında da geçerlidir. Bu ülkelere de Belçika, İzlanda, Malta örnek gösterilebilir.

Avrupa Birliği ülkelerinde öğretmen eğitimi tamamlayan adayların mesleğe atanmalarında da farklı uygulamalar vardır. Örneğin, Almanya, Avusturya, Fransa, İspanya ve İtalya’da öğretmen adayları bir sınavdan geçerek öğretmenliğe atanırlar. Türkiye’de de öğretmenlik eğitimi bitiren öğrencilerin öğretmenliğe atanabilmeleri için, merkezi olarak yapılan seçme sınavından yeterli puanı almaları zorunludur. Danimarka, İngiltere, İsveç, Portekiz ve Yunanistan’da öğretmenlik eğitimi tamamlayan adaylar, doğrudan alanlarına uygun bir okulda görevlendirilirler. Ancak, tüm ülkelerde mesleğe yeni başlayan öğretmenler için 1-2 yıllık bir stajyerlik dönemi vardır. Bu dönemde, öngörülen gereklilikleri yerine getiren öğretmenler asil öğretmen olarak görevlerini sürdürmektedirler.

Standart Geliştirme ve Yeterlik Belirleme

Öğretmen eğitiminde nitelik geliştirme yönünden yapılan önemli düzenlemelerden biri de öğretmen eğitiminde program standartlarının geliştirilmesi ve öğretmen yeterliklerinin belirlenmesidir. Bu tür çalışmalar Avrupa Birliği ülkelerinde giderek yaygınlaşmaktadır. Örneğin, Almanya’da öğretmenlik mesleğine giriş koşulu olan

Öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alımında, merkezi ya da kurum düzeyinde belirlenen yükseköğretime giriş koşulları temel ölçüt olarak alınmakta, kimi ülkelerde ayrıca özel ölçütler de uygulanmaktadır.

ve “Devlet Sınavı” olarak tanımlanan iki aşamalı bir sınavda öğretmen adaylarının sahip olmaları gereken özel alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi yeterlikleri sorgulanmaktadır (Sağlam, 1999, ss. 49- 50). İngiltere’de, Eğitim Bakanlığına bağlı Eğitimde Standartlar Bürosu ile 1992 yılında kurulan Öğretmen Yetiştirme Bürosu, öğretmen eğitimi program standartlarını ve öğretmenlerin sahip olmaları gereken öğretmenlik yeterliklerini belirleyerek, öğretmen eğitiminde akreditasyon uygulamasını başlatmıştır (Günçer ve diğerleri, 1999, s. 1). Türkiye’de de Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu öğretmen yeterliklerini belirlemek üzere oldukça kapsamlı çalışmalar başlatmış ve bu çalışmaların sonucunda öğretmen yeterlikleri ve bunların göstergeleri belirlenmiştir.

TÜRKİYE’DE ÖĞRETMEN EĞİTİMİ ALANINDAKİ UYGULAMALAR VE GELİŞMELER

Türk Eğitim Sistemi içinde Avrupa ülkelerindeki uygulamalara benzer biçimde öğretmen eğitimi girişimleri, ülke düzeyinde tüm toplumsal sistemlerde yenileşme hareketlerinin yoğunlaştığı Tanzimat Dönemi’nde (1839-1876) başlamıştır. Toplumsal yenileşmenin ve ekonomik gelişmenin ancak halkın eğitim düzeyinin yükseltilmesiyle gerçekleşebileceği düşüncesinin devlet yönetiminde egemen olmaya başlaması nedeniyle, yenileşme girişimlerinin en kapsamlısı ve en önemlileri eğitim alanında başlatılmıştır. Bu kapsamda, sıbyan okulları ve medreselerin dışında, yeni ilk ve ortaöğretim okulları açılmaya başlamıştır. Bu okullar için öğretmen eğitimi amaçlı ilk erkek öğretmen okulu da 16 Mart 1848 tarihinde İstanbul’da, kız öğretmen okulu da 1870 yılında açılmıştır (Sözer, 2007, ss. 5-6). İzleyen yıllarda İstanbul dışında da kimi illerde kız ve erkek öğretmen okulları açılmıştır. Ancak, bu okullar ülke genelinde yaygınlaştıramadığı için öğretmen gereksinmesi karşılanamamış; bu nedenle ülke düzeyinde ilk ve ortaöğretim okulları yaygınlaştıramamış, dolayısıyla, halkın çok büyük bir kesimi eğitimsiz kalmıştır.

Türkiye’de, Cumhuriyetin temel politikası olan gelişme ve çağdaşlaşma amacını gerçekleştirmede ve toplumsal yaşam ve toplumsal sistemlerde öngörülen kökten değişimin ve gelişimin sürdürülmesinde, eğitim temel araç olarak görülmüş; eğitimde nicelik ve nitelik yönünden istenilen düzeye ulaşmak için yoğun bir çaba harcanmıştır. Bu çabaların yoğunlaştığı alanlardan biri de, eğitim sisteminde öngörülen hedefleri gerçekleştirme görevini üstlenecek nicelik ve nitelikte öğretmenlerin eğitimidir. Bu bölümde Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumları için öğretmen eğitimi alanındaki uygulamalar ve gelişmeler ele alınarak ana hatlarıyla açıklanacaktır.

Okulöncesi Öğretmenlerinin Eğitilmesi

Türkiye Cumhuriyeti’nde 1923-1981 yılları arasında okulöncesi eğitim alanına öğretmen yetiştiren en önemli kurumlar Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu ile Kız Meslek Liseleridir. Okulöncesi eğitim öğretmenlerinin eğitimi 1982-1992 yılları arasında eğitim yüksekokullarında, 1993 yılından günümüze kadar da eğitim fakültelerine bağlı bölümlerde sürdürülmüştür.

Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirmek amacıyla Ankara’da 1927 yılında ortaokulu bitiren öğrencilerin alındığı ve öğrenim süresi iki yıl olan bir Ana Muallim Mektebi açılmıştır. Bu okul 1930-1931 yılında İstanbul Kız İlköğretmen Okulu’na taşınmış; ancak, daha sonra 1933 yılında kapatılmıştır (Öztürk, 2005, s. 75).

Okulöncesi eğitim alanına öğretmen yetiştiren kurumlar:

- Ana Muallim Mektebi (1927- 933)
- Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu (1935-1982)
- Kız Enstitüsü/Kız Meslek Lisesi (1963-1973)
- Eğitim Yüksekokulları (1982-1992)
- Eğitim Fakülteleri (1993- ...)

Okulöncesi eğitim alanına öğretmen yetiştiren en etkili kurum, 1935 yılında Ankara'da açılan Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu içinde bir bölüm olarak açılan Çocuk Bakımı ve Bıçkı Dikiş Bölümüdür. Bu kurum, okulöncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirme görevini uzun yıllar sürdürmüştür (Gürkan, 2007, s. 46). 1973 yılında çıkarılan Milli Eğitim Temel Yasası'nda öğretmen eğitimi alanında yapılan düzenlemeler nedeniyle, bölümün adı 1973-1974 öğretim yılından itibaren Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü olarak değiştirilmiştir. Bu bölümde, başlangıçta, iki yıllık bir program uygulanmış, daha sonra programın süresi dört yıla çıkarılmıştır. Ancak, daha kısa sürede okulöncesi öğretmeni yetiştirmek üzere 1979 yılında tekrar iki yıllık bir önlisans programı uygulanmaya başlanmıştır. 1981 yılında çıkarılan 2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası gereğince Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 1982 yılında Gazi Üniversitesine bağlanarak Mesleki Eğitim Fakültesi adını aldıktan sonra da bu bölüm, okulöncesi öğretmeni yetiştirme görevini sürdürmüştür.

Kız Meslek Liseleri

1961 yılında çıkarılan 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası'nda Kız Enstitüsü mezunu olanlara okulöncesi eğitim kurumlarında öğretmenlik yapabilme olanağının tanınması üzerine, 1963-1964 öğretim yılında Kız Enstitülerinde Çocuk Gelişimi ve Bakımı bölümleri açılmıştır (Öztürk, 2007, s. 307). Ortaokulu bitiren kız öğrencilerin alındıkları ve öğrenim süresi üç yıl olan bu bölümlerin okulöncesi eğitim kurumları için öğretmen yetiştirme görevleri, 1973 yılında çıkarılan Milli Eğitim Temel Yasası'nda tüm öğretmenlerin en az iki yıllık bir yükseköğrenim görmeleri zorunluluğu getirilmesi nedeniyle 1974-1975 öğretim yılından itibaren sona ermiştir.

Diğer Kurumlar

2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nın yürürlüğe girmesinden önce Ankara Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunun yanı sıra, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı iki yıllık eğitim enstitülerinin kimilerinde, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Ankara Gazi Yüksek Öğretmen Okulunda da okulöncesi eğitim öğretmeni yetiştiren bölümler bulunmaktaydı (Gürkan, 2007, s. 48).

Eğitim Yüksekokulları

2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası gereğince, iki yıllık eğitim enstitülerinin "Eğitim Yüksekokulları" adıyla üniversitelere bağlanmasından sonra, bu okulların kimilerinde var olan okulöncesi öğretmenliği ağırlıklı programı, seçmeli dersler ya da yan alan gibi uygulamalar bu okullarda da sürmüştür.

Eğitim Fakülteleri

Türkiye'de yükseköğretimi yeniden düzenleyen ve ortaöğretimden sonraki tüm yükseköğretim kurumlarını üniversite çatısı altında toplayan 2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası gereğince, 20 Temmuz 1982 tarihli kararname ile Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen eğitimi veren kurumlar da üniversitelere bağlanmışlardır. Buna göre, ilköğretim sınıf öğretmenlerini eğiten iki yıllık eğitim enstitüleri "Eğitim Yüksekokulu", yüksek öğretmen okulları da "Eğitim Fakültesi" adıyla üniversitelere bağlanmışlardır. Bu düzenlemeden sonra, okulöncesi eğitim öğretmenlerinin eğitimi Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi ve Kız Sanat Eğitimi Yüksekokulu'nda, Hacettepe Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu'nda ve Selçuk Üniversitesi Kız Sanat Eğitimi Yüksekokulu'nda açılan Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümlerinde sürdürülmüştür (Gürkan, 2007, s. 48). 1989-1990 öğretim yılında eğitim yüksekokullarının öğrenim süresi iki yıldan dört yıla çıkarılmış ve bu okullar konumlarına göre, ya bulundukları üniversitelerdeki eğitim fakülteleri ile kaynaştırılmış

ya da bağımsız eğitim fakültelerine dönüştürülmüştür. 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanan öğretmen eğitiminde yeniden yapılanma kapsamında okulöncesi öğretmenliği eğitimi, eğitim fakültelerinin ilköğretim bölümleri içinde ayrı bir anabilim dalı olarak yer almıştır.

Sınıf Öğretmenlerinin Eğitilmesi

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar sınıf öğretmenlerinin eğitilmesinde farklı öğretmen eğitimi modelleri uygulanmıştır. Bu modellerden biri, 1923-1954 yılları arasında uygulanan şehir ve kasaba ilkokulları için öğretmen eğitimi veren İlköğretmen Okullarının yanı sıra köy ilkokulları için ayrı öğretmen eğitimi veren “Köy İlköğretmen Okulları”, “Eğitmen Kursları” ve “Köy Enstitüleri”dir. 1954 yılında bu uygulamaya son verildikten sonra, 1974 yılına kadar sınıf öğretmenleri ilköğretmen okullarında, 1974 yılından itibaren iki yıllık eğitim enstitülerinde, 1982 yılından itibaren üniversitelere bağlı eğitim yüksekokullarında eğitilmişlerdir. 1992 yılından bu yana sınıf öğretmenliği eğitimi eğitim fakültelerinde verilmektedir.

Köy Öğretmen Okulları

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde yaşaması, tarım ve hayvancılıkla uğraşması ve okuma-yazma bilmemesi, köy için ayrı bir eğitim modeli ve ayrı bir öğretmen eğitimi sistemi uygulanmasını gerektirmiştir. Bu kapsamda köylerdeki ilkokulların öğrenim süresi üç yıl olarak belirlenmiş ve bu okullara öğretmen yetiştirmek üzere 1927-1928 öğretim yılında Kayseri ve Denizli’de öğrenim süresi beş yıllık ilkokul üzerine üç yıl olan iki Köy Öğretmen Okulu (Köy Muallim Mektebi) açılmıştır. Ancak, her iki okul da bir dönem öğrenci mezun ettikten sonra kapanmıştır (Sağlam, 2007, s. 111).

Eğitmen Kursları

Köy için öğretmen yetiştirmek ikinci deneme “Eğitmen Kursları”dır. İlk uygulaması 1936 yılında başlatılan bu kurslara, okuma-yazma bilen ve askerliğini yapmış köy çocukları alınmıştır. Bu kurslarda öğretmen adaylarına, 7-8 aylık bir eğitimle, köy çocuklarına ve köylülere okuma-yazma, hesaplama ve kimi temel bilgileri öğretebilecek bilgi ve beceriler ile tarım, yapı, teknik, sağlık vb. alanlarda da temel bilgi ve beceriler kazandırılmış ve kendi köylerindeki ya da yakın köylerdeki üç yıllık ilkokullara eğitmen olarak atanmışlardır. 1947 yılına kadar sürdürülen bu kurslarla yaklaşık 9000 eğitmen eğitilmiştir.

Köy Enstitüleri

Eğitmen kurslarının başarılı olması, önce 1937-1938 öğretim yılında “Bölge Köy Öğretmen Okulları”nın yeniden açılmasını, daha sonra da Köy Enstitülerinin kurulmasını sağlamıştır. Köy enstitülerinin kurulması, 17 Nisan 1940 yılında kabul edilen Köy Enstitüleri Yasası ile daha önce kurulmuş olan dört köy öğretmen okulunun köy enstitüsüne dönüştürülmesi ile başlamış ve 1941-1948 yılları arasında toplam 21 Köy Enstitüsü açılmıştır. Köy enstitülerinin temel ilkesi, köyün toplumsal ve ekonomik yaşamını ve koşullarını bilen ilkokulu bitirmiş, başarılı köy çocuklarının okula alınarak beş yıllık bir eğitimle köy için öğretmen olarak eğitilmeleri ve gerek köy çocuklarını okutmaları gerekse köylüleri eğitmeleri ilkesine dayanır. Bu nedenle, köy enstitülerinin eğitim programlarında bir ilkokul öğretmenin sahip olması gereken bilgi, beceri ve yeterlikleri kazandıracak dersler ile köy yaşamı ve köylülerin eğitimi için gerekli olan tarım, sağlık, yapı, el işleri, sanat ve teknik konularında da bilgi ve beceri kazandıracak kuramsal ve uygulamalı dersler de yer alıyordu. Bu özellikleri nedeniyle Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler atandıkları

Sınıf öğretmeni yetiştiren kurumlar:

- Köy Öğretmen Okulları (1927-1933/ 1937-1940)
- Eğitmen Kursları (1937-1946)
- Köy Enstitüleri (1940-1954)
- İlköğretmen Okulları (1923-1974)
- Eğitim Enstitüleri (1974-1982)
- Eğitim Yüksekokulları (1982-1992)
- Eğitim Fakülteleri (1993- ...)

Eğitmenler, nüfusu 400’den az köylere atanmışlar ve atandıkların köyün tüm eğitim işlerini ve sosyal etkinliklerini üstlenmişler, yönetiminde görev almışlardır.

Köy Enstitülerinden yaklaşık 15 bin öğretmen, 2 bin sağlık memuru yetiştirilmiştir.

köylerde ve çevresinde toplumsal ve ekonomik yaşamı olumlu yönde etkilemişler ve ülkenin gelişimine ve kalkınmasına önemli katkılar sağlamışlardır. Türkiye'ye özgü bir model olan ve o dönemde gelişme çabası içinde olan pek çok ülke tarafından model alınmaya çalışılan bu uygulamaya, 1954 yılında yapılan yasal bir düzenleme ile son verilmiş, köy enstitülerinin tümü ilköğretmen okuluna dönüştürülmüştür (Sağlam, 2007, ss. 114- 116).

İlköğretmen Okulları

Kuruluşları 1848 yılında açılan Darülmuallimine (Erkek Öğretmen Okulu) ve 1870 yılında açılan Darülmuallimata (Kız Öğretmen Okulu) dayanan ilköğretmen okulları, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da öğretim süreleri ve eğitim programları yeniden düzenlenerek öğretmen eğitimi verme işlevlerini sürdürmüştür. Şehir ve kasabalardaki beş yıllık ilkokullara sınıf öğretmen eğitimi veren kız ve erkek ilköğretmen okullarının süresi, 1924-1925 öğretim yılında üç yıldan beş yıla, 1932-1933 öğretim yılında da altı yıla çıkarılarak iki devreli okullar durumuna getirilmişlerdir. 1954 yılında köy enstitülerinin de ilköğretmen okuluna dönüştürülmesiyle, sınıf öğretmen yetiştirmede köy ve şehir ilkokulları için ayrı öğretmen eğitimi modeli uygulaması sona ermiş ve ilköğretmen okulları sınıf öğretmen eğitimi veren tek kurum olmuştur. İlköğretmen okullarının süresi, 1970-1971 öğretim yılından itibaren ilkokul sonrası yedi yıla ve ortaokul sonrası için de dört yıla çıkarılmıştır. 1973 yılında çıkarılan Milli Eğitim Temel Yasası'nda tüm öğretmenlere yükseköğrenim görme zorunluluğu getirildiğinden ilköğretmen okullarının öğretmen eğitimi verme görevleri, 1974-1975 öğretim yılından itibaren sona ermiştir. Bu tarihten sonra sınıf öğretmenlerinin eğitimi için iki yıllık eğitim enstitüleri kurulmuştur.

İki Yıllık Eğitim Enstitüleri

1974-1975 öğretim yılından itibaren sınıf öğretmen eğitimi vermek üzere ilköğretmen okullarının yerini alan iki yıllık eğitim enstitülerine lise, öğretmen okulu ve öğretmen lisesi mezunları Üniversitelerarası Seçme Sınavı sonucu dikkate alınarak yapılan bir giriş sınavı ile alınmıştır. Bu okullarda uygulanan eğitim programında derslerin %32'si genel kültür, %52'si alan bilgisi ve %16'sı da öğretmenlik meslek bilgisi derslerine ayrılmıştır. İki yıllık eğitim enstitülerinden yaklaşık 11 bin sınıf öğretmen mezun olmuştur. 1980 yılında bu enstitülerin büyük çoğunluğu kapatılmış, yalnızca 13 enstitü 1982 yılında yapılan düzenleme ile üniversitelere devredilmiştir.

Eğitim Yüksekokulları

2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası gereğince 20 Temmuz 1982 tarihli kararname ile yapılan düzenleme ile iki yıllık eğitim enstitüleri, 1982-1983 öğretim yılından itibaren öğrenci ve öğretmenleri ile birlikte eğitim yüksekokulu adıyla üniversitelere bağlanmıştır. İzleyen yıllarda yenilerinin de açılmasıyla sayıları 20'yi geçen eğitim yüksekokullarında 1983-1984 öğretim yılından itibaren Yükseköğretim Kurulu tarafından hazırlanan iki yıllık sınıf öğretmenliği programı uygulanmıştır. Bu programda derslerin %61'i genel kültür derslerine, %24'ü alan bilgisi derslerine, %15'i de öğretmenlik meslek bilgisi derslerine ayrılmıştır. Eğitim yüksekokullarının süresi 1989-1990 öğretim yılından itibaren dört yıla çıkarılmıştır. 1992 yılında yükseköğretim alanında yapılan yeni düzenlemeler kapsamında, eğitim yüksekokulları

1992-1993 öğretim yılında eğitim fakülteleri içinde Sınıf Öğretmenliği Bölümüne dönüştürülmüştür.

Eğitim Fakülteleri

1992-1993 öğretim yılından itibaren eğitim fakültelerinde “Sınıf Öğretmenliği Bölümü”nün kurulmasıyla, ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenleri aynı kurum içinde eğitime başlanmıştır. Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde 1990-1991 öğretim yılında eğitim yüksekokullarında uygulanan ve öğrencilerin son iki yılda almaları gereken yan alan derslerini de kapsayan dört yıllık eğitim programı uygulanmaya devam edilmiştir. 1997 yılında Milli Eğitimi Geliştirme Projesi kapsamında Yükseköğretim Kurulu, eğitim fakültelerindeki öğretmen eğitimi programlarını yeniden yapılandırmıştır (YÖK, 1998). Yeniden yapılanma kapsamında, ilköğretim alanına giren okulöncesi öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği ile ilköğretim matematik, fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmenliği programları ilköğretim bölümü içinde toplanmış ve bu programlarda yan alan uygulaması daha etkili ve işlevsel duruma getirilmiştir. 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulanan yeni öğretmen eğitimi programları, 2005 yılında kimi derslerin adlarının değiştirilmesi, haftalık ders saatlerinin ve kredilerinin yeniden belirlenmesi, kimi derslerin programdan çıkarılarak yerine yeni derslerin konulması gibi değişikliklerle yeniden düzenlenerek, 2006-2007 öğretim yılından itibaren uygulamaya konmuştur.

Alan Öğretmenlerinin Eğitilmesi

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte yeniden yapılandırılan eğitim sistemi içinde ilköğretim basamağında 1.-5. sınıflardaki dersler sınıf öğretmenleri, 6., 7. ve 8. sınıflar ile ortaöğretim basamağında 9., 10. ve 11/12. sınıflardaki dersler ise alan öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Alan öğretmenlerinin eğitimi görevini 1923-1982 yılları arasında Eğitim Enstitüleri ile Yüksek Öğretmen Okulları, 1982 yılından sonra da Eğitim Fakülteleri üstlenmiştir.

Eğitim Enstitüleri

1923-1973 yılları arasında 6., 7. ve 8. sınıflar, ortaokul adıyla ortaöğretimin birinci devresini, 1973 yılından sonra da ilköğretimin ikinci devresini oluşturmuştur. Bu sınıflardaki dersleri yürüten alan öğretmenleri Üç Yıllık Eğitim Enstitülerinde yetiştirilmişlerdir. Eğitim enstitülerinin ilki 1927 yılında Türkçe öğretmeni yetiştirmek için Konya’da açılan, bir yıl sonra da Ankara’ya taşınan Gazi Orta Muallim Mektebidir. 1930’lu yıllarda kimileri iki, kimileri üç yıllık yeni bölümlerin açıldığı okul, önce Gazi Orta Muallim Mektebi, sonra da Gazi Eğitim Enstitüsü adını almıştır. 1941 yılında okulda iki yıllık dört bölüm (Türkçe, Tarih-Coğrafya, Pedagoji ve Matematik) ve üç yıllık dört bölüm (Fiziki ve Tabii Bilimler, Beden Eğitimi, Resim-İş ve Müzik) bulunmaktaydı. Daha sonra 1941-1942 öğretim yılında Fransızca, 1944-1945 öğretim yılında İngilizce ve 1947-1948 öğretim yılında da Almanca bölümlerinin açılmasıyla Enstitü on bir bölümde alan öğretmeni yetiştirme görevini sürdürmüştür (Okçabol, 2005, s. 47). 1940’lı yılların ikinci yarısından itibaren ortaokulların sayısının artması, alan öğretmeni gereksinmesini de artırmış ve Gazi Eğitim Enstitüsü bu gereksinimi karşılamakta yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, 1944-1945 öğretim yılında Balıkesir’de, 1946-1947 öğretim yılında İstanbul ve İzmir’de üç eğitim enstitüsü daha açılmıştır. Böylece, ortaokullara alan öğretmeni yetiştiren eğitim enstitülerinin sayısı dörde yükselmiştir. 1960’lı yılların başından itibaren yeni eğitim enstitüleri açılmıştır. 1978-1979 öğretim yılında 18 eğitim enstitüsünün 8’i kapatılmış, kalan 10 enstitünün öğrenim süresi dört yıla çıkarılmış ve adları da Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir (Akyüz, 2005, s. 350). Bu okullarda

Alan öğretmeni yetiştiren kurumlar:

- Eğitim Enstitüleri (1927-1978)
- Yüksek Öğretmen Okulları (1923-1982)
- Eğitim Fakülteleri (1982- ...)
- Enstitüler-Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı (1998- ...)

Eğitim enstitülerinin bölümleri: Eğitim, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik, Fen Bilgisi, Beden Eğitimi, Müzik, Resim-İş, Tarım, Almanca, İngilizce ve Fransızca.

toplam 16 bölümde gerek ilköğretimin ikinci devresine (6., 7. ve 8. sınıflar) gerekse liselere (9., 10. ve 11/12. sınıflar) alan öğretmeni eğitimi öngörülmüştür. Bu okullar, 20 Temmuz 1982 tarihli kararname ile üniversitelere bağlanarak “Eğitim Fakültesi” adını almıştır. Bu tarihten itibaren alan öğretmenlerinin eğitimi görevini eğitim fakülteleri üstlenmiştir.

Yüksek Öğretmen Okulları

Türk eğitim sistemi içinde ortaöğretim basamağını oluşturan genel eğitim amaçlı liseler ile dengi okullar ve mesleki ve teknik okullar/liseler için alan öğretmenleri, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren 1982 yılına kadar yüksek öğretmen okullarında yetiştirilmişlerdir. Yüksek öğretmen okulları uyguladıkları öğretmen eğitimi programlarına göre, biri genel liseler için alan öğretmeni yetiştiren akademik yüksek öğretmen okulları, diğeri de mesleki ve teknik okullardaki kuramsal ve uygulamalı meslek dersleri için alan öğretmeni yetiştiren mesleki ve teknik yüksek öğretmen okulları olmak üzere iki grupta toplanabilir.

İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu 1923-1963 yılları arasında toplam 630 mezun vermiştir.

Akademik Yüksek Öğretmen Okulları: Bu kapsamda, İstanbul, Ankara ve İzmir’de açılmış olan üç yüksek öğretmen okulu yer alır. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu, 1891 yılında Darülmuaallimin-i Aliye adıyla kurulmuş, 1924 yılında adı Yüksek Muallim Mektebi, 1934 yılında da Yüksek Öğretmen Okulu olmuştur. 1959 yılına kadar liselere Matematik, Fizik-Kimya, Tabii Bilimler, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya ve Felsefe dersleri için alan öğretmeni yetiştiren tek kurum olan İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu öğrenim süresi dört yıl olan parasız yatılı bir okuldur. Okul, öğrencilerini, liseyi bitiren ve üniversitede fen ve edebiyat fakültelerinde öğrenci olma hakkını kazananlar arasından sınavla seçiyordu. Öğrenciler alan bilgisi derslerini fakültelerde, öğretmenlik meslek bilgisi derslerini de okulda görüyorlardı (Eşme, 2001, ss. 105-106).

Ankara Yüksek Öğretmen Okulu, ilköğretmen okulu öğrencilerine akademik yükseköğretim olanağının sağlandığı ilk yükseköğretim kurumudur. Bu okulun mezunlarının pek çoğu üniversitelerde öğretim üyesi olmuştur.

Ankara Yüksek Öğretmen Okulu, 1959 yılında İlköğretmen Okulundan seçerek öğrenci alan bir okul olarak açılmıştır. 1959-1960 yılında uygulamaya konulan bu modele göre, İlköğretmen Okulunda son sınıfa geçen başarılı öğrenciler arasından öğretmenler kurulu tarafından Yüksek Öğretmen Okuluna aday gösterilen ilk üç sıradaki öğrenciler, Yüksek Öğretmen Okuluna alınarak özel bir hazırlık sınıfı uygulaması ile lise bitirme sınavlarına hazırlanmışlardır. Sınavlar sonunda lise diploması alan ve Ankara Üniversitesine bağlı Fen Fakültesi ve Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi ile diğer ilgili fakültelere girmeye hak kazanan öğrenciler, Yüksek Öğretmen Okulunun öğrencisi olmuşlardır. Bu okul Milli Eğitim Bakanlığına bağlı parasız yatılı bir okuldu ve öğrenim süresi dört yıldır. Öğrenciler, alan bilgisi derslerini kayıtlı oldukları fakültede, öğretmenlik meslek bilgisi derslerini Yüksek Öğretmen Okulunda görüyorlardı (Sağlam, 2007, s. 186).

Ankara Yüksek Öğretmen Okulunun öğrenci seçiminde uyguladığı modelin başarılı olması üzerine İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu da 1963 yılından itibaren aynı uygulamaya geçmiştir. Aynı modelin uygulandığı İzmir Yüksek Öğretmen Okulu 1964 yılında açılmıştır (Kavcar, 1987). Bu üç yüksek öğretmen okulunda da, dört yılın sonunda fakültedeki alan dersleri ile okuldaki kuramsal ve uygulamalı meslek derslerinin sınavlarını başaran öğrenciler Yüksek Öğretmen Okulunun diplomasını almışlar ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından liselere alan öğretmeni olarak atanmışlardır.

Yüksek öğretmen okulları 1970’li yılların ortalarına kadar oldukça nitelikli alan öğretmeni yetiştiren önemli kurumlar olmuştur. 1973 Milli Eğitim Temel Yasası geçince ilköğretmen Okullarının öğretmen eğitimi işlevinin sona ermesi, yüksek

öğretmen okullarının öğrenci kaynağının kesilmesine neden olmuş, üç yüksek öğretmen okulu da 1978-1979 öğretim yılından itibaren kapatılmaya başlanmıştır.

Yüksek öğretmen okullarının nitelikli öğretmen eğitimindeki başarılarının nedenlerini nelerdir?

SIRA SİZDE

Mesleki ve teknik yüksek öğretmen okullarında eşzamanlı öğretmen eğitimi modeli uygulanmıştır.

Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okulları: Bu okullar, Kız Teknik, Erkek Teknik, Ticaret ve Turizm, Kız ve Erkek Sanat ve Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okullarıdır (Sağlam, 2007, ss.187- 193).

Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu: 1934-1935 öğretim yılında Kız Enstitüleri ile Akşam Kız Sanat Okullarına meslek dersleri ile atölye öğretmenlerinin eğitimi amacıyla iki ve üç yıllık programlar uygulayan bir okul olarak Ankara'da Kız Meslek Öğretmen Okulu adıyla açılmıştır. 1947-1948 öğretim yılında öğrenim süresi dört yıla çıkarılmış ve adı Kız Teknik Öğretmen Okulu olmuştur. 1961-1962 öğretim yılından itibaren Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilen okulda, 1982 yılına kadar Biçki-Dikiş, Çamaşır, Nakış, Moda, Çiçek, Ev İdaresi-Yemek, Resim ve Çocuk Gelişimi ve Bakımı bölümleri yer almıştır. 1973 öncesi Kız Enstitülerini, daha sonra da kız meslek ve kız teknik liselerini bitiren öğrencilerin, seçme ve eleme sınavlarından oluşan iki aşamalı bir giriş sınavı ile alındığı ve parasız yatılı olan Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda öğrenciler, dört yıl boyunca kuramsal ve uygulamalı alan bilgisi (meslek dersleri) ve öğretmenlik meslek bilgisi derslerini birlikte görüyorlar ve son sınıfta da ayrıca okullarda öğretmenlik uygulaması çalışmaları yapıyorlardı. Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 1982 yılında yapılan düzenleme ile Mesleki Eğitim Fakültesi adıyla Gazi Üniversitesine bağlanmıştır.

Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu: Erkek Sanat Okullarına meslek dersleri öğretmeni yetiştirmek amacıyla 1936 yılında Ankara'da Erkek Meslek Öğretmen Okulu adıyla kurulmuştur. 1946-1947 öğretim yılında öğrenim süresi dört yıla çıkarılan bu okulun adı Erkek Teknik Öğretmen Okulu, 1962 yılında da Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu olmuştur. 1973 öncesi Yapı ve Sanat Enstitülerini, 1973 sonrası Endüstri Meslek ve Teknik Liselerini bitiren öğrencilerin seçme ve eleme sınavlarından oluşan iki aşamalı bir giriş sınavıyla alındığı ve parasız yatılı olan Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 1982 yılına kadar 11 bölümde meslek dersleri öğretmeni yetiştirme görevini başarıyla sürdürmüştür. 1982 yılında yükseköğretim alanında yapılan düzenleme ile Teknik Eğitim Fakültesi adıyla Gazi Üniversitesine bağlanan okul, günümüzde de mesleki ve teknik liselere meslek dersleri için alan öğretmeni yetiştirme görevini sürdürmektedir.

Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu: 1955-1956 öğretim yılında Kız Teknik Öğretmen Okulunun içinde Ticaret Öğretmen Okulu adıyla üç yıllık bir okul olarak öğretime başlamıştır. 1959 yılında öğrenim süresi dört yıla çıkarılmış ve Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu adını alarak bağımsız bir okul olmuştur. Amacı ticaret okullarına ve ticaret liselerine meslek dersleri öğretmeni yetiştirmek olarak tanımlanan ve parasız yatılı olan okulun adı 1965 yılında Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir. Lise, ticaret lisesi, sekreterlik okulu ve ilköğretmen okulunu bitiren öğrencilerin, iki aşamalı bir giriş sınavıyla alındığı Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulunda, İşletme ve Muhasebe, Büro İdaresi ve Sekreterlik ile Turizm Öğretmenliği bölümlerinde öğretmen eğitimi programları uygulanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı diğer yüksek öğretmen okulları gibi Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu da 1982 yılındaki kararname ile Ga-

Erkek Teknik Yüksek Öğretmen okulunun bölümleri: Tesviye, Demir İşleri, Döküm- Model, Motor, Elektrik, Elektronik, Ağaç İşleri, Yapı, Makine, Tesisat ve Makine Resmi/Teknik Resim.

zi Üniversitesine bağlı Mesleki Eğitim Fakültesine bir bölüm olarak bağlanmış, 1992 yılındaki düzenleme ile de Ticaret ve Turizm Eğitimi Fakültesi olmuştur.

Kız ve Erkek Sanat Yüksek Öğretmen Okulları: Kız Sanat, Akşam Kız Sanat, Erkek Sanat Kursları, Mesleki Eğitim Merkezleri ve Endüstriyel Pratik Sanat Okulları için atölye ve meslek dersleri öğretmeni yetiştirmek amacıyla, 1962-1963 öğretim yılında Ankara'da Kız Sanat ve Erkek Sanat Öğretmen Okulu adıyla açılmıştır. Öğrenim süreleri iki yıl olan bu okullar, 1975 yılında Kız Sanat ve Erkek Sanat Yüksek Öğretmen Okulu adını almıştır. 1982 yılında da Kız Sanat ve Erkek Sanat Eğitimi Yüksekokulu adıyla Gazi Üniversitesine bağlanmış ve daha sonra da Mesleki Eğitim Fakültesi içinde yapılandırılmıştır.

Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okulu: 1975 yılında İş ve Teknik Eğitimi, Ev Ekonomisi ve İşletmecilik alanlarında temel eğitim ve ortaöğretim okullarının programlarında yer alan ve öğrencileri mesleğe ve gelişen endüstriyel toplum yaşamına hazırlayan seçimlik dersler için öğretmen yetiştirmek amacıyla açılmıştır. Öğrenim süresi dört yıl olan bu okul da 20 Temmuz 1982 tarihli kararname ile önce Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesine bağlanmış; daha sonra, Teknoloji Bölümü adıyla Mesleki Eğitim Fakültesi içinde yer almış ve 1992 yılında da Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi adıyla Gazi Üniversitesi içinde ayrı bir fakülte olmuştur.

Eğitim Fakülteleri: Eğitim fakülteleri, 1981 yılında çıkarılan 2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası ile üniversitelere bağlı olarak kurulmuş öğretmen eğitimi amaçlı yükseköğretim kurumlarıdır. Daha önce Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan ve alan öğretmeni yetiştiren yüksek öğretmen okulları öğrenci ve öğretim elemanlarıyla birlikte eğitim fakültelerine devredilmiştir. Eğitim fakülteleri, 1982-1997 yılları arasında genel eğitim amaçlı liseler için alan öğretmeni yetiştiren tek kurum olmuştur. Bu dönemde, çeşitli üniversitelerdeki eğitim fakültelerinde Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Felsefe-Sosyoloji, Yabancı Diller, Resim, Müzik ve Beden Eğitimi alanlarında öğretmen eğitimi programları uygulanmıştır.

Eğitim fakültelerinin öğretmen eğitimi programları, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi kapsamında 1997 yılında Yükseköğretim Kurulu tarafından yeniden düzenlenmiştir. 1997-1998 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan eğitim fakültelerinin yeni öğretmen eğitimi programları İlköğretim, Türkçe, Yabancı Diller, Güzel Sanatlar, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri, Eğitim Bilimleri, Beden Eğitimi, Ortaöğretim Alan Öğretmenliği bölümleri altında toplanmıştır. Tüm eğitim fakültelerinde yer alan İlköğretim Bölümü içinde Okulöncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, İlköğretim Matematik, İlköğretim Fen Bilgisi ve İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programları açılmıştır. Yabancı Diller, Güzel Sanatlar, Beden Eğitimi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri bölümlerinde hem ilköğretim hem de ortaöğretim okulları için alan öğretmeni yetiştiren programlar uygulanmaktadır. Ortaöğretim öğretmenliği yalnızca birkaç fakültede kalmış ve bu programların süresi beş yıla çıkarılmıştır. Bu sürenin 3,5 yılı alan bilgisi öğrenimine, 1,5 yılı da öğretmenlik meslek bilgisi öğrenimine ayrılmaktadır. Öğrenciler, alan bilgisi derslerini daha çok fen ve edebiyat fakültelerinden, öğretmenlik meslek bilgisi derslerini de kendi fakültelerinde almaktadırlar. Beş yıllık öğrenimin sonunda öğrenciler, öğrenim gördükleri öğretmenlik alanında tezsiz yüksek lisans diplomasına sahip olmaktadır.

Öğretmen eğitimi programlarında 1997 yılında yapılan düzenlemede getirilen bir diğer yeni uygulama da Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı adıyla yeni bir öğretmen eğitimi modelinin uygulamaya konulmasıdır. Öğrenim süresi üç yarı yıl olan (4+1,5) ve üniversitelerin varsa eğitim bilimleri enstitüleri, yoksa fen ve sosyal bilimler enstitüleri tarafından açılan bu programlara fen ve edebiyat fakülteleri ile diğer ilgili fakültelerde alan öğrenimini tamamlamış öğrenciler alınmaktadır. Öğrenciler bu programda yalnızca öğretmenlik meslek bilgisi derslerini görmektedirler. Programı tamamlayan öğrenciler, öğrenim gördükleri öğretmenlik alanında tezsiz yüksek lisans diploması almaktadırlar.

Yükseköğretim alanında 1982 yılında yapılan düzenlemeler kapsamında önce Gazi Üniversitesi içinde, daha sonra da 1992 yılındaki düzenlemeler kapsamında çeşitli üniversitelerde açılan mesleki ve teknik eğitim fakülteleri, mesleki ve teknik ortaöğretim okulları için meslek dersleri öğretmenlerini yetiştirme görevini sürdürmektedirler. Bu fakültelerdeki öğretmenlik eğitimi programlarında da diğer öğretmenlik programlarındaki öğretmenlik meslek dersleri yer almaktadır. Bu fakültelerde genel ortaöğretim alan öğretmenliği programlarının tersine kaynaşık modele göre düzenlenmiş öğretmenlik eğitimi programları uygulanmaktadır.

ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDEKİ GELİŞMELERİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızı ve kapsamı giderek artan bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin biçimlendirdiği ekonomik alandaki ve toplumsal yaşamdaki köklü değişimlere uyum sağlama çabası içinde olan ülkelerde, bilgi toplumunun gereklilikleri doğrultusunda eğitimde istenen niteliğin sağlanabilmesi amacıyla, öncelikle öğretmen eğitiminde oldukça kapsamlı yeni düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemelerin genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa özet olarak şunlar söylenebilir:

- Pek çok ülkede öğretmen eğitimi yükseköğretim düzeyine alınmış ve süresi uzatılmıştır. Öğretmen eğitimi, eğitim-öğretim ve araştırma özerkliği olan üniversitelere verilerek öğretmen eğitiminde de bilimsel araştırmalar ve araştırmacı eğilim ön plana çıkarılmıştır.
- Genel olarak okulöncesi ve ilköğretim öğretmenlerinin eğitiminde eşzamanlı model, ortaöğretim alan öğretmenliğinde de ardışık model uygulanmaktadır. Ancak, her iki modelde de öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin ağırlığı artırılmıştır.
- Alan öğretmenliğinde eğitim düzeyinin lisans düzeyinden lisansüstü düzeye yükseltilmesi çabaları yoğunluk kazanmaktadır.
- Öğretmenlik mesleğine girişte seçme yapılması uygulaması giderek yaygınlaşmaktadır.
- Öğretmen eğitiminde istenilen niteliğin sağlanması için standart geliştirme ve akreditasyon uygulamasına dönük çalışmalara giderek daha fazla önem verilmektedir.

Türkiye’de de 1974 yılından itibaren ortaöğretim düzeyinde olan sınıf öğretmenliği eğitimi yükseköğretim düzeyine alınmış ve süresi iki yıl olarak belirlenmiştir. İlköğretim alan öğretmenliğinin süresi 1978 yılında üç yıldan dört yıla çıkarılmıştır. 1982 yılından itibaren öğretmen eğitimi veren kurumlar üniversiteye bağlanarak alan öğretmenliği için dört yıllık eğitim fakülteleri, sınıf öğretmenliği için de

iki yıllık eğitim yüksekokulları kurulmuştur. 1989 yılında tüm öğretmenlik alanlarının eğitim süresi dört yıla çıkarılmış, 1992 yılından itibaren de tüm ğretmen eğitimi programları eğitim fakülteleri bünyesinde toplanmıştır. Bu düzenleme ile tüm öğretmenlik alanlarında ğretmen eğitimi eş zamanlı modele göre yapılandırılmıştır. Son olarak 1997 yılında ğretmen eğitiminde yapılan yeni düzenleme ile tüm ğretmen eğitimi programlarında öğretmenlik meslek bilgisinin ve okul iēi uygulama etkinliklerinin ağırlığı artırılmıştır. Yeni yapılanmada ortaöğretim okullarındaki (lise ve dengi okullar) genel eğitim amaēlı derslerin alan ğretmenliği eğitimi, ardışık modele göre düzenlenmiş ve süresi 5-5,5 yıla çıkarılarak yüksek lisans düzeyine yükseltilmiştir.

Özet

Eğitim sistemi içinde öğretmenin rolünü tanımlamak

Eğitim sistemi içinde öğretmenin temel rolü, öğrenciler için öngörülen amaçların gerçekleştirilmesi için gerekli öğrenmenin oluşmasını sağlamak; bunun için de gerekli yönlendirme ve güdüleme çalışmalarını yapmak, öğretme-öğrenme ortamını ve bileşenlerini düzenlemek, öğretim etkinliklerini planlamak, uygulamak ve değerlendirmektir.

Öğretmenliğin bir meslek olarak gelişim sürecini açıklamak

Öğretmenlik, toplumsal yaşam düzeni içinde eğitimin işlevinin giderek daha iyi anlaşılması ve daha önemli duruma gelmesi nedeniyle oluşturulan, örgütlü ve amaçlı eğitim kurumları olan okulların ortaya çıkmasıyla birlikte bir meslek olarak gelişim göstermeye başlamıştır. Başlangıçta din adamlarının, bilge kişilerin ve bir konuda bilgili kişilerin işi gibi görülen öğretmeliğin, 18. yüzyılda, Aydınlanma Felsefesi, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi gibi toplumsal olguların da etkisiyle, özel uzmanlık gerektiren bir meslek olduğu, bu uzmanlığın gerektirdiği bilgi, beceri ve yeterliklerin de ancak, özel eğitimle kazanılabileceği görüşü giderek yaygınlaşmıştır. Bu görüşün yaygınlaşmasıyla da din kurumlarının etkisinden uzak öğretmen eğitimi veren eğitim kurumları açılmaya başlamıştır. 19. yüzyılın ilk yarısında birkaç ülkede, örneğin Almanya, Fransa, İngiltere ve Belçika'da görülen öğretmen okulları 20. yüzyılda giderek tüm ülkelerde yaygınlaşmıştır.

Öğretmen eğitimi programlarının içerik yapısını anlamak

Diğer mesleklerdeki genel kültür ve alan bilgisinin yanı sıra öğretmelik mesleğinde bu iki alana ek olarak öğretim ile ilgili bilgi ve becerileri kapsayan öğretmenlik meslek bilgisi alanı bulunmaktadır. Bu içerik alanlarının ağırlığı ülkelere ve öğretmenlik alanlarına göre değişebilir; ancak, genel kabul gören dağılım, alan bilgisinin ağırlığının %60'tan, öğretmenlik meslek bilgisinin ağırlığının da %20'den az olmamasıdır.

Öğretmen eğitiminde uygulanan program modellerini tanımak

Hemen tüm ülkelerde öğretmen eğitiminde yaygın olarak uygulanan ve içerik alanlarının verilme zamanına ve kuruma göre tanımlanan iki model vardır. Bu modellerden biri, öğretmenlik eğitiminin üç içerik alanını oluşturan genel kültür, özel alan ve öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin öğretmenlik eğitimi süresi içinde dengeli olarak dağıtılarak verilmesine dayanan eşzamanlı model; diğeri de öğretmen adayının öğretmenlik meslek bilgisi derslerini, genel kültür ve alan bilgisi öğrenimini tamamladıktan sonra almasına dayanan ardışık modeldir.

Türkiye'de alanlara göre öğretmen eğitiminin gelişimini kavramak

Türkiye'de Cumhuriyet öncesi dönemde de ilk ve ortaöğretim okullarına öğretmen yetiştirmek üzere çeşitli eğitim kurumları açılmış olmakla birlikte bu kurumlar ülke düzeyinde nicel ve nitel yönden etkili bir gelişme gösterememişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra gerek eğitim sistemi, gerekse sistem içinde yer alan çeşitli tür ve düzeydeki okullar için öğretmen eğitimi sistemi yeniden düzenlenmiştir. Örneğin, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal koşullar ile kültürel yapı dikkate alınarak 1923-1954 yılları arasında köyler için ayrı bir öğretmen eğitimi modeli uygulanmıştır. Bu model içinde Köy Enstitülerinin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Ortaöğretim için nitelikli öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulan yüksek öğretmen okulları da başarılı bir öğretmen eğitimi modelidir. 1974 yılından itibaren öğretmen eğitiminin yükseköğretim düzeyine alınması, 1982 yılında öğretmen eğitiminin üniversitelere verilmesi, 1989 yılında tüm öğretmenlik alanları için eğitim süresinin dört yıla çıkarılması, 1992 yılında da tüm öğretmen eğitimi programlarının Eğitim Fakültelerinde toplanması ve en son 1997 yılında ortaöğretim alan öğretmenliğinin süresinin 5-5,5 yıla çıkarılması, öğretmen eğitimi alanındaki önemli gelişmelerdir.

Türkiye’de öğretmen eğitiminde gerçekleştirilen önemli yapısal düzenlemelerin gerekçelerini analiz etmek

Türkiye’de öğretmen eğitiminde gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerde gerek ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmeler, gerek bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler gerekse gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar dikkate alınmıştır. Örneğin, Eğitim Kursları, halkın eğitim düzeyini hızla yükseltmek için daha hızlı bir öğretmen eğitimi amaçlı uygulanmış, Köy Enstitüleri köyün üretim gücünün ve ekonomiye katkısının ve toplumsal gelişiminin sağlanması için köy yaşamına ve gereksinimlerine uygun öğretmen yetiştirmek amacıyla açılmış, Eğitim Enstitülerinin sayısı ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranının artmasına paralel olarak ortaya çıkan alan öğretmeni gereksiniminin karşılanması için artırılmış, öğretmen eğitiminin siyasal baskılardan kurtarılması ve akademik bir alan durumuna getirilmesi için üniversitelere verilmiştir.

Türkiye’de öğretmen eğitimi sisteminin özelliklerini değerlendirmek

Türkiye’de öğretmen eğitiminde gerçekleştirilen yapısal ve eğitsel düzenlemeler diğer ülkelerdeki çağdaş uygulamalarla eşzamanlı ve aynı doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Örneğin, öğretmen eğitiminde niteliğin güvencesi olan öğretmen yeterliklerinin belirlenmesi ve öğretmen eğitimi program standartlarının geliştirilerek akreditasyon uygulamasına geçilmesi olumlu bir gelişmedir. Öğretmen eğitimi programlarının tek kurumda toplanması ve tüm öğretmen adaylarının eşdeğer bir öğretmenlik meslek bilgisi ile donatılmaları da çağdaş bir uygulamadır. Ancak, eğitim fakültelerine daha nitelikli öğrenci girdisinin sağlanamaması, eğitim fakültelerinin nitelikli öğretim elemanı ile donanım ve ortam eksikliklerinin giderilememesi, öğretmenlerin ekonomik ve sosyal sorunlarının çözülmemesi vb. sorunlar öğretmen eğitiminde istenen niteliğin sağlanmasında önemli engeller olarak görülmektedir.

Kendimizi Sınayalım

1. Sınıf öğretmenliğinin öğrenim süresi, hangi öğretim yılından itibaren dört yıl olmuştur?

- a. 1973-1974
- b. 1982-1983
- c. 1989-1990
- d. 1992-1993
- e. 1998-1999

2. Ankara Yüksek Öğretmen Okuluna ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. 1959 yılında açılmıştır.
- b. Öğrencilerini iki aşamalı bir giriş sınavı ile almıştır.
- c. Öğrencilerini, ilköğretmen okulunda son sınıfa geçen başarılı öğrenciler arasından seçmiştir.
- d. Öğrencilerini, ilköğretmen okulunu bitiren ve üniversiteye giren öğrenciler arasından sınavla seçmiştir.
- e. Öğrenim süresi dört yıldır.

3. Türkiye’de öğretmen eğitiminin gelişimi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- a. 1992-1993 öğretim yılından itibaren ortaöğretim alan öğretmenliğinin süresi beş yıla çıkarılmıştır.
- b. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü 1959 yılına kadar alan öğretmeni yetiştiren tek kurum olmuştur.
- c. Ortaöğretim alan öğretmenliğinde tezsiz yüksek lisans uygulaması 1998-1999 öğretim yılında başlatılmıştır.
- d. 1997 yılında öğretmen eğitimi programlarında yapılan düzenlemeler kapsamında eğitim fakültelerinden ortaöğretim alan öğretmeliği programları kaldırılmıştır.
- e. Üç yıllık eğitim enstitülerinin tümü 1978-1979 öğretim yılından itibaren kapatılmıştır.

4. Okulöncesi eğitim öğretmenliği hangi öğretim yılından itibaren eğitim fakültelerinde İlköğretim Bölümü içine alınmıştır?

- a. 1998-1999
- b. 1992-1993
- c. 1989-1990
- d. 1982-1983
- e. 1974-1975

5. Aşağıdaki ülkelerin hangisinde sınıf öğretmenliği ve alan öğretmenliğinin eğitim süresi beş yıldır?

- a. Fransa
- b. Finlandiya
- c. Almanya
- d. İtalya
- e. Belçika

6. Türkiye’de öğretmen eğitimi uygulamalarına ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Eğitim fakültelerindeki öğretmen eğitimi programlarında eş zamanlı program modeli uygulanmaktadır.
- b. Mesleki ve teknik eğitim fakültelerinde ardışık program modeli uygulanmaktadır.
- c. 1998-1999 öğretim yılından itibaren tüm öğretmenlik eğitimi programlarında aynı öğretmenlik meslek bilgisi dersleri yer almaktadır.
- d. Ortaöğretim alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programları enstitüler tarafından yürütülmektedir.
- e. Ortaöğretim alan öğretmenliğinde birinin süresi 5 yıl, diğerinin süresi 5,5 yıl olan iki ayrı program uygulanmaktadır.

7. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen eğitimi veren kurumlar, hangi yasal düzenleme ile üniversitelere bağlanmıştır?

- a. 1973- 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası
- b. 1981- 2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası
- c. 1982- Kanun Hükmünde Kararname
- d. 1978- Müdürler Komisyonu Kararı
- e. 1989- Yükseköğretim Kurulu Kararı

8. Aşağıdaki ülkelerden hangisinde, öğretmen eğitimi programlarına giriş için genel eğitim amaçlı liseden yükseköğretim olgunluk diploması alma koşulu aranmaktadır?

- a. Yunanistan
- b. Almanya
- c. İspanya
- d. Portekiz
- e. Polonya

Yaşamın İçinden

9. İki Yıllık Eğitim Enstitülerinin öğretmen eğitiminde başarısız olmalarının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- İlköğretmen okullarının yerine açılmış olmaları
- İki yıllık öğretim süresinin yetersiz olması
- Yeterli sayıda öğretim elemanı görevlendirilememesi
- Öğrencilerin merkezi sınav sistemiyle seçilmiş olması
- Öğrenci olayları nedeniyle hızlandırılmış programlar uygulanması

10. Öğretmen eğitimi veren kurumlar ile bu kurumların açılış tarihlerini gösteren aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi doğrudur?

1. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü	A. 1982
2. Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu	B. 1964
3. Eğitim Fakültesi	C. 1927
4. İzmir Yüksek Öğretmen Okulu	D. 1944
5. Bahçesir Eğitim Enstitüsü	E. 1935
- 1D, 2C, 3A, 4E, 5B
 - 1E, 2D, 3A, 4B, 5C
 - 1D, 2C, 3A, 4E, 5B
 - 1C, 2E, 3A, 4B, 5D
 - 1C, 2B, 3A, 4D, 5E

“Öğrenme en yaygın biçimiyle kendiliğinden ve kendi kendine de olsa, dizgeli, amaçlı ve tasarlanmış eğitsel etkinliklerle gerçekleşmektedir. Tüm teknolojik gelişmelere ve uzaktan eğitim olanaklarına karşın, yüz yüze eğitime ve bu eğitimi sürdürecektir öğretmene hala büyük gereksinim vardır ve bu gereksinim gelecekte de devam edecektir.

Eğitim gibi öğretmen konusu da 7’den 70’e herkesi ilgilendirmektedir. Ülkemizde toplumun bir kesimi, öğretmen konusundaki ilgilerini “Ah nerede o eski öğretmenler” arayışıyla dile getirmektedirler. Aslankara’nın* değişimiyle, o özlenen eski öğretmenler:

Öğretmendiler. Yaşadıkları kentin örnek insanlarıydılar... Bir tiyatro geldiğinde kente, iyi bir film başladığında sinemada; ilk önce onlar girerlerdi sıraya, bir билет almak için.. Çok uzaktan bakıldığında bile yüzlerindeki aydınlık, gözlerindeki bulut bir gün bilgisi gibi çabucak ele verirdi kendini. Bir kez Atatürk deseler,... Bakardık, koca sınıf Mustafa Kemal olmuş... Dersliğe girişlerinde daha, yeni bir kitabı gösterirlerdi. Türkçeye vurgun insanlardı onlar... Bizim de gönül vermemiz için Türkçe’ye nasıl yoğun çaba harcarlardı. Önce kendileri yapardı bunu (s.2).

Bu söylemde özlemle aranan o eski öğretmenler, ilköğretmen okulu, eğitim enstitüsü, köy enstitüsü ya da yüksek öğretmen okulu çıkışlı öğretmenlerdir. O eski öğretmenler, halkın yanında ve halkın önderi/ışığı/geleceği olduğu için aranmaktadır. O eski öğretmenler, bugünküne göre daha kısa sürede ve daha az eğitim derisi alarak mezun olmuş olsalar da genelde geldiği yere göre, toplumun en çok gelişim göstermiş, en çok okuyan, öğrencisiyle, velisiyle, okuluyla, bulunduğu yöreyle ve dünyayla en çok ilgilenen kişilerdir. Toplumun önemli bir kesimi “Nerede o eski öğretmenler” diyorsa, ortada iyi gitmeyen bir şeyler var demektir. Öğretmenler, en az lisans düzeyinde ve son yıllarda da yüksek lisans düzeyinde yetiştirilirken, hala eski öğretmen özlemi dile getiriliyorsa, öğretmen yetiştirme sisteminde sorun var demektir.”

Kaynak: Okçabol, Rifat. (2005). **Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz**. Ankara: Ütopya Yayınevi, ss.10-11;
*Aslankara, M.S. (1996), Nerede O Öğretmenler? **Cumhuriyet**, 16 Mart, 2.

Okuma Parçası

Öğretmen Yetiştirme

Öğrenci ile devamlı bir şekilde etkileşim halinde olan öğretmen, öğrencide, konunun ve bağlantılı olarak dersin, okulun ve Milli eğitimin amaçları yönünde davranış değiştirmekle sorumludur. Bu önemli görev, onun, öğrenci, öğrenim-öğretim, çevre hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirir. Sorumluluğu çocuğun ve gencin başarısına dönük olduğu için, öğrenci hakkında hüküm vermekten çok, onların davranışlarının nedenlerine iner ve yöneltir.

Öğretmenlik statüsü yalnızca bilgi verme rolünü gerektirseydi, bu işi öğretim makinaları, TV., radyo vb. araçlarla yapmak mümkün olurdu. En azından, teknoloji yönünden gelişmiş ve teknoloji ötesine geçmiş toplumlarda öğretmen problemi kolayca çözümlenirdi. Oysa davranış bilimleri, bize, öğrencinin, öğretmenin tutum ve davranışlarından etkilendiğini göstermektedir. Öğretmenin düşünsel tutumu, duygusal tepkileri, çeşitli alışkanlıkları öğrenciyi etkilemektedir. Çoğu zaman öğrenci, öğretmenin anlattığı konudan çok, konuya yaklaşımına dikkat etmekte ve olayları yorumlama biçiminden etkilenmektedir. Özet olarak yeni kuşakların yaratılmasında:

- Öğretim ortamı ve öğretim yolları,
- Öğretilen konunun niteliği,
- Beklenmedik durumlarda ortaya çıkan soru ve tepkilere karşı öğretmenin tutumu rol oynamaktadır.

Bu üç kategori öğrenci başarısına dönük olarak ele alınmalıdır.

Bruner'ın deyimi ile, öğrencilerin nitelikleri ile öğretmenin nitelikleri identiftir. Memleketimiz, en iyiye dönük, başarılı kuşakların yetişmesi ölçüsünde kalkınma yarışında yol alacaktır. Devamlı kalkınma sürecine rol alacak insanı öğretmen yaratacaktır.

Yukarıda değinilen spesifik noktalar, öğretmenlik mesleğinin şu üç boyutunun belirlenmesine götürmektedir;

- “kim, niçin, nerede, nasıl öğretilmelidir?” sorularına cevap vermek üzere düzenli meslek bilgileri,
- öğretim alanı hakkında derin ve engin alan bilgisi,
- küçük bilgi, olgu ve olay kategorilerinin büyük bir strükture oturtulmasına yarınacak genel kültür.

Öğretmenliğin bu üç boyutu, tek bir kurumda, tek bir program halinde işlenebileceği gibi, aynı kurumlarda farklı süre ve ağırlıklarda da gerçekleştirilebilir. Bu nok-

tada önem taşıyan şey, meslek programlarında ve alan programlarında standartların belirlenmesidir.

Kaynak: Varış, F. (1988). **Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler”**. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. c	Ayrıntılı bilgi için “Sınıf Öğretmenlerinin Eğitilmesi” konusuna bakınız.
2. d	Ayrıntılı bilgi için “Alan Öğretmenlerinin Eğitilmesi” konusuna bakınız.
3. c	Ayrıntılı bilgi için “Alan Öğretmenlerinin Eğitilmesi” konusuna bakınız.
4. a	Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Öğretmenlerinin Eğitilmesi” konusuna bakınız.
5. a	Ayrıntılı bilgi için “Öğretmen Eğitimi Programlarının Özellikleri” konusuna bakınız.
6. b	Ayrıntılı bilgi için “Öğretmen Eğitimi Alanındaki Uygulamalar” konusuna bakınız.
7. c	Ayrıntılı bilgi için “Öğretmen Eğitimi Alanındaki Uygulamalar” konusuna bakınız.
8. b	Ayrıntılı bilgi için “Öğretmen Eğitimi Programlarının Özellikleri” konusuna bakınız.
9. e	Ayrıntılı bilgi için “Sınıf Öğretmenlerinin Eğitilmesi” konusuna bakınız.
10. d	Ayrıntılı bilgi için “Alan Öğretmenlerinin Eğitilmesi” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Kültür, bir toplumun/ulusun dilini, inançlarını, yasalarını, gelenek ve göreneklerini, alışkanlıklarını, yaşayış biçimini, sanatını, bilgi birikimini, bilimsel değerlerini ve teknolojisini kapsar. Kültürleme, bir toplumda yaşayan yetişkinlerin yeni yetişen kuşaklara toplumun kültürel değerlerini aktarma ve benimsetme sürecidir. Bu sürecin temel boyutunu eğitim oluşturur. Bu süreçte bireylerden, kendi toplumunun kültürel öğelerinin, değerlerinin ve bilgi birikiminin yanı sıra diğer toplumların kültürel değerlerini, bilgi ve teknoloji birikimini öğrenmeleri, aynı zamanda, yeni bilgi ve değerleri ortaya koymaları beklenir. Bu sürecin toplumsal yaşamın ve düzenin gerekleri doğrultusunda istendiği gibi gerçekleşebilmesi özel düzenlenmiş ortamlarda planlı, amaçlı ve kasıtlı öğretim etkinliklerinin öğretmenler tarafından düzenlenmesi, yürütülmesi ve denetlenmesi ile olanaklıdır.

Sıra Sizde 2

Aydınlanma felsefesi 18. yüzyılda Avrupa'da gelişen bir felsefi akımdır. 18. yüzyıla tümüyle egemen olan bu akımın temelinde, insanın aklını ve iradesini özgürce kullanmasının ve bu yolla ürettiği bilginin en büyük güç olduğu düşüncesi vardır. Bu nedenle, aklın ürünü olmayan bütün inanç, dogma ve düşünceleri reddeder. Bu felsefi anlayışta eğitimde özgür, kendi yeteneklerine ve gücüne inanan bireylerin eğitilmesi temeldir. Eğitimde, bireyin doğuştan getirdiği ve kalıtsal özellikleri ile ırk, din, dil ve sınıf ayrılıkları dikkate alınmaz; çocukların kötü olarak nitelendirilen tüm özelliklerinin yanlış eğitim ya da kötü toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullardan kaynaklandığı düşünülür. Eğitim, laik ve ulusal olmalıdır ve eğitim devletin vatandaşları sağladığı bir hak ve hizmettir.

Sıra Sizde 3

1970'li yılların ikinci yarısında tüm öğretmen eğitimi veren kurumlarda, siyasi tercihlere göre öğretmen atanması, bu kişilerin öğrenciler arasındaki siyasi bölünmeleri ve kavgaları körüklemesi, boykotlar, okul işgalleri ile eğitim-öğretimin engellenmesi, öğrencilerin ve öğretim elemanlarının can güvenliğinin kalmaması vb. nedenlerle eğitim-öğretim yapılamamış; bu nedenle, iki yıllık öğrenim süresi birkaç aya sığdırılmaya çalışılmıştır. Bu durum, yeterli bir öğretmenlik eğitimi görmemiş hem alan bilgisi hem de öğretmenlik meslek bilgisinden yoksun binlerce kişinin öğretmen sıfatıyla okullarda görevlendirilmesine neden olmuştur. Kuşkusuz, bu durum, eğitim de niteliği son derece olumsuz yönde etkilemiştir.

Sıra Sizde 4

Yüksek öğretmen okullarının, nitelikli öğretmen yetiştirmedeki başarılarının temel nedeni, öncelikle nitelikli öğrenci girdisini sağlamalarıdır. Yüksek Öğretmen Okuluna gidebilmek için, öncelikle lisede/öğretmen okulunda başarı durumuna ve davranış özelliklerine göre okulun öğretmenler kurulu tarafından öğretmenliğe uygun bulunmak ve yüksek öğretmen okuluna önerilmek gerekli idi. Daha sonra bu öğrenciler önce bir eleme sınavına giriyorlar, eleme sınavını başaran öğrenciler tekrar bir seçme sınavına alınıyorlardı. Bu sınavlarla yüksek öğretmen okulu en iyi öğrencileri seçiyordu. Parasız yatılı olan okulda öğrenciler alan derslerini fen ve edebiyat fakültelerinde, öğretmenlik meslek bilgisi derslerini de yüksek öğretmen okulunda görüyorlardı. Öğrenciler her iki grup derslerden belli dönemlerde sınavlara girmek ve bu sınavlarda gereken başarı düzeyini göstermek zorundaydılar; aksi durumda, öğrencilerin okulla ilişkisi kesiliyordu. Bu nedenle, öğrenciler başarılı olmak zorundaydılar. Öte yandan, yüksek öğretmen okulu öğrencisi olmak, yüksek öğrenim öğrencileri içinde oldukça ayrıcalıklı olduğu için öğrencilerin güdülenmişlik düzeyi de oldukça yüksekti.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akyüz, Y. (2005). **Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2004**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Duman, T. (1991). **Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Erden, M. (1998). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Eşme, İ. (2001). **Yüksek Öğretmen Okulları**. İstanbul: Bilgi- Başarı Yayınevi.
- Gürkan, T. (2007). “Okulöncesi Öğretmenlerinin Eğitimi”, **Türk Eğitim Tarihi**. (Editör: M. Sağlam). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 41- 62.
- Kavcar, C. (1987). “Yüksek Öğretmen Okullarının Öğretmen Yetiştirmedeki Yeri”, **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu 25-27 Kasım 1999**. Ankara: Tekişik Yayıncılık.
- Küçükahmet, L. (1999). “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İstanbul: Alkım Yayınevi, ss. 1- 14.
- Okçabol, R. (2005). **Öğretmen Yetiştirme Sistemi-miz**. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Oktay, A. (2007). “Eğitimin Temel Kavramları ve Eğitim Düşüncesinin Gelişimi”, **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: A. Oktay). Ankara: Pegem A Yayıncılık, ss. 1- 24.
- Öztürk, C. (1999). “Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme”, **75 Yılda Eğitim**. (Editör: F. Gök). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, ss. 283- 310.
- Öztürk, C. (2005). **Türkiye’de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, C. (2007). “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi”, **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: A. Oktay). Ankara: Pegem A Yayıncılık, ss. 303-332.
- Sağlam, M. (1999). **Avrupa Ülkelerinin Eğitim Sistemleri**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sağlam, M. (2007). “İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Eğitimi”, **Türk Eğitim Tarihi**. (Editör: M. Sağlam). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 105-130.
- Sarpkaya, R. (2004). “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: M. Gürsel ve M. Hesapçioğlu). Konya: Eğitim Kitabevi, ss. 63-96.
- Sözer, E. (2007). “Osmanlı Devleti’nde Eğitim”, **Türk Eğitim Tarihi**. (Editör: M. Sağlam). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 1-20.
- Varış, F. (1988). **Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler”**. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- YÖK (1998). **Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi**. Ankara: YÖK Yayını.

Eğitim Biliminde Yönelimler: Uzaktan Eğitim

12

“Türkiye’nin birkaç yıla sığdırdığı askeri, siyasi, idari inkılâplar sizin, sayın öğretmenler, sizin sosyal ve fikri inkılâptaki başarılarınızla pekiştirilecektir. Hiçbir zaman batırlarınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden “fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür” nesiller ister.”

Mustafa Kemal ATATÜRK, 1924

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁 Yaşam boyu eğitim kavramını tanımlamak,
- 👁 Uzaktan eğitim kavramını açıklamak,
- 👁 Yaşam boyu eğitim ve uzaktan eğitim kavramları arasındaki ilişkiyi kavramak,
- 👁 Dünyada ve Türkiye’de önemli uzaktan eğitim uygulamalarını tanımak,
- 👁 Açıköğretim Sistemi’nin uzaktan eğitim uygulamalarını sıralamak,
- 👁 Uzaktan eğitimin çözdüğü eğitim sorunlarını kavramak

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

İlköğretim kurumlarında görevli öğretmenlerin yaklaşık 140 bini, 1985 yılında öğretmen okulu mezunu idi. Bu öğretmenlerin alanlarında iki yıllık yükseköğretime kavuşturulması gerekiyordu. Çünkü Yükseköğretim Yasası çıkmıştı ve öğretmenler yükseköğretim kurumlarından yetişmekteydi.

Bu konuda çözüm önerileri geliştirebilmek için aşağıdaki sorulara yanıt arandı:

- Öğretmenlerin tümüne, üniversitelerde öğrenim görmeleri için birer ya da ikişer yıl izin verilebilir mi?
- Öğretmenlerin izinli bulunduğu sürelerde öğretmen gereksinimi karşılanabilir mi?
- Kontenjanları sınırlı olan üniversiteler, bu öğretmenleri kısa sürede eğitebilir mi?
- Öğrenim görmek için bulundukları yerlerden ayrılan öğretmenler, gerekli barınma ve öğrenim giderlerini kolaylıkla karşılayabilirler mi?

Bu soruların her birine kolayca "Evet." yanıtı verilemediğinden bu eğitim için yeni bir yol arandı. Bu çözüm yolu, uzaktan eğitim oldu.

Böylece 1986 yılında, ortaöğretim mezunu 140 bin ilköğretim öğretmeni, iki yıllık Eğitim önlisans programına alındı. Aynı öğretmenlere daha sonra lisans tamamlama programı açıldı. 1992 yılında da ortaöğretim kurumlarında görevli 90 bin alan öğretmenine lisans tamamlama eğitimi açıldı. Bunlar dışında İngilizce ve okulöncesi öğretmenlerine yönelik programlar da yürütülüyor. 2007 yılında da sınıf öğretmenlerine yönelik lisans tamamlama programı başlatıldı.

Anahtar Kavramlar

- Uzaktan eğitim
- Yaşam boyu eğitim
- e-Öğrenme
- Açıköğretim Fakültesi
- Açık İlköğretim Okulu
- Açık Lise
- Mektupla Öğretim Merkezi
- Yaygın Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR)
- Halk Eğitim Öğretmenleri Önlisans Programı
- Lisans tamamlama programları
- İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı
- Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı
- İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı
- Sınıf Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı

İçindekiler

- GİRİŞ
 - YAŞAM BOYU EĞİTİM VE UZAKTAN EĞİTİM
 - Yaşam Boyu Eğitim
 - Uzaktan Eğitim
- DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARI
 - Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları
 - Türkiye'de Uzaktan Eğitim Uygulamaları

GİRİŞ

Binlerce yıldır eğitimin gerçekleştirilme biçiminde fazla bir değişme olmamıştır. Sümerlerde ve Mısırlılarda belli bir içerik, eğiticiler tarafından öğrencilere yüz yüze öğretilmekteydi. Oysa 2000'li yıllara gelindiğinde binlerce yıl süren bu öğretim biçimi değişmeye başladı. Bilgisayar teknolojileri devreye girdi. Artık dersler, internetten yararlanılarak yapılıyor. Öğreten ve öğrenen, birbirinden çok uzakta olmasına karşın bir anda birçok kişiye eğitim veriliyor. Öğretenin değil öğrenenin etkin olduğu bir dönem yaşanıyor.

Teknoloji, diğer alanlar kadar eğitim alanında da etkin ve hızlı kullanılmamaktadır. Örneğin, teknolojinin sağlık ve ulaşım alanlarında çabuk ve etkin kullanılması, orada insan yaşamının söz konusu olmasıdır. Eğitim etkinliğinin sonucu çabuk ortaya çıkmadığı, bir başka deyişle eğitim, ürününü geç verdiği için teknoloji eğitim alanına istenen hızda girmemektedir. Buna rağmen yeni teknolojilerin, özellikle bilgisayar teknolojilerinin, eğitimde kullanımı yeni ufuklar açmaktadır.

Avrupa Birliği, yaşam boyu eğitimi eğitim hedeflerinden biri olarak kabul etmektedir. Bunun yanı sıra uzaktan eğitim de Avrupa Birliği tarafından desteklenmesi gereken ve eğitim sorunlarını çözecek bir eğitim ortamı olarak benimsenmektedir. Yaşam boyu eğitimin uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilmesi ise Avrupa Birliği'nin temel eğitim hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Bu iki kavram, özellikle, öğretmen eğitiminde de önemli yer tutmaktadır.

Bu üniteye önce yaşam boyu eğitim ve uzaktan eğitim kavramları açıklanmış, daha sonra dünyada ve Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamalarına değinilmiştir.

YAŞAM BOYU EĞİTİM VE UZAKTAN EĞİTİM

Yaşam Boyu Eğitim

Eskiden eğitim denince örgün eğitim akla gelirdi. Tüm eğitim etkinliklerinin temelinde bu anlayış vardı. Oysa bugün, okullarda gerçekleştirilen öğrenmelerin yanı sıra okul dışındaki öğrenmelere de önem verilmektedir. Avrupa Birliği, yaşam boyu eğitim anlayışıyla 2010 yılına kadar 25 ile 64 yaş arasındaki nüfusun % 25'ini eğitmeyi hedeflemektedir (Commission of European Communities, 2004, s. 6). Yaşam boyu eğitim; ailenin eğitimini, toplumun eğitimini, geleneksel yetişkin eğitimini, uzaktan eğitimle yapılan yükseköğretimi ve genel olarak zorunlu eğitim sonrasında yapılan eğitim etkinliklerini kapsamaktadır (Federighi, 1999, s. 29).

Yaşam boyu eğitim: İnsanın sürekli eğitimini öngören bir yaklaşımdır.

Avrupa Birliği: Avrupa ülkelerinin kendi aralarında kurduğu siyasi ve ekonomik birlik.

Uzaktan Eğitim

Eğitim gereksiniminin artması ve okullardaki kapasitenin buna yanıt verememesi karşısında yeni iletişim teknolojileri kullanılarak eğitimi etkinlikle sağlama modelinin adı uzaktan eğitimidir. Bu modelin dayandığı beş temel boyut vardır. Bu boyutlar şöyle sıralanabilir:

- Kendi kendine öğrenmeyi sağlayan ders kitapları,
- Kitaplara destek sağlayan radyo, televizyon programları,
- Bilgisayar destekli eğitim etkinlikleri,
- Gerekli durumlarda öğrencilerin öğretim elemanları ile bir araya gelmelerini sağlayan akademik danışmanlık sistemi,
- Eğitim amaçlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini ölçen değerlendirme sistemi.

Böyle bir modelin organizasyon boyutu da bulunmaktadır. Yüz binlerce öğrenciye ders kitabı, televizyon ve radyo programı hazırlamak; sınavlarını yapmak,

Akademik danışmanlık: Öğrencilerin anlayamadıkları konuları açıklamaya yönelik olarak gerek illerde yüz yüze gerek internet üzerinden verilen eğitim hizmeti.

Çok ortamlı yaklaşım:
Uzaktan eğitimin ulaştığı yeni evre. Öğretimde en yeni teknolojileri de kapsayan bir yaklaşım.

akademik danışmanlık hizmeti vermek, web üzerinden eğitim vermek ileri bir teknoloji ve yetişmiş eleman gerektirmektedir. Bu nedenle bu hizmeti veren kurumların çok ileri televizyon ve radyo program yapım üniteleri, basımevleri, bilgi işlem sistemleri ile teknik ve akademik personeli bulunmaktadır. Uzaktan eğitim sistemi, kendiliğinden ortaya çıkmış bir uygulama değildir. Bu sistem şu nedenlerin ürünüdür:

- Her düzeyde eğitime olan talebin artması ve örgün eğitimin buna yanıt verememesi,
- Geleneksel eğitim uygulamaları ile aşılamayan eğitim sorunlarını yeni iletişim teknolojileri kullanarak ve çok ortamlı yaklaşımla çözme eğilimi,
- Her isteyene yaşam boyu eğitim sağlama anlayışı.

Yaşam boyu eğitimin tanımı göz önünde bulundurulduğunda uzaktan eğitimle yapılan tüm öğretmen eğitimleri, yaşam boyu eğitim tanımına uymaktadır. Açıköğretim Fakültesi tarafından ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerine uygulanan programlar, bu kapsamda sayılabilir.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARI

Dünyada ve Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamalarına geçmeden önce, uzaktan eğitimle ilgili iki önemli noktayı vurgulamakta yarar bulunmaktadır. Birincisi, uzaktan eğitim, örgün öğretimin yanında başvurulacak ikinci sınıf bir öğretim değildir. Çünkü uzaktan eğitim uygulamalarında özel olarak hazırlanmış ders kitapları; televizyon, radyo ve bilgisayar programları kullanılır. Gerekli durumlarda alanında iyi yetişmiş öğretim elemanlarının sunduğu akademik danışmanlık etkinlikleri bulunmaktadır. En yeni ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu sistem, çağdaş bir donanımına sahiptir. İkincisi; uzaktan eğitim geri kalmış, fakir ülkelerin başvurduğu bir öğretim biçimi de değildir. Üstelik bu sistemi öncelikle dünyanın gelişmiş, en zengin ve sanayileşmiş ülkeleri uygulamaktadır.

SIRA SİZDE

Uzaktan eğitim neden geri kalmış, fakir ülkelerin uyguladığı alternatif bir eğitim değildir?

Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları

Dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde, uzaktan eğitim yapan kurumlar bulunmaktadır. Bu ülkeler, öğretmen eğitimi de dahil olmak üzere çeşitli düzeylerde ve alanlarda uzaktan eğitim yapmaktadır. Buna yüksek lisans eğitimi de dâhildir.

Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimine bakıldığında İngiltere'deki ilk önemli uygulama, 1826 yılında kurulan Londra Üniversitesinde başlamıştır. Denizaşırı ülkeleri de kapsayan bu eğitim, posta yoluyla yürütülmüştür (Bell ve Tight, 1993). 1969 yılında kurulan Açık Üniversite, bu alanda ikinci adım olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nde uzaktan eğitim 1800'lü yıllarda Chicago Üniversitesinde başlamıştır. Bu çalışmalar, 1986 yılında Wisconsin Üniversitesinde de devam etmiştir. 2000'li yıllarda ise webe dayalı eğitimde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir (Gunawardena, McIsaac, 2003).

1960 yılından sonra meydana gelen küreselleşme eğilimleri, eğitimi de etkilemiştir. Uzaktan eğitimin yaygınlaşması ve gelişmesinde bu eğilimlerin de etkisi olmuştur. Örneğin Dünya Bankası, bu eğitim girişimleri için fon sağlamış; OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü), UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), Avrupa Birliği gibi kuruluşlar da iş birliği içine girmişlerdir. Ayrıca gelişmiş ülke üniversiteleri bilimsel destek sağlamışlardır. Dünya Bankası-

nın desteği, 1990 yılından itibaren uzaktan yükseköğretim konusunda, UNESCO'nun desteği ise 1960'lı yıllarda öğretmen eğitimini, 1990'lı yıllarda bilgisayar kullanımını desteklemek biçiminde olmuştur. Uzaktan eğitim yapan kuruluşlar, kendi aralarında birlikler de oluşturmuşlardır. Bu birliklerin kimileri şunlardır: Uluslararası Uzaktan Eğitim Konseyi, Avrupa Uzaktan Eğitim Üniversiteleri Birliği, Avrupa Uzaktan Eğitim Ağı.

Uzaktan eğitim, değişik ülkelerde değişik biçimlerde kullanılmaktadır. Bu bakımdan değişik ülkelerin uzaktan eğitim uygulamalarını incelemekte yarar bulunmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri, üniversitelerdeki maliyet artışları karşısında uzaktan eğitim yapan üniversiteler kurmuştur. Pennsylvania ve South Carolina Üniversiteleri bunların başında sayılabilir. Bu üniversiteler, televizyon ve bilgisayar sistemleriyle öğrencilerin evlerine kadar ulaşarak gerektiğinde danışman öğretim üyeleriyle öğrencilere danışmanlık hizmeti sağlayabilmektedir.

Bir diğer üniversite de Empire State College'dir. 1971 yılında kurulan kurumun kendi kendine öğrenmeyi temel alan ve danışmanlar tarafından izlenen bir öğretim sistemi vardır. Hedef kitle; çalışanlar, kadınlar ve azınlıklardır. Öğretim, öğrenciyle kurum arasında yapılan bir sözleşmeden sonra başlamaktadır. Öğrencinin isteği üzerine öğretim elemanları öğrenciye danışmanlık yapmaktadır. Öğretim oldukça bireyselleştirilmiştir.

Öte yandan bu üniversitelerin aralarında kurdukları bir birlik bulunmaktadır. "İnteraktif-Video ABD Ulusal Üniversiteler Telekonferans Ağı" adlı bu birlik; uydu aracılığıyla kablolu yayın yapmakta, bilgisayar ve telekonferansı da etkili bir biçimde kullanmaktadır. 1982'de 66 üniversitenin yaşam boyu öğretim üniteleri tarafından kurulan ortaklık, 250 üyeye ulaşmıştır. Koordinatörlüğünü Oklahoma State Üniversitesinin yaptığı bu hareketin amacı, üniversite eğitimini zenginleştirmektir.

İngiltere

Açık Üniversite (Open University), 1969 yılında kurulmuştur. Giriş koşulu olmayan Açık Üniversite, yükseköğretim olanağı bulamamış yetişkinlerle maddi durumları örgün üniversitelerde okumaya elverişli olmayan gençlere yükseköğretim fırsatı yaratmaktadır. Özel olarak hazırlanmış basılı ders malzemelerini destekleyen televizyon ve radyo programları, BBC'nin yardımıyla tüm İngiltere'ye yayılmaktadır. Özellikle yetişkinleri hedefleyen bu üniversite, yaşam boyu öğretimin ve kendi kendine öğrenmenin en iyi örneklerini vermektedir. Üniversitede 210 bin öğrenci, 800 öğretim elemanı ve 250 danışmanlık merkezi bulunmaktadır (Hakan, 1996, s. 7).

Japonya

Japonya da uzaktan yükseköğretim amacıyla Açık Üniversite (University of The Air) kurmuş bir ülkedir. Yarım milyona yakın Japon, İngiliz Açık Üniversitesi modeline göre kurulmuş olan bu sistemden yararlanmaktadır. İngiliz Açık Üniversitesinde olduğu gibi Japon Açık Üniversitesinde de eğitim, televizyon yayınlarıyla desteklenmektedir.

Japon Açık Üniversitesi, 1983 yılında kurulmuştur. Basılı malzemenin yanı sıra radyo ve televizyon programları da destekleyici rol oynamaktadır. Çalışanlar, ev hanımları ve üniversiteye giremeyenler başlıca öğrenci kaynağıdır. Basılı malzemenin yanı sıra yüz yüze danışmanlık hizmetleri ve bitirme ödevleri de bulunmaktadır.

Almanya

Almanya Açık Üniversitesi (Fern Universität), açık yükseköğretim yapan diğer bir üniversitedir. Açık Üniversite, araştırma ağırlıklı bir kurumdur. 1974'te kurulan üniversitede altı fakülte bulunmaktadır. Tüm dereceleri veren üniversitede öncelikle üniversite mezunlarına bilimsel destek verilmektedir.

Açık Üniversitede 56 bin öğrenci öğrenim görmekte, 480 akademik personel ve 600 danışman görev yapmaktadır. Basılı öğretim malzemeleri iki haftada bir gönderilmekte, bunlar sesli materyaller, televizyon yayınları, danışmanlık ve seminerlerle desteklenmektedir. Bu etkinliklerden sonra sınavlara girebilmek için öğrenciler, ödevlerin en az yarısını yapmak zorundadırlar (Hakan 1996, s. 8). Üniversitenin öğrenci kaynağı yetişkinler, çalışanlar ve akademik kariyer yapanlardır.

Güney Afrika

1873 yılında Ümit Burnu Üniversitesi adıyla yalnızca sınav yapan bir kuruluş olarak kurulmuştur. 1946'da öğretim yapmaya başlamıştır. Mektupla öğretimi uygulayan ilk uzaktan öğretim kurumudur. Daha sonraları radyo ve televizyonu da öğretimde kullanmaya başlamıştır. Halen video konferans dâhil en yeni öğretim teknolojilerini kullanmaktadır.

Öğrenci sayısı 130 bin olan bu üniversitede Güney Afrika'daki yükseköğretim öğrencilerinin üçte biri öğrenim görmektedir. Altı fakültede 1393 bilim adamı görev yapmaktadır. Öğrencilere sunulan hizmetler; basılı malzemeler, yazılı ödevler, danışmanlık, yaz okulu ve sınavlar biçimindedir (Peters, 2001, s. 195).

Çin

Çin'de Merkezi Radyo ve Televizyon Üniversitesi 1979 yılında kurulmuştur. Öğrenci sayısı bir milyonun üzerindedir. Yetişkinler ve üniversite adayları, bu üniversitenin en önemli hedef kitlesini oluşturmaktadır. Öğretimde televizyon, belirleyici rol oynamaktadır. Basılı malzemeler de televizyon programlarını desteklemektedir. Danışmanlık, ödev, sınavlar ve spor etkinlikleri de bu eğitimin bir parçasıdır. Bir ders 20-40 televizyon programından oluşmaktadır (Peters, 2001).

SIRA SİZDE

2

Merkezi Radyo ve Televizyon Üniversitesinin en tipik özelliği nedir?

Bu belli başlı uygulamalar dışında Rusya, Kanada, Fransa, Hindistan ve İsrail'de değişik konularda ve değişik kesimden kişilere yönelik eğitim yapan açıköğretim sayılabilecek uygulamalar bulunmaktadır.

Türkiye'de Uzaktan Eğitim Uygulamaları

Milli Eğitim Bakanlığının Çalışmaları

1958 yılında ortaöğretim düzeyinde kimi teknik konuları mektupla öğretmek amacıyla kurulan Mektupla Öğretim Merkezi, tek boyutlu ve sınırlı amaçlı da olsa Türkiye'de bu konudaki ilk uygulamalardan biri sayılabilir. Bir diğeri de 1956 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde banka çalışanlarına yönelik olarak yapılan bir çalışmadır.

Mektupla Öğretim Merkezi 1974 yılında, Mektupla Öğretim Okuluna dönüşmüştür. Mektupla Öğretim Okulu, aynı yıl Mektupla Yüksek Öğretim Merkezi adını almış ve öğretmen yetiştirmeye yönelik programlar uygulanmaya başlamıştır (MEB, 2007). Bu programlar şunlardır:

- Eğitim Enstitüsünün Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik, Fen Bilgisi, Yabancı Diller, Resim, Müzik, Beden Eğitimi programları
- Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulunun İşletme, Muhasebe, Büro Yönetimi, Turizm, Kooperatifçilik, Sigortacılık, Bankacılık, Turizm İşletmeciliği programları
- Yüksek Teknik Öğretmen Okulunun Tesviye, Demir, Elektrik, Elektronik, Sıhhi Tesisat programları
- Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunun Giyim, Nakış, El Sanatları ve Çiçek, Aile Ekonomisi, Beslenme, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi programları

Bu programlara 1974-1975 öğretim yılında toplam 47.156 öğrenci alınmıştır. Kayıtlı öğrencilerin bir kısmı öğrenimini tamamlamıştır. 1978-1979 öğretim yılında 2126 öğrenci Gazi Eğitim Enstitüsüne devredilmiştir. Böylece bu girişim de son bulmuştur.

1974 yılında kurulan diğer bir kurum da Deneme Yüksek Öğretmen Okuludur. Bu kurum, uygulamalarda en yeni teknolojileri kullanarak Matematik, Fizik, Kimya ve Biyoloji alanlarında öğretmen yetiştirmek ve uygulama sonuçlarını geliştirip yaygınlaştırmak amacıyla kurulmuştur. Yapılacak eğitimde televizyon ve radyonun etkili olarak kullanılması, basılı öğretim materyalleri hazırlanması ve bunların yanı sıra yüz yüze öğretimin de yapılması planlanmıştır. Deneme Yüksek Öğretmen Okulu, kuruluşundan bir yıl sonra 1975'te kapatılmıştır.

Yaygın Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR), bir diğer uzaktan öğretim girişimidir. 1975 tarihinde, lise ve dengi okul mezunu öğrencilere öğretim sağlamak amacıyla kurulmuştur. Mektupla Yüksek Öğretim Merkezinin tüm araç-gereç ve binaları da bu kuruma devredilmiştir. Yaygın Yükseköğretim Kurumunun yürüttüğü uzaktan öğretim programları şunlardır:

- Teknik, Fen ve Sosyal Bilimler alanındaki açık yükseköğretim programları
- Eğitim Enstitüleri, İslam Enstitüsü ve Ticaret-Turizm Yüksek Öğretmen Okulunu dışarıdan bitirme programları
- Eğitim Enstitüleri, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Ticaret-Turizm Yüksek Öğretmen Okulunun mektupla öğretim programları

Bu programlara yaklaşık 75 bin öğrenci kaydedilmiştir. Bu sayı tüm yükseköğretim içinde % 26.6'lık bir kapasite artışı yaratmıştır.

Bu çalışma dışında, 1978 yılında Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu Örgün Yüksek Öğretim Dairesine yeni bir işlev verilerek görevdeki ortaöğrenimli 140 bin kadar ilköğretim öğretmene iki yıllık yükseköğrenim kazandırılması hedeflenmiştir. Yapılan planlamaya göre, bu eğitimin 15 Eğitim Enstitüsünde 12 yılda tamamlanması programlanmış; ancak bu programlar açılmamıştır (Hakan, 1998, ss.62-63).

Bu girişimlerden sonra Milli Eğitim Bakanlığı 1992 yılında Açık Lise, 1997 yılında da Açık İlköğretim Okulunu yaşama geçirmiştir. Uzaktan eğitim sistemiyle öğretim yapan bu iki kuruma 578.516 öğrenci kayıtlıdır (MEB, 2005).

YAYKUR, uzaktan yükseköğretim yapmak amacıyla 1975 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığının 1974-78 yıllarında açtığı bu programların ortak özelliği nedir?

3

SIRA SİZDE

Bu çalışmalar 1982 yılında 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nın yürürlüğe girmesine kadar sürmüştür. Yasanın çıkışıyla uzaktan öğretim alanında yeni bir oluşum başlamıştır. Bu yeni oluşum Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'dir.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi, 1971 yılında Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinin başlattığı çalışmaların devamını oluşturan bir oluşumdur. O dönemde televizyon ile eğitim ve öğretim teknolojisi konularında çalışmaya başlayan Televizyon ile Eğitim Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından pilot proje olarak desteklenmiştir. Enstitü daha sonra İletişim Bilimleri Fakültesine dönüştürülmüştür. Bu dönemde iletişim Bilimleri Fakültesinde; Sinema ve Televizyon, Basım ve Yayıncılık, Eğitim İletişimi ve Planlaması ile İletişim Sanatları bölümleri bulunmaktaydı.

Şampiyon AÖF

“Üniversite giriş sınavlarında da bu yıl ilginç gelişmeler yaşanıyor. Vakıf üniversiteleri boş kaldı. Puanlar birçok fakültede yükseldi. Ama en ilginç olanı ve beni en çok şaşırtanı Açıköğretim Fakültesi’ne (AÖF) gösterilen ilgi oldu. Kolay girildiği gerekçeyle fazla ciddiye alınmayan Açıköğretim Fakültesi, bu yıl fen lisesi mezunlarının, kolejlerin ve her şeyden önemlisi de lise birincilerinin ilgi odağı oldu. AÖF’e bu yıl 69 fen lisesi, 5 bin 420 anadolu lisesi, 2 bin 63 özel lise, 2 bin 823 kolej, bin 496 imam hatip ve 222 de lise birincisi yerleştirildi.”
(Güçlü, 2006)

2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası’nın çıkışıyla 1982 yılında Açıköğretim Fakültesi kuruldu ve İletişim Bilimleri Fakültesi de bölümleriyle birlikte bu fakülteye bağlandı. Bu, açıköğretim uygulamalarının başladığı tarih olmuştur.

18 Ağustos 1993 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 496 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Açıköğretim Sistemi yeniden biçimlenmiştir. Açıköğretim Fakültesinin İktisat ve İş İdaresi programlarındaki öğrenciler devredilerek merkezi açıköğretim sistemine göre eğitim-öğretim yapmak üzere İktisat ve İşletme Fakülteleri oluşturulmuştur. Bu fakültele ilgili başka dört yıllık programlar da açılmıştır. Ön lisans, lisans tamamlama, her türlü sertifika programı ve diğer yaygın eğitim hizmetlerini yürütme görevi Açıköğretim Fakültesine verilmiştir. Anadolu Üniversitesi’nde açıköğretim uygulayan fakülte ve yüksekokullar ile dışarıdan öğrenci alan birimlere, Açıköğretim Sistemi ile ilgili kitap, radyo ve televizyon programları, bilgisayar, akademik danışmanlık, organizasyon, sınav ve her türlü öğrenci işleri gibi hizmetleri vermekle yine Açıköğretim Fakültesi yükümlü kılınmıştır (Hakan, 2004, s. 1).

SIRA SİZDE

Açıköğretim Fakültesinin verdiği hizmetler:

- Basılı Ders Malzemeleri
- Televizyon ve Radyo Programları
- Akademik Danışmanlık
- Öğrenci İşleri ve Sınavlar
- E-Öğrenme Portalı

Anadolu Üniversitesinin Merkezi Açıköğretim Sistemi hangi fakültelerden oluşmaktadır?

Açıköğretim Fakültesinin verdiği hizmetler beş boyuttan oluşmaktadır (Anadolu Üniversitesi, 2006, s. 36):

Basılı Ders Malzemeleri: Basılı ders malzemeleri, uzaktan öğretim tekniğine göre ve öğrencinin kendi kendine rahatça anlayabileceği biçim ve yöntemle hazırlanmaktadır. Bu malzemelerin yazılmasında başta Anadolu Üniversitesi olmak üzere diğer üniversitelerin öğretim elemanları da katkı sağlamaktadır.

Televizyon ve Radyo Programları: Bu programlar, basılı malzemeleri desteklemek üzere Anadolu Üniversitesinin televizyon ve radyo stüdyolarında hazırlanmaktadır.

Akademik Danışmanlık: Gerekli durumlarda öğrencilerin öğretim elemanlarıyla bir araya getirildiği hizmetlerdir. Bu hizmetler kapsamındaki etkinlikler, Açıköğretim Sistemi'nde zorunlu değildir. Bu hizmetler için diğer üniversitelerin kapalı mekânları ve öğretim elemanlarından yararlanılmaktadır.

Öğrenci İşleri ve Sınavlar: Öğrenci kayıt kabulü, sınavların yapılması ve değerlendirilmesi, bilgilerin saklanması ve haberleşmeyle ilgili işlemler üniversitenin Bilgisayar Uygulama ve Araştırma Merkezinin desteğiyle yürütülmektedir.

E-Öğrenme Portalı: İktisat, İşletme ve Açıköğretim Fakültesi öğrencilerinin istedikleri zamanda ve istedikleri yerde ders çalışmalarını sağlayan bir dizi elektronik öğrenme hizmeti "Açıköğretim e-Öğrenme Portalı" adı altında sunulmaktadır. İnternet üzerinden ücretsiz olarak sunulan Açıköğretim e-Öğrenme Portalında bulunan hizmetler ise e-Kitap (elektronik ders kitapları), e-Televizyon (TV eğitim programları), e-Alıştırma (alıştırma yazılımları), e-Sınav (deneme sınavları), e-Danışmanlık (akademik danışmanlık hizmetleri), e-Sesli kitap (sesli kitaplar) ve e-Destek hizmetleridir.

Açıköğretim Fakültesinin e-Öğrenme Portalındaki hizmetleri nelerdir?

SIRA SİZDE

5

Açıköğretim Fakültesinde açıköğretim yoluyla yürütülecek olan bir program, öncelikle fakültece projelendirilir. Sonra basılı ders malzemeleri Anadolu Üniversitesinin ya da diğer üniversitelerin konu ile ilgili öğretim elemanlarına yazdırılır. Bu kitaplar, editör adı verilen uzaktan öğretimde basılı malzeme hazırlama konusunda uzman öğretim elemanlarınca yeniden düzenlenir. Daha sonra üniversitenin basımevinde milyonlarca sayfa basılır. Basılı ders malzemelerini destekleyecek televizyon ve radyo programları ise Açıköğretim Fakültesinin televizyon ve radyo stüdyolarında hazırlanır. Akademik danışmanlık hizmetleri, üniversitelerin öğretim elemanları tarafından ilgili üniversitelerde yapılır. Bu etkinlikler, genellikle çalışma saatleri dışında olduğu için isteyen her öğrenci bu etkinliklerden yararlanabilir.

Uygulanan her programın bir de sınav boyutu vardır. Sınavlar, üniversitenin Bilgisayar Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından öğrencilere yakın sınav merkezlerinde yapılır, değerlendirilir ve sonuçlar saklanır. Yine kayıt, kayıt yenileme vb. öğrenci işleri de aynı merkez tarafından yürütülür.

496 Sayılı Kararname'ye göre Açıköğretim Fakültesinin yürüttüğü önlisans, İşletme ve İktisat Fakültelerinin yürüttüğü lisans düzeyindeki programlar şunlardır:

Önlisans Programları

- Adalet
- Bankacılık ve Sigortacılık
- Bilgi Yönetimi
- Büro Yönetimi ve Sekreterlik
- Deniz Kuvvetleri
- Dış Ticaret
- Ev İdaresi
- Halkla İlişkiler
- Hava Kuvvetleri
- İlahiyat
- Jandarma
- Kara Kuvvetleri
- Muhasebe

- Perakende Satış ve Mağaza Yönetimi
- Polis
- Hemşirelik-Ebelik
- Sağlık Memurluğu
- Sağlık Kurumları İşletmeciliği
- Sosyal Bilimler
- Turizm ve Otel İşletmeciliği
- Yerel Yönetimler
- Laborant ve Veteriner Sağlık
- Tarım

Lisans Programları

- Okulöncesi Öğretmenliği
- İngilizce Öğretmenliği
- İşletme
- İktisat
- Maliye
- Kamu Yönetimi
- Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Ayrıca Açıköğretim Fakültesinin Batı Avrupa ülkelerinde yürütülen İşletme ve İktisat, Kamu Yönetimi, Turizm Otel İşletmeciliği, Halkla İlişkiler, Dış Ticaret, Bilgi Yönetimi programları ve “Açık Lise” uygulamaları da bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi Açıköğretim Sistemi; Açıköğretim Fakültesi, İşletme Fakültesi ve İktisat Fakültelerinin oluşturduğu bir uzaktan öğretim oluşumdur. Bu sistem içerisinde 7 lisans, 23 önlisans programı uygulanmaktadır ve öğrenci sayısı yaklaşık 1 milyondur.

Açıköğretim Fakültesinin Öğretmenlere Yönelik Programları

Eğitim Önlisans Programı: 1973 yılında çıkarılan Milli Eğitim Temel Yasası’nda tüm öğretmenlerin yükseköğrenimli olması öngörülmüştür. Oysa Milli Eğitim Sistemi’nde görevli yaklaşık 140 bin öğretmen ortaöğrenimli idi. Milli Eğitim Bakanlığı ile Anadolu Üniversitesi arasında yapılan protokolle bu öğretmenlere 1986-1987 öğretim yılında iki yıllık yükseköğretim programı açılmıştır. Önlisans düzeyindeki bu program kapsamında 1996-1997 öğretim yılı itibarıyla yaklaşık 137 bin öğretmen mezun olup yükseköğretim diploması almıştır. Böylece öğretmenler, gerek alanlarıyla ilgili son bilgilerle donatılmış gerekse özlük hakları yönünden geliştirilmiştir.

Halk Eğitim Öğretmenleri Önlisans Programı: Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan bir protokol gereğince Halk Eğitim Merkezlerinde görevli ortaöğrenimli öğretmenlere Eğitim Önlisans Programı hazırlanmıştır. Bu program 1990-1991 öğretim yılında yaklaşık 2 bin halk eğitim öğretmeni için uygulanmıştır. İlkokul öğretmenlerine uygulanan Eğitim Önlisans Programının halk eğitimiyle ilgili konularla desteklenmesinden oluşan Halk Eğitim Öğretmenleri Önlisans Programı iki öğretim yılı sürmüştür.

Lisans Tamamlama Programları: Lisans Tamamlama Programları, ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan iki ve üç yıllık Eğitim Enstitüsü mezunu alan (brans) öğretmenleri için açılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan protokolle göre açılan bu programların amacı, ortaöğretim öğretmenlerine alanlarında li-

sans eğitimi vermektir. 1990-1991 öğretim yılından itibaren Matematik, Türk Dili ve Edebiyatı, Fizik, Kimya, Biyoloji, Tarih ve Coğrafya, Resim-İş, Beden Eğitimi, İngilizce, Fransızca, Almanca branşlarında eğitim programları açılmıştır. Bu programlardan 30 bin öğretmen mezun olmuştur.

İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı: Bu program, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasından sonra açılmıştır. Amacı, ilköğretimde görevli önlisans mezunu sınıf öğretmenlerine lisans eğitimi sağlamak ve yan alan kazandırmaktır. Programa 1997 yılında 25 bin ilköğretim öğretmeni kaydolarak dört yıllık fakülte diploması almıştır. Bu programın tamamlanmasından sonra eğitim sistemindeki çok sayıda öğretmen, dört yıllık fakülte mezunu olmuştur.

Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı: Temel amacı, ülkemizin gereksinim duyduğu okulöncesi öğretmenlerini yetiştirmek olan Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, 2000 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ile Anadolu Üniversitesi arasında imzalanan protokol gereği başlatılmıştır. Program, Türkiye'deki Eğitim Fakültelerinde uygulanmakta olan örgün Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programlarına eş değer bir programdır. Bu amaç doğrultusunda programa kayıt yaptıran öğrenciler, lisans düzeyindeki dört yıllık eğitimlerini ve uygulamalarını başarıyla bitirdiklerinde "Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Diploması" almaya hak kazanmakta ve mevzuat hükümlerine göre gereksinim oranında okulöncesi öğretmeni olarak atanmaktadır. 2006-2007 öğretim yılında Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programına kayıtlı toplam 13.014 öğrenci bulunmaktadır.

İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı: Milli Eğitim Bakanlığı ile Anadolu Üniversitesi arasında imzalanan protokol gereği başlatılan İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı, Türkiye'deki Eğitim Fakültelerinde uygulanmakta olan örgün İngilizce Öğretmenliği Lisans Programlarına eş değer bir programdır. Programın ilk iki yılı kısmen örgün (yüz yüze öğretim), son iki yılı ise tümüyle uzaktan öğretim sistemi ile yapılmaktadır. 2006-2007 öğretim yılında İngilizce Öğretmenliği Lisans Programına kayıtlı toplam 8.463 öğrenci bulunmaktadır.

Sınıf Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı: Önlisans mezunu sınıf öğretmenlerini lisans eğitimine kavuşturmak için başlatılmış bir programdır. Bu programa 2007-2008 öğretim yılında yaklaşık 3 bin öğretmen kaydolmuştur.

Açıköğretim Fakültesinin öğretmenler için uyguladığı programlar hangileridir?

6

SIRA SİZDE

Özet

Yaşam boyu eğitim kavramını tanımlamak

Zorunlu eğitim dışında yapılan; ailenin, toplumun, yetişkinlerin eğitimidir. Bu kavrama uzaktan eğitim yoluyla yapılan her basamaktaki eğitim de dâhildir.

Uzaktan eğitim kavramını açıklamak

Eğitim gereksinimlerinin artması ve örgün öğretim kurumlarındaki kapasitenin buna yanıt verememesi karşısında eğitimin çağdaş iletişim teknolojileri kullanılarak etkinlikle yürütülmesidir.

Yaşam boyu eğitim ve uzaktan eğitim kavramları arasındaki ilişkiyi kavramak

Yaşam boyu eğitim, geniş kitlelerin eğitimini ön görmektedir. Uzaktan eğitim de geniş kitlelere eğitim vermeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle her iki kavram birbiriyle ilişkilidir. Yaşam boyu eğitim, en etkin biçimde ancak uzaktan eğitimle gerçekleşebilir.

Dünyada ve Türkiye’de önemli uzaktan eğitim uygulamalarını tanımak

Uzaktan eğitim konusunda en önemli kurumlar, Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunmaktadır. Bu üniversitelerde web üzerinden eğitim de çok gelişmiştir. İngiltere’deki Açık Üniversite de uzaktan eğitim yapan tanınmış kurumlardan biridir. Ayrıca Çin’de, Japonya’da, Almanya’da, Güney Afrika’da, Rusya’da, Kanada’da, Fransa’da, Hindistan’da, İsrail’de bu tür eğitim kurumları vardır. Türkiye’de mektupla öğretim, bu çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Uzaktan eğitimi tam anlamıyla uygulayan kurum, Açıköğretim Fakültesidir.

Açıköğretim Sistemi’nin uzaktan eğitim uygulamalarını sıralamak

Açıköğretim Sistemi; Açıköğretim Fakültesi, İşletme Fakültesi ve İktisat Fakültelerinin oluşturduğu bir uzaktan öğretim oluşumdur. Bu sistem içerisinde 7 lisans, 21 önlisans programı uygulanmaktadır ve öğrenci sayısı yaklaşık 1 milyondur. Ayrıca önlisans ve lisans tamamlama düzeylerinde öğretmen eğitimi programları da uygulanmış, bu programlardan da yaklaşık 200 bin öğretmen mezun olmuştur.

Uzaktan eğitimin çözdüğü eğitim sorunlarını kavramak

Türkiye’de 1 milyona yakın öğrencisi olan uzaktan öğretim sistemi birçok eğitim sorununu çözmektedir. Başta öğretmenlerin yüksek öğretimi olmak üzere çok değişik sektörlerdeki çalışanlara önlisans ve lisans eğitimi vermektedir. Bunların yanı sıra tüm vatandaşların eğitimini yaygın bir biçimde sağlama görevi de vardır.

Kendimizi Sınayalım

1. İnsanın sürekli eğitilmesini öngören yaklaşıma ne ad verilir?
 - a. Formal eğitim
 - b. Hizmetiçi eğitim
 - c. Yaşam boyu eğitim
 - d. Genel eğitim
 - e. Özel eğitim
2. Açıköğretim Fakültesinin 1986 yılında uyguladığı ilk öğretmen eğitimi programı aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Eğitim Önlisans Programı
 - b. İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı
 - c. Öğretmenlik Sertifikası Programı
 - d. Ortaöğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı
 - e. Hizmet içi Eğitim Programı
3. Türkiye’de Açıköğretim Fakültesi kaç yılında kurulmuştur?
 - a. 1960
 - b. 1964
 - c. 1975
 - d. 1982
 - e. 1985
4. “Açık Üniversite” aşağıdaki hangi ülkelerde bulunmaktadır?
 - a. Japonya - Hindistan - Çin
 - b. İngiltere - Almanya - Japonya
 - c. Amerika Birleşik Devletleri - Japonya - Çin
 - d. Almanya - Hindistan - Çin
 - e. Hindistan - İngiltere - Japonya
5. Aşağıdakilerden hangisi Açıköğretim Fakültesinin öğretmenlere yönelik programlarından biri **değildir**?
 - a. Almanca Öğretmenliği Lisans Programı
 - b. Lisans Tamamlama Programı
 - c. İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı
 - d. Sınıf Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı
 - e. Halk Eğitim Öğretmenleri Önlisans Programı
6. 1960’lı yıllarda uzaktan yüksek öğretimi destekleyen uluslararası kuruluş aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Avrupa Konseyi
 - b. Açık Üniversite
 - c. ABD Ulusal Üniversitesi
 - d. Dünya Bankası
 - e. Hagen Açık Üniversitesi
7. Aşağıdakilerden hangisi uzaktan eğitimin sunduğu hizmetlerden biri **değildir**?
 - a. Kendi kendine öğrenmeyi sağlayan ders kitapları
 - b. Kitaplara destek sağlayan radyo ve televizyon programları
 - c. Bilgisayar destekli eğitim etkinlikleri
 - d. Akademik danışmanlık sistemi
 - e. Katılımı zorunlu olan yüz yüze eğitim hizmetleri
8. UNESCO’nun 1960’lı yıllarda desteklediği eğitim etkinliği aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Yaygın eğitim
 - b. Öğretmen eğitimi
 - c. Hizmetiçi eğitim
 - d. Hizmetöncesi eğitim
 - e. Bilgisayar eğitimi
9. Ümit Burnu Üniversitesi, aşağıdaki eğitim etkinliklerinden hangisini dünyada **ilk** uygulayan kurumdur?
 - a. Televizyonla eğitim
 - b. Telefonla eğitim
 - c. Mektupla eğitim
 - d. Bilgisayarlı eğitim
 - e. Yüz yüze eğitim
10. Uzaktan eğitimde devam zorunluluğu olan “televizyon sınıfları” uygulamasını yapan üniversite aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. İngiliz Açık Üniversitesi
 - b. Hagen Açık Üniversitesi
 - c. ABD Ulusal Üniversitesi
 - d. Oklahoma State Üniversitesi
 - e. Çin Merkezi Radyo ve Televizyon Üniversitesi

Yaşamın İçinden

Türk Açıköğretim Sisteminin Doğuşu

Açıköğretim Fakültesini kuran Prof. Dr. Yılmaz BÜYÜK-KERŞEN ETV'nin kuruluş yıl dönümünde olayı şöyle anlatıyor:

Açıköğretim düşüncesi benim aklıma 1966 yılında İngiltere'de bulunduğum yıllarda düşmüştü. Bu düşünce bir embriyo hâlinde idi. Sebebine gelince Türkiye'de o tarihlerde üniversitenin önünde yeni yeni yığılmalar başlamıştı ve üniversite, yükseköğretim taleplerine cevap veremiyordu. İngiltere'de ise aynı tarihlerde Wilson hükümeti iş başındaydı. İşçi Partisi iktidardaydı. Wilson'un televizyona yansıyan tartışmaları vardı. Bugünkü iletişim teknolojisinin en etkili aracı olan televizyonu, yaşı ondan eski olan radyoyu ve basılı malzemeleri bir araya getirerek İngiltere'de İkinci Dünya Savaşı sırasında yükseköğretim imkânını bulamayan İngiliz yurttaşlarına eğitim fırsatı vereceğiz, diye tartışmalar başlatmıştı. Bu, İngiliz Açık Üniversitesinin de başlangıç fikriydi.

Aynı yıllarda Türkiye'de de üniversitelerin önünde yığılmalar başlamıştı. Üniversiteler Türkiye'deki yükseköğretim talebine cevap veremiyordu. Üniversitelere giremeyen öğrenci kitlesi devletten bu sorunun çözülmesini istiyordu. Ben de Türkiye için bunun İngiltere'deki modelden biraz daha farklı olarak kendi şartlarımız ve imkânlarımıza göre ulusal bir sistem kurarak uygulanabileceğini düşünüyordum. Kendi kafamdan planlar yapıyordum. Ancak bu düşünce, 1966 yılından sonra Türkiye'ye dönünce maalesef hemen gerçekleşmedi. 1970'li yılları beklememiz gerekti. Ama bu süreç içerisinde benim verdiğim çeşitli konferanslar ve gazetelere yazdığım makalelerle fikir olarak ortaya çıktı.

1970'li yıllarda Akademi başkan yardımcısı idim. Akademi başkanı rahmetli Prof. Dr. İlhan Cemalcılar idi. Ben de onun başyardımcısıydım. Aynı zamanda, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinde ve Bankacılık Sigortacılık Yüksekokulunda derse gidiyordum. Hem ders veriyor hem de Akademinin Ankara bürokrasisindeki işlerini takip ediyordum. Gittiğim zamanlar gece kalmam gerekiyorsa Barikan Otel vardı Kızılay'da. Orada kalırdım. Barikan Otel'in yanında "Amerikan Pazarı" denen yerde, Avrupa'dan işçilerin getirdikleri malları taliplilerine sunan mağazalar vardı.

Yine Barikan Otel civarında, bir akşamüstü yürüyüşü yaparken o eşyaları satan mağazaların vitrinlerine bakıyordum. Bir vitrindeki büyük televizyon ekranında ken-

di görüntümü gördüm. Dikkatimi çekti. Baktım, vitrinin bir köşesine küçük bir kamera koymuşlar. Endüstri tipi küçük bir Philips kameraydı. Görüntü alıp ekrana veriyordu. Gelip geçenlerin veya vitrinin önünde durup vitrindeki eşyalara bakanların görüntüsü ekrandaydı. İçeriye girmek dürtüsü belirdi bende. Girdim. Televizyonla kameranın kaç para olduğunu sordum. Yanında küçük bir "Akai" marka piknik videoteyp'i de vardı. Kameralarla istenirse videoteyp'e de kayıt yapılabilirdi. Biri si Alman alıcısı, birisi Japon videoteyp, biri de Hollanda malıydı. Kameranın görüntü ekranı falan yoktu. Sadece bazı eski fotoğraf makinelerinde olduğu gibi kare görüntüyü o karenin içersine oturtup çekebileceğiniz bir aparatı vardı (vizör) üzerinde.

İçeriye girdim, sordum. Üçünün set halinde, o günkü para ile, 30 bin lira olduğunu öğrendim. Aklıma tekrar Açıköğretim için televizyonun gerekli olduğu düşüncesi geldi. Yalnız para bulmak meseleydi. Aynı tarihlerde Akademimizin kurucusu olan Prof. Dr. Orhan Oğuz Milli Eğitim Bakanı idi. Milli Eğitim Bakanı olmadan önce ve olduktan sonra da bazı kaynaklar bularak Avrupa Ekonomik Topluluğu adı ile Akademide kurduğumuz enstitümüze vermişti. Enstitünün başında da benden sonraki Rektör Prof. Dr. Akar Öcal bulunuyordu. 30 bin lira civarında bir fonu vardı. O fon, Avrupa Birliği'nin temsilcileri geldikçe onları ağırlamada temsil ödeneği gibi kullanılıyor, bu arada da küçük harcamalar gerekiyorsa oradan yapılıyordu. Ama öyle etkin bir fon değildi.

Orhan Hocaya gittim.

- Hocam! Enstitünün söz sahibi sensin. Ne olur şu parayı ver de ben Açıköğretim için düşündüğüm sistemi kurup deneme çalışmalarına başlamak istiyorum, dedim. Hocanın aklına yattı. Akar Bey'e;
- Yılmaz'a verin 30 bin lirayı, dedi.

Böylelikle kamera, teyp ve bir televizyon alıcısı ilk cihaz olarak geldi. Hatırladığım kadıyla büyük bir ekranı olan "Grundig" marka televizyon alıcısıydı.

Aldım onları, Akademiye getirdim. Orhan Hoca zamanında Akademi olarak yapılan iki katlı binanın en üst katında en büyük salonu stüdyoya çevirmek istiyorduk. Ancak ne paramız vardı ne de televizyon hakkında bilgimiz vardı. Öğrencilerimiz arasında Emre Dağdeviren adında kolej mezunu ve babasının elektrikçi dükkânında şartlar ve elektrik ekipmanları yapan bir arkadaşıımız vardı. Onu çağırdım, ondan yardım istedim.

- Stüdyo kuralım, dedim.
- Hayhay! dedi.

O, aynı zamanda İngiltere’de mektupla uzaktan öğretim veren elektronik teknisyenliği ya da elektronik mühendisliği gibi meslek sertifikası veya diploması veren bir kuruma da kayıtlıydı. Oradan broşürler geliyordu. Onları okuyordu. Hem elektrik konusundaki bilgilerini hem de elektronik konusundaki bilgilerini geliştiren akıllı bir öğrenciydi.

Bir de PTT’de Muammer isimli bir teknik eleman vardı. Ondan da yardım rica ettim.

Bunlar geldiler. Stüdyo nasıl kurulur kimsenin bilgisi yok, ama Emre’nin İngiltere’den getirttiği broşürlerden edinilen bilgi ile bir stüdyo oluşturdular. Stüdyoya ses imkânları sağlayacağız. Akustik çok önemli. Şimdiki gibi böyle yaka mikrofonları filan yok. Bildiğimiz eski mikrofonları kullanıyorduk. Tabi şimdikilere göre son derece ilkel sayılabilecek mikrofonlardandı.

Odacılarımız ve kalorifer teknisyenlerimiz Recep Usta, Şükrü Aga, Ado da kolları sıvadı. Duvarlarına cam yünü yapıştırdık, üstüne delikli konralitleri çaktık. Bir köşesine de küçük bir kontrol odası yaptık.

Filmleri bu ilkel stüdyoda nasıl oynattık anlatıyım size. 16 milimetrelilik film projeksiyon makinemiz vardı. Onu perdeye yansıyan filmleri gösterebilecek bir sisteme dönüştürdük. Görüntü perdeye yansıyor, küçük kamera da onu yayına alıyordu. Ama perde mat olduğu için görüntü çok zayıf oluyordu. Onun üzerine yeni bir çözüm bulundu. Kafa yorduk. Projektörün karşısına ayna koyduk. Aynayı koyunca aynaya yansıyan görüntüleri kamerayla alıyoruz. Biraz yandan bir açıyla. Bunu nasıl düzeltiriz? Çünkü o zaman da filmdeki insanların sağ tarafı sola, sol tarafı sağa geçiyor, ters görüntüler geliyor. Bir prizma bulundu, önüne bu prizma kondu. Prizmayla da sağ sol meselesi düzeltildi.

Böylece kendimize gayet güzel, küçük, kapalı devre bir eğitim sistemi kurduk. Ekranları, kablolar uzatarak alıcılar temin ederek sınıflara astık askılarla.

Buradaki amacımız şuydu: Sınıflarımız sınırlı sayıda öğrenci alıyor; oysa biz daha fazla öğrenciye hitap etmek istiyoruz. Ancak dersanelerin kapasitesi el vermediği için ikinci üçüncü dersanelere hocanın dersini stüdyodan kameraya alarak nakledebilirdik. Kapalı devre çok basit, çok ilkel bir sistem idi.

Hatta kameramızın tripot dediğimiz üç tekerlekli basit borudan yapılmış son derece ilkel bir tripotu vardı. Recep Usta kaynakla yapmıştı onu. Yalnız üstünde kamera çok küçük kalıyordu ve TRT’nin görmüş olduğumuz

kameralarına benzemiyordu. Azıcık ona benzetmek için yapabileceğimiz ne var diye düşündük.

Ben Ford servisine gittim. Anadol parçaları fiberglastır. Tamir edilen arabalardan kesilip çıkarılmış parçalardan ona bir kabin gövdesi yaparak kamerayı içine yerleştirdik. Arkasına da seyyar pille çalışan beşe beş ekranı olan, bir seyyar televizyon alıcısı yerleştirdik. Böylelikle bizim küçük kamera, büyük heybetli bir kamera gibi duruyordu. Üzerine de ATV harflerini yazdık. “A” harfi hem Atatürk hem de Akademi kelimelerini simgeliyordu. Sonraki girişimimiz, Cumhuriyetin 50. yılını kutlamak için kalıcı bir işe tahsis edilmek üzere, 1973 yılında hükümetçe gönderilen 50 milyon lira ile Fransa’dan ithal ettiğimiz okullar için üretilen yarı profesyonel 3 kamera ve küçük bir kontrol konsolundan ibaret, siyah beyaz “Thomson” sistemi ile küçük otomobil garajında kurduğumuz “TV ile Eğitim Enstitüsü” stüdyosu oldu.

Prof.Dr. Büyükerşen stüdyoların nasıl kurulduğunu, nasıl yayın yapıldığını anlattıktan sonra, Açıköğretim’in kuruluşuna ilişkin bilgileri de şöyle veriyor:

Yeni YÖK Kanunu’nda Açıköğretim, bizim Akademi iken kurduğumuz İletişim Bilimleri Fakültesi içinde yer aldı. Bir bölüm olarak kuruldu. Bu arada üniversitelerin isimleri değişiyordu, bütün eski kuruluş kanunları iptal edilmişti. Orhan Hoca’nın zamanında kurulan Tıp Fakültesi ile Fen Fakültesinden oluşan bir Anadolu Üniversitesi vardı. O dâhil hepsinin eski kuruluş kanunları ve ismi iptal edildi. Birkaç büyük üniversiteninki aynı kaldı. İsimlerin yerine lokal isimler kondu. Uludağ, Dicle, Fırat, gibi. Eskişehir için de Porsuk ismini koyacaklardı. Ben, Açıköğretim görevi bize verildiği ve bütün Anadolu’ya hizmet edeceğimiz için Eskişehir’deki üniversitenin adının “Anadolu” olması gerektiğini söyledim. Hasan Sağlam Milli Eğitim Bakanıydı. Onu da ikna ettik ve Anadolu Üniversitesi bünyesinde İletişim Bilimleri Fakültesi aynı zamanda Açıköğretim hizmeti veren bölümleri olan bir fakülte olarak hizmete girdi. Hizmet girdi; ama bir baktık iki ay sonra YÖK yeni kurulan üniversiteler ya da yeni şekil verilen üniversitelerin öğrenci kontenjanlarını tespit ederken bize de Açıköğretim için öğrenci kontenjanı vermiş. Böyle bir organizasyon için hiçbir hazırlığımız yok. Bir buçuk ay sonra eğitiminin başlaması gerekiyor. Panikledik. Arkadaşlarımı topladım büyük anfiide. Dedim ki:

- Bu işi yapacağız.
- Arkadaşların büyük bir kısmı bana,
- Hocam yapamayız, dediler.

İçimizde bazı hocalar karşı çıkıyordu.

- Vay efendim nasıl Açıköğretim görevi bizim üniversiteye verilir. Bizim üniversitenin itibarı düşecek, bilimselliği düşecek, diye. Gördüm ki bu işi ancak genç arkadaşlarımla yapabileceğim. Genç arkadaşlarımı topladım. Derhal kitap yazım ekibi, bilim ekibi, program ekibi, editör ekibi, sınav ekibi kurduk.

İlk öğrencilerimizi bölüme alıp çalışmaya koyulduk.

Mücadelelerle geçen, hizmet hudutları Türkiye'yi aşarak Avrupa ülkelerine yayılan Açıköğretim Sistemimizle geldik 2007'ye.

Bugün Açıköğretimin öğrenci sayısı bir milyonu aştı. Türkiye'de üniversite öğrencilerinin üçte biri Açıköğretim Fakültesine kayıtlı.

Amerika'daki üniversiteler web üzerinden eğitime başladılar. Bu modelin ülkemizdeki öncüsü Açıköğretim.

Prof. Büyükerşen bunları anlattı bize.

Okuma Parçası

Teknoloji Yoğunluklu Eğitim Yaklaşımı Olarak Uzaktan Eğitim

Dünyada bir yandan bilgi çağına ayak uydurmaya duyulan gereksinme, öte yandan toplumsal sorunlar ve ekonomik bunalımlar ülkeleri eğitimde yeni seçenekler üretmeye yöneltmektedir. Uzaktan eğitim, bu seçeneklerin en önemlilerinden biridir. Nitekim yirminci yüzyılın ortalarından başlayarak uzaktan eğitim birçok ülkede örgün eğitimin yanında yer almıştır. Günümüzde uzaktan eğitim; gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle hızla gelişen teknolojiler, bu eğitim yaklaşımının kullanımını kolaylaştırmaktadır.

Uzaktan eğitim yaklaşımı, Türkiye'de de 1960 yılından bu yana, ancak geliştirilmiş ve düzenli olarak 1982 yılından bu yana uygulanmaktadır. Bugün hem yükseköğretim hem de ortaöğretim düzeyindeki programlarla uzaktan eğitim yaklaşımından Türk eğitim sisteminde yoğun biçimde yararlanılmaktadır.

Uzaktan Eğitimin Niteliği

Uzaktan eğitim, teknolojinin olanaklarını kullanarak kitlelere eğitim hizmeti sunulan bir yaklaşımdır. Bu eğitim yaklaşımında bireylere, daha doğrusu öğrencilere ders kitabından bilgisayar destekli öğretim programına dek çeşitli öğretim gereçleri sunulur. Öğrenciler, bu gereçleri çalışırlar, ödevler ve deneyler yaparlar, teknoloji aracılığıyla ya da yüz yüze düzenlenen öğretim etkinliklerine katılırlar ve öğretim elemanları ile yazılı ya da sözlü iletişim kurarak onlardan yardım alırlar. Böylece, öğrenciler belirlenen öğretim amaçlarına ulaşabilirler.

Uzaktan eğitim yaklaşımıyla, herhangi bir nedene dayalı olarak örgün eğitime katılma olanağı elde edemeyen bireylere oldukça önemli olanaklar sağlanmaktadır. Bunların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

- Yaşanan yerde eğitim görme
- Yaşamın her döneminde eğitim görme
- İş ve eğitimi birlikte yürütme
- Öğrenmeyi kendi hızında ve kendine uygun yöntemle gerçekleştirme
- Düşük maliyetle eğitim görme

Uzaktan eğitim, bir eğitim yaklaşımı olarak geleneksel eğitimden oldukça farklı özelliklere sahiptir. Bu özellikler uzaktan eğitime kendine özgülük kazandırmaktadır. Bu özelliklerin başlıcalarını şöyle açıklayabiliriz:

Uzaktan eğitimde öğrenci ile öğretim elemanı ayrı ortamlardadırlar. Uzaktan eğitimde öğrencilerle öğretim elemanının belirli bir yer ve zamanda birlikte olma zorunlulukları yoktur. Öğrenciler, öğretim elemanı tarafından sunulan dersleri kendi koşullarına uygun olarak kendi belirleyecekleri zamanlarda öğrenme özgürlüğüne sahiptirler.

Uzaktan eğitim bireylere eğitim için yeni seçenekler sunar. Eğitim hizmetlerinin bir parçasını oluşturan uzaktan eğitimin, ulusal eğitimin amaçlarına yönelik olması ve genel standartları karşılaması beklenir. Hazırlanan programlar, kimi zaman örgün eğitim kurumundakilerin aynısı, kimi zaman onlardan farklı, ancak onların koşutunda olur. Kimi zaman da, belirli öğrenim gereksinimlerini karşılamaya yönelik programlar hazırlanır.

Uzaktan eğitimde, çeşitli öğretim ortamları işe koşulur. Basılı gereçler en yaygın öğretim ortamını oluşturur. Radyo ve televizyon programları başta olmak üzere sesli ve görüntülü bantlar da, uzaktan eğitimde önemli ortamlardır. Bunların yanı sıra, son yıllarda bilgisayar ve öteki yeni teknolojiler de uzaktan eğitimde kullanılmaktadır. Öğretim ortamları uzaktan eğitimde çoğu zaman birbirini tamamlar biçimde birlikte kullanılır.

Uzaktan eğitim, sistemli bir yapıya sahiptir. Uzaktan eğitimin en önemli özelliği, öğretim sürecinin sistemli olarak düzenlenmiş olmasıdır. Bu sistem, öğretim ortamları aracılığıyla eğitim kurumundan öğrencilere dek uzanır. Öğrencilerin tepkileri de sistem aracılığıyla kuruma ulaşır.

Uzaktan eğitim sistemi, öğrenci destek hizmetleri ile genişler, gelişir. Öğretim elemanı ile birlikte bulunmayan öğrenciler kimi zaman öğretim elemanının yardımına gereksinim duyabilirler. Bu yardımı sağlamak amacıyla kimi durumlarda bölgesel ya da yerel merkezler kurularak o yörede bulunan uygun kişilerden yararlanılır. Ayrıca, aynı amaçla telefon ve bilgisayar ağları kullanılır.

Çağdaş uzaktan eğitim sistemi, önceki yalın yazışmalı ya da yayınlı eğitim modellerinden farklıdır. Çağdaş uzaktan eğitimde, eğitim değişik seçeneklerle ekonomik biçimde sağlanır ve standartların nitelik denetimi sistemli olarak yapılır.

Bu özellikleri doğrultusunda, çağdaş anlamda uzaktan eğitimin, öğrenci ile öğretim elemanının ayrı ortamlarda bulunduğu, bireylere yeni eğitim seçeneklerinin sunulduğu, çok çeşitli öğretim ortamlarının kullanıldığı, öğrenci destek hizmetlerinin verildiği, sistemli yapıya sahip bir eğitim yaklaşımı olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynak: Özer, B. (1998). "Teknoloji Yoğunluklu Eğitim Yaklaşımı Olarak Uzaktan Eğitim", **Çağdaş Eğitimde Yeni Teknolojiler**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. c	Yanıtınız yanlış ise “Yaşam Boyu Eğitim” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. a	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Uzaktan Eğitim Uygulamaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. d	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Uzaktan Eğitim Uygulamaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. b	Yanıtınız yanlış ise “Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. a	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Uzaktan Eğitim Uygulamaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. d	Yanıtınız yanlış ise “Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. e	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Uzaktan Eğitim Uygulamaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. b	Yanıtınız yanlış ise “Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. c	Yanıtınız yanlış ise “Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. e	Yanıtınız yanlış ise “Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Uzaktan eğitim, gelişmiş ve zengin ülkelerin uyguladığı çağdaş bir eğitim biçimidir. Güzümüzde web üzerinden eğitim, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki en önemli üniversitelerde uygulanan çağdaş bir uygulamadır.

Sıra Sizde 2

Çin’de kurulmuş bulunan Merkezi Radyo Televizyon Üniversitesinin en tipik özelliği, televizyon sınıflarına devam etmenin zorunlu olmasıdır. Bu özellik diğer uzaktan öğretim yapan üniversitelerde yoktur.

Sıra Sizde 3

Milli Eğitim Bakanlığınca 1974-78 yıllarında yürütülen uzaktan eğitim programlarının ortak özelliği, her birinin birer öğretmen eğitimi programı oluşudur.

Sıra Sizde 4

Anadolu Üniversitesi Merkezî Açıköğretim Sistemi, 1993 tarihinde çıkan 496 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre İktisat, İşletme ve Açıköğretim Fakültelerinden oluşmaktadır.

Sıra Sizde 5

Açıköğretim Fakültesi e-Öğrenme portalında; e-Kitap (elektronik ders kitapları), e-Televizyon (TV eğitim programları), e-Alıştırma (alıştırma yazılımları), e-Sınav (deneme sınavları), e-Danışmanlık (akademik danışmanlık hizmetleri), e-Sesli kitap (sesli özelliğe sahip kitaplar) gibi hizmetler bulunmaktadır.

Sıra Sizde 6

Açıköğretim Fakültesi 1986 yılından bu yana ilköğretim ve halk eğitim öğretmenleri için Eğitim Önlisans, ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenleri için İlköğretim ve Ortaöğretim Öğretmenleri Lisans Tamamlama, okulöncesi öğretmenleri için Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı ve İngilizce öğretmenleri için de İngilizce Öğretmenliği Lisans Programını açmıştır. Bu programlardan mezun öğretmen sayısı 200 bine yakındır.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Anadolu Üniversitesi (2006). **Anadolu Üniversitesi Öğrenci Kılavuzu**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bell, R. ve Tight, M. (1993). **Open Universities: A British Tradition, The Society for Research Into Higher Education**. Open University Press.
- Büyükerşen, Y. (1986). **Çağdaş Eğitim Sorunları Karşısında Çağdaş Bir Çözüm Olarak Açıköğretim, Yükseköğretim Bülteni**. Ankara: YÖK Yayını.
- Commission of the European Communities (2004). **Progress Towards the Common Objectives in Education and Training Indicators and Benchmarks - Commission Staff Working Paper**, SEC 73.
- Federighi, P. (1999). "Key Words on Adult Learning", **Glossary of Adult Learning in Europe**. UNESCO Institute for Education.
- Güçlü, A. (2006). "Şampiyon AÖF" , **Milliyet Gazetesi**, 26 Ağustos 2006.
- Gunawardena, C. N. ve Mc Isaac, M. S. (2003). "Distance Education", **Educational Technology Research and Development**. 14.
- Hakan, A. (1993). **Eğitim Önlisans Programının Değerlendirilmesi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Hakan, A. (1992). **Eğitim Bilimlerinde Yenilikler**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Hakan, A. (1991). **Batı Avrupa Açıköğretim Programlarının Değerlendirilmesi**. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Hakan, A. ve diğerleri. (2004). **Açıköğretim Sistemi Lisans Programlarının Değerlendirilmesi**. Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- MEB. (2007). **Açık Lisenin Tarihçesi**. 5.12. 2007 tarihinde <http://www.aol.meb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Özer, B. (1998). "Teknoloji Yoğunluklu Eğitim yaklaşımı Olarak Uzaktan Eğitim", **Çağdaş Eğitimde Yeni Teknolojiler**. (Editör: B. Özer). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss.121-138.
- Özdil, İ. (1986). **Uzaktan Öğretimin Evrensel Çerçevesi ve Türk Eğitim Sisteminde Uzaktan Öğretimin Yeri**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Özdil, İ. (1985). **Uzaktan Eğitim Teknolojisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Özgü, T. (1986). **Eğitim Sorunları ve Çözümünde Kitle İletişim Araçları "Ekonomik ve Teknolojik Bir Yaklaşım"**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Peters, O. (2001). **Learning and Teaching in Distance Education: Analysis and Interpretations From an International Perspective**. UK, Kogan Page.

Sözlük

A

Acemioglan Kışlaları: Devşirme sistemi gereğince Hristiyan çocuklarının yeniçeri yetiştirilmek üzere eğitildiği eğitim kurumları.

Ahilik: Selçuklular döneminde mesleki ve dini nitelikte bir lonca kurumu olup, küçük esnaf, sanatkâr, usta, kalfa ve çıraqlara meslek öncesinde ve meslek içinde yetiştirme olanağı sağlayan bir meslek eğitimi sistemi.

Aile: Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.

Akademik danışmanlık: Öğrencilerin anlayamadıkları konuları açıklamaya yönelik olarak gerek illerde yüz yüze gerek de internet üzerinden verilen eğitim hizmeti.

Alt sistem: Sistem denilen bütünü oluşturan parçalar.

Alternatif maliyet (Fırsat Maliyeti): Sınırlı kabul edilen mal ve hizmetlerin arasından en iyi tercihin yapılması ve gereksinimleri karşılayan diğer alternatif mal ve hizmetlerin terk edilmesi.

Analitik araştırma: Gerek nitel gerek nicel araştırma özelliklerini birlikte içerebilen araştırma türü.

Anayasa: Devletin yapısını, hükümet biçimini devletin organlarını ve aralarındaki ilişkileri, temel hak ve özgürlükleri düzenleyen, en soyut ve en genel kurallar.

Anket: Kalem kâğıt yoluyla objenin, bireyin ya da grubun kendisi hakkında bilgi vermesine dayanan veri toplama yöntemi.

Ardışık model: Bir fakültede alan öğrenimini tamamlayan öğrencinin, alanında öğretmenlik yapabilmek için ayrıca öğretmen yetiştiren bir kurumda öğretmenlik meslek bilgisi derslerini gördüğü ve programın sonunda öğretmenlik belgesi aldığı öğretmen eğitimi modeli.

Atabek: Selçuklular döneminde şehzade ve sultanlara danışmanlık yapmak, onlara eğitim vermek amacıyla görevlendirilen deneyimli hoca.

Avrupa Birliği: Avrupa ülkelerinin kendi aralarında kurduğu siyasi ve ekonomik birlik.

B

Bağıntısal araştırma: Kestirim ya da ilişki araştırmalarında uygulanan araştırma. Kestirim araştırmasında zaman bakımından daha önceden oluşan değişkenlere ilişkin ölçümlerden gelecek davranış kestirilmeye çalışılırken, ilişki araştırmasında değişkenler arası neden-sonuç kiplerini anlamaya vurgu yapılır.

Beşeri sermaye: Bireylerin iş yapabilme ve zihinsel yeteneklerinin geliştirilmesi, verimliliklerinin artırılması ve gelecekte ekonomik güç elde etme potansiyellerinin geliştirilmesi amacıyla eğitim, yetiştirme gibi etkinliklerle kazandırılan alışkanlıklar, bilgi kazanma ve gelecekte daha iyi iş olanakları için yer değiştirebilme etmenlerinin oluşturduğu sermaye.

Betimsel araştırma: Var olanı olduğu gibi saptamaya ya da tanımlamaya çalışan, farklılık ya da ilişki bulmaya çalışmayan araştırma.

Bilgi öğretisi: Bilgi olayını betimleyerek ve çözümleyerek açıklayan; mantığı, psikolojiyi, sosyolojiyi, tarihi, biyolojiyi, fizikötesini kuşatan, bilgiyle ilgili en geniş anlamda bilme öğretisi.

Bilimsel araştırma etiği: Bilimsel araştırma yaparken araştırmacıların uyması gereken kurallar bütünü.

Bilimsel araştırma: Sistematik veri toplama, çözümleme, değerlendirme ve rapor etme süreci.

Bilimsel bilgi: Nesnel, evrensel doğruluğu kanıtlanmış bilgi.

Ç

Çok ortamlı yaklaşım: Uzaktan eğitimin ulaştığı yeni evre. Öğretimde en yeni teknolojileri de kapsayan bir yaklaşım.

D

Daimicilik: Bu eğitim felsefesi, gücünü genellikle kökleşik gerçekçilikten (klasik realizmden) alan eğitim felsefesi ekolü.

Davranış: Organizmanın etkiye karşı göstermecileği tepki ya da tepkiye karşı gösterdiği etki

Değer öğretisi: Değerlere ilişkin sorunları çeşitli ilişkiler yönünden, özellikle aşama düzeni yönünden aydınlatmaya çalışan öğretisi.

Değerlendirme araştırması: Bir programın etkililiği hakkında karar vermek amacıyla yapılan araştırma.

Değerlendirme: Öğrencilerin hedeflere ne ölçüde ulaştıklarının saptanması.

Değerler: Kültür ve topluma anlam veren ölçütler.

Değişken: En az iki farklı değer alabilen ve bir araştırmada incelenen özelliklerin her biri.

Değişme: Bir durumdan yeni bir duruma geçiş

Deneyisel araştırma: Neden-sonuç ilişkilerini belirlemek amacıyla, doğrudan araştırmacının kontrolü altında, gözlenmek istenen verilerin üretildiği araştırma.

Dikey toplumsal hareketlilik: Bir toplumsal sınıftan diğerine geçme.

Din: İnsanın kutsal saydığı gerçeklerle ilişkilerini sağlayan bir kurallar bütünü.

Doğal sistem: Doğada kendiliğinden var olan insan eliyle şekillenmemiş sistem.

Doküman araştırması: Dokümanların, kayıtların analiz edilerek kavramların, olayların ve görüşlerin incelendiği araştırma türü.

Durum çalışması araştırması: Güncel bir olgu, olay, durum ve gruplar üzerine odaklanan derinlemesine inceleme.

E

Eğitim felsefesi: Eğitime yön veren amaçları biçimlendiren ve eğitim uygulamalarına yol gösteren bir disiplin ya da sistemli düşünce ve kavramlar bütünü.

Eğitim maliyeti: Yapılan harcamalarla birlikte, kaybedilen kazançları da içerisinde barındıran kavram.

Eğitim psikolojisi: İnsanların gelişim özelliklerini ve öğrenme ilkelerini inceleyerek, eğitim ortamlarını etkili bir biçimde düzenlemeyi ve etkili bir öğretimle öğrenmeyi verimli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaç edinen, uygulamalı bir bilim dalı.

Eğitim sosyolojisi: Toplum ile toplumun sosyal kurumlardan biri olan eğitim arasındaki ilişkileri, etkileşimleri inceleyen bir bilim dalı.

Eğitim tarihi: Eğitimsel geleneğin köklerini, geçmişteki toplumsal ortamın koşullarına göre değerlendirerek günümüze yansıtmaya çalışan bir bilim dalı.

Eğitim: Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme süreci.

Ekonomi: İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu etkinliklerden doğan ilişkilerin bütünü.

Ekonomik büyüme: Bir ülkenin toplam olarak reel milli gelirinde meydana gelen yıllık artış oranı.

Ekonomik kalkınma: Bir ülkedeki ekonomik dönüşüm süreciyle birlikte sosyal dönüşümün de gerçekleşmesi.

Enderun Mektebi: Saray, ordu ve hükümet işlerinde çalışacak yönetici ve devlet adamı yetiştirmek için saray içinde kurulan okul.

Esasicilik: Temelde bir eğitim hareketi olarak ortaya çıkan, hiçbir felsefi akıma bağımlı olmayıp birçok felsefi görüşle uyum içinde bulunan eğitim felsefesi ekolü.

Eşzamanlı model: “Kaynaşık” ya da “paralel” model olarak da adlandırılan, öğretmenlik eğitiminin üç içerik alanında yer alan derslerinin, öğretmenlik eğitimi süresince dönemlere ya da yıllara göre dağıtıldığı öğretmen eğitimi modeli.

Etki yasası: Organizmanın yapmış olduğu bir davranışından dolayı hoşnut kalması nedeniyle bu davranışının ileride tekrarlanma olasılığının yüksek olacağını belirten ilke.

Etnografik araştırma: Bir grubu ve onun davranışlarını, grubun bulunduğu kültür içerisinde yaşayan bireylerin bakış açılarıyla inceleyen kültürel bir betimleme.

Eylem (Aksiyon) araştırması: Uygulamada ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözülmesine yönelik olarak uygulayıcıların tek başlarına ya da bir araştırmacı ile birlikte uygulama sürecini çalışmasını içeren araştırma ile uygulamayı birleştiren ve araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılmasını kolaylaştıran bir araştırma yaklaşımı.

F

Felsefe: Evrendeki her şeyin genel ve sistemli bir biçimde incelenmesi ve yorumlanmasına çalışan bir düşünce sistemi.

Fenomenolojik araştırma: Olgubilim araştırmaları olarak adlandırılan, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi farklı biçimlerde ortaya çıkabilen olguları inceleyen araştırma.

Formal eğitim: Okullarda ya da kurumlarda bir plan ya da program uygulanarak gerçekleştirilen eğitim.

G

Gayri safi milli hâsıla: Bir ülkenin bir yıl için geçerli olan geliri.

Gelenek: İnsanların toplum yaşamında uymak zorunda oldukları davranış kalıpları.

Gelişim psikolojisi: Bireyin doğum öncesinden ölümüne değin geçirmiş olduğu nicel ve nitel değişimleri ve gelişimleri inceleyen bir disiplin.

Genelge: Bir kuruluşun geneli ya da büyük çoğunluğunu ilgilendiren buyruklar ve duyurular.

Gerçekçilik: Gerçeğin, okul ve algıdan bağımsız olarak var olduğunu savunan felsefi görüş. Var olanı gerçek kabul eden bir düşünce sistemi.

Gereksinim: Tatmin edildiklerinde bireylere haz, tatmin edilemediklerinde üzüntü ve acı veren duygular.

Görenek: Bir şeyin eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet, alışkanlıklar.

Görüşme: Bireylerin neyi ve neden düşündüklerini, duygu ve tutumlarının neler olduğunu ve davranışlarını yönlendiren etmenleri ortaya çıkarmayı amaçlayan bir veri toplama yöntemi.

Gözlem: Doğal ortamlarda yapılan, insan davranışlarının incelenmesini temel amaç edinen bir veri toplama yöntemi.

Gözlem araştırması: Verileri, katılımcıların araştırmacı tarafından gözlenmesiyle toplanan araştırma.

H

Hedef: Öğretim etkinliği sonunda, bireyde gözlenmesi beklenen davranışlar.

I

İlerlemecilik: Yarırcılık adı verilen düşünce sisteminin (pragmatik felsefenin) eğitime uygulanmasıyla oluşan eğitim felsefesi ekolü.

İlköğretim: 6-14 yaş grubundaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsayan eğitim basamağı.

İnformel eğitim: Bir plana bağlı olmaksızın yapılan eğitim etkinlikleri.

İskolastik düşünce: Ortaçağ yöntemlerine uygun düşünce. Aristo'nun bilimsel sistemini uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışan ortaçağ felsefesine ilişkin düşünce.

İstendik davranış: Eğitim yolu ile bireylere kazandırılması amaçlanan toplumun benimsediği olumlu davranış.

K

Kanun hükmünde kararname: Türkiye Büyük Millet Meclisinin çıkardığı yetki yasasına dayanarak Bakanlar Kurulunca belli konuları düzenlemek üzere çıkarılan yazılı hukuk kuralları.

Karma desen araştırması: Nitel ve nicel yaklaşımların birlikte kullanıldığı araştırma.

Kendiliğinden öğrenme: Bireyin kendi kendine gerçekleştirdiği bir eylem sonucunda meydana gelen davranış değişikliği.

Kuram: Bir olguyu açıklamaya, kestirmeye ya da kontrol etmeye yarayan ilişkiler bütünü.

Kuram oluşturma araştırması: Araştırılan durumla ilgili olarak kuram keşfetmek ya da üretmeyi amaçlayan, herhangi bir durum içerisinde bulunan ya da çalışan kişilerin nasıl etkileşimde bulunduklarını, uygulamalarını nasıl yaptıklarını ve bu durum içerisinde kendilerini nasıl algıladıklarını ortaya çıkarmaya çalışan araştırma.

Kültür: Bir toplumun tarihsel süreç içerisinde yarattığı ve kullandığı maddi ve manevi değerlerin tümü.

Kültürleme: Toplumun, bireyleri kendi kültürünün istek ve beklentilerine uyum sağlayacak biçimde yetiştirmesi.

Küttap: Selçuklular döneminde ilköğretim düzeyinde okumaya yazma, aritmetik gibi temel bilgilerin öğretildiği ve din eğitiminin gerçekleştirildiği okul.

M

Maliyet: Bir mal ya da hizmetin elde edilmesinin değeri, mal ve hizmetlerin üretim giderlerinin toplamı.

Mantık: Doğru düşünme sanatı ve bilimi.

Medrese: Selçuklular döneminde kurulan ve Osmanlı döneminde de devam eden, ilköğretimden yükseköğretime geçen aşamalı bir eğitim uygulanan, gelir kaynakları vakıflarca karşılanan öğrencilerin burslu ve yatılı olarak öğrenim gördükleri örgün eğitim kurumu.

N

Nicel: Sayılar, ölçümler, tümdengelim, kontrol ve deney gibi kavramlara vurgu yapma.

Nicel araştırma: Görgül (ampirik) ya da sayısal araştırma.

Nitel: Doğal ortamlar, anlamlandırma, sözel anlatımlar ve esnek desenler gibi kavramlara vurgu yapılması.

Nitel araştırma: Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma.

Norm: Bir kültürdeki bireylere yol gösteren, toplumsal düzeni sağlayan, olumlu ve olumsuz, doğru ve yanlış gösteren kurallar, standartlar ve düşünceler. Yaptırımı olan kurallar sistemi.

Nüfus: Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı.

O-Ö

Okulöncesi eğitim: Zorunlu ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsayan eğitim basamağı.

Ortaöğretim: İlköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsayan eğitim basamağı.

Öğrenme: Yaşantı ürünü ve nispeten kalıcı izli davranış değişikliği.

Öğreti (doctrine): Öğretilen şey. Dinsel, felsefi ya da bilimsel konularda doğru olarak öne sürülen, doğru diye öğretilen kuramlar sistemi.

Öğretme: Öğrenmeyi sağlama etkinlikleri. Eğitim kurumlarında planlı, kontrollü ve örgütlü olarak gerçekleştirilen etkinlikler.

Öğretmenlik mesleği: Eğitim ile ilgili sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik boyutlara sahip alandaki özel uzmanlık bilgi ve becerisini temel alan, akademik çalışma ve mesleki formasyon gerektiren profesyonel bir uğraşı alanı.

Öğretme-öğrenme süreci: Öğrencilerin amaçlara ulaşmaları için geçirmeleri gereken öğrenme yaşantılarını sağlayacak dış koşulların düzenlenmesi.

Örgün eğitim: Belli bir yaş grubundaki ve aynı düzeydeki bireylere, amaca göre hazırlanmış eğitim programları yoluyla okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitim.

Örgüt: Amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan bireylerin çabaları sonucu ortaya çıkan bir yapı.

Özaktarım araştırması: Verileri, örneklemde yer alan bireylerin bizzat kendilerinden bilgi alınarak toplandığı araştırma.

P

Psikoloji: İnsan davranışlarının gelişimi ve insanın öğrenmesi ile ilgili bir bilim.

S

Sıbyan Mektebi: İlköğretim düzeyinde vakıflarca kurulan ve giderleri de yine vakıflarca karşılanan, 6-12 yaşındaki kız ve erkek çocukların 3-4 yıl süreyle temel düzeyde okuma-yazma ve aritmetik öğreten okul.

Sınıf yönetimi: Öğrenmeye uygun bir ortam oluşturabilmek, öğrenme için harcanacak zamanı etkili kullanabilmek ve öğretimi engelleyen etmenleri giderebilmek için öğretmenin sınıfında öğretim dışında gerçekleştirmiş olduğu akademik olmayan etkinlikleri.

Sistem: Birbirine bağımlı ve karşılıklı etkileşimde bulunan bir takım alt parçalardan oluşan, aynı zamanda daha büyük sistemlerin parçası olarak işlevde bulunan bütün.

Sosyoloji: İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerini bilimsel açıdan inceleyen bilim.

Soyut zeka: Düşünme ve yeni durumlara uyma konularında soyut kavramlar ve simgelerden başarılı bir biçimde yararlanabilme yeteneği.

T

Tarih: Sosyal gerçeği ve toplumun kesintisiz oluşumunu inceleyen bir bilim dalı.

Tekrar ilkesi: Tekrarlanan bir davranışın güçleneceğini belirten ilke.

Temel araştırma: Amacı kuram üretmek ya da kuramları sınyarak, var olan kuramsal bilgilere yenilerini eklemek olan araştırma.

Toplumsal değişme: Toplumsal düzenin bu düzeni sağlayan toplumsal ilişkilerin ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesi.

Toplumsal denetim: Toplumsal düzeni sağlamak, toplumsal yaşamdaki ilişkileri yöneten normlardan sapmayı önlemek için toplumsal grup tarafından kullanılan sistemler bütünü.

Toplumsal hareketlilik: Toplumdaki bireylerin toplumsal hiyerarşide bir statüden başka bir statüye geçmesi.

Toplumsal kurum: Toplumsal yaşamın önemli bir boyutu olarak belirli ortak amaçlar ve çıkarlar çevresinde ortaya çıkıp gelişen örgütlü ve düzenli toplumsal etkileşim biçimleri.

Tüketim: Mal ve hizmetlerin insan gereksinimlerini gidermesi amaçlanarak kullanımı.

Tüzük: Bir yasanın uygulanmasını göstermek ya da emrettiği işleri belirtmek üzere yasaya aykırı olmamak koşuluyla ve Danıştay'ın incelenmesinden geçirilerek Bakanlar Kurulunca çıkarılan yazılı hukuk kuralları.

U-Ü

Uygulamalı araştırma: Amacı, günlük yaşamda karşılaşılan problemlere çözüm bulmak olan araştırma.

Uzaktan eğitim: Eğitim gereksiniminin artması ve okullardaki kapasitenin buna yanıt verememesi karşısında, yeni iletişim teknolojileri kullanılarak eğitimi etkinlikle sağlama modeli.

Ülkücülük: Bir ülküyle belirlenmiş olan ve bu ülküye çıkar gütmeyen bağlı kalan yaşama biçimi ve dünya görüşü. Zihinsel ya da ruhsal gerçeğe önem veren düşünce sistemi ya da dünya görüşü.

Üretim: İnsan gereksinimlerinin karşılanması amacıyla, mal ve hizmetlerin oluşturulması çabalarının tümü ya da insanlara ek yarar sağlamak için mal ve hizmetlerin daha değerli hale getirilmesi süreci.

Üst sistem: Her sistemin bağlı olduğu daha büyük sistem.

V

Varlık öğretisi: Var olan üzerine, yalnızca var olması açısından öğretti; var olanın varlığı ve genel var olma ilkeleri üzerine 17. yüzyıldan beri kullanılan kavram.

Varoluşçuluk: Özgürlüğü, içinde insanın varoluşunu ve insanın kendini gerçekleştirmesi sorunlarını irdeleyen çağdaş bir felsefe akımı.

Y

Yapay sistem: Belli işlevleri karşılamak üzere insan eliyle şekillendirilmiş sistem.

Yapılandırılmamış görüşme: Araştırma sorularının önceden hazırlanmadığı, yalnızca, konuşulacak ana konu başlıklarının belirlendiği, veri analizinin zor olduğu görüşme türü.

Yapılandırılmış görüşme: Tüm aşamaları önceden planlanan, amacı görüşmeye katılanların verdikleri yanıtları karşılaştırmak olan, çok sayıda kişiden görüş almak istendiğinde tercih edilen, araştırma konusuna ilişkin genel düşünce ve önerilerin belirlenmesinde yararlanılan ve verilerin analiz edilmesi kolay olan görüşme türü.

Yararcılık: Doğruluğu ve gerçekliği tek yanlı olarak yalnızca eylemlerin sonuçları ve başarıları ile değerlendiren felsefe öğretisi.

Yarı-yapılandırılmış görüşme: Yapılandırılmamış görüşme ile yapılandırılmış görüşme arasında yer alan, kimi soruları yapılandırılmış, kimi soruları ise yapılandırılmamış biçimde hazırlanan ve soruları katılımcılara aynı sıra ve biçimde sorulan görüşme türü.

Yasalar: Yetkili kurum tarafından (yasama organı) yapıp usulüne uygun ilan edilip genellik, süreklilik ve soyutluk özellikleri taşıyan uyulması zorunlu yazılı hukuksal kurallar.

Yaşam boyu eğitim: İnsanın sürekli eğitilmesini öngören bir yaklaşım.

Yaşantı: Bireyin çevresiyle kurduğu etkileşim sonucundan kalan izler.

Yatay toplumsal hareketlilik: Aynı toplumsal tabaka içinde yer alanların benzer statüler arasındaki geçişleri.

Yatırım: Belirli bir zaman dilimi içerisinde ekonomide yer alan üretim araçlarının birikimi amacıyla yapılan harcamalar.

Yaygın eğitim: Örgün eğitim sistemi içine hiç girmemiş, bu sistemin herhangi bir basamağında bulunan ya da bu basamaklardan birinden ayrılmış olan kişilere ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda yapılan eğitim.

Yeniden yapılanmacılık: Temeli yararcı (pragmatik) felsefeye dayanan ilerlemecilik (Progressivism) akımının devamı olarak görülen, çağın kültürel bunalımlarına göğüs gerebilmek için toplumu yeniden düzenlemek ve güçlü, birleşmiş tutarlı değerlere dayalı yeni bir dünya uygarlığı kurmayı hedefleyen eğitim felsefesi ekolü.

Yeterlik: Bir mesleğin başarılı bir biçimde yerine getirilebilmesi için sahip olunması gereken özellikler.

Yönetmelik: Başbakanlık, Bakanlıklar ya da kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren yasaların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak koşuluyla çıkardıkları yazılı hukuk kuralları.

Yönlendirilmiş öğrenme: Öğrenmeyi sağlayacak bir başka kişi ya da aracın varlığının söz konusu olduğu öğrenme.

Yükseköğretim: Ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim basamağı.

Dizin

A

Acemioğlanlar Kışlası 114
Açık İlköğretim Okulu 226, 231
Açık Lise 226, 231, 234
Açıköğretim Fakültesi 226, 228, 232-236
Ahilik 114, 121, 128
Ahmet Yesevi 121
Aile 18,20, 25,30, 33
Alan bilgisi 183, 185, 200, 204, 205, 207, 210, 212-214
Alt sistem 157, 171
Alternatif maliyet (Fırsat Maliyeti) 98
Ana Muallim Mektebi 207
Analitik araştırma 134, 137, 142, 148
Anayasa 158,161, 171
Anket 134, 139, 144, 145, 148
Aristo 43

B

Bağıntısal araştırma 138, 139
Basedow 118
Beşeri sermaye 96, 98, 99
Betimsel araştırma 138, 139
Bilgi öğretisi 60, 61
Bilginin kaynakları 134, 135
Bilim 133-138, 140, 141, 143-149
Bilimsel araştırma 133-138, 143, 144, 146, 148, 149
Bilimsel araştırma etiği 146, 149
Bilimsel araştırma süreci 133, 135, 143, 144, 146, 148, 149
Bilimsel bilgi 134-137, 148
Biruni 121
Buyse 124

C

Claparede 119
Comenius 44

D

Daimicilik (Perennialism) 64, 69
Darül Muallimin-i Ali 123
Darülfünûn 123
Decroly 119
Değer öğretisi 60, 61
Değerlendirme araştırma 137, 138, 148
Değerler 18, 20, 22, 24, 27.30, 32, 33
Değişken 139, 141, 143

Demokratik yönetim 78, 80
Deneme Yüksek Öğretmen Okulu 231
Deneyisel araştırma 137-139, 148
Descartes 118
Dewey 124
Dikey toplumsal hareketlilik 25
Disiplin 44-47, 49, 50, 51
Doğal sistem 157
Doküman araştırma 142
Durum çalışması araştırması 141

E

Eğitim 1.9, 11, 17-21, 23.34, 41-47, 50, 51
Eğitim ekonomisi 96, 99, 100
Eğitim Enstitüleri 200, 203, 208-212, 218
Eğitim fakülteleri 203-205, 207-209, 211, 212, 214-216
Eğitim felsefesi 58,60, 63, 64, 67, 69
Eğitim felsefesi kuramları 58, 59, 64, 69
Eğitim finansmanı 95, 96, 102, 103
Eğitim gereksinimi 78, 81, 82, 85, 89
Eğitim maliyeti 102
Eğitim mevzuatı 158, 171
Eğitim Önlisans Programı 234
Eğitim politikası 77-79, 81, 82, 84,89
Eğitim psikolojisi 41-47, 50, 51
Eğitim reformu 78
Eğitim Sosyolojisi 18-21, 33
Eğitim tarihi 114, 115, 117
Eğitim Yüksekokulları 207-211, 216
Eğitimde maliyet 96
Eğitmen Kursları 209
Ekonomi 18-20, 23, 25, 26, 28-34, 95-101, 103, 105
Ekonomik büyüme 96, 99, 100
Ekonomik kalkınma 100
Enderun Mektebi 114, 122, 128
Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okulu 213, 214
e-Öğrenme 226, 233
Erasmus 44, 50, 118
Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 200, 213
Esasicilik (Essentialism) 64, 65, 69
Etik 133-135, 146, 147, 149
Etkili bir öğretmenin nitelikleri 186, 192
Etkili liderlik 49
Etnografik araştırma 140, 146
Eylem (aksiyon) araştırması 134, 137, 138,148

F

Farabi 121
Felsefe 58-70
Felsefe akımları 58, 59, 61, 63, 64, 69
Fenomolojik araştırma 140
Formal eğitim 2, 6, 7, 11
Frobel 118, 119

G

Gagne 48
Galton 45, 50
Gayri safi milli hâsıla 103, 106
Gelenek 19, 22, 25, 30, 33, 36
Gelişim psikolojisi 42, 45-47, 50, 51
Genel kültür 182, 185
Genel Kültür Bilgisi 200, 204
Genel Ortaöğretim 163, 164
Genelge 156, 158, 159, 171
Gerçekçilik (Realism) 62, 64, 69
Gereksinim 96-103
Göktürkler 120, 121, 127
Görenek 19, 22, 30, 33
Görüşme 134, 139, 140, 143-146, 148
Gözlem 134, 135, 139, 140, 142, 144, 146-149
Gözlem araştırma 139

H

Halk Eğitim Öğretmenleri Önlisans Programı 226, 234
Halkevleri 124
Hall 45, 50
Hendesehane 114, 123, 128
Herbart 44, 50, 118, 119
Heyeti İlmîye 114, 124, 128
Hunlar 120, 121, 127
Hükümet Programları 158, 171

İ

İbn-i Sina 44
İdadi 114, 123, 128
İlerlemecilik (Progressivism) 65, 68, 70
İlköğretim 159, 161, 163, 165, 168, 170
İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı 226, 235
İlköğretmen Okulu 200, 207, 212
İnformal eğitim 2, 6, 7, 11
İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı 226, 235
İskolastik düşünce 66, 70
İsmail Hakkı Baltacıoğlu 124

K

Kalkınma 78, 81, 83, 87, 89
Kalkınma planları 78, 83, 85, 114, 125, 126, 128, 158, 168, 171
Kanun Hükmünde Kararnameler 156, 159, 171
Karma desen araştırma 142
Kaşgarlı Mahmut 121
Kendiliğinden öğrenme 2, 8, 11
Kerscheinstainer 119, 120
Kız Meslek Lisesi 207
Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 200, 207, 208, 213
Kız ve Erkek Sanat Yüksek Öğretmen Okulları 214
Kişisel nitelikler 180, 186, 188, 192
Köy Enstitüleri 124, 128, 200, 209
Köy Öğretmen Okulları 209
Kuram 136, 138, 140, 141, 143, 148
Kuram oluşturma araştırma 140
Kühne 124
Kültür 3, 4, 18, 19, 21, 25, 27-30, 33
Kültürleme 3, 4
Kütta 114, 121, 127

L

Lisans Tamamlama Programları 226, 234
Locke 44, 50

M

Maarif Kongresi 114, 123
Maarif-i Umumiye Nezareti 123
Malche 124
Maliyet 95, 103
Mantık 60, 61, 64
Medrese 114, 121, 122, 124, 127, 128
Mekteb-i Harbiye 114, 123, 128
Mektupla Öğretim Merkezi 226, 230
Mektupla Öğretim Okulu 230
Merkez örgütü 156, 166, 168, 169, 172
Mesleki nitelikler 180, 186, 188, 190, 192
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim 163, 164
Mevzuat 155, 158, 168, 171
Millet Mektepleri 124
Milli Eğitim Şûraları 78, 83-85, 114, 124-126, 128, 158
Milli Eğitim Temel Yasası 125, 128
Milli Eğitimi Geliştirme Projesi 126, 211, 214
Montessori 119
Mühendishane-i Bahr-i Humayun 114, 123, 128

N

Nicel araştırma 134, 136, 138, 140,142, 144, 148
Nitel araştırma 134, 136-138, 140, 141, 144, 148
Norm 20, 22, 24, 30, 33

O-Ö

Okul 78-81, 84, 86
Okulöncesi eğitim 162, 168, 170, 172
Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı 226, 235
Ortaöğretim 158, 162,165, 168, 172
Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı 211
Öğrenme 1-11
Öğrenme psikolojisi 42, 43, 45-47, 50, 51
Öğretim 1, 2, 3, 6-11
Öğretimde toplulaştırma 114
Öğretme 1, 2, 4, 8, 9, 11
Öğretmen 179-192
Öğretmen eğitimi 199-201, 203-216
Öğretmen eğitimi modelleri 200, 209
Öğretmen yeterlikleri 183, 184
Öğretmenin görev ve sorumlulukları 180-192
Öğretmenin nitelikleri 179,181, 183, 186, 192
Öğretmenin sınıf dışındaki görev ve sorumlulukları 180, 191
Öğretmenin sınıf içindeki görev ve sorumlulukları 190
Öğretmenlik meslek bilgisi 183, 185, 200, 203-205, 207, 210, 212-216
Örgün eğitim 2, 6, 7, 11, 156, 162, 166, 172
Örgüt 155-159, 166-172
Özaktarım araştırması 139
Özel eğitim 159, 161, 162, 165, 166, 168, 170, 172
Özel öğretim 162, 165, 168, 170, 172

P

Pedagoji 114, 117, 118, 120
Pestalozzi 44, 50, 118, 119
Platon 43
Politika 77-89
Psikoloji 41,47, 50, 51

R

Ratke 44, 50
Rousseau 44, 50, 118, 119
Rüşdiye 114, 123, 128

S

Sadrettin Celal Antel 124
Sıbyan Mektebi 114, 123
Sınıf atmosferi 49
Sınıf Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı 226, 235
Sınıf yönetimi 42, 46, 48, 49, 51
Sistem 155-162, 165, 166, 168, 170,172
Siyaset 19, 28, 32, 33
Sokrates 43
Sosyoloji 18-21, 33
Sultani 114, 123, 128

T

T.C. Anayasası 158, 171
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 168, 172
Tarih 113-117, 120, 126, 127
Taşra örgütü 156, 166, 169, 172
Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-u Muvakkati 123, 128
Temel araştırma 134, 137, 140, 148
Tevhid-i Tedrisat 124, 128
Thorndike 45, 50
Tıphane-i Amire 114, 123, 128
Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu 213
Toplumsal değişme 18, 19, 21, 23, 24, 33
Toplumsal denetim 18, 19, 21,23, 33
Toplumsal hareketlilik 18, 19, 21, 24, 25, 33
Toplumsal kurumlar 18, 19, 23, 28, 33
Tüketim 96, 99, 100, 102
Türk Eğitim Sistemi 155,158, 160, 162, 165, 170-172
Türk Eğitiminin Temel İlkeleri 156, 172
Türk Milli Eğitimi'nin Amaçları 78, 87, 88
Tüzük 156, 158, 159, 162, 171

U-Ü

Ulusal Program 158, 171
Uygulamalı araştırma 134, 137, 138, 148
Uygurlar 120, 121, 127
Uzaktan eğitim 225,231, 236
Ülkücülük (İdealizm) 62, 64, 69
Üretim 96, 97, 99-101
Üst sistem 155,157, 171

V

Varlık öğretisi 60, 61
Varoluşculuk (Existentialism) 63

W

Wunt 45, 50

Y

Yapay sistem 157

Yapılandırılmamış görüşme 145

Yapılandırılmış görüşme 145, 146

Yararcılık (Pragmatism) 62, 65, 69

Yarı-yapılandırılmış görüşme 145, 146

Yasa 156, 158-161, 163, 165, 166, 168, 171, 172

Yaşam boyu eğitim 225,228, 236

Yatay toplumsal hareketlilik 24

Yatırım 96-102

Yaygın eğitim 2, 6, 7, 11, 156, 162, 165, 166, 168, 170, 172

Yaygın Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR) 226, 231

Yönetmelik 156, 158, 159, 164, 166, 169, 171, 172

Yönlendirilmiş öğrenme 2, 8, 11

Yurt dışı örgütü 156, 166, 170, 172

Yüksek Öğretmen Okulları 200, 207, 208, 211-214, 217

Yükseköğretim 159, 162,166, 168, 170, 172